دره‌ختی چل داستان

ناوی کتێب: درەختی چل داستان

کۆکردنەوەو وەرگێڕانی: کەلیموللا تەوەححودی (کانیمال)

وەرگێڕانی: عەزیز گەردی

بابەت: چیرۆکی ئەفسانە

مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولرەحمان فەرەج

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

نرخ: ٥٠٠٠ دینار

ژمارەی سپاردن: ٨٧ ی ٢٠٠٧

چاپخانەی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپی : یەکەم ساڵی ٢٠٠٧

کوردستان -سلێمانی

www.sardamco.com

دره‌ختی چل داستان

چیرۆکی نه‌کرمانجی

(٢١) ئه‌فسانه‌ی کوردی خوراسان

کۆکردنه‌وه‌و وه‌رگێڕانی

که‌لیموللا ته‌وه‌حودی (کانیمال)

وه‌رگێڕانی

عه‌زیز گه‌ردی

سلێمانی ٢٠٠٧

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی سەردەم ژمارە (٤٠٦)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە

ئازاد بەرزنجی

ناوه‌ڕۆك

پێشه‌كی	٩
١ــ شابزن	١٣
٢ــ كلكی زه‌نگوڵه‌یی	٢٣
٣ــ عه‌له‌كه‌و فاته‌كه	٣٣
٤ــ برای شێت‌و برای عاقڵ	٤٩
٥ــ بارامی چیلكه كه‌ر	٥٦
٦ــ مه‌مه‌داوچی‌و ئه‌نگوستیله‌ی سلێمان پێغه‌مبه‌ر	٧٦
٧ــ ئه‌فرووز په‌ری	٩٠
٨ــ شا سوڵتانی مارو میهر نیگار	١٢٠
٩ــ دره‌ختی چل داستان	١٣١
١٠ــ شاعه‌باس	١٥٠
١١ــ شائیسماعیل‌و قه‌ره‌به‌رزه‌نگی	١٦٠

١٢ــ تاولەکردنی شا عەباس	١٩٦
١٣ــ کەیوان شا	٢٠٩
١٤ــ چارەنووس	٢٢١
١٥ــ حەیدەر پاڵەوان	٢٣٢
١٦ــ رزقی ماڵ، لەسەر ژنە؟ یان لەسەر پیاوە؟	٢٤٨
١٧ــ جێنشینی شاعەباس	٢٥٤
١٨ــ سێ بووك	٢٦١
١٩ــ خۆشقەدەمی هونەرمەند	٢٧٧
٢٠ــ عەلی دێوانەو عەلی عاقڵ	٢٨٤
٢١ــ ئەوساڵەی بەبووکیان بردم	٢٩٠
پاشکۆکان	٣٠٤

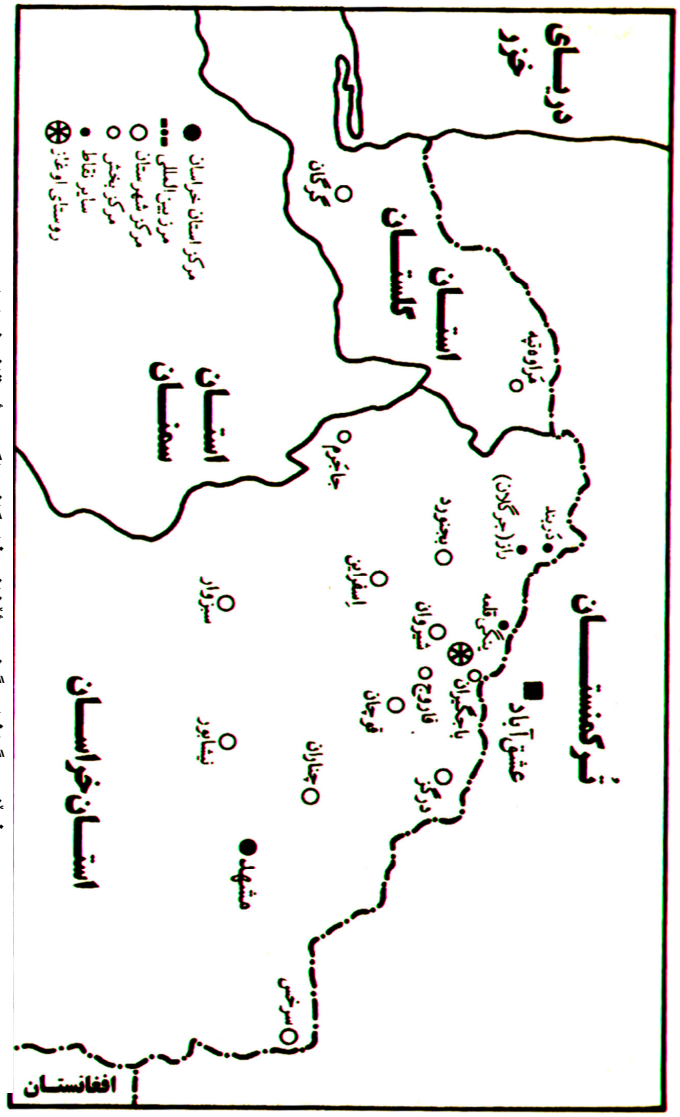

شوینی جوگرافیایی گونده‌ی (نۆخان) و شارەکانی باکووری ئوستانی خوراسان

پێشه‌کی

هه‌قایه‌تو ئه‌فسانه نموونه‌ی ڕه‌وشتو داب‌و نه‌ریتو فه‌رهه‌نگیی باوی ناو هه‌موو نه‌ته‌وه‌و میلله‌تێکن‌و سه‌رچاوه‌که‌یان بۆ تایبه‌تێتی رۆحی‌و فه‌رهه‌نگی‌و مێژوویی‌و ئه‌زموونی ژیانی خه‌ڵکه‌که ده‌گه‌ڕێته‌وه که‌نه‌وه دوا نه‌وه هاتوونه‌ته خوارێ.

ئه‌فسانه کلیلی گه‌نجینه‌ی زانینه‌و وه‌کوو روباری پڕ جۆش‌و خرۆش وایه سه‌رچاوه‌که‌ی له‌ترۆپك‌و دامێنی چیاکانه‌وه هه‌ڵده‌ستێ‌و له‌ڕه‌وتی ڕۆیشتنی خۆیدا وه‌کوو بان‌و شینایی تینووه ئاو، رۆحی مرۆڤ تێراوو پڕ به‌رهه‌م ده‌کا.

ئه‌فسانه فێرمان ده‌کا چۆن سوود له‌ژیان‌و ئه‌زموونی پێشینانمان وه‌ربگرین‌و بۆ به‌ره‌وپێش بردنی ژیان هه‌نگاو باوێین‌و له‌و ئاره‌زووانه نزیك بکه‌وینه‌وه که‌پێشینان پێی نه‌گه‌یشتوون.

ئه‌فسانه‌و چیرۆك نایابترین‌و ره‌سه‌نترین‌و ره‌گاژتۆترین ڕه‌مز‌و وێنه‌ی کولتوورین‌و یه‌کێکن له‌رێگای په‌یوه‌ندی پێشینان به‌نه‌وه‌کانی دوای خۆیانه‌وه. ئه‌مانه به‌درێژایی سه‌دان‌و هه‌زاران ساڵ به‌ناوبێژنگی رووداوه‌کانـدا تێپه‌ڕیون‌و به‌ئێمه گه‌یشتوون. ئێمه‌ش له‌سه‌رمانه بۆ پاراستن‌و تۆمارکردنی ئه‌م ئه‌ده‌بیاته زاره‌کییه ده‌وڵه‌مه‌نده تێبکۆشین‌و بیخه‌ینه سه‌ر کاغه‌ز.

منی به‌نده‌ی ناچیزیش، له‌سه‌رده‌می منداڵی‌و مێرده‌منداڵیمدا یه‌کێ بووم له‌گوێگره شێلگیره‌کانی هه‌قایه‌تی بابه‌گه‌ورەو دایه گه‌ورەو پیره‌مێرده به‌ساڵدا چووه‌کان‌و له‌م ساڵانه‌ی دواییدا تێگه‌یشتم که‌به‌مه‌رگی ئه‌و ئازیزه هه‌قایه‌تخوانانه، ئه‌و هه‌قایه‌ت‌و ئه‌فسانه میلله‌یانه‌ی ئه‌وان ده‌یزانن،به‌ره‌و نه‌مان ده‌چن، ئیدی پێم حه‌یف بوو ئه‌م گه‌وهه‌ره گرانبه‌هایانه خڕ نه‌کرێنه‌وه‌و له‌گه‌ڵ ته‌رمی هه‌قایه‌تخوانه‌کان بکه‌ونه ناو گۆڕه‌وه.

هەرکاتێ سیمای سەرنجێکش‌و دۆستانەی (خاڵۆ محەمەد حەسەن میرزایی)م بیر دەکەوێتەوە کەلەشەوانی ساردو درێژی زستان بەچ شەوق‌و زەوقێك هەقایەتی بۆ دەگێڕاینەوەو بەچ ناسکی‌و نازداریيەك دەنگی خۆی لەگەڵ قارەمانەکانی هەقایەتەکان دەگۆڕی: جارێ هەڵدەچوو و تاوێ هێور دەبووەوە، گاهێ پێدەکەنی‌و چەلێ غەم دایدەگرت، بۆئەوەی حاڵەتی جۆراوجۆری هەقایەتەکە بەگوێگران بگەیەنێ، بەڵێ هەر کاتێ ئەمەم بیر دەکەوێتەوە، سڵاو بۆ گیانی ئەو مرۆڤە مەزنە دەنێرم‌و پەست‌و دڵتەنگ دەبم بۆچی ئەوکاتە، من ئەو هەقایەت‌و ئەفسانە خۆشانەم نەنووسییەوەو لەفەوتان رزگارم نەکردن؟

ئێوە تێبینی دەکەن ئەم کۆمەڵە هەقایەتە (٢١) هەقایەتی ئەفسانەی زارەکی میللی گوندی (ئوغاز)ی زێدی کۆکەرەوەی تێدایە، ئەمەش وەکوو دڵۆپێك وایە لەدەریای کولتووری میللی کرمانجی‌و بەهاوکاری برادەرەان کۆم کردوونەتەوەو پێشکەش بەئاشقانی کولتووری میللی وڵاتی ئیرانی دەکەم.

ئێوە لەم ئەفسانانەدا ئەوە دەخوێننەوە کە: چ چاکەو خراپەیەك، چ جوانەمەردی‌و چ خۆپەرستی‌و فیداکارییەك؟ چ ئاقڵی‌و چ شێتایەتییەك؟ چ رق‌و قین‌و هەڵچوونێك ؟ چ بەهرەو ئارەزوومەندییەك؟ چ زەلیلی‌و سەربەرزییەك! چ خلیسکان‌و تاوانێك، لەلایەن قارەمانانەکانەوە روودەدەن‌و چۆن حەسوودو نامەردەکان، خاین‌و قسەچن‌و جاسووسەکان بەسزای خراپەو خراپەکاری خۆیان دەگەن‌و هەر خۆیان دەکەونە ناو ئەو بیرەی بۆ خەڵکی لێ دەدەن.

لەم ئەفسانانەدا، هەمیشە کێشەی دوو هێزی روناکی و تاریکی لەئارادان‌و سەرەنجام، روناکی‌و ئەقڵ‌و بڕوا بەخوا، بەسەر نەزانی‌و گەندەڵی‌و ریاکاری‌و ئەهریمەن ویستیدا زاڵ دەبێ. لەلایەکی‌ترییشەوە، تەقدیر و چارەونووس‌و قەزاو قەدەر لەزۆربەی هەرە زۆری ئەم هەقایەتانەدا خۆی دەنوێنێ کەهەمیشە جێگای پرسیار بووەو جێگای پرسیارە بۆ مرۆڤ.

لەم ئەفسانانەدا، لەهەر شوێنێ کەزۆردار بۆ کۆیلەکردن‌و خوێن رشتنی مرۆڤی بێتاوان هەموو زۆردارییەك بەڕەوا دەبینێ، سەرەنجام لەزۆرلێکراوەکان یەکێ هەر دەبێ، واز لەژیانی خۆی بێنێ‌و لەرووی زۆردارەکە راست بێتەوەو بەوەگەڕخستنی وزەی بیرو هێزی لەشی خۆی، زۆردارە بەدکارەکە لەناو بەرێ و ئیدی گوێگر، یان خوێنەر دەخاتە سەر ئەو بیرەی کە ئەگەر زۆرلێکراو

نه‌بایه، زۆردار نه‌یده‌توانی هێزی خـۆی بنوێنـێ، بـه‌لاّم هه‌ڵومـه‌رجی رۆژگـار خۆیـه‌تی کـه‌ده‌بێ به‌مایه‌ی جێبه‌جێکردنی ده‌سـه‌لاّت‌و چـه‌ند جـار وابـووه، زۆرلێکراوێـك که‌ده‌سـه‌لاّتی ده‌که‌وێتـه ده‌ست، له‌داهاتوودا خۆی لێ ده‌گۆڕێ‌و ئه‌ویش ده‌بێ به‌زۆردار.

ئاشکرایه، جوانی‌و ناسکیی ئه‌فسانه په‌یوه‌ندیی به‌زمانی زگماکی ئه‌و خه‌ڵکه‌وه هه‌یه که‌گوێی لێده‌گرن‌و من له‌وه‌رگێڕانی ئه‌م ئه‌فسانه کرمانجیانه بۆ سه‌ر زمانی فارسـی، هه‌رچـه‌نده زۆر هـه‌وڵم داوه له‌ئه‌سـڵی هه‌قایه‌ته‌کـه دوورنه‌که‌ومـه‌وه، بـه‌لاّم دیـسان ده‌زانم هـه‌ر بێکـه‌م‌وکوڕتی نییـه‌و وه‌رگێڕانه‌که کاریگه‌ر و جوانیی زمانی ڕه‌سه‌نی خۆی نییه. ئومێـده‌وارم خوێنـه‌ره بـه‌ڕێزه‌کان ئـه‌م که‌م‌وکوڕتییه له‌منی (حه‌قیر) ببوورن.

له‌خوای به‌خشنده و میهره‌بان ده‌پاڕێمـه‌وه که‌لـه‌مردووه‌کانمان خـۆش بـێ‌و رۆحیـان بـه‌روحم‌و به‌خشنده‌یی خۆی شاد بکا، که‌له‌کۆڕو کۆبوونه‌وه‌کانی (ئوغاز)و جێیه‌کانی دی، به‌گێڕانـه‌وه‌ی ئـه‌م هه‌قایه‌تانه هه‌قێکی زۆریان له‌سه‌ر ئێمه‌یه‌و ئـه‌و یادگـاره‌ی خۆیـان بـۆ جێهێـشتووین. به‌قـسه‌ی سه‌عدیی قسه خۆش:

((بماند سالها این نظم وترتیب زما هر ژره خاك افتاده جایی
غرض نقشی است کزما بازماند که‌هستی را نمیبینیم بقایی
مگر صاحب دلی روزی به‌رحمت کند بر حال مسکینان دعایی))

به‌پێویستی ده‌زانم سوپاسی ئه‌م براده‌ره هێژایانـه‌م بکـه‌م: بـه‌ڕێزان ره‌حـیم ره‌حیمـی قوچـانی، عه‌لی شه‌ریف بوانلو، حوسین کوهنـه‌دل به‌جنـه‌وه‌ردی، هـه‌روه‌ها بـه‌ڕێز عـه‌لیزاده‌ی به‌ڕێوه‌بـه‌ری چاپخانه‌ی شیروان‌و هه‌موو ئازیزو هۆشمه‌نده کرمانجه‌کانی دی که بـۆ کۆکردنـه‌وه‌و چـاپکردنی ئـه‌م کۆمه‌ڵه‌یه هانیان داوم.

هه‌روه‌ها سوپاسی هاوسه‌رو منداڵه‌کانم ده‌که‌م که‌هه‌میشه به‌رگه‌ی ئه‌و نارِه‌حه‌تییـه‌یان گرتـووه که‌من بۆم چێ کردوون‌و خۆیان له‌گه‌ڵ گیروگرفته‌کان سازاندووه.

که‌لیموللا ته‌وه‌حودی ئوغازی (که‌لیم)

مه‌شهه‌د. ئازه‌رماه (١٣٧٩)

١

شابزن

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خودا هیچ که‌س نه‌بوو. بزنێك هه‌بوو، شای بزنان بوو. قۆچـه‌کانی زل‌و درێژو تیژ وه‌ك خه‌نجه‌ر وابوون.

شابزن هه‌موو جارێ کـه‌ده‌زا دوو کارژۆلـه‌ی ده‌هێنـا، بـه‌لاّم کارژۆلـه‌کان که‌گـه‌وره ده‌بـوون، گورگێکی فێڵباز هه‌بوو، کونه‌که‌ی له‌و نزیکانه بوو، که‌ده‌یدی شابزن بۆ له‌وه‌ڕ چۆته کێوو لێـڕه‌وار، ده‌چوو کارۆژۆڵه‌کانی ده‌خنکاندو ده‌یبردنه کونه‌که‌ی خۆیو له‌وێ له‌گه‌ڵ بێـچووه‌کانی ده‌یـانخواردن. شابزن ، که‌له‌چۆله‌وانی ده‌هاته‌وه بۆئه‌وه‌ی شیر به‌کارژۆڵه‌کانی بـداو ده‌یـدی کارژۆلـه‌کان نـه‌ماون، ده‌یکرده گریه‌و شین‌و شه‌پۆڕو فرمێسك باراندن، به‌لاّم هیچ که‌لکی نه‌بوو.

شابزن، چه‌ند جارێك گورگی خوێنخۆری له‌نزیك مه‌ڵبه‌ندی ژیانی خۆی دیبوو و لێـی مـسۆگه‌ر بوو ئه‌م گورگه‌یه کارژۆڵه‌کانی ده‌خوا، بـه‌لاّم هـیچ به‌ڵگـه‌ی به‌ده‌سـته‌وه نـه‌بوو، داواکـاری خـۆی له‌به‌رده‌م داده‌ردا پێ بسه‌لمێنێ.

بەهاری ساڵی دواتر، شابزن بیری کردەوە خانوویەك بۆخۆی دروست بکاتو خۆی لەخراپـەکاری گورگەکە چەپاڵە بدا. ئەوەبوو چوو لەسووچـێ، کەگیانـدارەکانیتر خانوویـان لێ دروس کردبـوو و سەریان پێکەوە نابوو و بۆخۆیان لەتەك یـەك دەژیـان، ئەویـشلە قەلعـەیێ[١] خانوویـەکی بۆخـۆی دروست کردو بە (دارساز)[٢] ی گوت دەرگایـەکی پتـەو لەتەختـەی دارمـەرەخ[٣] بـۆ خانووەکـەی دروست بکاو درزێکی بچووکیش لای دیوار بێڵێتەوە بۆ ئەوەی ڕوناکی پێدا بچێتە ژوورەوە.

خانووی شابزن لەخانووی هەموو گیاندارەکانی دی جوانترو ڕێکو پێکتر بوو. گیانـدارەکانی دی دەهاتن، سەیری خانووەکەیان دەکردو ماندوو نەبوونیان لێ دەکردو دەڕۆیشتن.

شابزن، بەڕۆژ دەچووە لێڕەوار بۆ لەوەڕو بەشەو دەگەڕایەوە ناو خـانووە جوانەکـەی خـۆی. بـەم جۆرە ڕۆژ هاتو ڕۆژ چوو و شابزن ئاوس بوو و تا دەهـات سـکی وردە وردە گـەورەتر دەبـوو، تـا ڕۆژێ ژانـی گرتـوو و ئـازارێکی زۆری خـوارد. شـابزن گەڕایـەوە مـاڵێو دوو کارژۆڵـەی بـوو. هەردووکیان ڕەش بوون، بەڵام یەکێ ناوچەوان سپی (بەش)[٤] بوو و ئەوەی دی گوێیەکانی (بـەل)[٥] بوونو هەردوو دەستی تا خوار ئەژنۆی سپی بوون.

شابزن زۆری کەیف بەکارژۆڵە جوانەکانی هات، کوڕە ناوچەوان سپییەکەی ناونا(جیـل)و کـچە دەست سپییەکەشی ناونا (جەویل).

شابزن، لەوە بەدواوە، شیری بەکارژۆڵەکانی دەداو جیلو جەویل ڕۆژ بـەڕۆژ گـەورەتر دەبـوون. زۆر بزێوو چوستو چالاك بـوون. لەماڵـەوە یـاریو قەڵـەمبازیان لەگـەڵ یـەك دەکـردو ڕۆژئـاوا، کەدایکیان لەچۆلەوانی دەهاتەوە، شیریان دەخـواردو تێـر دەبـوونو تـا بـەیانی لەباوەشـی یـەکتر دەخەوتن.

---

[١] قەلعە: گوند، دێو ئاوەدانی، قەڵا

[٢] دارساز: دارتاش

[٣] دار مەرەخ: دار کاژ: جۆرە سەروویەکی چیاییە لەکوێستان دەڕوێ و دارێکی سەختو پتەوی هەیە.

[٤] بەش: نێوچەوان سپی

[٥] بەل: گوێی بزنو کار کەلەشێوەی لوولەدابێ

شابزن، پێش چه‌ند ڕۆژێ دیتبووی دیسان سه‌روکه‌لله‌ی گورگی حه‌رامزاده له‌نزیك ئاوایی په‌یدا بووه‌و ده‌یه‌وێ ئه‌ویش خانوویه‌ك بۆخۆی له‌وێ دروست بکا.

شابزن‌و گیانداره‌کانی‌دی هه‌رچه‌نده نارەزاییان ده‌ربڕی‌و گوتیان:

خانوو لێره دروست مه‌که، ئێمه دراوسێی وه‌کوو تۆمان گه‌رەك نییه، گورگ گوێی بـه‌م قـسانه نه‌داو خانووی خۆی دروست کرد.

شابزن، به‌هاوسێتی گورگ زۆر قه‌ڵس بوو. که‌ده‌چووه چۆڵه‌وانی، به‌جیل‌و جه‌ویلی ده‌گوت:

ڕۆڵه ئازیزه‌کانم! ئێمه گورگێکی فێڵبازو خوێنخۆر دراوسـێمانه، مـن که‌له‌ماڵـه‌وه ده‌رده‌چـم، ئێوه له‌پشته‌وه ده‌رگا (کلۆن)[٦] بده‌نو تا من نه‌یه‌مه‌وه ده‌رگا لـه‌هیچ کـه‌س مه‌که‌نـه‌وه‌و هـه‌رگیز له‌فێڵ‌و ته‌له‌که‌ی گورگ غافڵ مه‌بن، منیش تا سمه‌کانی خۆمتان له‌درزی ده‌رگاوه نیـشان نـه‌ده‌م، قه‌ت ده‌رگا مه‌که‌نه‌وه.

جیل‌و جه‌ویل گفتیان بـه‌دایکیان دا لـه‌و زیـاتر ده‌رگـا لـه‌هیچ کـه‌س نه‌که‌نـه‌وه. شـابزنیش به‌ئاسوودەیی‌و دڵنیایی چووه ده‌ره‌وه بۆ چۆڵه‌وانی.

ئێستاش گوێتان له‌باسی گورگی ده‌م پچڕاوو خوێنخۆر بێ.

گورگ، که‌زانی شابزن دیسان دوو کارژۆڵه‌ی بووه، دالغه‌ی لێدا بیانخوا، به‌ڵام ئه‌م جاره خـانووی شابزن توندو مکووم بوو، نه‌یده‌توانی به‌ئاسانی بچێته ژوورەوه.

ڕۆژێ، که‌شابزن له‌ماڵه‌وه ده‌رچوو، گورگ چووه به‌رده‌م ماڵی شابزن‌و ته‌ق ته‌ق له‌ده‌رگای دا.

جیل‌و جه‌ویل گوتیان:

((ئه‌وه کێیه تاقه تاقه؟))

گورگ گوتی: منم، دایکتانم! شابزنم، شابزن!

جیل گوتی: دایکمان تا ڕۆژئاوا له‌چۆڵه‌وانی نایه‌ته‌وه، تۆ دایکی ئێمه نیت!

---

[٦] کلۆن: کلۆم (و.)

گورگ سوێندی خوارد کەدایکی ئەمانەو لەبەرئەوەی ئەمڕۆ (قەسنی)[٧] زۆر خواردووەو گـوانی پڕ شیر بووە، هاتووە شیرەکەیان بداتێو دووبارە بگەڕێتەوە چۆلەوانی.

جەویل، نەوسن بوو، بەجیلی گوت: زوو، دەرگاکـە بکـەوە شـیرەکە بخـۆین، هەڵبـەت ئەمـە دایکمانە!

جیل گوتی: ئەمە گورگی فێڵبازە! گوێت لێ نییە دەنگی هیچ بەدەنگی دایکمان ناچێ.

جەویل گوتی: ڕاست دەکەی! من باش هەستم لەدەنگی ڕانەگرتبوو.

گورگ دووبارە، تەق تەق، لەدەرگای داو گوتی:

کارژۆڵەینە! زوو دەرگا بکەنەوە، نەوەك شیری گوانم هەموو دەڕژێو هیچتان بۆ نامێنێتەوە.

جیل گوتی: تۆ ئەگەر ڕاست دەکەی دایکی ئێمەی، دەستەکانت لەدرزی دەرگاوە پێشانی ئێمە بدە، بۆئەوەی بزانین ڕاست دەکەی یان درۆ؟

گورگ دیتی ئەگەر دەستی خۆیان پێشان بدا درۆو فیشاڵەکەی ئاشکرا دەبێ. گەڕایـەوە، چـوو لەسەر گووفەکی دێ گەڕا، سمە بزنێکی دۆزییەوەو هەڵیگرتو دەسـتی خـۆی لـەناو نـاو چـووەوە ماڵی شابزنو دەستی خۆی لەدرزی دەرگاوە پێشانی جیـلو جـەویل داو دەنگـی خۆیـشی وەکـوو دەنگی شابزن لێ کردو گوتی:

کارژۆڵەینە! سەیرکەن ! ئەمەش دەستەکەم!

جیلو جەویل، کەغەریبی دایکیان دەکرد، هەر لەگەڵ ئەوەی دەنگی دایکیان بیستو چـاویان بەدەستی کـەوت، بەیەکـەوە کلـۆمی دەرگایـان لاداو دەرگایـان کـردەوە. لـەپڕ چـاویان بەچـاوی خوێناوی‌و بەشکڵی بەد فەسارۆ بەزاری داپچڕاوی گورگ کەوت، بەڵام تـازە ئـیتر هـیچ چـارەیان نەبوو.

گورگ کارژۆڵەکانی گرتو هەریەکەی کردە پارووییەك‌و لەزاری داپچڕاوی ناو قووتی دا. ئینجـا گەڕایەوە ماڵی خۆی‌و لێی نووست.

---

[٧] قەسنی : کەما: گیایەکی چەتریيە، گەڵاکانی زل‌و سەوزی تۆخن، گوڵی زەردەو قاتۆرەی پتەوە. مەترێك تا مەترو نیوێك بڵند دەبێ. پشکۆژەو گەڵاکانی ، کەبەهاران تازە دەپشکوون، بۆ خواردن بەکار دێن.

ئێـواریێ، که‌شـابزن به‌شـادیو که‌یفخۆشـی له‌چـۆله‌وانی گه‌ڕایـه‌وه مـاڵێ بـۆ ئـه‌وه‌ی شـیر به‌کارژۆڵه‌کانی بداو بیانگرێته باوه‌ش، دیتی ده‌رگای ماڵه‌وه کراوه‌ته‌وه‌و کارژۆڵه‌کان هیچ ده‌وسـیان دیار نییه‌و هه‌ندێ خوێنیش له‌ناو ماڵێ ڕژاوه. شـابزنی به‌دبـه‌خت ئـاهو ناڵه‌یـه‌کی لێـوه هـاتو بوورایه‌وه.

شابزن، که‌بـه‌هۆش خـۆی هاتـه‌وه، لـه‌دڵی خۆیـدا گـوتی: (ده‌بـێ بـچمه سـه‌ربانی خـانووی دراوسێکانو لێیان بپرسم بزانم کێ کارژۆڵه‌کانی منی خواردووه)

شابزن چووه سه‌ربانی خانووی وشترو به‌توندی پێی له‌سه‌ربانی کوتا.

وشتر، زۆر له‌ده‌نگی ته‌په ته‌پی سه‌ربانی خانووه‌که‌ی ترساو هه‌ر رایکرده ده‌ره‌وه‌و گوتی:

((ئه‌و کییه له‌سه‌رخینی تاقه تاقه؟

که‌فچی کودان راقه راقه

هه‌سپی مه هرینگ هرینگ

زه‌نگی مه زرینگ زرینگ

که‌ری مه هاڕه هاڕه

دیکی مه قاڕه قاڕه

کووچیی مه هه‌وو هه‌وو

پشکی مه مه‌وو مه‌وو.))[٨]

شابزن پێی قایمتر له‌بانه‌که کوتاو گوتی:

((ئه‌زم، شابزنم، شابزن!

جیلی مه‌خاری، جه‌ویلی مه‌خاری

مالی من خه‌راوکری، وه‌ره جه‌نگ بکه‌نی، جه‌نگ))[٩].

---

[٨] واته، ئه‌وه کێیه له‌سه‌ر خانوو ته‌قه ته‌ق ده‌کا/ که‌وچکو ده‌فرمان ڕه‌قه ڕه‌ق ده‌که‌ن/ ئه‌سپه‌که‌مان حیله‌حیل ده‌کا/ زه‌نگوڵه‌که‌مان زرینگه زرنگی لێوه دێ: که‌ره‌که‌مان زه‌ڕه زه‌ڕ ده‌کا/ که‌له‌شێره‌که‌مان قووقه‌قووق ده‌کا: سه‌گه‌که‌مان عه‌وعه‌و ده‌کا/ پشیله‌که‌مان میاوه میاو ده‌کا.

وشتر گوتی: برۆ، بابە برۆ! خوا لەباوکت خـۆش بـێ، خـۆ مـن گۆشـتخۆرنیم، نـەجیلی تـۆم خواردووەو نەجەویلی تۆو شەڕیشم لەگەڵ کەس نییە.

شابزن دیتی وشتر ڕاست دەکا، گۆشتخۆر نییە. چـووە سـەربانی خـانووی مـاینو هـەر سـی لەبانی خانووەکەی کوتاو کوتای، تاماینەکە لەترسان ڕایکردە حەوشەو گوتی:

((ئەوە کێیە لەسەر خینی تاقە تاقە؟

کەفچی کودان ڕاقە راقە

هەسپی مە هرینگ هرینگ

زەنگی مە زرینگ زرینگ

کەری مە هارە هارە

دیکی مە قارە قارە

کووچیی مە هەوو هەوو

پشکی مە مەوو مەوو.))

شابزن پێی قایمتر لەبانەکە کوتاو گوتی:

((ئەزم، شابزم، شا بزن!

جیلی مەخاری، جەویلی مەخاری،

مالی من خەراوکری، وەرە جەنگ بکەنی جەنگ.))

ماینیش گوتی: نەجیلی تۆم خواردووەو نەجەویلی تۆ. من کاوو جۆ دەخۆم.

شابزن چـووە هـەر شـوێنێ، هـەموو سـوێندیان خـوارد کارژۆڵـەکانی ئـەمیان نـەخواردووەو شەڕیشیان لەگەڵ ئەمدا نییە. شابزن لەدڵی خۆیدا گوتی: (ئەم ئیشە ئیشی گورگی سەگبابە.)

ئینجا چووە سەربانی ماڵی گورگو بەتوندی سمی لەبانەکە کوتا. گورگ هاواری کردو گوتی:

((ئەو کییە لەسەر خینی تاقە تاقە؟

کەفچی کودان ڕاقە راقە

---

(٩) واتە: منم، شا بزنم، شابزن/ جیلی ئێمەت خواردووە، جەویلی ئێمەت خواردووە/ ماڵی منت کاول کردووە/ وەرە شەڕ بکەین، شەڕ.

هه‌سپی مه هرینگ هرینگ

زه‌نگی مه زرینگ زرینگ

که‌ری مه هاڕه هاڕه

دیکی مه قاڕه قاڕه

کووچیی مه هه‌وو هه‌وو

پشکی مه مه‌وو مه‌وو.))

شابزن گوتی:

((ئه‌زم، شابزنم، شابزن!

جیلی مه‌خاری، جه‌ویلی مه‌خاری

مالی من خه‌راو کری، وه‌ره جه‌نگ بکه‌نی جه‌نگ.))

گورگ زۆر تووڕه ببوو، به‌دوای بیانوویه‌کدا ده‌گه‌ڕا بۆ ئه‌وه‌ی بزنیش بخوا، گوتی: چاکم کرد! ئیشێکی زۆر چاکم کرد! جیلی تۆ من خواردم، جه‌ویلی تۆ من خواردم، تۆش ده‌خۆم.

شابزن گوتی:

هه‌ی دزوبه‌دکاری ڕه‌ویه چرووك! ئه‌گه‌ر ده‌وێری سبه‌ی بۆم وه‌ره مه‌یدانێ تا ورگت هه‌ڵدڕم.

گورگ گوتی:

زۆر باشه! سبه‌ی، که‌رۆژ سه‌ری له‌پشت کێوان ده‌رهێنا، وه‌ره مه‌یدانێ بۆئه‌وه‌ی بکه‌وینه جه‌نگی یه‌کتر.

شابزن گه‌ڕایه‌وه مالێو هه‌رچی کردی بۆئه‌وه‌ی خه‌و بیباته‌وه، چاوی نه‌چووه خه‌وو نه‌چووه خه‌و، چونکه گوانی پڕ شیر بوو، ئه‌زیه‌تی ده‌دا. بیری کرده‌وه سبه‌ی چۆن له‌گه‌ڵ گورگ بجه‌نگێ، گورگ که‌ڵبه‌ی تیژی هه‌یه‌و له‌وانه‌یه پارچه پارچه‌ی بکاو بیخوا. شابزن چاوی بڕیبووه ساپیته‌ی خانووکه‌یو بیری له‌چاره‌یه‌ك ده‌کرده‌وه، چاوی به‌دوو شه‌مشه‌مه کوێره کەوت له‌کونی خانووه‌که‌وه هاتنه ژوورەوەو له‌سه‌ر دیوار نیشتن.

شه‌مشه‌مه‌کوێری یه‌کەم به‌شه‌مشه‌مه کوێری دووه‌می گوت:

خوچه! ده‌زانی گورگی حه‌رامزاده کارژۆڵه‌کانی شابزنی به‌دبه‌ختی خواردووه؟

شەمشەمەکوێری دووەم گوتی:

بەڵێ، خوچە! دەزانم. بەڵام ئەگەر شابزن نەخەوتبێ، دەبێ هەر ئێستا هەستێ بچێتە مـاڵی — سلۆی قرشمار[١٠] و داوای لێ بکا نووکی قۆچەکانی بۆ تیژ بکـا بۆئـەوەی بـەیانی لـەورگی گـورگی ڕابکاتو گورگەکە بکوژێ.

شابزن، کەگوێی لەم گفتوگۆیە بوو، یەکـسەر لـەجێی خـۆی هەسـتا شەمـشەمەکوێرەکانیش هەڵفڕینو ڕۆیشتن. شابزن لەدڵی خۆیدا گوتی: (نابێ بەدەست بەتاڵی بچمە لای سلۆی ئـاوخۆرەوە. چەند ڕۆژێکە ژنەکەی نەساخەو سلۆ نەنانی هەیەو نەپێخۆری هەیە بەژنەکەی بدا، واچـاکە هەسـتم شیرەکەم بدۆشمو بۆی ببەمو داوای لێ بکەم شاخەکانم بۆ تیژ بکاتەوە.)

شابزن مەنجەڵێکی هێناو شیری خۆی دۆشیو هەڵیگرتو چووە ماڵی سلۆو لەدەرگای دا.

سلۆ سەری لەکونی دەرگای ماڵەوە دەرهێناو پرسی:

ئەوە کێیە بەو درەنگەی شەوە لەدەرگا دەداو حەوانەوەم لێ تێك دەدا؟ ژنەکەم نەساخە؟

شابزن گوتی:

منم، شابزنم، شابزن! بیستوومە ژنەکەت نەساخە، نەختێ شیرم بۆ هاوردووە.

سلۆ، کەیەك ساڵ بوو ڕەنگی شیری نەدیبوو، کـەناوی شـیری بیـست خێـرا ڕایکـردە دەرەوە، دەرگای حەوشەی کردەوەو مەنجەڵە شیرەکەی لەشابزن وەرگرتو فەرمووی لێکرد بۆ ماڵەوە.

تا شابزن، لەساخو سەلامەتی ژنی سـلۆی پرسـی، سـلۆ شـیرەکەی کولاّنـدو هێنـای، لەگـەڵ ژنەکەی خواردیانو دوعایان بۆ شابزن کرد.

سلۆ ساخو سەلامەتی جیلو جەویلی لەشابزن پرسی. شابزنیش بەچاوی پڕ فرمێسکەوە گوتی:

---

[١٠] سووککراوەی سلێمانی قرشمارە. قرشمار یان غرشمال بەقەرەجو ئاسنگەری ناوچەیەیو ئەو کەسانە دەگـوترا کەخزمـەتگوزاریان پێـشکەش ئـاوایی دەکـردو لـەباج جـەب درابـوونو لەلایـەن باجگرانی حاکمەوە نەدەهاتنە (ژمار)؟ بۆیە بە(غیرشمار) ناسرابوون. (منیش لەکوڕدیدا وشەی — ئاوخۆرەوە—م لەجیاتی دانا، چونکە ئاوخۆرەوە بەو گوندییانە دەگوترێ کەزەویو زاریان نییەو بەکرێ ئیش بۆ ئەمو ئەو دەکەن و تەنیا شتێ لەسروشتی گوندەکە سوودی لێ وەربگرن ئاوی خواردنەوەیە، بۆیە پێیان دەگوترێ: (ئاوخۆرەوە— و.)

گورگی حه‌رامزاده ئه‌م جاره‌ش کارژۆڵه‌کانی خواردوومه‌و ده‌بێ سبه‌ی له‌گه‌ڵیا بجه‌نگم، ئه‌وه‌بوو هاتم‌و به‌ناوه‌ختی سه‌خڵه‌تم کردی بۆئه‌وه‌ی فریام که‌ویت‌و قۆچه‌کانم بۆ تیژ بکه‌یته‌وه.

سلۆ گوتی:

خه‌مت نه‌بێ، قۆچه‌کانت وا تیژ ده‌که‌مه‌وه که‌به‌یه‌ك زه‌بر ورگی گورگ هه‌ڵبدری.

سلۆ ره‌ژووی ده‌زگای ئاسنگریی خۆی گه‌ش کرده‌وه‌و پارچه ئاسنێکی له‌ناو ئاگر سووورکرده‌وه‌و وه‌کوو خه‌نجه‌ر تیژی کردو له‌سه‌ر قۆچه‌کانی بزن چه‌سپی کرد. شابزن که‌یفخۆش بوو و سوپاسی کردو گه‌ڕایه‌وه ماڵێ‌و به‌خه‌یاڵی ئاسوودەوه لێی نووست.

ڕۆژی پاشی، که‌دونیا روناك بووه‌وه، گورگ له‌خه‌و هه‌ستاو له‌دڵی خۆیدا بیری کرده‌وه، له‌به‌رئه‌وه‌ی پیر بووه‌و له‌وانه‌یه له‌جه‌نگی شابزندا که‌ڵبه‌کانی له‌پێسته‌ی شابزن نه‌چنه خواری، وا چاکه بچێته لای سلۆی ئاوخۆره‌وه بۆئه‌وه‌ی که‌ڵبه‌کانی بۆ تیژ بکاته‌وه. ئه‌وه‌بوو، هه‌ستا چووه ماڵی سلۆو له‌ده‌رگای دا:

سلۆ گوتی:

ئه‌وه کێیه له‌ده‌رگا ده‌دا؟

گورگ گوتی:

بۆ؟ نابینی میوانت هاتووه؟ خێرا، وه‌ره ده‌رگا بکه‌وه!

سلۆ چوو ده‌رگای کرده‌وه، دیتی گورگێکی خوێنخۆر له‌پشت ده‌رگا وه‌ستاوه.

سلۆ ترسا. گورگه‌که گوتی:

هاتووم ئه‌گه‌ر که‌ڵبه‌کانم بۆ تیژ بکه‌یته‌وه تا ئه‌مڕۆ له‌گه‌ڵ شابزن بجه‌نگم، ئه‌وه هیچ ئیشم به‌سه‌ر تۆوه نییه، ئه‌گه‌ر نا ده‌تکوژم‌و ده‌تخۆم.

سلۆ گوتی:

به‌چاوان، قوربان! فه‌رموو، فه‌رموو!

چوونه ناو کارگه‌ی سلۆ، سلۆ که‌زانی ئه‌م گورگه هه‌مان ئه‌و گورگه‌یه که‌کارژۆڵه‌کانی شابزنی خواردووه‌و نه‌ده‌ست هه‌قی ده‌داتێ‌و نه‌هیچی بۆ هێناوه، له‌دڵی خۆیدا گوتی: (ئێستا ده‌بێ به‌ڵایه‌کی وای به‌سه‌ر بێنم دیق بکات‌و ئیتر هه‌رزه‌کۆیی‌و مه‌ردوم ئازاری نه‌کا.)

سلۆ هەموو کەڵبەکانی گورگی یەك یەك بەپلایزەکەی دەرهێنا بۆ ئەوەی کەڵبەی تـازەو تیـژی بۆ لێبنێتەوە، بەڵام لەئاخیری گوتی:

ئاگری کوورە کوژاوەتەوە، دەبێ دووبارە ئاگرەکە داگیرسێنمو بـەدرۆ هەرچـی کـردی ئاگرەکـە دانەگیرسا. گورگ تووڕە بوو و جوێنو قسەی سووکی بەسلۆ دا.

سلۆ گوتی:

قوربان، ئێوە فەرموون بڕۆنەوە ماڵێو بۆ خۆتان بحەسێنەوە، من دەچم لەماڵە دراوسێکان ئـاگر دێنم، ئەوسا دێم بانگتان دەکەم بۆئەوەی بێنو کەڵبەی تیژتان بۆ لێبنێمەوە.

گورگ بەبۆڵەبۆڵو قسەی ناشیرین لـەماڵی سـلۆ هاتـە دەرەوەو کەگەیـشتەوە مـاڵێ خـوێنی لەزاری دەچۆڕایەوەو لەبەر ئێش و ئازاری خۆی پێچی دەخواردەوە.

کەرۆژ هەڵات، شابزن چووە مەیدانی دێو مەیدانی لەگورگ خواسـت بۆئـەوەی بـێو لەگـەڵیا بجەنگێ. گیاندارەکان هەموو لەمەیدان گردببوونەوە بۆئەوەی سەیری جەنگی گورگو شابزن بکـەن، بەڵام گورگ زاتی نەدەکرد لەماڵی خۆی بێتە دەرەوە. هەموو گیاندارەکان بەنەوێرۆك و فێڵبازیان دانا. گورگ ناچار بوو لەماڵی خۆی هاتە دەرەوەو پەلاماری شابزنی دا، بەڵام لەبەرئەوەی هـیچ کەڵبـەی نەبوو، هەرچەندە هەوڵیدا نەیتوانی هیچ زەرەر بەشابزن بگەیـەنێ. شـابزنیش قیـت بـووەوە سـەر پاشووەکانیو قۆچەتیژەکانی وا لەورگی گورگەکە راکرد، ورگی هەڵدڕیو گورگەکە بەربووەوەو تۆپی.

جیلو جەویل لەناو ورگی هەڵدڕاوی گورگەکە دەرپەڕینە دەرێو خۆیان لەباوەشی دایکیا کوتا. گیاندارەکان هەموو کردیانە خۆشیو شادیو لەشـەڕی گـورگی ناجـسن و خوێنخـۆر حەسـانەوەو ئاهەنگێکی گەورەیان بۆ شابزنو کارژۆڵەکانی سازداو شیرینیو نوقڵو نەباتیان بەشییەوە.

منیش وا هاتوومەتە خزمەتتان، نەختێ نوقڵو نەباتم بۆ هێنابوون، بەڵام کەویـستم لـەڕوباری (کالی چەپان)[11] بپەڕمەوە، هەمووم لێ ڕژایە ناو ڕوبارو بەدەم شەپۆلی ئـاوەوە چـوو. مـسۆگەر ئەم جارە بێتەوە شیرینیتان بۆ دێنم. ئێستاش بڕۆن بخەون، خەوتان خۆش.

---

[11] کـالی چـەپان: یەکێکـە لـەدوو ڕوبـارە ناودارەکـەی گونـدی (ئوغـان). سەرچـاوەکەی لەگونـدی (چەپانلو) هەڵدەستێ

٢

کلکی زه‌نگوڵه‌یی دوچ زه‌نگلیی

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خوا هیچ که‌س نه‌بوو، پیره‌ژنێك هـه‌بوو، بـاخێکی هـه‌بوو، چـه‌ند دار سجووقێکی که‌ته‌و زل له‌ده‌واندەوری باخه‌که‌ی روابوون‌و سه‌ریان گه‌یشتبووه ئاسمان.

هـه‌موو سـاڵێ، پـیره‌ژن لـه‌مانگی میـزان[1]، بـه‌هاوکاری میـرده پیره‌که‌یـه‌وه، سـجووقی له‌دره‌خته‌کان ده‌ته‌کاندو چه‌ند رۆژێ له‌سه‌ر زه‌وی ڕایده‌کردن بۆئه‌وه‌ی له‌بـه‌ر گـه‌رمی‌و ڕونـاکی رۆژ باش سوور بن، ئه‌وسا سجووقه‌کانی کۆده‌کرده‌وه‌و له‌ناو فه‌رده‌ی ده‌کردو ده‌یبرده بازاڕی (شـیروان)و ده‌یفرۆشت‌و چییان پێویستبایه ده‌یکڕی.

---

[1] **میزان: میهرماه**

بەڵام ئەو ساڵە، هەموو ڕۆژێ، بەیانی، کەپیرەژن دەچوو سجووقە ڕاکراوەکە هــەڵگێڕو وەرگێــڕ بکا، دەیدی هەندێ سجووق کەمی کردووە. پیرەژن چــەند ڕۆژێــك دانــی بەخۆیــدا گــرت بۆئــەوەی بەڵکو ئەو کەسەی دزییەکە دەکا لەخۆی تەریق بێتەوەو واز لەو ئیشەی بێنێ، بەڵام وا دەرنەچوو.

پیرەژن ناچار بوو، شەوێ، لەسووچێکی باخەکەو لەژێر دار سجووقێك خۆی لەناو جاجمە شــڕێك شاردەوە، بۆئەوەی بزانێ کێ دێ سجووقەکانی دەدزێ.

شەو لەنیوەی بواردبوو، پیرەژن، لەبــەر شــەکەتیی کــاری ڕۆژو لەبــەر بێخــەویی چــاوی ژانــی دەکرد، لەپڕ دیتی ڕێوییەك لەسەر دیواری باخەکەوە خۆی هەڵدایە خــوارێو یەکــەو ڕاســت چــووە سەر سجووقەکانو کەوتە سەر سجووق خواردنو کەتێری خوارد، هەنبانێکی لەگەڵ خۆی هێنــابوو، پڕ سجووقی کردو بەپشتی خۆی داداو بۆی دەرچوو.

پیرەژن هیچی نەگوت. گەڕایەوەو لەناو کووخەکــەیا ڕاکــشاو چــاوی بڕییــە ئەســتێرانو بــیری لەچارەیەك کردەوە. ماوەیەك هەر بیری کردەوەو پلانــی دانایــەوە، لەبەرئــەوەی زۆر شــەکەت بــوو پێڵوەکانی کەوتنە سەریەكو خەو بردییەوە.

ڕۆژی پاشی، کاتی ڕۆژاوا، پیرەژن سجووقەکانی خڕ کردەوەو لەناو تەلیــسانی کــردو بردییــەوە ناو کووخەکەی. ئینجا گەڕایەوە و تا بوو بەشەو، هەندێ کوچــکە بــەردی لــەدەم ڕوبــارەوە هێنــاو ئاگردانێکی دروست کردو هەندێ داری لەناو ئاگردانەکە ڕاکردو ئاگری تێبەرداو تاوەیــەکی لەســەر ئاگردانەکە داناو هەندێ سجووقی لەناو کرد. ئینجا چوو خۆی لــەجێی شــەوی پێــشوو شــاردەوەو چاوەڕێی هاتنی ڕێوی کرد.

شەو بەترەکی چوو بوو، ڕێوی دیسان لەسەر دیواری باخەکەوە خــۆی فڕێدایــە خــوارێو چــووە شوێنی سجووقەکانو هەرچەندە تەماشای ئــەو دەوروبــەرەی کــرد هــیچ ســجووقی نــەدی، بــەڵام ئاگردانو تاوەکەی دی کەهەندێ سجووقی تێدا دەبــرژا. ڕێــوی لەبــەر بــۆنی خۆشــی ســجووقەکان دەمی پڕ ئاو بوو، خۆی هەڵدایە سەر تاوەی گەرمو کەویستی سجووقەکان بخوا زارو لێــوو پاشــەڵی هەموو سووتاو کلکی لێ بووەوەو پەڕییە لایەکەی تری ئاگردانەکە. بەغار خــۆی گەیانــدە ڕووبــارو چووە ناو ئاو بۆئەوەی سفــو سۆی لەشی کەم بێتەوە.

دوای نەختێ، ڕێوی بەناڵەناڵو بەزاری سووتاوو بە کلکی بڕاوەوە بەرەو چیا گەڕایەوە.

پیره‌ژن به‌که‌یفخۆشی له‌حه‌شارگه‌که‌ی هاتــه ده‌ره‌وه‌و چــووه لای ئاگردانه‌کــه‌و چــاوی بــه‌کلکی ڕێوی که‌وت له‌و گۆڕه که‌وتبوو، هه‌ڵیگرته‌وه‌و گه‌ڕایه‌وه کووخه‌که‌ی خۆی‌و میّرده پیره‌کــه‌ی له‌خــه‌و به‌ئاگا هێناو گوتی:

سه‌یرکه ، پیاویژگه! چیم به‌سه‌ر دزیی سجووقه‌کان هێناوه!

ئه‌وسا کلکی ڕێوییه‌که‌ی به‌میّردی پێشان داو هه‌ردووکیان قاقا پێکه‌نین‌و پاشان خه‌وتن.

ڕۆژی پاشی، پیره‌ژن له‌ناو که‌ڵوپه‌له‌کانی خۆی هه‌ندێ تیل[٢]و زه‌نگوڵێکی جــوانی یادگــاریی ژووری بووکێنی خۆی دۆزییــه‌وه‌و له‌کلکــه ڕێوییه‌کــه‌ی به‌ســت‌و به‌ســنگوڵکه‌یه‌کی داری گــه‌وره‌ی وه‌کرد که‌له‌سه‌ر سه‌رده‌ره‌ی ده‌ره‌وه‌ی کووخه‌که‌یا کوتابووی.

چه‌ند ڕۆژێکی به‌سه‌رداچــوو، برینــی ده‌م‌و له‌شــی ڕێوییه‌کــه ورده ورده چــاك بــووه‌وه. ڕۆژێ، ڕێوییه‌که له‌دڵی خۆیدا گوتی: (ئاخر ژیان به‌بێ کلك ناچێته سه‌ر. ده‌بێ بچم بــزانم کلکه‌کــه‌م چــی به‌سه‌رهاتووه)

ڕێوی ڕووی کرده باخی پیره‌ژنه‌که و ڕۆیشت، ڕۆیشت تا کاتی عه‌سر گه‌یــشته باخه‌کــه‌و چــووه ناو باخه‌که‌و سه‌یری ئه‌ملاو ئه‌و لای کرد به‌ڵکو کلکه‌که‌ی له‌سووچێکا بدۆزێته‌وه، به‌ڵام هه‌رچــه‌نده گه‌ڕاو سووڕا هیچی نه‌دۆزییه‌وه.

پیره‌ژن، له‌کونی کووخه‌که‌یه‌وه سه‌یری ڕێوی قونده‌ی ده‌کرد، زه‌رده‌خه‌نه‌یــه‌کی ســه‌رکه‌وتووانه‌ی هاتێ‌و به‌ڕێوی گوت:

((ریڤی، ریڤی، وه‌ره ئیگده گه‌یشتنه!))[٣]

ڕێویش گوتی:

((نیمه، نیمه، گونی من برشتنه))[٤]

پیره‌ژن، که‌دیتی ڕێوی زیاتر نایه‌ته پێش، له‌ناو کوخه‌که‌ی هاته ده‌رێ‌و پرسی:

---

[٢] تیل: گوڵینگ‌و زێوه‌ری تر که‌له‌ده‌زووی ئاوریشم دروست ده‌کرێ‌و کچان به‌سه‌رو سنگی خۆیانه‌وه ده‌که‌ن.

[٣] واته: ڕێوی ڕێوی وه‌ره سجووقه‌کان پێگه‌یشتوون

[٤] واته: نایه‌م، نایه‌م، گونه‌کانم سووتاون

جەنابی ڕێوی! خێرە، ئەوە لەچ دەگەڕێی؟

ڕێوی گوتی:

من وام دەزانی لەهەموو گیانداران زیرەکترم ، بەڵام بۆم دەرکەوت بەرامبەر پیرەژنان زۆر گێـلو نەزانم. ئێستا پیرەژن پێم بڵێ چت لەکلکی من کردووە؟

پیرەژن گوتی: ئێستا پێشانت دەدەم.

ئەوسا چووەوە ناو کوخەکەیو کلکە زەنگوڵەدارەکەی ڕێوی هێناو هاتە دەرەوەو چـەند جارێـك کلکەکەی لەبەرچاوی ڕێوی هەژاندەوە.

ڕێوی بەحەپەساوی بینی کلکەکەی زۆر جوان بووەو دەنگێکی زۆر خۆشیشی لێوە دێ، گوتی:

پیرەژن! وەرە بەزەییت بەحاڵمدا بێتەوەو کلکەکـەم بـدەوە. هەرچـی بتـەوێ بـۆت دێـنم. ئـەو ماوەیە ئابڕووم بەتەواوی لەناو ڕێوییەکانی دی چووە. کـە دەچـمە لایـان گاڵتـەم پێدەکـەنو پـێم پێدەکەنو دەڵێن : ((ها، قولی! ها))[٥]

پیرەژن گوتی: بەڵام تۆ زۆر سجووقی منت خواردووەو زەرەرت لێداوم، ئەی چ لەوە بکەم؟

ڕێوی گوتی:

ئەی ئێمە چ بکەین؟ ئێمەش دەبێ ورگی خۆمانو بێچووەکانمان تێر بکەین بۆئـەوەی لەبرسـان نەمرین. ئێستاش هەرچی تۆ بڵێی بۆت جێبەجێ دەکەم، بەو مەرجەی کلکەکەم وێدەیەوە!

پیرەژن گوتی:

ئەو یەك دوو شەوەی لەناو باخ چاوەڕێی تۆ بـووم بـۆ ئـەوەی بتخەمـە داوەوە، تووشـی باپـەڕ بوومەو سنگم ژان دەکاو تووشی کۆکە هـاتووم. تـۆ ئەگـەر قاپـە شـیرێکم بـۆ بێنـی بـۆ ئـەوەی بیخۆمەوەو چاك ببمەوە، کلکەکەت دەدەمەوە.

ڕێوی ڕازی بوو. بیری کردەوە قاپە شیرێك لەکوێ پەیدا بکا، لەپڕ بەبیری هاتـەوە پـێش چـەند ڕۆژێ مەڕەکانی (پوورە گوڵبەهار) زاونو ئەگـەر بـچێتە لای پـوورە گوڵبـەهار لەوانەیـە بـەتکاو

---

[٥] واتە: هۆی قوندە ، هۆی قوندە

پاڕانه‌وه هه‌ندێ شیری بداتێ، به‌ڵام ئه‌م، پـار زسـتانێ، دوو مریـشك‌و که‌ڵه‌شـێری لـێ دزیبـوو و خواردبوونی، ئێستا ئه‌گه‌ر پووره گولبه‌هار ئه‌م مه‌سه‌له‌یه بێنێته گۆڕێ، چ جوابێك بداته‌وه؟

ئینجا ڕێوی له‌دڵی خۆیدا گوتی: (بۆی هه‌یه پووره گوڵبه‌هار مه‌سه‌له‌ی مریشك‌و که‌ڵه‌شـێری هه‌ر به‌ته‌واوی له‌بیر کردبێ‌و ئه‌گـه‌ر به‌بیریـشی مابـێ پێـی ده‌ڵـێم مـن غه‌ریبـه‌م‌و تـازه لـه‌بانی (قوچان)ه‌وه هاتوومه‌ته ئێره‌و ئه‌وه ئیشی من نه‌بووه).

ڕۆژی پاشی، ڕێوی به‌ترس‌و له‌رزه‌وه له‌به‌ر سه‌گی خه‌ڵك، هێدی هێـدی بـه‌بن دیـواران‌و بـه‌ناو کوێره جۆگایاندا ملی ڕێی گرت‌و ڕۆیشت ڕۆیشت تا به‌ره‌به‌ری ڕۆژاوا گه‌یـشته مـاڵی گوڵبـه‌هار و ته‌ق ته‌ق له‌ده‌رگای دا.

پووره گوڵبه‌هار سکی به‌ڕێوی سووتاو ئه‌و مریشك‌و که‌ڵه‌شێرانه‌ی له‌بیر خۆی بـرده‌وه کـه‌ڕێوی خواردبوونی‌و گوتی: ڕێوی به‌دبه‌خت! شیری مه‌ڕه‌کانم هه‌ر به‌شی به‌رخـه‌کان ده‌کـات‌و لـه‌وه زیـاتر نابێ‌و شیری زیاده نامێنێته‌وه بیده‌م به‌تۆ. ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێ مـه‌ڕه‌کانم شـیریان زیـاد بـێ بـۆ ئـه‌وه‌ی بیده‌م به‌تۆ، ده‌بێ بچی یه‌ك هامێز چل‌و چێوی دار بی بێنی بۆئه‌وه‌ی مه‌ڕه‌کان چل‌وچێوه‌که بخـۆن‌و گوانیان پڕ شیر بێ‌و شیره‌که‌یان بدۆشم‌و بیده‌م به‌تۆ بۆئه‌وه‌ی تۆش بۆ پیره‌ژنی ببه‌ی.

ڕێوی گوتی:

به‌چاوان! هه‌ر ئێستا یه‌ك هامێزه چل‌وچێوت بۆ دێـنم! ڕێـوی بـه‌بیری هاتـه‌وه دارییـه‌کی زل له‌به‌رده‌م ماڵی (پووره گوڵستان) هه‌یه. چـوو داوای لـه‌پووره گوڵـستان کـرد بـۆ ئـه‌وه‌ی هه‌نـدێ چل‌وچێوه‌ی دار بی بداتێ، تا بۆ مه‌ڕه‌کانی (پووره گوڵبه‌هار)ی ببا.

پووره گوڵستان گوتی:

من هیچ قسه‌م نییه، خۆت ده‌زانی ئه‌مساڵ وشکه‌سـاڵ بـوو و دار بـی ئـاوی نه‌خواردۆتـه‌وه‌و چل‌وچێوه‌ی پێوه نییه. تۆ بڕۆ هه‌نـدێ ئـاو لـه‌کانی بێنـه‌و بیـده بـه دار بییه‌کـه بۆئـه‌وه‌ی چـل‌و چێوه‌که‌ی گه‌شه‌بکاو سه‌وزبێ، ئه‌وسا هه‌رچه‌نده‌ی چل‌وچێوت ده‌وێ بیبه!

ڕێوی ڕازی بوو و چووه سه‌ر (کانی زێڕ) و گوتی:

هۆ کانی زێڕ! فریام که‌وه، هه‌ندێ ئاوم بده‌رێ بۆئـه‌وه‌ی بیـده‌م بـه‌دار بیـی پـووره گوڵـستان‌و ئه‌ویش هامێزه‌ك چل‌و چێوه‌م بـداتێ‌و چل‌وچـێوه‌که ببـه‌م بیـده‌م بـه‌پووره گوڵبـه‌هار بـۆ ئـه‌وه‌ی

مەڕەکانی گوڵبەهار چڵو چێوەکە بخۆنو شیریان بکەوێتە گوانو شیرەکە بۆ پـیرەژن ببـەمو کلکـی خۆمی لێ وەربگرمەوە.

کانی زێڕ گوتی:

ئەی ڕێوی! من هیچ قسەم نییە، بەڵام خۆت دەزانی ئەمساڵ بـاران نـەباریوەو ئاوەکـەم چـکی کردووە. تۆ ئەگەر ئاوت دەوێ چارە هەر ئەوەیە بچی چەند کچێکی لادێیی بێنی بۆئـەوەی شـایی‌و هەڵپەرکێ لەدەوروبەرم بکەن تا دووبارە ئاوەکەم دەربێو بکەوێتە قولەقول.

ڕێوی چووەوە کونەکەی خۆیو شەو بیری لەچارەیەك کردەوەو لەئەنجامدا سبەینێ زوو هەسـتاو چووە چەند ماڵە لادێییەك کەکچی جوانیان هەبوو و داوای لێکردن کچەکانیان بنێرن لەدەوروبـەری کانی شایی و هەڵپەڕکێ بکەن بۆئەوەی کانییەکە بکەوێتە قولەقولو ئاوی پێ بدا.

دایکی کچەکان گوتیان:

ڕێوی بەدبەخت ئێمە هیچ قسەمان نییە، کچەکان دەنێرین، بەڵام تۆش دەبێ بـچی (خـانجۆ)[٦] و (نەجۆ)[٧] ببەیتە سەرکانی بۆئەوەی دۆڵو زوڕنا لێ بدەن تا کچەکان بتوانن شایی بکەن.

ڕێوی گوتی:

هەقی خۆتانە.

ڕێوی ویستی بـچێتە ڕەشمـاڵی (ئاشـق)[٨] دکـان کەلەپەڕگـەی دێ هەڵیانـدابوو، بـەڵام بـیری کەوتەوە دوو سەگی ملەستوور پاسەوانی ڕەشماڵـەکان دەکـەنو لـەوێ چـاویان پـێ بکـەوێ زیـوار بەزیواری دەکەن.

ڕێوی چووە لای ڕەشماڵەکان، لەدڵی خۆیدا گوتی: (واچاکە لەسەر ڕێـی ڕەشماڵـەکانو لەپـشت بنە پرچکێك خۆم حەشار بدەمو چاوەڕێ بکەم، بۆئەوەی بـەڵکو خـانجۆ، یـان نـەجۆ ببیـنمو داوای یارمەتی لێ بکەم.

ڕێوی ماوەیەك خۆی لەپـەنا پرچـکەکان مـات کـردو چـاوەڕێی کـرد، کاتێـك دیتـی خـانجۆ لەڕەشماڵەکەی هاتە دەرێو سواری کەرەکەی بوو و کەوتەڕێ. کەخانجۆ گەیشتە کەرخی ڕێوییەکـە، ڕێوی لەپەنا پرچکەکە دەرپەڕیو سەلامی لەخانجۆ کردو مەسەلەی خۆی بۆ باس کرد.

---

[٦] خانجۆ: خان جان

[٧] نەجۆ: نەجەعفەلی

[٨] ئاشق: زوڕناژەنو دۆڵەنگێوی زەماوەندو ئاهەنگی گەورە

خانجۆ سکی به‌ڕێوی سووتاو گوتی:

باشه، به‌ڵام ژنه‌کەم هەویری کردووەو دەبێ هەندێ پرچك و پاڵ له‌دەشتێ کۆبکەمەوەو بیبەم ژنه‌کەم تەندووری پێ جۆش بداو نان بۆ منداڵه برسییه‌کانمان بکا.

تۆ ئەگەر بێی و له‌کۆکردنەوەی پرچك و پاڵ یارمەتی من بدەی بۆئەوەی زووتر بگەڕێمەوە، منیش عەسرێ له‌گەڵ نەجۆ دێمه سەر کانی و دۆڵو زوڕنا لێ دەدەین و تا کانی پڕ ئاو دەبێ، کچه‌کان با هەر هەڵپەڕن.

ڕێوی گوتی:

له‌خزمەتتدام.

خانجۆ له‌پێشەوەو ڕێوی له‌دوایەوە ڕۆیشتن تا گەیشتنه دامێنی چیایەك و بەرەبەری نیوەڕۆ یەك باره دڕك و داڵو پرچك و پاڵیان کۆکردەوەو له‌پشتی که‌ره‌که‌یان بارکردو گەڕانەوە ناو ڕەشماڵان.

ژنه‌کەی خانجۆ نانی کردو خانجۆو زارۆکه‌کان نانیان خواردو تێر بوون.

دوای نیوەڕۆ، خانجۆ دەستی دایه زوڕناو چووە ڕەشماڵی نەجۆو بانگی کرد. ئەویش دۆڵی له‌کۆڵی کردو بەرەو کانی زێڕ که‌وتنه ڕێ.

کاتێ گەیشتنه ڕۆخ کانییه‌که، خانجۆ دەستی به‌لێدانی ئاوازی (ئەللا مەزاره)[٩] کرد.

دەنگی زوڕنای خانجۆو دۆڵی نەجۆ بەناو دێدا بڵاوبووەوەو کچه جوانه‌کان که‌گوێیان له‌دەنگی دۆڵو زوڕنا بوو، ڕوخسەتیان له‌دایکیان وەرگرتو جلو بەرگی ئاڵو والای کرمانجی خۆیان کرده بەر، (گار)[١٠] و (سینەریز)[١١] ی زیوو (موری)[١٢]یان بەسەرو گەردەنیان وەکردو (چووری)[١٣] یان له‌دەست کردو (چارخ)[١٤] ی گوڵنگەداریان کرده پێو له‌ماڵەوە هاتنه دەرێو بەرەو کانی زێڕ شۆڕبوونەوەو له‌سەر کانی دایانبەسته شایی و هەڵپەڕکێ.

---

[٩] ئەللا مەزاره: یەکێکه له‌مەقامەکانی مۆسیقای کوردی

[١٠] گار: پلپله‌ی زیوه کچه کرمانج بەهەردوولا جەنگی خۆیانەوە دەکەن

[١١] سینەریز: گەردانەیەکه گەوهەرەکانی دەکەونه سەر سنگ

[١٢] موری: جۆره گەردانەیەکه له‌موورووی ڕەنگاوڕەنگ دەهۆنرێتەوە

[١٣] چووری: بازن، جۆره بازنێکی زیوی نگیندارە

[١٤] چارخ: جۆره که‌وشێکی گوڵندارە – و

خانجۆو نەجۆی ئاشق ئاوازی (یەك قەرسە)[١٥] و (دوو قەرسە)[١٦] و (ئەنارەکی)[١٧] و تا (شەش قەرسە)[١٨] و (گوڵ غونچە)[١٩] یان لێداو هێشتا ئاوازی گوڵ غونچە تەواو نەببوو، لەپڕ ئاوی کانی زێڕ کەوتە قولەقولو دەربوو و بەهەموو لایەکدا وەربوو.

بێلێك لەقەراخ کانییەکە بوو، ڕێوی دەستی دایە بێلەکەو (بەرغ)[٢٠] ی جۆگای کردەوە بۆئەوەی ئاو بۆ داربییەکەی پوورە گوڵستان بچێ. ئینجا سوپاسی خانجۆو نەجۆی ئاشقو کچە لادێییەکانو کانی زێڕی کردو چووە ماڵی پوورە گوڵستان.

پوورە گوڵستان، کەدیتی دار بییەکەی سەوزو پڕ چلوچێو بووە، دەستی دایە (چاکەل)[٢١]ەکەیو بەهاوکاری ڕێوی چلە زلەکانی داربییەکەی لار کردەوەو کۆڵە چلو چێوێکی گەورەی کردو دایە ڕێوی.

ڕێوی سوپاسی پوورە گوڵستانی کردو چلوچێوەکەی کردە کۆڵو ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گەیشتە ماڵی گوڵبەهار.

پوورە گوڵبەهار، چلوچێوەکەی هاویشتە بەر مەڕەکانی، مەڕەکان چلوچێوەکەیان خواردو گوانیان پڕ شیر بوو. ئینجا قاپێکی هێناو مەڕەکانی دۆشیو دایە ڕێوی.

ڕێوی سوپاسی کردو دوعای بۆ گیانی پوورەو مەڕەکانی کردو دەستی دایە قاپە شیرەکەو چووە لای پیرەژن.

پیرەژن بەڕێوی گوت:

زۆر باشە! من ئەمشەو شیرەکە دەکوڵێنمو دەیخۆمەوە بۆئەوەی چاك ببمەوە. تۆش بەیانی وەرە، کلکی خۆت وەرگرەوەو بڕۆ!

---

[١٥] یەك قەرسە: ناوی ئاوازی شایی کرمانجییە

[١٦] دوو قەرسە: ناوی ئاوازی شایی کرمانجیە

[١٧] ئەنارەکی: ناوی ئاوازی شایی کرمانجیە

[١٨] شەش قەرسە: ناوی ئاوازی شایی کرمانجیە

[١٩] گوڵ غونچە: ناوی ئاوازی شایی کرمانجیە

[٢٠] بەرغ: ئاوبەند. ئەو شوێنەی ڕوبارە، کەبەبەردو قوڕ دەیگرن بۆئەوەی ئاوەکە بچێتە جۆگایەکی تر.

[٢١] چاکەل: دارێکی درێژە، چەلاك

ڕێوی ئەو شەو بەشادمانی و کەیفخۆشی گەڕایـەوە کونەکـەی خۆیـو لەخۆشـییان خـەوی لێ نەدەکەوت‌و تا سبەینە داهات هەر لەکونی دەرگاوە تەماشای دەرەوەی دەکـرد بزانـێ کـەی دونیـا ڕوناك دادێ‌و ڕۆژ لەپەنا کێوانەوە سەردەردێنێ.

سەرەنجام، دونیا ڕوناك داهات‌و ڕۆژ سەری دەرهێنـاو ڕێـوی لەکونەکـەی هاتـە دەرێ‌و چـووە بەردەم کووخی پیرەژن‌و بانگی کرد.

پیرەژن، شیرەکەی خواردبووەوەو چاك ببـووەوەو کۆکەکـەی نـەمابوو، هاتـە دەرەوەو سوپاسـی ڕێوی کردو گوتی:

دەستت نەڕزێ! شیرەکەم خواردو چاك بوومەوە.

ئینجا چووەوە نـاو کووخەکـەی‌و کلکـی گۆلنگـەدارو زەنگولـەداری ڕێـوی هێنـاو بەنـەختێ (زنج)[٢٢] کلکی ڕێوی لەجێی خۆی قایم کردەوە.

ڕێـوی، کـەبوو بـەخاوەنی کلکێکـی زەنگولـەدار، لەخـەنی خۆشـییان لەپێـستەی خـۆی نەدەحەوایەوە. خولێکی لێداو سوپاسی پیرەژنی کردو گوتی:

خانجۆی ئاشق زوڕنای ژەنی، کچە لادێیی شاییان کرد، کانی زێڕ هاتە قولەقول‌و ئاوی دەربـوو، ئاوم دا بەدرەخت، درەخت چل‌وچێوی دامێ. چل‌وچێوم دا بەمـەڕی گولبـەهار، مـەڕەکان شـیریان دامێ. شیرەکەم دایە پیرەژن، پیرەژن شیرەکەی خواردەوەوکلکی زەنگولەداری دامەوە.

ئینجا ڕێوی بەشادی‌و هەڵپەڕکێ بەرەو کێوان کەوتەڕێ.

ڕێوی کلك زەنگولەیی هەر ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گەیشتەوە ناو ڕێوییەکانی دی.

ڕێوییەکان، کەکلکەکەیان دی، واقیان وڕماو هەموو بەپەرۆشەوە سەیری کلکی زەنگولەداریان دەکردو خۆزگەیان دەخواست ئەوانیش کلکی واجوانیان هەبایە. ئاخیری، یەکێ لەڕێوییەکان لێی پرسی:

راست بڵێ، ئەم کلکە جوانەت لەکوێ هێناوە؟

کلك زەنگولەیی گوتی: لەبەرئەوەی ئێوە دۆستی دێرینی منن‌و حەز دەکەم ئێوەش وەکوو مـن کلکی جوانتان هەبێ، قەیدی نییە پێتان دەڵێم، بەڵام نازانم داخۆ ئێوە بەرگەی دەگرن؟ یان نا؟

ڕێوییەکان هەموو بەیەك دەنگ گوتیان:

بڵێ، بڵێ، هەرچەندە زەحمەتیش بێ، بەرگەی دەگرین.

کلك زەنگولەیی گوتی:

---

[٢٢] زنج: کەتیرەی شیلەی درەخت

زۆر باشە! شتەکە زۆر زەحمەت نییە! هەر ئەوەندەیە دەبێ نـەختێ حەوسـەڵەتان هـەبێ. ئێـوە دەبێ سەر لـەئێوارێ کلکتـان بخەنـە نـاو ئـاوی گـۆمی (مامـە شـێرخان) و تابـەیانی ئاوەکـە دەیبەستێ، دان بەخۆتاندا بگرن. بەیانی، کەکلکتان لەناو ئـاو دەردێـنن، دەبیـنن ئـەم زەنگوڵانـە بەکلکتانەوە نووساون، بەڵام نەکەن پێشتر کلکتان لەناو ئـاو دەربێـنن نـەوەك تـازە هـەرگیز نـابن بەخاوەنی کلکی جوانو زەنگوڵەدار.

ڕێوییەکان هەموو ڕازی بوونو کەشەو داهات، چوونە سەر گۆمەکەو کلکیان شـۆڕکردەوە نـاو ئاوو دانیشتن، چاوەڕێیان کرد بۆ ئەوەی تا بەیانی کلکیان زەنگوڵەدار ببێ.

سەرماو سۆڵەی ئاخیری پایزو ساردیی ئاوەکە تاقـەتی ڕێوییـەکانی بردبـوو، بـەڵام هەریەکـە لەترسی سەرکۆنەی ئەوانیتر، زاتی نەدەکرد قسە بکا، ئیدی بەهەر زەحمەتییەك بوو ئـەو شـەوەیان گەیاندە بەیانی.

کەدونیا ڕوناك داهات، یەکێ لەڕێوییەکان، کەلەسەرمان هەستی لەلەشدا نەمابوو، گوتی:

برادەرینە! وابزانم کلکمان بەپێی پێویست زەنگوڵەدار بـووە، واچـاکە ئـیتر لـەئاوی دەربێـنینو بزانین کلکی کێ لەهەموویان جوانترە.

ڕێوییـەکانی دی، کـەوەکوو وی، لەسـەرمان هەسـتیان لەلەشـدا نـەمابوو و حـەزیان دەکـرد بەزووترین کات لەم بەدبەختییە رزگار بن، ڕەزامەندییان پێشان دا، بەڵام کەویستیان کلکیان لـەناو بەستەڵەکی گۆمەکە دەربێنن، هەموو کلکیان پچڕاو بێ کلك مانەوە.

ڕێوییەکان زۆر حەسەپانو بەلەرزەلەرزو گریانەوە چوونە لای کلك زەنگوڵەیەو هاواریان کرد:

ئەوە چ دەردێ بوو بەسەر ئێمەت هێنا.

کلك زەنگوڵەیی قاقا پێکەنیو گوتی:

لەبیرتان چوو، گاڵتەتان بەمن دەکردو پێتان دەگوتم: قولی قولی؟ ئێستا ئەوە هەڵتانگرتەوە.

ڕێوییەکان تازە زانییان تەفرەیان خواردووەو کلکی خۆیان دۆڕاندووە. ویستیان پـەلاماری کلـك زەنگوڵەیی بدەنو پارچە پارچەی بکەن، بەڵام هەموو سەرما بردوو و نـەخۆش ببـوون، نـەیانتوانی لەجێی خۆیان بجووڵێنەوە. کلك زەنگوڵەییش پێیان پێکەنیو بەرەو کێوان تێی تەقاندو هەڵات.

ڕۆڵە ئازیزەکان! منیش وا هاتوومە لاتان بۆئەوەی پێتان بڵێم شـەو لـەنیوەی بـواردووە، بـڕۆن بخەونو بەیانی وریابن فێڵبازو ساختەچی بەفرتو فێڵ تەفرەتان نەدەن.

٣

عه‌له‌که‌و فاته‌که

((بیه‌ك هه‌وو، بیك تونه‌وو، غه‌یره‌ز خادی که‌س تو نه‌وو))

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خودا هیچ که‌س نه‌بوو. ژنو مێردیکی لادێیی دەستکورت هەبوون، له‌ماڵی دنیا ته‌نیا یه‌ك جواڵه[1] گه‌نمیان هه‌بوو. پیاوه‌که بـرای مردبـووو دوو منـداڵی بـرای، واتـه (عه‌له‌که)ی کوڕیو (فاته‌که)ی کچی لای مامو مامۆژنیان ده‌ژیان.

مامۆژنی عه‌له‌که‌و فاته‌که هه‌موورۆژێ پرته‌و بۆڵه‌ی ده‌کردو ده‌یگوت:

له‌به‌رئه‌وه‌ی عه‌له‌که‌و فاته‌که نان زۆر ده‌خۆن، ساڵ تـه‌واو نابـێ گه‌نمه‌کـه‌مان بنـی دێو سـاڵی دادێ تۆیشمان نابێ بۆ چاندن.

رۆژێ پیاوه‌که پرسی:

---

[1] جوال: کیسه‌یه‌کی گه‌وره‌یه له‌داوه به‌نی ئه‌ستوور یان قوماشی سفت دروست ده‌کرێو بۆ باره ده‌غڵو دان به‌کاردێ.

باشە، ئێستا چ بکەین.؟

ژنەکە گوتی:

واچاکە گەنمی ناو جواڵەکە لەسەر تاوە بکەینە برێشکە بۆ ئەوەی زیاد ببێ! نیوەی دەخۆین و نیوەکەی تری دەچێنین.

پیاوەکە گوتی:

بیرێکی باشت کردۆتەوە! تۆ ژنێکی زرنگ و کارزانی!

ئەوسا گەنمەکەیان لەناو تاوە کردو ئاگریان لەبن کردەوەو گەنمەکەیان نیوەبرژ کردو گەنمەکە لەبەر گەرمی، دوو چەندانی لێهات و یەك فەردە گەنم بوو. بوو بە دوو فەردە.

جواڵە گەنمێکیان بردە ئاش و کردیانە ئاردو هێنایانەوە ماڵێ و نانیان کردو خواردیان و سەرەتای بەهار گەنمی جواڵەکەی تریان چاند.

گەنمی خەڵك چووزەرەی دەرکردو سەوز بوو و پنجی داکوتا، بەڵام گەنمی مامۆو مامۆژن نەچووزەرەی دەرکردو نەشین بوو.

رۆژێ پیاوەکە بەژنەکەی گوت:

حورمێ! گەنمەکەمان شین نەبوو، ئێستا چ بکەین؟ ئەمساڵ لەبرسان دەمرین.

ژنەکە، کەزۆر پێ نارەحەت بوو عەلەکەو فاتەکە لەماڵیانن، گوتی: پێویستە قوربانییەك لەناو زەوییەکە بکەین و گۆشتەکەی بەسەر هەژاراندا ببەشینەوە.

پیاوەکە گوتی:

حورمێ! ئاخر هیچ پارەمان نییە، مەڕ بۆ قوربانی بکڕین!

ژنەکە گوتی:

گرنگ نییە! سەری عەلەکەو فاتەکە دەبڕین و دەیانکەینە قوربانی.

پیاوەکە گوتی:

عەلەکەو فاتەکە یادگاری برامن، چۆن سەریان ببڕم؟

ژنەکە گوتی:

هیچ چاره‌یه‌کمان نییه. ئه‌گه‌ر وانه‌که‌ی گه‌نمه‌که‌مان شین نابێ‌و ئه‌مساڵ هه‌موومان له‌برسان ده‌مرین. دوو که‌س بکوژرێنه‌وه باشتره له‌وه‌ی هه‌موومان بمرین.

پیاوه‌که بیرێکی کرده‌وه، دیتی ژنه‌که‌ی ڕاست ده‌کا. جا پرسی:

چۆن چۆنی بیانکه‌ینه قوربانی؟

ژنه‌که گوتی:

تۆ برۆ سه‌ر زه‌وی گه‌نمه‌که‌مان، منیش، که‌بوو به(پیشین)[٢] نانو دۆ ئامادە ده‌که‌مو ده‌یده‌مه عه‌له‌که‌و فاته‌که بۆت بێنن، تۆش یه‌کێکیان له‌لای سه‌ره‌وه‌ی کێڵگه‌ی گه‌نمه‌که‌و ئه‌وی تر له‌لای خواره‌وه‌ی کێڵگه‌که بکه به‌قوربانی، بۆئه‌وه‌ی به‌خێری ئه‌وان گه‌نمه‌که سه‌وز ببێ.

پیاوه‌که گوتی :

بیرێکی باشه.

رۆژی پاشی، پیاوه‌که چووه ناو کێڵگه‌ی گه‌نمو کاتی نیوه‌ڕۆ ژنه‌که‌ی بانگی عه‌له‌که‌و فاته‌که‌ی کردو نانێکی له‌کۆتکه دۆیه‌ك کوشی‌و دایه ده‌ستیان بۆ ئه‌وه‌ی بۆ مامه‌ی ببه‌ن.

عه‌له‌که‌و فاته‌که به‌پێ‌خاوسی، به‌ره‌و کێڵگه‌ی مامه‌یان که‌وتنه ڕێ‌و ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گه‌یشتنه سه‌ر کانییه‌ك، دار بییه‌کی زل‌و که‌ته‌ی لێ بوو. منداڵه‌کان شل‌و شه‌که‌ت بوون، ئاویان له‌کانییه‌که ده‌خوارده‌وه، که‌له‌پڕ دوو قه‌ل هاتن‌و له‌سه‌ر چلی دار بییه‌که نیشتن‌و که‌وتنه قغه قغ.

یه‌کێ له‌قه‌له‌کان به‌وه‌ی تری گوت:

((خانگا من! زانی، یا نزانی؟))[٣]

قه‌له‌که گوتی:

((نا، نزانم! بویژ، تا بزانم))[٤]

قه‌لی یه‌که‌م گوتی:

---

[٢] پیشین: نیوه‌ڕۆ، نیوه‌ڕوان، نیڤڕۆ

[٣] واته: خوشکم، ده‌زانی یان نازانی

[٤] واته: نا، نازانم، بڵێ تا بزانم

خوچەگیان! عەلەکـەو فاتەکـە مامۆژنیـان فریـوی داون، رەوانـەی لای مامـەیانی کـردوون، مامەش دەیەوێ سەری هەردووکیان ببڕێو بیانکاتە قوربانی کێڵگە گەنمەکەی.

قەلەکەی تر گوتی:

باشە، جا ئەم کلۆڵو بێچارانە دەبێ چ بکەن؟

قەلی یەکەم گوتی:

عەلەکەو فاتەکە دەبێ بگەڕێنەوە دێو شانەیەکو هێلکە مریشکێکو (هیلـی)[٥] یـەك بێـنن و لەم ولاتە ڕابکەن. هەر کاتێ مامو مامۆژنیان کەوتنە دوایان، دەبێ عەلەکـەو فاتەکـە، شـانەکەو هێلکە مریشکەکەو ئاوێنەکە، یەك لەدوای یـەك فـڕێ دەنـە دواوە، بۆئـەوەی بتـوانن لەدەسـتیان دەرباز بن، بەلاّم دەبێ لەبیریان بێ شانەکەو هێلکـە مریـشکەکەو ئاوێنەکـە فڕێدەنـە دواوە نـەك پێشەوە.

قەلەکان، کەلەقسەکان بوونەوە، لەسەر چلە دارەکە هەلفڕین و ڕۆیـشتن. عەلەکـەو فاتەکـەش، کەگوێیان لەقسەی قەلەکان بوو، لەترسان هەسـتانو گەڕانـەوە دێو چـوونە مـاڵی برادەرێکیـانو شانەیەکو هێلکە مریشکێکو ئاوێنەیەکیان لێ وەرگرتو پـشت لـەدێ و ڕوو لەچـۆلەوانی ڕایـان کردو ڕۆیشتن.

کەنیوەڕۆ داهات، مامە، هەرچەندە چاوەڕێی کرد، عەلەکەو فاتەکە دەرنەکەوتن. لەبەرئـەوەی زۆر برسی بوو، گەڕایەوە ماڵێو لەژنەکەی پرسی:

ئەوە بۆچی منداڵەکانت نەنارد؟ لەبرسان مردم!

ژنەکە بەسەرسوڕمانەوە گوتی:

لەمێژە ناردوومن! ئەی چوونەتە کوێ؟

ژنو مێرد هەستان بەرەو کێڵگەی گەنمەکەیان کەوتنەڕێ بـۆ ئـەوەی بـچن عەلەکـەو فاتەکـە بدۆزنەوەو هەر لەوێ سەریان ببڕن، بەلاّم کەگەیـشتنە ئـەوێ، ئـەوان لـەهیچ کـوێ دیـار نـەبوون. مامۆژن سەیرێکی ئەو دەوروبـەرەی کـرد، لـەپڕ، لـەدوورەوە بینـی عەلەکـەو فاتەکـە وا لەسـەر

---

[٥] هیلی: ئاوێنەی بچووك، قودیلك، نەینۆك.

کێوێکن. مامو مامۆژن هەرچەندە هاواریان کرد، ئەوان گوێیان پێ نەدان. ئیدی بەغارە غار کەوتنە دوای عەلەکەو فاتەکە. لەناکاو عەلەکە ئاوڕی دایەوە، دیتی مامو مامۆژنی بەدوایانەوەنو هێندەی نەماوە بیانگەنێ.

عەلەکە گوتی:

فاتەکە! زووبە! شانەکە فڕێ دە دواوە!

فاتەکە، شانەکەی لەقژی خۆی کردەوەو فڕێی دا دواوە. لەپڕ کێوو بیابانی پشتەوەیان، سەراپابوو بەدارو پرچکی درو تیژ، کەس بەئاسانی لێی بڕ نەدەکرد.

تا مامو مامۆژن، لەناو جەنگەڵو پرچکو درکەزی تێپەڕین، عەلەکەو فاتەکە چەند قۆناغێك لێیان دوورکەوتنەوە.

زۆری پێ نەچوو، دیسان عەلەکەو فاتەکە ئاوڕیان لەدواوە دایەوەو دیتیان مامەو ژنەکەی خەریکە لێیان نزیك دەبنەوە. ئەم جارە فاتەکە بەعەلەکەی گوت:

زووبە! گەیشتنە سەرمان!

عەلەکە، ئەم جارە هێلکە مریشکەکەی فڕێ دایە دواوەو لەناکاو چیاو چۆلێکی پڕ بەردو کەور پەیدا بوو و لێکی دابڕاندن.

تا مامو مامۆژن چیاو چۆلە هەڵەتو پەڵەتەکەیان بڕی، عەلەکەو فاتەکە ڕێگایەکی زۆریان تەی کرد، بەڵام هێشتا رۆژئاوا نەببوو، مامەو ژنەکەی دیسان لەمندالەکان نزیك کەوتنەوە، ئەم جارە عەلەکە ئاوێنەکەی فڕێ دایە دواوەو دەریایەکی گەورە لەبەینی منداڵەکانو مامەو ژنی پەیدا بوو.

مامو مامۆژن هاواریان کرد:

بۆکوێ هەڵدێن؟ ئێوە خۆشەویستی ئێمەن، ڕاوەستن تا ئێمەش لەدەریا دەپەڕینەوە، ئەوسا بەیەکەوە دەگەڕێینەوە ماڵێ.

عەلەکەو فاتەکە هیچیان نەگوت.

مامۆژن گوتی:

چۆن لەدەریا بپەڕینەوە؟

عەلەکە وەلامی دایەوە: دۆخینی شەروالتان لەیەك گرێ بـدەن، سـەرێکی لەکەمـەری خۆتـان ببەستنو سەرەکەی تری فڕێ دەنە ئەم بەر، بۆئەوەی ئێمە لێرەوە سەری دۆخینەکـە بگـرینو لـەناو دەریا راتان بکێشینە دەرەوە.

مامومـامۆژن، دۆخینـی شـەلواریان دەرهێنـاو شـەلواریان کەوتـە لنگـان، دەسـتێکیان بەشەلواریانەوە گرتو دەستەکەی تریان دایە یەکترو سـەرەکەی تـری دۆخینەکـەیان بـۆ عەلەکـەو فاتەکە هەڵدا. منداڵەکان دۆخینەکەیان ڕاکێشا، تا مامـەو ژنەکـەی گەیـشتنە ناوەنـدی دەریـا، ئەوسا دۆخینەکەیان بەرداو مامو مامۆژن لەدەریادا خنکان.

عەلەکەو فاتەکە هەناسەیەکی ئۆخەیان هەڵکێـشاو کەوتنـەڕێو ڕۆیـشتن، ڕۆیـشتن، تـا رۆژی پاشی گەیشتنە دوورگەیەك.

دونیا زۆر گەرم بوو، عەلەکەو فاتەکە، شەکەتو برسـیو تینـوو، گەیـشتنە سـەر کانییـەك. ویستیان ئاو بخۆنەوە، لەپڕ دوو کۆتر لەئاسمانەوە بەفڕین گەیشتنە سەر سەریانو یەکێ بـەوەی تـری گوت:

خوچەگیان! ئەم مرۆڤانە تینووونو ئەگەر ئاوی ئەم کانییە بخۆنەوە، دەبن بەسەگو تاماون هـەر بەشکڵی سەگ دەمێننەوە.

عەلەکەو فاتەکە، کەگوێیان لەقسەی کۆترەکە بوو، لەترسان ئاویـان نـەخواردەوەو لەرۆیـشتنی خۆیان بەردەوام بوون تا گەیشتنە سەر کانییەکی تـرو ویـستیان ئـاو بخۆنـەوە، دیـسان کۆترەکـان لەئاسمان پەیدابوونو گوتیان:

هەرکەسێ ئاولەم کانییە بخواتەوە، دەبێ بەئەسپو تاماوە هەر بەئەسپی دەمێنێتەوە.

عەلەکەو فاتەکـەی بەدبـەخت، دیـسان ئاویـان نـەخواردەوە. تینـوو و مانـدوو، کەوتنـەڕێو ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گەیشتنە لێرێکی پڕ دارو درەختی سـەوزو سـەر لـەئاسمانو گـوڵو گیـای زۆرو زەوەند. کانییەکی لێ بوو، عەلەکەو فاتەکە، کەچوون ئاو بخۆنەوە، کۆترەکان دیسان پەیـدا بـوونو

گوتیان: ئەم ئاوە نەخۆنەوە، نەوەك دەبن بـە(جـەیران- مـامز!)[٦] هێنـدەی نـەماوە بگەنـە ئـاوی ئاسایی. بەڵام عەلەکە گوێی بەقسەی کۆترەکانو خوشکی خۆی نەداو گوتی:

من ئیتر توانای ڕۆیشتنم نەماوە. خەریکە لەتینوان دەخنکێم. مـن ئاوەکـە دەخۆمـەوە، جـا هەرچی دەبێ، با ببێ!!

فاتەکە، هەرچەندە پاڕایەوەو هەوڵی دا، برای ڕازی نەبوو و خۆی گەیاندە کانییەکـەو تـا چـوار هەنگڵ بوو ئاوی خواردەوە، بەڵام کاتێ لەسەر کانییەکە دوورکەوتنەوە، لەپڕ گۆڕاو بوو بەمامز.

فاتەکە، کەبرای بەم چەشنە بینی، زارزار گریا، بەڵام گریان سوودی نـەبوو. عەلەکـەو فاتەکـە لەڕۆیشتنی خۆیان بەردەوام بوونو لەگەڵ ڕۆژئاوا گەیشتنە دار چنارێکی زلی پڕ چلو گەڵا، لەسـەر کانییەکی پڕ ئاوی ڕونو زولال ڕوابوو. گەیشتنە ئەوێ هەندێ ئاویان خواردەوە. ئینجـا بڕیاریـان دا شەو فاتەکە لەسەر درەختەکەو عەلەکە لەبن درەختەکە بخەوێ.

ئەمانە، بەرۆژ، لەدەوروبەری کانییەکە بوونو گیاوگوڵو میوەی جەنگەڵەکەیان دەخواردو شـەو فاتەکە دەچووە سەر درەختەکەو مامزەکەش لەبن درەختەکە دەنووست.

ڕۆژێ لەرۆژان، کوڕی پاشای ئەو وڵاتە بۆ ڕاووشکار چووبووە ئەو جەنگەڵە، چاوی بەمامزەکـە کەوت، زۆری بەلاوە جوان بوو، بۆیە نەیویست بـەتیر بیئـەنگێوێ. ئیـدی ئەسـپی تـاوداو کەوتـە دووی. مامز لەپێشەوەو شازادە بەدوایەوە، ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گەیشتنە سەر کانیو درەختێك.

مامزەکە لەکن درەختەکە وەستاو بەخوشکی گوت، کەلەسەر دارەکە بوو:

فاتەکە وریای خۆت بە. ئەم ڕاوچییە منی پێ ناگیرێ، کەشەو داهات دێمەوە لات.

شازادە تا نزیك کانییەکە هاتو لەوێ شوونی مامزەکـەی بزرکـردو هەرچـەندە گـەڕاو سـووڕا نەیدۆزییەوەو لەبەرئەوەی زۆر شەکەتو تینوو بوو، لەئەسپەکەی دابەزیو چووە سەر کانییەکـە بـۆ ئەوەی نەختێ ئاو بخواتەوە، بەڵام هەرچەندەی کـردی ئەسـپەکەی لەکانییەکـە نزیـك نەکەوتـەوە، ڕەوییەوەو پاشەو پاش کشایەوە.

---

[٦] جەیران: مامز، ئاهوو، مەرار، ئاسك.

شازادە لەئەسپەکەی دابەزیو بەوردی سەیری ناو کانییەکەی کرد، کـچێکی زۆر جـوانی تێـدا بینی، جوانییەکەی لەناو ئاوی کانییەکە شەوقی دەدایەوە.

شازادە کەیفخۆش بوو، بەڵام هەرچەندە گازی کچەکەی کرد، کچەکە هیچ وەڵامی نەدایـەوە. تابوو بەشەو، ئەوسا شازادە لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەمشەو دەگەڕێمەوە شارو بەیانی دێم ئەم پەرییە لەناو کانی دەردێنم.)

شازادە گەڕایەوە قەسری خۆیان، بەڵام لەئەشقی پەری ناو کانییەکە شەو خەوی لـێ نەکـەوت، تا بەیانی هەر کەلەکەی گۆڕی.

سبەینەی رۆژی پاشی، شازادە سواری ئەسپەکەی بوو و بۆسەر کانی ناو جەنگەڵەکە هاژوای.

مامزەکە، لەسەر کانییەکە پاڵی دابووەوە، کەچاوی بەشازادە کەوت هەڵات. شـازادە نەکەوتـە دوو مامزەکە، چووە سەر کانییەکەو لەئەسپەکەی هاتـە خـوارێو دیـسان کـچەکەی لـەناو ئـاودا بینیو هەرچەندە گازی کرد، کچەکە لەناو ئاوەکە وەڵامی نەدایەوە.

شازادە، شەکەتو نائومێد، ڕووی کردە ئاسمانو گوتی:

(خودایە! فریام کەوە)

لەناکاو چاوی بەفاتەکە کەوت لەسەر چلێکی درەختەکە دانیشتبوو. شازادە لەخەنی خۆشـییان هاواری کرد:

هۆ کچەکە! ئەوەتۆ بنیادەمی؟ یان جنۆکەی؟ یان ئینسان؟ هەرچی هەی لەسـەر ئـەم درەختـە وەرە خوارێ، لەدوێنێوە تائێستا لەئەشقی تۆ شێت بوومە.

شازادە، تارۆژئاوا، هەرچەندە پاڕایەوەو گریەو زاری کرد، فاتەکە متەقی لێوە نەهات.

شازادە ناچار بوو گەڕایەوە شارو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(سبەی تەورێك دێنمو دارەکە دەبڕمەوەو کچەکە وەگیر دەخەم.)

شازادە هەر چۆنێ بوو ئەم شەوەیشی کردە بەیانی.

بەیانی زوو، هێشتا رۆژ سەری دەرنـەهێنابوو، شـازادە دەسـتی دایـە گوریـسێكو تـەورێكو سواری ئەسپەکەی بوو و بەرەو کانی ناو جەنگەڵەکە هاژوای. مامزەکـە دیـسان هـەڵاتو شـازادە چووە بن درەختەکەو هەرچەندە پاڕایەوەو گریەو زاری کرد، هیچ کەلکی نەبوو.

به‌ره‌به‌ری ڕۆژئاوا، شازاده دەستی دایه ته‌وره‌که‌و که‌وته گیانی دره‌خته‌که‌و تا ڕۆژئاوابووو جه‌نگه‌ڵ تاریك داهات نیوه‌ی زیاتری قه‌دی دره‌خته‌که‌ی بڕییه‌وه، ئه‌وسا له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(به‌یانی دێم‌و نیوه‌که‌ی تری قه‌دی دره‌خته‌که ده‌بڕمه‌وه‌و په‌ری له‌گه‌ڵ خۆم ده‌به‌مه‌وه شار.)

شازاده، به‌شه‌که‌تی‌و ماندوویی، سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و گه‌ڕایه‌وه شار. مامزه‌که‌ش هاته لای فاته‌که‌ی خوشکی‌و که‌بینی نیوه‌ی قه‌دی دره‌خته‌که بڕاوه‌ته‌وه، سه‌ری به‌قه‌دی دره‌خته‌که‌وه‌ناو هۆڕ هۆڕ بۆ به‌دبه‌ختی خۆی‌و خوشکی گریا.

فاته‌که هه‌رچه‌نده دڵی دایه‌وه، فایده‌ی نه‌بوو. مامزه‌که فرمێسکی ڕژایه سه‌ر شوێنه بڕاوه‌که‌ی قه‌دی دره‌خته‌که‌و به‌کاری خوا قه‌دی دره‌خته‌که چاك بووه‌وه‌و وه‌کوو جارانی لێ هاته‌وه، هه‌ر ده‌تگوت ته‌وریشی به‌رنه‌که‌وتووه.

به‌یانی، که‌شازاده چوو دیتی قه‌دی دره‌خته‌که چاك بۆته‌وه، زۆر سه‌رسام بوو، له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ئه‌م جۆره ئیشه، ئیشی جنۆکه‌و په‌رین! به‌هه‌ر جۆرێ بێ ده‌بێ ئه‌م دره‌خته ببڕمه‌وه.)

ئیتر ده‌ستی دایه ته‌ورو که‌وته گیانی دره‌خته‌که‌و هێنده‌ی نه‌مابوو دره‌خته‌که ببڕێته‌وه، به‌ڵام له‌به‌رئه‌وه‌ی زۆر ماندوو بوو، وازی لێ هێناو گه‌ڕایه‌وه شار.

شازاده، به‌یانی که‌هات، دیتی قه‌دی دره‌خته‌که له‌جارانیش ساختری لێ هاتووه. فرمێسکی مامزه‌که دره‌خته‌که‌ی وه‌کوو جاران لێ کردبووه‌وه.

چ بڵێم؟ سه‌رتان به‌ده‌ردی دنیا نه‌یه‌شێنم، هه‌موو ڕۆژێ، شازاده ده‌چووه جه‌نگه‌ڵو تا ڕۆژئاوا ده‌بوو و جه‌نگه‌ڵ تاریك داده‌هات، نیوه‌ی قه‌دی دره‌خته‌که‌ی زیاتر ده‌بڕییه‌وه‌و بۆ سبه‌ینێ که‌ده‌هات نیوه‌که‌ی تریشی ببڕێته‌وه، ده‌یدی قه‌دی دره‌خته‌که وه‌کوو جاران چاك بۆته‌وه.

شازاده، که‌ته‌واو گرفتاریی ئه‌شقی فاته‌که ببوو، بیری له‌چاره‌یه‌ك کرده‌وه‌و چووه لای پیره‌ژنێك‌و ڕووداوه‌که‌ی بۆ گێڕایه‌وه‌و گوتی:

ئه‌گه‌ر ئه‌و کچه‌م بۆ بێنی، له‌ماڵی دونیا بێ نیازت ده‌که‌م.

پیره‌ژن بیرێکی کرده‌وه‌و به‌شازاده‌ی گوت:

باشە، سبەی وەرە، لەگەڵ جلوجۆڕەکانم سواری کەرێکم بکەو بمبە نزیك کانییەکە. من لەسەر کانییەکە ئاگر دەکەمەوەو جلو جۆڕەکانم دەشۆم، هەرکاتێ بینیت دووکەڵ بەرزبووەوە، خۆت بگەیەنە لام، کچەکەم بۆ گرتووی!

سبەینێ بەیانی زوو شازادە جلوبەرگو لێفە شڕەو پەلاسی پیرەژنی لەکەرێك بارکردو پیرەژنیشی سواری کەرەکە کردو بردییە ناو جەنگەڵو لەدوورەوە کانیو درەختەکەی پێشانی پیرەژن داو خۆیشی لەگەڵ چەند نەفەرێك لەسوارەکانی لەپەنا تەپۆلکەیەك خۆی لەکەمین ناو چاوەڕێی کرد.

پیرەژن چووە سەرکانییەکەو جلوجۆڕەکەی لەسەر پشتی کەرەکە داگرتە خوارێ، چەند کوچکێکی پێکەوە ناو ئاگردانێکی دروست کردو داری قەلاشکەری کۆکردەوەو مەنجەڵی پڕ ئاو کردو لەسەر ئاگردانی داناو داری ژێر مەنجەڵەکەی داگیرساند بۆئەوەی ئاوی مەنجەڵەکە گەرم بکا، بەڵام هەر زوو ئاوی مەنجەڵەکەی وەرگێڕایە ناو ئاگردانو ئاگرەکەی کوژاندەوە.

پیرەژن ئەم کارەی دووبارەو سێ بارە کردەوەو هەموو جارێ کەدارەکەی دادەگیرساند، مەنجەڵە ئاوەکەی وەردەگێڕا ناو ئاگرو ئاگرەکەی دەکوژاندەوە.

فاتەکە، لەسەر درەختەکەوە تەماشای ئیشی پیرەژنی دەکرد، سکی پێ سووتاو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(واچاکە لەسەر ئەم درەختە دابەزمو بچم ئاگر بۆ ئەم بەسەزمانە داگیرسێنم، چاوی چاك نابینێو مەنجەڵ وەردەگێڕێتە ناو ئاگردان، بچم یارمەتی بدەم جلو جۆڕەکانی بشوا.)

ئەوسا لەسەر درەختەکە هاتە خوارێو چووە لای پیرەژنەکەو سەلامی لێکرد.

پیرەژن سەلامی لەکچەکە وەرگرتەوەو گوتی:

کچم! ئەوەتۆ لەکوێ هاتی؟ رۆحم بەقوربانت بێ، چاوم باش نابینێ، ئەم ئاگردانەم بۆ داگیرسێنە، خودا خێرت بنووسێ.)

فاتەکە ئاگردانەکەی داگیرساندو خەریکی یارمەتیدانی پیرەژنەکە بوو، پیرەژن گوتی:

کچه گیان: تا ئاوی مه‌نجه‌ڵ گه‌رم ده‌بێ، وه‌ره قژی سه‌رم بدۆزه نازانم ئه‌سپێی کـه‌وتوه‌تێ؟ یـان ڕشك؟ له‌دوێنێ شه‌وێوه سه‌رم ده‌خورێو بێتاقه‌تی کردووم.

فاته‌که به‌قسه‌ی پیره‌ژن تـه‌فره‌ی خـواردو چـارۆکه‌ی له‌سـه‌ری پـیره‌ژن کـرده‌وه‌و پـشتی کـرده ئاگردانو قژی سه‌ری پیره‌ژنی نۆڕی. پیره‌ژنیش ئه‌و ده‌رفه‌ته‌ی قۆسته‌وه‌و هێـدی لـچکی لێفه‌کـه‌ی له‌ئاگر نزیك خسته‌وه. لچکی لێفه‌که ئاگری گرتو دووکه‌ڵ به‌ری ئاسمانی گرت.

شازاده، که‌دووکه‌ڵه‌که‌ی دی، زانی پـیره‌ژن ده‌سـتی خـۆی وه‌شـاندووه، بـه‌خۆو بـه‌هاوڕێکانی له‌حه‌شارگه‌که هاتنه ده‌رێو سواری ئه‌سپه‌کانیان بوونو رکێبیان لێـدا بـۆلای پیره‌ژنه‌کـه. فاته‌کـه کاتێ به‌خۆی زانی واده‌کا سواره‌کان نزیك بوونه‌تـه‌وه‌و ئیـدی نـه‌یتوانی بـچێته سـه‌ر دره‌خته‌کـه. پیره‌ژنیش توند لاقی فاته‌که‌ی گرتو به‌ری نه‌دا.

شازاده له‌که‌یفخۆشییان له‌پێستی خـۆی نه‌ده‌حه‌وایـه‌وه، که‌گه‌یـشته ئـه‌وێ، پـه‌ری له‌ده‌سـت پیره‌ژن وه‌رگرتو ویستی سواری ئه‌سپی خۆی بکا، فاته‌که گوتی:

کابرا! ئه‌و مامزه‌ی تۆ به‌دوایه‌وه‌بووی، برای منه. روخسه‌ت بده ئه‌ویش له‌گه‌ڵمان بێـت. ئـه‌وم له‌لا نه‌بێ له‌خه‌فه‌تان وه‌زگ ده‌ده‌م.

شازاده ڕازی بوو، فاته‌که بانگی مامزه‌که‌ی کرد، مامزه‌کـه ده‌مو ده‌سـت لـه‌ناو دارودره‌خـتی جه‌نگه‌ڵه‌که هاته ده‌رێو خۆی گه‌یانده لایو سه‌ری خـسته سـه‌ر ئـه‌ژنۆی خوشـکیو فرمێـسکی باراند.

شازاده دڵی مامزه‌که‌و خوشکی دایه‌وه‌و به‌وپـه‌ڕی ڕێـزه‌وه بردنیـه کۆشـك‌و سـه‌رای خۆیـانو له‌فاته‌که‌ی پرسی، که‌ئێستا ناوی ببوو به‌په‌ری، خواردنی برات چییه تا بۆی ئاماده بکه‌م؟

فاته‌که گوتی:

نوقڵو نه‌باتو نۆك‌و کشمیش ده‌خوا.

شازاده فه‌رمانیدا ئاخوڕێکی بچووك‌و خاوێنیان بۆ مامزه‌که دروست کردو پـڕ کاکڵـه گـوێزو نۆك‌و کشمیش‌و نوقڵو نه‌باتیان کردو مامزه‌که‌ش ده‌ستی به‌خواردن کرد.

رۆژی پاشی، زەماوەندی بووکێنی فاتەکەو شازادە سازدراو یەك هەفتە بوو بەئاهەنگو شادی.

بووكو زاوا بەئارەزووی خۆیان گەیشتنو بەتەباو تفاقی دەژیان تا شازادە زانی بووك دوگیانەو کارەکەرێکی بۆ هێنا بۆ ئەوەی ئیشوکاری ماڵەوە بکا.

کارەکەرەکە کچێکی رەشی کەچەڵ بوو، کچی دایبابێکی (زەرگەر)[٧] بوو. لەورۆژەوە کەهاتبووە ناو کۆشکی شازادە، زۆر بەخیلی بەفاتەکە دەبردو دەیەویست جێگای ئەو بگرێتەوە. بۆ ئەمەش کچی زەرگەر، بەهاوکاری دایکی، پلانێکی رشتو رۆژێ کەفاتەکەیان بردبووە گەرماو، بەدەرمانی بێهۆشی، بێهۆشیان کردو جلوبەرگی کچی زەرگەریان لەبەر فاتەکە کردو کچی زەرگەریش بەرگو خشلی فاتەکەی لەبەر خۆی کرد. ئینجا ژنو مێردی زەرگەر، بەهاوکاری کچەکەیان، فاتەکەیان هەڵگرت، بردیان، فڕێیان دایە ناو ئاوی دەریاییەکی ئەو نزیکانەو گەڕانەوە شار.

شەو، کەشازادە چوو لەگەڵ ژنەکەی نووست، هەستی کرد ژنەکەی بۆنێکی ناخۆشی لێ دێ. لەدڵی خۆیدا گوتی:

(لەوانەیە ژنەکەم شتێکی خواردبێو بۆنەکەی لەزاردا مابێ.) بەڵام دیتی لەپەستا سەری دەخورێنێ. لەژنەکەی پرسی:

ئەوە چ بووە؟ ئەم دەنگی کرتە کرتە چییە؟

ژنەکە گوتی:

هیچ نییە. هەندێ نۆکم لەئاخوڕی مامزەکە هێناوە، دەیخۆم، نۆکەکە لەبن ددانم کرتە کرتی لێوە دێ.

---

[٧] زەرگەر: لەکرمانیجدا وشەی (زەرگەر) جگە لەمانای خۆی، بەمانای خوازەییش بۆ مرۆڤی فێلبازو تەڵەکەچی بەکاردێ، و ئەمە لەگەڵ کاری زەرگەرە گەڕیدەکانی جاران (کاولیو ئاوخۆرەکان) کەژنی ئۆینبازیان هەبوو، یەك دەگرێتەوە.

به‌هه‌رحاڵ، ئه‌وشه‌وه هه‌رچۆنێ بوو شازاده خه‌وتو به‌یانی که‌به‌ئاگا هاتو ته‌ماشای ژنه‌که‌ی کرد، سه‌ری سوڕما ، پرسی:

ئه‌وه بۆچی ده‌مو‌چاوت ڕه‌ش بووه‌و سه‌رو سیمات گۆڕاوه؟

ژنه‌که گوتی:

گه‌رماوچی سه‌گباب بزانێ، ئاوه‌که‌ی باش گه‌رم نه‌کردبوو، سه‌رمابردوو بووم‌و ده‌مو چاوم ره‌ش هه‌ڵگه‌ڕاوه‌و ده‌نگم نه‌ختێ گیراوه.

شازاده هیچ قسه‌ی نه‌کردو چووه لای مامزه‌که، دیتی وا ده‌گری‌و ئاخوڕ پڕ نۆك‌و کشمیشه‌و مامزه‌که ده‌می لێ نه‌داون. شازاده سه‌رسام و نیگه‌ران بوو و نه‌یزانی ئه‌مه هۆی چییه!

چه‌ند ڕۆژێکی پێچوو، شازاده دیسان دیتی مامزه‌که ده‌م له‌نۆك‌و کشمیشی ناو ئاخوڕه‌که‌ی ناداو له‌په‌ستا فرمێسك ده‌ڕێژێ.

کچی زه‌رگه‌ر، که‌هه‌ستی کرد شازاده زۆر دڵی به‌مامزه‌که‌وه‌یه، پێی گوت: دڵم ئیشتیای گۆشت مامز ده‌کا. واچاکه ئه‌م مامزه سه‌ر ببڕین‌و گۆشته‌که‌ی بکه‌ین به‌که‌باب‌و بیخۆین.

شازاده به‌سه‌رسامی گوتی:

حورمێ! ئه‌وه تۆ شێت بووی؟ ئه‌ی ئه‌م مامزه برای خۆت نییه‌و زۆرت خۆش نه‌ده‌ویست؟ ئێستا چۆن دڵت دێ سه‌ری ببڕین؟ من ده‌چمه ڕاوو هه‌رچی گۆشتێکت بوێ بۆت په‌یدا ده‌که‌م، بۆچی سه‌ری برات ببڕین؟

کچی زه‌ڕگه‌ر گوتی:

نا! ئه‌م مامزه برای من نییه، من درۆم له‌گه‌ڵ کردی. ئێستاش نه‌خۆشه‌و چه‌ند ڕۆژه هیچ ناخوا، ده‌ترسم بمرێ، وا چاکه سه‌ری ببڕین.

شازاده بیرێکی کرده‌وه‌و گوتی:

زۆر باشه، ئێستا مادام خۆت ده‌ته‌وێ، من هیچ قسه‌م نییه، به‌ڵام پاشان په‌شیمان نه‌بیته‌وه؟

شازاده‌و کچی زه‌ڕگه‌ر چوون سه‌ری مامزه‌که ببڕن، مامزه‌که هاته قسه‌و گوتی:

ئێستا مادام هەر دەتانەوێ سەرم ببڕن، روخسەت بدەن تا کەناری دەریا بچمو بێمــەوە، پاشــان سەرم ببڕن.

شازادە ڕازی بوو و بەرەللای کرد بۆئەوەی بچێ.

مامزەکە بەفرمێسك رشتنو بەغارەغار لەشار چووە دەرەوە. کەگەیشتە کــەناری دەریاچــەکە، سەری لەعەردی داو دەستی بەگریان کرد.

شازادەش سواری ئەسپەکەی بوو و بەدوو مامزەکەدا چــوو بۆئــەوەی بزانــێ مامزەکــە بۆچــی چۆتە کەناری دەریاچە؟

شازادە، کەگەیشتە ئەوێ، گوێی لێ بوو مامزەکە گوتی:

باجی[٨]! باجی گیان.

لەدەریاچەوە دەنگێ هاتو گوتی:

گیانی باجی گیان!

مامزەکە بەدەم گریانەوە گوتی:

قرەقازان اسلدی

کند بیجاغر یاتلدی

جیران بوینی کیسلدی

زرگر مرادەیتدی

سینینگ حالین نەبولدی[٩]

لەناو دەریاوە دەنگێ وەلامی دایەوە.

---

[٨] باجی: وشەیەکی تورکییەو لەناو کوڕدەکانی خوراسان باوە.

[٩] واتە: مەنجەڵی ڕەشیان وەسەرناوە

چەقۆی گەورەیان تیژکردووە

مامز سەری بڕاوە

کچی زەرگەر بەمرازی خۆی گەیشتووە

ئەی تۆ چیت بەسەرهاتووە؟ خوشکم!

ئازیزه‌کەم! من وەزعم زۆر باشە، لەناو ورگی نەهەنگێکم، دوو زارۆکی خوشکۆکم بووە: یەکێ ناوی حەسەنەو لەسەر پێی راستەم دانیشتووەو ئەوەی تر ناوی حوسێنەو لەسەر پێی چەپەم دانیشتووە. داوام لەخوا ئەوەیە لەم دەردو بەلایە نەجاتمان بدا. تۆ مەگری، بگەڕێوە، هەرچی خوا مەیلی لەسەر بێ، ئەوە دەبێ.

مامزەکە ویستی بگەڕێتەوە کۆشك، دیتی وا شازادە لەتەنیشتی وەستاوەو گوێی داوەتە قسەکانی. شازادە، کەفرمێسکی لەچاوی مامزەکە دی، نیگەرانی دایگرتو گریاو بەیەکەوە لەگەڵ مامزەکە گەڕانەوە کۆشك.

شازادە بەژنەکەی گوت:

من ئەم مامزە ناکوژمەوە، گۆشتی مامزێکی‌ترت بۆ پەیدا دەکەم.

کچی زەرگەر گوتی:

من مەگیرانیمەو تەنیا گۆشتی ئەم مامزەم دەوێ.

ئەو شەوەیان بەبینەو بەرەو کێشمەکێش بردە سەرو رۆژی پاشی بەیانی کەهاتن سەری مامزەکە بڕن، مامزەکە دیسان بەچاوی فرمێسکاوی سەیری شازادەی کردو روخسەتی لێ خواست بۆئەوەی ئیزنی بدا جارێکی‌تریش بچێتە کەناری دەریاچە.

شازادە رووخسەتی داو مامزەکە دیسان چووە کەناری دەریاچەکەو گریاو خوشکی دواند. شازادەش چووە دووی‌و گوێی لەقسەکانی مامزەکە گرتو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(هەرچی هەبێ لەناو ئەم دەریاچەیە دایە، دەبێ ڕازەکەی بزانم) ئینجا گەڕایەوە شارو کەوتە بیرکردنەوەو چووە لای پیرەژنی گۆرینو حاڵو مەسەلەکەی بۆ گێڕایەوە.

پیرەژن گوتی:

ئەی شازادە! ئەمر بکە سێ شەوو سێ رۆژ جۆو (بیدە)[١٠]و خوێ بدەنە هەموو ڕەشە ولاغو ئەسپو وشترو مەڕو حەیوانەکانی تری شار، بەلام هیچ ئاویان نەدەنێ. دوای سێ رۆژەکە،

---

[١٠] بیدە: وێنجە، یان ئەو گیا پێچراوەیە کەوشکی دەکەنەوەو زستان دەیکەنە ئالیکی چارەوان.

حەیوانــەکان ببەنــە ســەر دەریاچــەکە، هــەموو ئــاوی دەریاچــەکە دەخۆنــەوەو هەرچــی لــەبنی دەریاچەکەدابێ ئاشکرا دەبێ.

شازادە ئەمری کردو پیرەژن چی گوتبوو جێبەجێیان کرد.

دوای سێ شەوو سێ رۆژ، کەحەیوانە تینووەکانیان لەکەناری دەریاچەکە بەرەللا کــرد، هــەموو ئاوی دەریاچەکەیان خواردەوە، ئەوسا شازادە بینی نەهەنگێکی گەورە لــەبنی دەریاچــە ماوەتــەوە. نەهەنگەکەیان راکێشایە دەرێ.

مامزەکە خۆی لەسکی نەهەنگەکە هەڵسوێو دەستی بەگریەو نالێن کرد.

شازادە فەرمانی دا ورگی نەهەنگەکەیان هەڵدری، دیتیــان فاتەکــە لــەناو ورگــی نەهەنگەکــە دانیشتووەو دوو کوڕی کاکۆڵ زێڕ لەسەر پێیەکانی دانیشتوون.

شازادە ژنەکەی خۆی ناسییەوەو زۆر گریاو پرسی مەسەلە چییە؟

فاتەکە، هەرچی بەسەر خۆیو مامزەکە هاتبوو، هەمووی بۆ گێڕایەوە.

شازادە هەمووی لەگەڵ خۆی بردنە کۆشــكو فەرمانیــدا کــچی زەرگــەرو دایکیــان لــەکلکی ئێستری چەمووش بەستو لەچۆڵو بیابان بەرەللایان کردن. ئێسترەکان ئەوەندە رایان کــردو لەشــی زەرگەرو دایکیان بەبەردو کەوران دادا تا هەپڕوون بەهەپڕوون بوونو بەسزای خۆیان گەیشتن.

ئەو شەوە، حەزرەتی عەلی (س. ح) بەو وڵاتەدا تێپەڕیو دەستێکی بەسەر ســەری مامزەکــە داهێناو مامزەکە گەڕایەوە سەر شکڵی جارانیو بوو بەگەنجێکی کۆك و نازدار.

سبەینێ بەیانی، کەفاتەکەو شازادە لەخەو ڕابــوون، دیتیــان عەلەکــە گەڕاوەتــە ســەر شــکڵی جارانیو خەریکی دوعاو نوێژکردنە. هەموو شادمان بوونو سوپاسی خوایــان بــەجێهێناو کردیــان بەئاهەنگو شادیو بەمرازی خۆیان گەیشتن.

منیش وا هاتوومەتە خزمەت ئێوە. ئومێدەوارم ئێوەش بەمرازی خۆتان بگەن.

٤

برای شێت‌و برای عاقڵ

(بری دین‌و بری باقل)

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خودا هیچ که‌س نه‌بوو، دوو برا هه‌بوون. یه‌کی شـێت‌و یـه‌کی عـاقڵ. ئه‌مانه له‌ماڵی دونیا قه‌ت هیچیان نه‌بوو. ڕۆژێ سه‌ر له‌سبیانێ، هه‌ریه‌که تاکه نانێکی خسته نـاو توێشه‌به‌ره‌که‌ی‌و گوندیان به‌جێ‌هێشت بۆ ئه‌وه‌ی بچنه شارێك‌و لـه‌وێ ئـیش بکـه‌ن. ئیـدی ملـی ڕێیان گرت‌و هه‌ر ڕۆیشتن‌و ڕۆیشتن تا به‌ره‌به‌ری نیوه‌ڕۆ گه‌یشتنه سه‌ر کانییه‌ك ئـاوی ڕون‌و زولالـی تێدا بوو و دارییه‌کی گه‌وره‌شی له‌ڕۆخ بوو، سه‌ری گه‌یشتبووه ئاسمان.

برای عاقڵ به‌برای شێتی گوت:

برام! نانه‌که‌ت له‌توێشه‌به‌ره ده‌ربێنه بابه‌یه‌که‌وه بیخۆین، شه‌ویش نانه‌که‌ی من ده‌خۆین.

برای شێت گوتی:

نا، یەکەم جار نانەکەی تۆ دەخۆین.

برای عاقڵ هیچ قسەی نەکرد، نانەکەی خۆی لەناو توێشەبەرە دەرهێناو بەهەردووکیان نانەکەیان خواردو ئینجا کەوتنە ڕێو ڕۆیشتنو ڕۆیشتن تا گەیشتنە گوندێك و چوونە ناو کاولگەیەك. برای عاقڵ هەرچەندە پێی داگرتو پاڕایەوە کەبرای شێت نانەنەکەی خۆی لەگەڵ بەش بکاو بەیەکەوە بیخۆن، کەلکی نەبوو. برای شێت بەتەنێ نانەکەی خۆی خواردو لێی نووست.

ڕۆژی پاشی، برای عاقڵ بەبرای شێتی گوت:

تۆ هەقت نییە لەگەڵ من بێیتە سەفەر، بگەڕێوە دێ، لەگەڵم بێی دەتکوژم.

برای شێت بەناچاری گەڕایەوەو برای عاقڵیش بەدەم (ئەللاو محەمەدو عەلی) لەڕۆیشتنی خۆی بەدەوام بوو. بەبرسێتیو تینوێتی هەر ڕۆیشتو ڕۆیشتو ڕۆیشت تا کاتی ڕۆژاوا گەیشتە کاولە ئاشێكو لەکوژیەکا سەری بەبەردێك کردو ویستی بخەوێ، لەپڕ دیتی گورگێك لەکونی دیوارەوە هاتە ناو ئاشەکەو باوێشکێکی داو لەگۆشەیەك وەرکەوت. برای عاقڵ ترساو گومانی کرد کەگورگی تریش بەدوای ئەم گورگەدا بێنە ناو ئاشەکەو ئەگەر لەوێ ببینن دەیخۆن. بۆیە هێدی هەستاو بەو تاریکەشەوە چووە ناو دۆڵەدانی ئاشەکە[1] و چاوەڕێی کرد.

دوای چەند لەحزەیەك، برای عاقڵ دیتی ڕێوییەك هاتە ناو ئاشەکەو سلاوی لەگورگەکە کردو ئەویش لەقوژبنێك وەرکەوت. ئینجا پڵنگێك هاتە ژوورەوەو زریکاندی، گورگو ڕێوی بەرێزەوە لەجێی خۆیان هەستانو ئیکلامیان بۆ کێشا.

پڵنگەکە ئیشارەتی بۆ کردنو هەریەکە لەجێی خۆی پاڵی دایەوە. ئینجا پڵنگەکە گوتی:

برادەرینە! دەنگوباسی تازە چیتان لایە؟

ڕێوی گوتی:

---

[1] دۆڵەدانی ئاش: دەفرێکی گەورەی دارە لەشێوەی هەرەمی سەرەوژێردایە، واتە لای بەرینایییەکەی دەکەوێتە سەرەوەو سەریو والایە، باراشی تێدەکرێو لەبنەوە کونێکی تێدایە، دنکە گەنمەکان بەپێی ئەندازەی تایبەتی لەو لەکونەوە دەرژێنە بەینی هەردوو بەرداشو بەمەوە گەنمەکە دەبێ بەئاردو لەلایەکی تر دەچێتە دەرەوە.

براینه! چه‌ند رۆژێکه پێم دێشێ، له‌ده‌روبه‌ری ئـاش دوور نه‌که‌وتوومه‌تـه‌وه. ئـه‌و چـه‌ند رۆژه هه‌ستم کـردووه مـشکێکی کلـك سـوور هه‌نـدێ گه‌وهـه‌ری ره‌نگـاوڕه‌نگ لـه‌کونی به‌رداشـه‌کان ده‌ردێنێ، که هه‌ر دانه‌یه‌کی خه‌راجی کیشوه‌رێکه‌و تا ئێواره یارییان پێ ده‌کاو رۆژ ئاوا، دانه دانـه گه‌وهه‌ره‌کان هه‌ڵده‌گرێ‌و ده‌یانباته کونه‌که‌ی خۆی.

گورگ‌و پڵنگ گوتیان:

به‌داخه‌وه ئه‌م گه‌وهه‌رانه به‌که‌ڵك ئێمه نایـه‌ن‌و ئێمـه نـاتوانین له‌شـار بیانفرۆشـین‌و بۆخۆمـان گۆشت‌و خواردنی پێ بکڕین.

ئینجا گورگ گوتی:

شوانێك مێگه‌له مه‌ڕه‌که‌ی له‌و چیایه‌ی به‌رامبه‌ر ده‌له‌وه‌رێنێ، مه‌ڕه‌کان زۆر قه‌ڵـه‌وو بـه‌ده‌قن، به‌ڵام سه‌گێکی ڕه‌شی به‌دفه‌سالّی هه‌یه، هه‌ر جـاره که‌ده‌مـه‌وێ له‌مێگه‌له‌کـه نزیـك بکه‌ومـه‌وه، په‌لامارم ده‌داو دڵم له‌ده‌ست ئه‌م سه‌گه ڕه‌شه پڕ خوێن بووه. ئه‌گه‌ر بتوانین زه‌برێك له‌م سه‌گه بـده‌ین نانمان ده‌که‌وێته ڕۆن‌و ده‌توانین هه‌موو رۆژێ به‌رانێکی گه‌وره بڕفێنین‌و بیخۆین.

پڵنگ گوتی:

برادەر! چما نازانی ئه‌م سه‌گه نرخی چه‌ند زۆره؟ له‌و شـاره‌ی ئـه‌م نزیکانـه، پاشـایه‌ك هه‌یـه، کچێکی جوان‌و نازداری هه‌یه، به‌ڵام به‌داخه‌وه ماوه‌یه‌که شێت بووه‌و که‌س نـه‌یتوانیوه چاره‌سـه‌ری بکا، ئه‌گه‌ر یه‌کێ بتوانێ یه‌ك که‌وچك له‌مێشکی سه‌ری ئه‌م سه‌گه ڕه‌شه ده‌رخـواردی کـچی پاشـا بدا، کچه‌که دووباره ئه‌قڵ‌و هۆشی دێته‌وه سه‌رو چاك ده‌بێته‌وه.

ئینجا هه‌ریه‌که له‌کونجێکا ڕاکشاو خه‌ویان لێکه‌وت.

برای عاقڵ له‌ترسان‌و له‌که‌یفان تا به‌یانی نه‌نووست.

سبه‌ینه‌ی رۆژی پاشی، پڵنگ‌و گورگ‌و ڕێوی له‌خه‌و هه‌ستان‌و چوونه دوای ئیشی خۆیان.

که‌جانه‌وه‌ره‌کان ڕۆیشتن، برای عاقڵ هه‌ناسه‌یه‌کی ئۆخه‌ی هه‌ڵکێشاو له‌ناو دۆڵه‌دانی ئاش هاتـه ده‌رێ‌و له‌کوژییه‌ك خۆی ماتکردو چاوه‌ڕێی کرد.

رۆژ به‌قه‌ده‌ر نێزه‌یه‌ك له‌کێوان هه‌ڵکـشابوو کـه‌برای عـاقڵ چـاوی به‌مـشکێکی کلـك سـوور که‌وت، گه‌وهه‌ره‌کانی له‌کونه‌که‌ی هێنایه ده‌رێ‌و ده‌ستی پێکرد یاری به‌و به‌رده گرانبه‌هایانه کرد.

برای عاقڵ لەپڕ هاوارێکی کردو مشکی بەستەزمان لەترسان خۆی کوتایەوە کونەکەی خۆیو گەوهەرەکان هەموو بۆ کابرای عاقڵ مانەوە.

برای عاقڵ گەوهەرەکانی هەڵگرتو خستییە ناو هەگبەکەیو چووە چیای بەرامبەر بۆلای ئەو شوانەی گورگەکە باسی کردبوو، چوو ماندوو نەبوونی لەشوانەکە کردو لێی پرسی:

ئەرێ برا: سەگی مێگەلەکەت نافرۆشی؟

شوانەکە گوتی:

ئەم سەگە یەك مێگەل دێنێ، ئەگەر ئەونەبێ من چۆن دەتوانم چاودێری ئەم مێگەلە بکەم؟

برای عاقڵ گوتی:

من پارەیەکی باشت بەم سەگە دەدەمێ. بەو پارەیە دەتوانی سەگێك و مێگەلە مەڕێك بۆخۆت بکڕیو لەشوانێتی خەڵك رزگارت ببێ.

بەهەرحاڵ، هەرچۆنێ بوو کابرای عاقڵ شوانەکەی رازی کرد کەسەگەکەی بەچەند دانە گەوهەرێك پێ بفرۆشێ کەهەریەکە نرخی یەك مێگەلی هەبوو.

برای عاقڵ پەتێکی لەملی سەگی بەسەزمان کردو لەڕێگادا، لەناو گەڵییەك کوشتیو مێشکی سەری دەرهێناو لەناو بادی ئاو خواردنەوەی خۆی کردو بەرەو شار کەوتەڕێ.

ڕۆژی پاشی، لەشار جاڕیان دا تەبیبێك هاتۆتە شار، دەتوانێ چارەی هەموو نەخۆشێك بکا. پیرەمێردو پیرەژنو هەرکەسێ دەردو نەخۆشییەکی هەبوو دەچووە لای کابرای عاقڵ کە ببوو بەتەبیبو ئەویش نەختێ مێشکی سەگەکەی لەلەش هەڵدەسوونو پارەی خۆی وەردەگرتو ئەوانیش بەکەیفخۆشی دەگەڕانەوە.

وردە وردە بەهەموو شوێنێکی شاردا بڵاوبووەوە کەتەبیبێك تازە هاتووە لەچارەسەرکردنی نەخۆشان موعجیزە دەنوێنێو دەتوانێ چارەسەری هەموو کەسێك بکا. ئەم قسانە بەبەر گوێی شاژن کەوتنو ئەویش داوای لە مێردی کرد تەبیبە تازەکە بێنێتە سەر کچەکەیان.

چەند فەرمانبەرێکی پاشا چوونە دوای تەبیبەکەو هێنایانە کۆشك. پاشا گوتی:

ئەی تەبیب ! ئەگەر نەخۆشیی کچەکەم چاك بکەیتەوە، هەرچی بتەوێ دەتدەمێ، بەڵام ئەگەر چاك نەبووەوە دەتکوژم.

کابرای عاقڵ گوتی:

ئه‌ی پاشا! من به‌مه‌رجێ کچه‌که‌ت چاره‌سه‌ر ده‌که‌م : ئه‌گه‌ر چاك بووه‌وه بیده‌ی به‌من!

پاشا، به‌ناچاری مه‌رجی کابرای قبووڵ کـردو کـابرا چـووه ژووری کـچی پاشـاو که‌وچـکێکی له‌مێشکی سه‌گی ڕه‌ش ده‌رخوارد دا. کچی پاشا خه‌وی لێ که‌وتو دوای نه‌ختێ، که‌به‌ئاگا هـات، چاك چاك ببووه‌وه.

خه‌به‌ری چاکبوونه‌وه‌ی کچی پاشا به‌ناو کۆشکدا بڵاو بـووه‌وه‌و بـوو به‌مایـه‌ی شـادومانی ژن‌و پیاوانی ده‌ربار. پاشایش، که‌کچی خۆی به‌ساغ‌و سه‌لامه‌تی دی، سوپاسی خوای کرد.

ڕۆژی پاشی، زه‌ماوه‌ندی شازاده خانم‌و کابرای عاقڵیان ساز داو شـه‌ش شـه‌وو شـه‌ش ڕۆژ بـوو به‌لێده‌وبکوته‌و سه‌ماو هه‌ڵپه‌ڕکێ. هه‌موو خه‌ڵك هاتن، شیرینی‌و پڵاویان خـواردو کـه‌یفیان کـرد. ڕۆژی حه‌فته‌م بووکیان سواری ماین کردو زاوا سێوو هـه‌ناری به‌سـه‌ر سـه‌ری بـووك داکـردو بـوون به‌ژن‌و مێرد.

ساڵ وه‌رسووڕایه‌وه، ڕۆژێ، پاشا به‌کابرای عاقڵی گوت:

ئه‌ی ته‌بیب ! من پیربـوویم‌و تـۆ بـه‌پیاوێکی شایـسته ده‌زانم‌و ده‌تکـه‌م به‌جێنـشینی خـۆم. له‌به‌یانییه‌وه، تۆ پاشای ئه‌م وڵاته‌یت، به‌ڵام ئامۆژگارییه‌کت ده‌که‌م، هه‌رگیز به‌توندی ڕه‌فتار له‌گـه‌ڵ مرۆڤی زه‌عیف‌و گرفتار مه‌که، گیروگرفته‌کانیان چاره‌سه‌ر بکه‌و داخوازییه‌کانیان جێبه‌جێ بکه.

کابرای عاقڵ گفتی دا به‌دادپه‌روه‌ری ڕه‌فتار له‌گه‌ڵ خه‌ڵك بکا. ئیتر لـه‌و ڕۆژه‌وه بـوو به‌پاشـای ئه‌و وڵاته.

ماوه‌یه‌ك پێ چوو، پاشای لاو هیچ که‌مته‌رخه‌می له‌خزمه‌ت کردنی خه‌ڵك نه‌ده‌کردو ناوبـانگی دادپه‌روه‌ری‌و به‌خشنده‌یی به‌هه‌موو لایه‌کدا بڵاوبووه‌وه. به‌ڕێکه‌وت ئه‌م خه‌به‌ره به‌بـه‌ر گـوێی بـرای شێت که‌وت‌و ئه‌ویش له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(با بچم بزانم ئه‌وه برام چۆن بوو به‌پاشا؟)

ئینجا ملی ڕێی گرت‌و ڕۆیشت، ڕۆیشت تا دوای چه‌ند شه‌وو ڕۆژێـك گه‌یـشته شـاری پاشـاو ویستی بچێته ناو کۆشکی پاشا، به‌ڵام پاسه‌وانه‌کان ڕێگه‌یان نه‌داو هه‌رچی دایانێ قبـووڵی نـه‌کردو گوتی:

تەنیا دەمەوێ پاشا ببینم !

پاشای دادپەروەر، هیچ کەسی بەنائومێدی ڕەوانە نەدەکردەوە، فەرمانی دا بیهێننـــە حـزووری. برای شێت و برای عاقڵ کەیەکتریان بینی، یەکتریان ناسییەوەو دەستیان بەگفتوگۆکرد.

پاشا پرسی:

برام ! ئەوە بۆ هاتوویتە ئێرە؟ هەرچیت دەوێ بڵێ، بەڵام بگەڕێوە دێ، ئێرە جێگای تۆ نییە.

برای شێت گوتی:

من هیچم لەتۆ ناوێ، تەنیا پێم بڵێ تۆ چۆن بووی بەپاشا.

برای عاقڵ، هەرچەندە هەوڵی دا ڕازی خۆی بەبرای شێتی نەڵێ، کەلکی نەبوو . ئـاخیری چـی بەسەری هاتبوو بەبرای ڕاگەیاندو گوتی:

ئەگەر تۆش دەتەوێ لەوڵاتێکا ببی بەپاشـا، دەبـێ شـەوێك لـەو کاولەئاشـە بەسـەر بـەریو جانەوەرەکان چییان گوت وا بکەی!

برای شێت کەیفخۆش بوو. پـشت لەشـارو ڕوو لەچـۆلەوانی ڕۆیـشت، ڕۆیـشت، ڕۆیـشت تـا گەیشتە ئەو کاولە ئاشەو ئەویش، وەکوو بـرا عاقڵەکـەی گوتبـووی، شـەو چـووە نـاو دۆڵـەدانی ئاشەکەو چاوەڕوانی جانەوەرەکانی کرد.

گورگو ڕێویو پڵنگ هاتنە ناو کاولە ئاشەکەو لەتەنیشت یەك وەرکەوتن.

پڵنگ گوتی:

براینە ! دەنگو باس چ هەیە؟

ڕێوی گوتی:

ماوەیەکە مشکی کلك سوور لەکونەکەی دێتە دەرەوەو تاشەو دادێ هـەر گریـەو زاری دەکـاو ئەو گەوهەرانەی یاریشی پێدەکردن هیچ دیار نین. نازانم کێ گەوهەرەکانی دزیوە؟

گورگ گوتی:

براینە! سەگە ڕەشەکەش ئەو ماوەیە دیار نییەو هەموو ڕۆژێ دەتوانم بەکەیفی خۆم پـەلاماری مێگەلە مەڕەکە بدەمو مەڕێك بخنکێنمو بیخۆم.

پڵنگ بیری کردەوەو گوتی:

منیش بیستوومه کچه شێته‌که‌ی پاشا چـاك بۆتـه‌وه‌و زه‌ماوه‌نـدی له‌گـه‌ڵ ته‌بیبه‌کـه‌ی خـۆی کردووه کەئێستا بۆته پاشا. بێگومان ئەوشەوە کەئێمە ئـەو قـسانەمان دەکـرد، دیـارە کابرایـەك گوێی لەقسەکانمان بووە.

ڕێوی گوتی:

مادام وایە وەرن سەراپای ئەم کاولەئاشە بپشکنین، نـەوەك ئـەو کابرایـە دیـسان خـۆی لێـرە حەشار دابێو گوێ لەقسەکانمان بگرێ!

جانەوەرەکان کەوتنە گەڕانو پشکنینو پڵنگ بازی دایە سەر دۆڵـەدانی ئاشـەکەو بـرای شـێت لەترسان خۆی پیس کرد.

پڵنگ گوتی:

براینە! وەرن، ئەو کابرا بێباکە وا لێرەیە!

برای شێت، هەرچەندە گریاو هـاواری کـرد و گـوتی: ئـەو کابرایـە مـن نـەبووم، بـرام بـوو، جانەوەرەکان گوێیان بەقسەی نەداو پارچە پارچەیان کردو خواردیان.

پڵنگـو گورگـو ڕێوی خەریکی خواردنی برا شێتەکەبوون، منیش لەسووچێکی کاولە ئاشـەکە خشیمە دەرەوەو بەڕاکە ڕاك خۆم گەیاندە ئێرە. ئومێدەوارم هـیچ کەسـێکتان بەنامـەردی ڕەفتـار لەگەڵ براو برادەری خۆی نەکا.

شەوتان باش . بڕۆن، بخەون، نیوەشەوە!

٥

بارامی چیلکەکەر

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، چـیلکە کـەرێك هـەبوو نـاوی (گـاوان) بـوو، کوڕێکی هەبوو ناوی (بارام) بوو.

گاوان، بەرۆژ دەچـووە ئاقـارو پـشتییە دڕوو و پرچـکێکی کـۆ دەکـردەوەو دەیهێنایـە شـارو دەیفرۆشتو هەندێ نانو خوێو (سوزمە)[1] و شتی پێویستی گـوزەرانی خـۆیو ژنو منـداڵی پـێ دەکڕیو دەیبردەوە ماڵێ.

بارام، کەدەیزانی باوکی بە چ ڕەنـجو زەحمەتییـەك نـانێکی وشـکیان بـۆ پەیـدا دەکـا، بـیری کردەوە ئەویش هاوکاری باوکی بکات.

ڕۆژێ، کەباوکی گوریسو تەپشووی چیلکەکردنی هەڵگرتو لەماڵەوە دەرچوو، بـارام ڕایکـردە لایەوەو گوتی:

---

[1] سوزمە: ماستی تۆراغ، ماستی چکاوەی بێ ئاو

باوکه! ڕێم بده منیش له‌گه‌ڵتا بێم. منیش گوریسێك دێنم‌و پشتییه پرچکێك کۆ ده‌که‌مه‌وه: تۆ ئه‌وه‌ی خۆت بفرۆشه‌و منیش پشتییه‌که‌ی خۆم بۆ سووته‌مه‌نی زستان دێنمه‌وه مالێ. من ئیتر گه‌وره بوویم‌و ئیشم پێ ده‌کرێ.

باوکه زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی هاتێ‌و گوتی:

باشه، کوڕم! گوریسێك بێنه با بڕۆین.

باوك‌و کوڕ له‌ماڵ هاتنه ده‌ره‌وه‌و ملی ڕێیان گرت. له‌کۆڵانێکا، گالیسکه‌یه‌کیان دی چه‌ند ئه‌سپ سوارێك به‌شمشێرو نێزه یاوه‌ری‌و پارێزگارییان ده‌کرد.

بارام سه‌یری گالیسکه‌که‌ی کرد، دیتی کچێکی له‌ناو دانیشتووه وه‌کوو ڕۆژ ده‌ده‌وشێته‌وه. بارام له‌دڵی خۆیدا گوتی:

وای شتی چاك بوو ئه‌م کچه هی من بوایه!

ئینجا گوریسه‌که‌ی له‌پشتی کرده‌وه‌و سه‌ره‌که‌ی کرده قولفانگه‌و وه‌کو که‌مه‌ند بۆ گالیسکه‌که‌ی هه‌ڵدا. که‌مه‌نده‌که له‌ملی کچه‌که جه‌ڕاو شه‌ته‌کی دا.

بارام گوریسه‌که‌ی ڕاکێشایه‌وه‌و کچه‌که‌ی له‌ناو گالیسکه‌که ڕاکێشایه ده‌رێ. سواره یاوه‌ره‌کان په‌لاماری بارامیان داو به‌نیازی کوشتن لێیان دا. باوکی بارام که‌ئه‌مه‌ی بینی، هه‌ر ڕایکرده لایان‌و گوتی:

روحمتان هه‌بێ! مروه‌تتان هه‌بێ! ده‌تانه‌وێ کوڕه‌که‌م بکوژن. به‌دیل گرتووتانه؟ چییه؟

سواره‌کان گوتیان:

نازانی ئه‌مه کچی پاشایه‌و کوڕه‌که‌ت ئه‌و سووکایه‌تییه‌ی به‌رامبه‌ر کردووه؟

باوکه گریاو گوتی:

له‌ڕێی خوا ببه‌خشن! ئه‌وه‌نده‌تان لێداوه به‌سه، مه‌یکوژن. منداڵه‌و له‌نه‌زانی ئه‌و ئیشه‌ی کردووه. تکاتان لێ ده‌که‌م مه‌یکوژن. ئه‌گه‌ر بیکوژن دایکی شێت ده‌بێ‌و ماڵم کاول ده‌بێ. به‌زه‌ییتان پێماندابێته‌وه.

گاوان ئه‌م قسانه‌ی ده‌کردو که‌وتبووه سه‌ر ده‌ست‌و پێی سواره‌کان‌و ده‌پاڕایه‌وه، بۆئه‌وه‌ی به‌ڵکو کوڕه‌که‌ی له‌ژێر لێدانی دارو پێڵه‌قه‌و قامچی ئه‌وانه‌وه ڕزگار بکا.

لەسوارەکان، یەکێکیان ساردیو گەرمی ڕۆژگاری چەشتبوو، لەگـەڵ گریـەو زاری پیرەمێـردی چیلکەکەر دڵی نەرم بوو و لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەم پیرەمێردە ڕاست دەکا. ئەم منداڵە لەبەر نەفامی ئەو ئیشەی کردووەو شەیتانیی منـداڵی ئەم کارەی پێ کردووە، ئەگەر نا هیچ مەبەستێکی نەبووە.)

ئینجا چووە ناو سوارەکانو بەسەرزەنشت بارامی لەچنگ دەرهێنان. سوارەکان دووبـارە کـچی پاشایان لەناو گالیسکەکە داناو تەوازۆیان بۆ خواستەوەو داوایان لێکرد لەم بارەبەوە هیچ بـەباوکی نەڵێ، نەوەك لەسەری هەموویان دەدا. ئەوسـا سـواری ئەسـپەکانیان بـوونو لەڕۆیـشتنی خۆیـان بەردەوام بوون.

چیلکەکەرەکەش هەندێ ئاوی لەجۆگا هێناو گەردو خـاكو خـوێنی لـەدەمو چـاوی کوڕەکـەی شووشتو پێی گوت:

کوڕم! هەستە بڕۆین. وریابە جارێکی دی ئیشی وانەکەی.

بارام گوتی:

باوکە! من ئیتر نایەم بۆ ئاقارو دارو پرچك کۆکردنەوە، من دەگەڕێمەوە لای دایکم.

باوکەکە گوتی:

خۆت دەزانی، کوڕم! ئیدی وا باشترە بگەڕێیتەوە ماڵێ بۆئەوەی دایکت برینەکانت تیمار بکا.

بارام بەتەپوکۆ گەڕایەوە ماڵێ.

(سیارە)ی دایکی بارام، کەبارامی بەم جۆرە بینی، زۆر ترساو گوتی:

ئەیەڕۆ کوڕم! ئەوە چ بووە؟ جلو بەرگت بۆ دڕاوە؟ دەمو چـاوت بۆچـی هـەمووی شـینو مـۆر هەڵگەڕاوە؟ ئەوە چت بەسەر هاتووە؟ ئەدی کوا باوکت؟

بارام گوتی:

دایە! من ئیتر ناچمە ئیش. ئیش کردن بـۆ مـن نـەهاتووە. ئـیش کـردن (هـاتو نـەهات)ی تێدایە. من ئیش ناکەم.

سیارە گوتی:

ئەگەر ئیش نەکەی، چۆن دەژی؟!

بارام گوتی:

تا کچی پاشام بۆ نه‌هێنی، من ئیش ناکه‌م!

سیاره گوتی:

ئێمه ناتوانین بچینه خوازبێنی کچی پاشا. شیربایی کـچی پاشـا لـه‌کوێ بێـنین؟ خـانووی بـۆ له‌کوێ دروست بکه‌ین؟ جا چما پاشا کچی خۆی به‌هه‌موو گه‌جه‌رو گوجه‌رێك ده‌دا؟ بۆ چـما خـۆی وه‌کیل‌و وه‌زیری نییه، بچێ کچی خـۆی بـه‌کوڕی چـیلکه‌که‌رێك بـدا؟ کـوڕم، وه‌ره ده‌سـت‌و ده‌م‌و چاوت بشۆو، چیدی ئه‌م قسانه مه‌که. تۆ هێشتا منداڵی، تۆو ژن هێنان؟!

بارام گوتی:

ئێستا مادام بۆم ناچێته داخوازی، منیش سه‌ری خۆم هه‌ڵـده‌گرم‌و ده‌ڕۆم بۆئـه‌وه‌ی جـارێکی‌تر چاوت به‌من نه‌که‌وێته‌وه.

سیاره گریاو گوتی:

کوڕم، تۆ خۆت ده‌زانی من تۆم چه‌ند خۆش ده‌وێ. ده‌زانی ئه‌گه‌ر تـۆ بـڕۆی، مـن له‌خه‌فـه‌تان وه‌زگ ده‌ده‌م‌و ده‌مرم. تۆ چۆن دڵت دێ دایك‌و باوکت جێ بێڵی‌و بڕۆی؟

بارام گوتی:

ئه‌وه‌یه که‌گوتم، دایه! یان کـچی پاشـام بـۆ بێنـه، یـان وازدێـنم‌و لێـره ده‌ڕۆم بـا لـه‌کونجێکا سه‌ربنێمه‌وه.

سیاره گوتی:

که‌وایه ڕوخسه‌ت بده سـبه‌ینێ بـچمه کۆشـکی پاشـاو سۆسـه‌یه‌ك بکـه‌م. خـودا چاره‌سـازی گیروگرفته، به‌ڵکوو دڵی پاشا نه‌رم بکا. ئێستا وا خه‌ریکه ڕۆژ ئاوا ده‌بێ‌و هه‌بزانه باوکت لـه‌ئاقاری هاته‌وه، با پرسێکیش به‌و بکه‌م، سبه‌ی به‌یانی ده‌که‌ومه شوێن چاره‌یه‌ك.

بارام خۆش‌و ناخۆش قبووڵی کردو ئیتر هیچ قسه‌ی نه‌کرد.

شه‌و ، که‌بارام نووست، سیاره بۆ مێرده‌که‌ی باس کرد که‌کوڕه‌کـه‌ی گـیرۆده‌ی ئه‌شـقی کـچی پاشا بووه.

گاوان گوتی:

ئەم کوڕە شێت بووە. لەوکاتەوە کچی پاشای دیوە ئـەقڵو هۆشـی لەسـەردا نـەماوە. ئـەمڕۆ سبەینێ وەخت بوو خۆی بەکوشتن بدا. هەر خوا ڕەحمی پێ کردین.

ئینجا بەسەرهاتی بارامو کچی پاشای لەسەرەتا تا کۆتایی بۆ سیارە گێڕایەوە.

سیارە گوتی:

من دەبێ بەیانی بچمە کۆشکی پاشا، بزانم خودا چی لەناوچەوانمان نووسیوە؟

ڕۆژی پاشی، کابرای چیلکەکەر گوریسو تەوری هـەڵگرتو چـووە ئاقـاری. سـیارەش لەگـەڵ گەردو گۆڵی بەیانی، شالی لەسەری پێچاو شالێکی‌تریـشی لەکەمـەری بەسـتو ئافتاوەیـەکی پـڕ ئاوکردو دەستی دایە گەسکێکو ڕووی کردە کۆشکی پاشا.

سیارە بەردەرگای کۆشکی پاشای بەئافتاوەکە ڕشاندو ئینجا دەستی پـێکرد بـەردەم کۆشـکی گەسك دا.

وەزیر لەناو کۆشك هاتە دەرەوەو پرسی:

ژنەکە چت دەوێ؟ چ نیازێکـت هەیـە بـەردەم کۆشـکی پاشـا گەسـك دەدەی؟ پـێم بڵـێ تـا ئیشەکەت جێبەجێ بکەمو ئارەزووت بێنمە دی.

سیارە گوتی:

من ئیشێکم هەیە دەبێ تەنیا بەپاشا، خۆی، بڵێم، ئەگەرنا دەست لەگەسکدان هەڵناگرم.

وەزیر چووە لای پاشاو مەسەلەکەی پێڕاگەیاند.

پاشا، یەکێ لەنۆکەرەکانی نارد. ئەویش چوو، سیارەی هێنایە ناو کۆشك.

پاشا گوتی:

ژنەکە بڵێ چت دەوێ؟ بۆچی بەردەم کۆشك گەسك دەدەی؟ چ نیازێکت هەیە؟

ژنەکە گوتی:

قیبلەی عالەم سەلامەتدار بێ، من خۆم هیچ نیازم نییە!

پاشا گوتی:

ڕاست بڵێ، هەرچیت بوێ دەتدەمێ، بڵێ بۆچی بەردەم کۆشك گەسك دەدەی؟

ژنەکە گوتی:

قیبله‌ی عالەم! ئێمه هەموومان نۆکەری تۆین: هەندێ فەقیرو بەدبەختو هەنـدێ دەوڵەمەنـد، بەڵام هەموومان دوژمنی دوژمنەکانی تۆینو دۆسـتی دۆسـتەکانی تـۆین. کەواتـە، ڕەشـەوەندی هەژارو دەوڵەمەند لای تۆ جیاوازی نییه.

پاشا گوتی:

ڕاسته! بڵێ مەبەستت چییه، تۆ ژنێکی قسەخۆشی!

سیاره گوتی:

ئەی پاشا! کوڕەکەم گیرۆدەی ئەشقی کچەکەی تۆ بووه. هاتووم ئێمه بەنۆکـەری خـۆت قبـوڵ بکەیتو کچی خۆت بدەیته کوڕی من.

پاشا لەڕکان پێکەنیو گوتی:

تۆ ژنی کێی؟

سیاره گوتی:

من ژنی گاوانی چیلکەکەرم پیاوەکەم کەوتۆتـە نـاو سـاڵانو بەزەحمـەت ژیـانی ئێمـەی پـێ هەڵدەسووڕێ.

پاشا گوتی:

ئێوه، کەماڵو سامانتان نییەو لەعۆدەی مەسرەفی زەماوەند نایەن، چـۆن هاتوویتـە خـوازبێنی کچی من؟ ئێستا گوێ بگره قسەیەکت پێ بڵێم: من لەم وڵاتەدا کارو پیـشەی جۆراوجـۆرم دابـین کردووه بۆ ئەوەی خەڵکەکه هەریەکه خەریکی کارێك بـێو بەهـەوڵو ڕەنجـی شـانی خـۆی بـژی. کوڕەکەی تۆش هیچ ئیش نازانێ، پێی بڵێ بچێ هونەرێك فێر ببێ لەم وڵاتەدا نەبێو لـەو ڕێیـەوه بتوانێ ژنو منداڵی خۆی بەڕێوه ببا، بۆئەوەی کچی خۆمی بدەمێ.

سیاره قبووڵی کردو گەڕایەوه ماڵێو وەڵامی پاشای بەبارامی کوڕی گوت.

بارام گوتی:

زۆر باشه! دەچم خۆم فێری هونەرێکی وا دەکەم پاشا شتی وای نەدیبێ.

ئەو ڕۆژەش گەیشته ئێوارەو گاوان هاتەوه، دیتی کوڕەکەی دەگری.

گاوان پرسی:

کوڕم! ئەوە بۆ دەگری؟ تۆ بەم حاڵە دەتەوێ ببی بەزاوای پاشا؟

بارام گوتی:

لەدایکم بپرسە!

سیارە هاتە پێش و گوتی:

مژدانەم دەوێ، پاشا ئامادەیی پێشان داوە کـچی خۆیـان بـداتێ. داوای پارەیـەکی زۆریـشی نەکردووە. تەنیا گوتی با بارام بچێ خۆی فێری کاروپیشەیەکی وا بکا لەم وڵاتەدا نەبێ.

گاوان گوتی:

کەواتە دەبێ بیر لەچارەیەك بکەینەوە.

سبەینێ بەیانی زوو، بارامو گاوان نانیان لەناو توێـشەبەرەی خۆیـان نـاو مالاوایـان لەسـیارە کردو پشت لەشارو ڕوو لەبیابان ، کێوو چۆڵەوانییان تـەی کـردو رۆیـشتن، رۆیـشتن تـا گەیـشتنە وڵاتێکی تر کەپاشایەکی دی فەرمانڕەوایی دەکرد.

شەکەتو ماندووبوون، لەدوورەوە چاویان بەهۆبەی[٢] ڕەشماڵنشینان کەوت، ئـاهێکی خۆشـییان تێدا گەڕا کەئیتر ئەوا گەیشتنە ئاوەدانیو ڕوویان کردە ڕەشماڵەکان.

کۆمەڵە کەسێك لەکن ڕەشماڵەکان کۆببوونەوە. کاتێ گـاوانو بـارام نزیـك کەوتنـەوە، دیتیـان کابرایەك ئاگری لەپێی خـۆی بـەرداوەو لـەبن مەنجـەڵی نـاوەوەو بـەو ئـاگرە گۆشـت لێ دەنـێو بەدەستی خۆیشی قاورمەی کوڵاو تێك دەداو دەستیشی ناسووتێ.

گاوان بەکوڕەکەی گوت:

ئەمە (فند)ێکی[٣] باشەو لەوڵاتی ئێمەدا کەس نایزانێ، تۆ ئەگەر ئەم فێڵە فێر بیت، هەڵبـەت پاشا کچی خۆیت پێ دەدا!

بارام گوتی:

---

[٢] هۆبە، ئۆبە، ئۆوە: وشەیەکی کوڕدییە، مانای ئاوەدانییە. هەندێ بەهەڵە ئەم وشەیە بەتورکی دەزانـن. بـەتورکی پێـی دەگـوترێ (یـورت). (هۆبـە کۆمەڵـە رەشماڵێکـە بەیەکـەوە، لەیـەك شـوێن هەڵیاندابێ– و)

[٣] فند : فەن، چارە، تەگبیر

راست ده‌که‌ی، باوکه ! ده‌بێ خۆم فێری ئه‌م ئیشه‌یه بکه‌م.

بارامو گاوان چوونه پێش‌و نه‌ختێ قاورمه‌یان له‌کابرای قاورمه‌که‌ر کڕی‌و خواردیان‌و تێر بـوون‌و ئینجا تا ڕۆژاوا هه‌ر له‌وێ دانیشتن.

ڕۆژاوا، کابرای قاورمه‌که‌ر لێی پرسین:

ئێوه بۆچی لێره دانیشتوون‌و ناڕۆن؟

گاوان گوتی:

کابرا! ئێمه له‌وڵاتێکی دوورەوه هاتووین‌و شاره‌زای هـیچ جێگایـه‌ك نـین‌و که‌سـیش ناناسـین‌و نازانین چ بکه‌ین. من ناچارم بگه‌ڕێمه‌وه وڵاتی خۆمان، به‌ڵام کوڕه‌کـه‌م بـه‌دوای کارێکـدا ده‌گـه‌ڕێ بۆئه‌وه‌ی پاروو نانێك په‌یدا بکا. تـۆ وه‌ره ئـه‌و چـاکه‌یه بکـه‌و چـه‌ند ڕۆژێ کوڕه‌کـه‌م لای خـۆت به‌شاگردی رابگره، ئه‌وسا ئه‌گه‌ر ویستت لای خۆت گلی بده‌وه‌و ئه‌گه‌ر نه‌شتویست ڕوخـسه‌تی بـده بگه‌ڕێته‌وه.

قاورمه‌که‌ر گوتی:

من هه‌ر شاگردێکی رایده‌یگرم، ئاخیری هه‌ندێ که‌ل‌وپه‌لی من ده‌باو هه‌ڵـدێ‌و زه‌ره‌رم لێ ده‌دا، بۆیه به‌ڵێنم داوه چیتر شاگرد ڕانه‌گرم.

گاوان گوتی:

تۆ له‌کوڕی من دڵنیابه! ئه‌و نه‌دژه‌کاره‌و نه‌دزی ده‌زانێ.

قاورمه‌که‌ر بیرێکی کرده‌وه‌و گوتی:

زۆر باشه! که‌واته، باوکه‌گیان! تۆ بڕۆو لێگه‌ڕێ با کوڕه‌که‌ت لێره بمێنێته‌وه.

گاوان هه‌ستا، ماڵاویی له‌بارامو کابرای قاورمه‌که‌ر کردو گه‌ڕایه‌وه.

قاورمه‌که‌ریش هه‌موو که‌ل‌وپه‌له‌کانی خۆی پێچایه‌وه‌و له‌هه‌گبه‌یه‌کی ناو له‌کۆڵی بارامی کـردو خۆی پێش که‌وت‌و بارامیش به‌دوایه‌وه، که‌وتنه‌ڕێ.

دونیا خەریك بوو تاریك دادەهات کەگەیشتنە ئەو (سـەووم)[٤] دی کـابرا لـەژێر تەپۆلکەیـەك دروستی کردبوو و چوونە ژوورەوە. سـەوومەکە هـەموو جـۆرە پێویـستییەکی ژیـانو حەوانـەوەو رایەخی چاك و پەردەی ڕەنگاوڕەنگی تێدا بوو.

بارام هێدم گرتوو بوو و گوتی:

جێگایەکی چەند عەجایبە!

بارام دیتی کابرای قاورمەکەر کچێکی زۆر کۆکیشی هەیە، بەڵام کەسی تر لەوێ نییە. بـارامو کابرای قاورمەکەرو کچەکەی دانیشتنو شێویان خواردو کەهاتن بخەون. نـوێنی بارامیـان لـەژووری تەنیشت ڕاخست، بەڵام باوك و کچە لەژوورێکیتر لەگەڵ یەك کەوتنە گفتوگۆ.

بارام گوێی لەقسەکانیان گرتو گوێی لێ بوو باوکەکە بەکچەکەی گوت:

خەریکە گۆشتمان تەواو دەبێ. لەو کەسـانەی سـەرمان بـڕینو گۆشـتمان کـردن بەقاورمـەو فرۆشتمان، هیچ نەماوە، ئێستا دەبێ ئەم کوڕە دەبەنگەش سەربڕینو بیکەینە قاورمە.

کچەکە، کەلەگەڵ یەکەم سەرنجدا دڵی کەوتبووە سەر بارام، بەدرۆ گوتی:

بەڵام باوکەگیان! هێشتا بابی سێ چوار ڕۆژیتر گۆشـتمان هەیـە. ئەگـەر ئێـستا ئـەم کـوڕە سەربڕین گۆشتەکەی بۆنی تێکەوێو تێك دەچێو خەڵك نـایکڕێ. لێگـەڕێ بـا مـن چـەند ڕۆژێ خزمەتی بکەم بۆئەوەی قەڵەو ببێ، ئەوسا سەری دەربڕین.

باوکەکە گوتی:

ڕاست دەکەی! واچاکە چەند ڕۆژێ بمێنێتەوە تاقەڵەو دەبێ.

بارام، کەخاترجەم بوو ئەو شەوە سەری نابڕن، تا بەیانی بەئاسوودەیی خەوت.

بەیانی کابرای قاورمەکە لەماڵەوە دەرچوو بۆسەر ئیشو کچەکە هاتە لای بارامو گوتی:

من تۆم زۆر خۆش دەوێو لەوکاتەوە کەتۆم دیوە کەوتوومەتە سـەر ئـەوەی لێنەگـەڕێم بـاوکم سەرت ببڕێو بتکاتە قاورمە، ئێستا پێم بڵێ ناوت چییە؟

من ناوم بارامە! ئەی تۆ ناوت چییە.؟

---

[٤] سەووم: نۆینێکی گەورەی وەکوو ژوور وایە لەناو گردو تەپۆلکەدا

کچه‌که گوتی:

منیش ناوم (گوڵچین)ه.

بارام گوتی:

وای ناوێکی خۆشه! کچه دراوسێکه‌شمان ناوی گوڵچین بوو، به‌ڵام وه‌کوو تۆ کۆك نه‌بوو.

گوڵچین، که‌به‌قسه‌کانی بارام شادو که‌یفخۆش بوو، گوتی:

بارام ! له‌مه‌ودوا هه‌رچی ده‌ڵێم له‌گوێی بگره نه‌وه‌ك باوکم سه‌رت ده‌بڕێ. ئه‌مڕۆ که‌چوونه ناو ڕه‌شماڵانو باوکم قاورمه‌ی دروست کردو به‌کڕیاره‌کانی فرۆشت، تۆ به‌بیانوویه‌ك ،که‌که‌س ئاگای لێ نه‌بێ، ڕاکه‌و وه‌ره‌وه ئێره، ئه‌وسا پێت ده‌ڵێم چ بکه‌ی!

بارام گوتی:

به‌چاوان! تۆ چ ده‌ڵێی من واده‌که‌م!

له‌وکاته‌دا، باوکی کچه‌که هاته‌وه ناو سه‌وومو هه‌گبه‌و که‌ل‌وپه‌لی خۆی له‌کۆڵی بارام کردو به‌ره‌و هۆبه‌کان که‌وتنه‌ڕێ.

کاری قاورمه دیسان ڕه‌واجی سه‌ندو کڕیار کۆبوونه‌وه. بارام، که‌دیتی هه‌موو سه‌رقاڵن، به‌بیانوویه‌ك له‌وێ دوورکه‌وته‌وه‌و خۆی گه‌یانده په‌نا ته‌پۆلکه‌یه‌كو به‌ڕاکه‌ڕاك هاته‌وه لای گوڵچین.

گوڵچین، به‌دیتنی بارام خۆشحاڵ بوو و گوتی:

بارام ! ده‌زانی؟ یان نازانی؟

بارام گوتی:

بڵێ تا بزانم.

گوڵچین گوتی:

باوکم جادووگه‌رێکی لێزانه‌و تۆ له‌چنگی ده‌رباز نابی. ئه‌و چل فێڵی جادووگه‌ری ده‌زانی، به‌ڵام من فێڵێك له‌و زیاتر ده‌زانم. ئێستا ئه‌گه‌ر به‌ڵێن بده‌ی به‌هاوسه‌ری خۆتم قبووڵ بکه‌ی، لێ ناگه‌ڕێم باوکم هیچ ئازارت پێ بگه‌یه‌نێو هه‌موو فێڵی جادووگه‌ریت فێر ده‌که‌م بۆئه‌وه‌ی باوکم نه‌توانێ ململانه‌ت له‌گه‌ڵ بکا.

بارام گوتی:

جا من کچی لەتۆ جوانترم لەکوێ دەست دەکەوێ. منیش، لەوکاتـەوە کـەتۆم دیـوە، ئاشـقو گیرۆدەی تۆ بوومە. هەرچی بڵێی بەدڵو گیان جێبەجێی دەکەم.

گوڵچین گوتی:

من تۆ فێری خوێندنو نووسین دەکەم، بەڵام دەبێ وریا بی باوکم نەتبینی.

ئەوسا گوڵچین بارامی لەقوژبنێکی عەنباری ژێرزەمین شاردەوە.

شەو، قاورمەکەر بەشەکەتیو ناڕەحەتی گەڕایەوە سەووموو لەکچەکەی پرسی:

ئەو کوڕە دەبەنگە نەهاتۆتەوە ئێرە؟

گوڵچین گوتی:

باوکە! ئەی لەگەڵ تۆ نەهات؟

باوکە گوتی:

بەدی، هات، بەڵام کەمن سەرقاڵی ئیش بووم، ئەم ڕایکردو ڕۆیشت.

گوڵچین گوتی:

بۆی هەیە دوێنێ شەو، کەمنو تۆ بەیەکەوە قسەمان دەکرد، گوێی لە قسەکانمان بووبـێ بۆیـە ڕایکرد بێ، با بڕوا گۆڕ بەگۆڕ چێ! یەکێکیتری لەو دەبـەنگتر هـەر پەیـدا دەبـێ سـەری بـبڕینو بیکەینە قاورمە.

باوکە گوتی:

ڕاست دەکەی ! یەکێکیتر هەر پەیدا دەبێ.

کابرای قاورمەکەر، سبەینان بۆ قاورمە فرۆشـتن دەچـووە نـاو رەشمـاڵانو شـەویش دەهاتـەوە سەووموو لەوێ دەخەوت.

گوڵچینو بارامیش، بەرۆژ، بەخۆشیو کامەرانی لەگەڵ یەك ڕایانـدەبواردو گوڵـچین هـەر رۆژە هونەرێکی لەهونەرە جادووگەرییەکانی خۆی فێری بـارام دەکـردو فێـری خوێنـدنو نووسینیـشی دەکرد.

چل رۆژ تێپەڕیو بارام فێری خوێندنو نووسینو چل هونەری جادووگەری بوو، بـەڵام چـەند رۆژ بوو گوڵچین چیتر دەرسی بەبارام نەدەگوتو هەر تەنیا گاڵتەو سوحبەتی لەگەڵ دەکرد.

ڕۆژێ، بارام گوتی:

ئەی گوڵچین! تۆ پەیمانت دا مــن فێـری چـڵو یـەك هونـەری جادووگـەری بکـەی، ئـەی بـۆ بەڵێنەکەت بەجێ ناهێنی؟

گوڵچین گوتی:

ئەی بارام! من قسەی خۆم بەجێ دێنم، ئەو هونەرەشت فێر دەکەم، بەڵام لەبەرئـەوەی بنیـادەم بێ وەفایەو شت لەبیر دەکا، دەترسم ئەو هونەرەش فێربیتو بڕۆیو لەبیرم بکەیو بەئاگری ئەشـقی خۆت بمسووتێنی.

بارام گوتی:

من لەکوێ یەکێکی لەتۆ چاکترم دەست دەکەوێ. تۆ هێشتا متمانەت بەمن نییە؟

گوڵچین بیری کردەوەو گوتی:

باشە، سبەی ئەو هونەرەشت فێر دەکەم، بەڵام ئەوەش بزانە ئەگەر نامــەردیی دەرهــەق بــەمن بکەی، بەتوندی تۆڵەکەت لێ دەکەمەوە.

بارام سوێندی خوارد کەهەردەم وەفاداری گوڵچین بێو ئەویش دوا هونەری خۆی فێرکرد.

چەند ڕۆژێکی پێچوو، بارام گوتی:

ئەی یاری ئازیز! دڵم بۆ دایكو باوکم تەنگ بووە، ئەگەر ڕوخسەت بـدەی بـچم سـەرێکیان لێ بدەمو لەئەحوالیان بپرسم، زوو دەگەڕێمەوە خزمەتت.

گوڵچین گوتی:

ئەمە دەڵێی سەرەتای بێوەفاییتـە! بـەڵام مــن ڕوخـسەتت دەدەم. بـڕۆ خەبـەری خزمــەکانت وەربگرە، خوات لەگەڵ!

بارام لە(سەووم) هاتە دەرێو ویردێکی خوێندو کەوتە سەر شـکڵی کۆترێـكو فڕییـە ئاسمـانو بەرەو گوندی خۆیان لەشەققەی باڵی داو ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گەیشتە ماڵی بـاوکیو لەســەر دیــوار هەڵنیشت.

باوکی بارام تازە هاتبووەوە پشتییە چیلکەکەی لەبەردەرگا دانابوو و ژنەکەیشی جامە ئـاوێکی بۆ هێنابوو کەلەپڕ دیتیان کۆترێك لەئاسمانەوە بەتەقڵە بەرەو لایان هاتو لەسەر دیوار هەڵنیشت

سیارە، کەکۆترەکەی بینی، دەستی بەگریان کردو فرمێسکی هاتە خواریو چووەوە ژوورێ.

کۆترەکەش خولێکی لێداو کەوتە سەر شکڵی بنیادەمو چووە ژوورەوەو ئامێزی لەدایکی وەرهێناو گوتی:

دایە! ئەوە بۆ دەگری؟

دایکی بارام گوتی:

تۆ حەزت لەکۆتر بوو و بەبینینی کۆتر کەیفخۆش دەبووی، تازە کۆترێکم دی بۆلای مامڵی ئێمە دەهات، کەکۆترەکەم دی، تۆم بیرکەوتەوەو گریانم هات. ئێستا پێم بڵێ: ئەوە لەکوێوە دێی؟

بارام زەردەیەکی هاتێو هیچی نەگوت.

سیارە پرسی:

کوڕەکەم! ئەوە تۆ لەکوێ بووی؟ باوکیشت نەیگوت چت بەسەرهاتووە؟

بارام گوتی:

دایە! باوکم منی بەجادووگەرێك فرۆشت. جادووگەرەکە ویستی سەرم ببڕێو بمکا بەقاورمە، بۆیە ڕام کردو هاتمەوە.

لەوکاتەدا، گاوان هاتە ژوورەوە. سیارە سەرەبزۆتێکی لەناو ئاگردان هەڵگرتو لەسەری داو گوتی:

ئەوە بردت کوڕەکەمت بەجادووگەرێ فرۆشت؟

گاوان گوتی:

نەمزانی جادووگەرە. بارام لەکنی مایەوە بۆئەوەی فێری هونەرێك ببێ، ئێستاش ڕایکردووەو هاتۆتەوە.

ئەوشەوە نووستنو کەبوو بەبەیانی، گاوان دیسان دەستی دایە گوریسەکەی بۆئەوەی بچێتە ئاقاری، بارام گوتی:

باوکە! ئەمرۆ مەچووە ئاقاری!

گاوان گوتی:

ئەگەر نەچمە ئاقاری، سبەی بەبرسێتی دەمێنینەوە.

بارام گوتی:

باوکه! من خۆم ده‌خه‌مه سه‌ر شکڵی ئه‌سپێك، بمبه له‌بازاڕ به‌سه‌د دینار[٥] بمفرۆشه. پاره‌که‌ی بێنه‌و خه‌رجی بکه، به‌ڵام له‌سه‌د دیناری که‌متر نه‌ده‌ی. هه‌رگیز هه‌وساره‌که‌شم نه‌فرۆشی، بیهێنه‌وه ماڵێ.

بارام خولێکی لێداو بوو به‌ئه‌سپێکی ڕه‌شی ناوچه‌وان قه‌شی جوان.

گاوان له‌سه‌رساميیان زاری به‌ش بووه‌وه، بانگی ژنه‌که‌ی کردو گوتی:

وه‌ره، سه‌یرکه! ئه‌مه کوڕه‌که‌ته.

سیاره‌ش له‌مه‌نده‌هۆشییان مات بوو.

گاوان ئه‌سپه‌که‌ی برده بازاڕ. جامباز دیتیان ئه‌سپێکی زۆر چاکه! له‌ده‌وری کۆبوونه‌وه‌و له‌نرخه‌که‌یان پرسی:

گاوان گوتی:

سه‌د دینارە به‌بێ هه‌وسار.

جامبازه‌کان پرسییان:

بۆئه‌مه چ ئه‌سپێکه سه‌د دینار بکا؟!

گاوان گوتی:

هیچ ئه‌سپێك ناتوانێ به‌گه‌ردی پای بگا.

له‌وکاته‌دا، وه‌زیری پاشا ئه‌سپه‌که‌ی په‌سه‌ند کردو به‌سه‌د دینار کڕیو بردی.

گاوانیش ده‌ستی دایه هه‌وساری ئه‌سپه‌که‌و به‌شادومانی گه‌ڕایه‌وه ماڵێ.

وه‌زیر چووه لای پاشاو گوتی:

ئه‌ی پاشا! ئه‌سپێکی عه‌گیدم بۆ کڕیوی، له‌دونیادا مانه‌ندی نییه.

پاشا گوتی:

خێری تێدابێ!

---

[٥] له‌ده‌قه‌که‌دا (تمه‌ن) نووسراوه. لێره به‌دواوه هه‌موو (تمه‌ن)ێك به‌دینار داده‌نرێ

پاشا ئەسپەکەی دیو پەسەندی کردو رەوانەی لای مەیتەری کرد بۆئـەوەی بەچـاکی خزمـەتی بکاو قەشاویشو تیماری بکا.

مەیتەر ئەسپەکەی لەسەر ئاخوڕ بەستەوە، بەڵام دیتی هیچ ناخوا.

لەتەویلە هاتە دەرەوە بۆ ئەوەی بەوەزیر بڵێ ئەم ئەسپە کاوو جـۆ نـاخوا، بـەڵام وەزیـر لـەوێ نەمابوو.

مەیتەر، کەگەڕایەوە ناو تەویلە، دیتی ئەسپەکە نەماوە، هەر ڕایکرد، چووە لای پاشاو گوتی:

ئەی پاشا! ئەسپەکەتان بزربووە!

پاشا گوتی:

من خۆم ئەسپەکەم دا بەتۆو تۆ لەسەر ئاخوڕ بەستتەوە، پێم بڵێ ئەسپەکەت داوەتە کێ؟

پاشا چووە ناو تەویلەو دیتی ئەسپەکە نەماوە. گەڕایەوە کۆشکو بەمیرغەزەبی گوت:

بڕۆ لەسەری مەیتەر بدە، ئەسپەکەی فرۆشتووم.

میرغەزەب بەشمشێر لەسەری مەیتەری داو کوشتی.

بارام، کەببوو بەئەسپ، دووبارە ویردێکی خوێندو کەوتەسەر شـکڵی چـۆلەکەیەکو گەڕایـەوە ماڵی خۆیانو گوتی:

باوکە! ئێستا ئیتر لەپرچك هێنانو چیلکەکێشان نەجاتت بوو. ئـەم سـەد دینـارە ببـە بـازاڕو هەرچی دەتەوێ بۆخۆتو بۆ دایکم بیکڕەو هەر لەخۆشیدا بن، خودا گەورەیە!

ڕۆژی پاشی، بارام خۆی خستە سەر شکڵی بەرانێکی گەورەو جـوانی شـاخو بەگـەو بـەباوکی گوت:

ببە بازاڕ بەدە دینار بمفرۆشە!

گاوان، بەرانەکەی بردە مەیدانی حـەیوانانو ئـەو خـاوەن ماڵاتانـەی بەرانەکـەیان لەمەیـدانی حەیوانان دی، ئەو بەرانە جوانەیان زۆر کەوتـە بـەر دڵو یـەکێکیان، کەلـەوانی دی پـارەدارتربوو، گوتی:

ئەم بەرانە بەرخی چاکی لێ دەکەوێتەوە. بەرانەکەی بەدە دینار کڕیو بردی بەرەللای نـاو رانـە مەڕەکەی کردو بەشوانەکەشی گوت:

چاوت لەم بەرانە بێ، لێت نەدزن، یان گورگ نەیخوا.

شوانەکە گوتی:

بەچاوان، ئاغا!

ئاغا گەڕایەوە ماڵێو شوانیش مەڕەکانی لێخوڕی بۆ ئـەوەی بیانباتـە لـەوەڕ، بـەڵام لـەناکاو دیتی بەرانی ئاغا لەناو ڕانەکەدا نەماوە. بەپەشۆکاوی چووە لای ئاغاو پێی گوت:

ئاغا! ئەو بەرانەی هێنات بزر بووەو لەناو ڕانەکەدا نەماوە.ئاغـا تـووڕە بـوو و جـوێنی پێـداو گوتی:

تۆ بەرانەکەت بەقەسابان فرۆشتووە، کرێی یەك ساڵت لێ دەگێڕمەوە بۆئەوەی بچی بەرانەکـەم بۆ ببینیتەوە.

لەوکاتە بەدواوە، بارام هـەر ڕۆژی خـۆی دەخـستە سـەر شـکڵی حـەیوانێكو بـاوکی دەیـبرد دەیفرۆشتو ئەویش ڕایدەکردو دەگەڕایەوە ماڵێ. وردە وردە ئیشەکە وای لێهات ئیتر خەڵك زاتیـان نەدەکرد مامەڵە لەگەڵ گاوان بکەن.

ڕۆژێ، کابرایەکی خەڵکی ئەو شـارە ڕێـی کەوتـە ئـەو هۆبانـەی کـابرای قاورمەکـەر لـەوێ قاورمەی دەفرۆشتو خەڵك لەدەوری کۆببوونەوە.

یەکێ لەناو خەڵکەکە گوتی:

زۆر سەیرە! ئەم کابرایە وەکوو خوتوورمە دارئاگری لەپێی خـۆی بـەرداوەو بەدەسـتی خۆیـشی قاورمەکە تێك دەدا، بێئەوەی دەستو پێی بسووتێ.

کابرای شاربی گوتی:

برا! ئەمە هەر هیچ نییە. کابرایەك لەشارەکەی ئێمە پەیدابووە، هەر ڕۆژێ خۆی دەخاتـە سـەر شکڵی حەیوانێكو دەیبەن لەبازاڕ دەیفرۆشنو دووبارە دەگەڕێتەوە ماڵی خۆیان.

کابرای قاورمەکەر، کەئەم قسەیەی بیست، زانی ئەو کوڕەی ڕایکـردووە پـەی بەنهێنییـەکانی بردووە. جا کابرای بانگ کردە لای خۆیەوەو گوتی:

ئەم جۆرە پیاوە لەکام شار پەیدا بووە؟

کابرا گوتی:

لەشاری (شێروان)[٦].

جادووگەرەکە دەمودەست مەنجەڵو کەلوپەلەکانی لەناو هەگبەکـەی نـاو بـەکۆڵی خـۆی داداو گەڕایەوە ماڵێو بێئەوەی هیچ بەکچەکەی بڵێ ویردێکی خوێنـدو بـوو بـەکۆترو فـڕیو ڕۆیـشت، ڕۆیشت تا گەیشتە بەردەروازەی شاری شێروان. لەوێ هاتە خوارێو خـولێکی لێـداو کەوتـە سـەر شکڵی بنیادەمو چووە مەیدانی حەیوانان.

بارامیش ئەو ڕۆژە خۆی خستە سەر شکڵی وشترێكو بەباوکی گوت:

بمبە بازاڕو بەهەشتا دینار بمفرۆشە، بەڵام نەکەی هەوسارەکەم بفرۆشی! لەگەڵ خـۆت بیهێنـەوە ماڵێ.

جادووگەرەکە لەمەیدان بوو، کەباوکی بارام وشـترەکەی بـۆ فرۆشـتن هێنـاو خـەڵك لـەدەوری کۆبوونەوەو گوتیان:

پەکوو وشترێکی بەوەجو چاکە!

نرخی وشترەکەیان پرسیو پیرەمێرد گوتی:

هەشتا دینارە.

جادووگەرەکە هەشتا دیناری داو وشترەکەی کڕیو هەوسـاری ڕاکێـشا بۆئـەوەی بیبـا، بـەڵام گاوان گوتی:

من وشترەکە بەبێ هەوسار دەفرۆشم.

جادووگەرەکە گوتی:

ئاخر وشتر بەبێ هەوسار ڕێ ناکا.

سەرەنجام، جادووگەرەکە پێنج درهەمی[٧] تری دایە گاوانو ڕازی کرد هەوسارەکەش بفرۆشێ.

جادووگەرەکە هەوساری وشترەکەی لەدوو خۆی ڕاکێشاو ڕۆیشت تا لەشار چووە دەرەوە.

---

[٦] لەوانەیە ئەم شارە (شێروانی قەوقاز) بێ کەکوردی خوراسان لەزەمانی کۆن لەوێ دەژیان، یان بۆی هەیە شاری شێروانی خوراسان) بێ، کەکورد کاتێ کۆچیان کرد بۆ خوراسان، لەوێ دروستیان کرد

[٧] درهەم: لێرە بەدواوە لەباتی (قران) بەکار هاتووە – و–

بارام و جادووگه‌ره‌که هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه یه‌کتریان ناسی بـوو، بـه‌ڵام بـارام هـیچ چـاره‌ی نـه‌بوو. که‌گه‌یشتنه ده‌ره‌وه‌ی شار، جادووگه‌ره‌که گوتی:

هه‌ی هه‌تیوی ده‌به‌نگی حه‌رامزاده! ده‌ستت داوه‌ته فێڵێکـی بـاش، هـا! هـه‌ر ئێـستا سـه‌رت ده‌بڕم‌و گۆشتت ده‌که‌مه قاورمه.

ئه‌وسا ویردێکی خوێندو هه‌ردوکیان که‌وتنه سه‌ر شکڵی کۆترو به‌ره‌و سـه‌وومی جادووگه‌ره‌کـه هه‌ڵفڕین.

کاتێ گه‌یشتنه بـه‌رده‌م مـاڵی جادووگه‌ره‌کـه، جادووگه‌ره‌کـه خـۆی خـسته‌وه سـه‌ر شـکڵی بنیاده‌م‌و بارامیش که‌وته سه‌ر شکڵی وشتر.

جادووگه‌ره‌که بانگی کچه‌که‌ی کردو گوتی:

زوو ئه‌و چه‌قۆ تیژه بێنه بۆئه‌وه‌ی سه‌ری ئه‌م وشتره ببڕم.

کچه‌که هاتـه ده‌ره‌وه‌و که‌چـاوی به‌وشـتره‌که کـه‌وت زانـی ئه‌مـه بارامـه، گه‌ڕایـه‌وه ژوورێ‌و چه‌قۆکه‌ی له‌شوێنێ ته‌قه‌ت کردو به‌باوکی گوت:

نازانم چه‌قۆکه له‌کوێیه؟ دیاره بزر بووه!

جادووگه‌ره‌که گوتی:

وه‌ره، تۆ هه‌وساری وشتره‌که بگره، بۆئه‌وه‌ی خۆم بچم چه‌قۆکه بدۆزمه‌وه.

گوڵچین هه‌وساری وشتره‌که‌ی له‌باوکی وه‌رگرت‌و که‌جادووگه‌ره‌که خـه‌ریکی دۆزینـه‌وه‌ی چـه‌قۆ بوو، ئه‌م هه‌ساری وشتره‌که‌ی هاویشته سه‌ر ملی وشتره‌که‌و گوتی:

زووبه، ڕاکه! نه‌وه‌ك باوکم سه‌رت ده‌بڕێ!

بارام که‌وته سه‌ر شکڵی کۆترێك‌و به‌ره‌و شێروان له‌شه‌ققه‌ی باڵی دا

جادووگه‌ره‌که هێشتا هه‌ر له‌چه‌قۆ ده‌گه‌ڕا که‌کچه‌که هاواری کرد:

باوکه! زووکه، وه‌ره! وشتره‌که منی به‌عه‌ردی داداو ڕایکرد.

جادوگه‌ره‌که، که‌هات وشتره‌که هـیچ ده‌وسـی نـه‌مابوو. له‌به‌رئـه‌وه‌ی شـه‌وداهاتبوو، تاقیـب کردنی وشتره‌که‌ی خسته به‌یانی.

هەر ئەو شەوە، بارام چووە ناو چارباغی پاشـاو ویردێکـی خوێنـدو بـوو بـەگوڵێکی سـوورو لەسەر چڵی بنەگوڵێك سەقامی گرت.

بەیانی، کەباغەوانی پاشا چووە ناو باغ، گوڵێکی سوورو جوانی لەسەر چلی بنـەگوڵێك بینـیو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(لەم کاتەی پایز، ئەم گوڵە جوانە چۆن پشکووتووە؟ ئەم گوڵە بۆ پاشا دەبەمو خەڵاتێکی باشی پێ وەردەگرم)

ئینجا گوڵەکەی قرتاندو بۆنی کرد، دیتی بۆنێکی زۆر خۆشی هەیـە. هـەڵیگرتو بـۆ پاشـای شێروانی برد.

پاشا بەبینینی گوڵەکە زۆر کەیفخۆش بوو و خەڵاتێکی باشی بەباغەوان دا

ڕۆژی پاشی، جادووگەرەکە بـوو بـەکۆتر و فـڕیو هاتـە شـێروان و هەرچـەندە گـەڕاو سـووڕا کوڕەکەی لەمەیدانی حەیوانانو لەهیچ شوێنێ نەدی.

جا چرای جادووگەری خۆی داگیرساندو تەماشای کرد دیتی بارام بۆتە گوڵێكو وا لەناو دەستی پاشا دایە.

جادووگەرەکە دەمودەسـت خـۆی خـستە سـەر شـکڵی دەروێـشێكو کەشـکۆڵو عەسـایەکی بەدەستەوە گرتو چووە کۆشکی پاشاو دەستی بە(یاهو) کرد. پاشا گوتی:

چت دەوێ بتدەمێ؟

دەروێش گوتی:

ئەو گوڵەی ناو دەستیخۆتم بدەرێ!

پاشا پەست بوو، گوتی:

گوڵ شتێکی بێنرخە، داوای شتێکیتر بکە بتدەمێ!

دەروێش گوتی:

لەو گوڵە زیاتر قەت هیچم ناوێ.

پاشا ناچار بوو گوڵه‌که بداته دروێش، به‌ڵام که‌ده‌ستی بۆ ده‌روێش درێژکرد بۆئـه‌وه‌ی گوڵه‌کـه‌ی بداتێ، گوڵه‌که له‌ده‌ست پاشا به‌ربووه‌وه‌و بوو به‌چڵو یه‌ك دنکه گه‌نم‌و به‌سه‌ر زه‌ویدا بڵاوبووه‌وه.

ده‌روێش ویردێکی خوێندو بوو به‌مریشکێك‌و سێو نۆ جووجه‌ڵـه. هه‌ریه‌کـه دنکـه گـه‌نمێکی ڕفاندو تـه‌نیا یـه‌ك دنکـه گـه‌نم مایـه‌وه. ئـه‌و دنکـه گه‌نمـه‌ش بـوو به‌ڕێوییـه‌ك‌و مریـشکه‌که‌و جووجه‌له‌کانی گرت‌و هه‌مووی خواردن.

ڕێوییه‌که خولێکی خواردو له‌به‌رده‌م پاشادا بوو به‌بارام.

پاشا له‌سه‌رساميیان وڕوکاس ببوو. له‌کوڕه‌که‌ی پرسی:

تۆ کێی؟

بارام گوتی:

من کوڕی ئه‌و پیره‌ژنه‌م که‌هاتبووه خوازبێنی کـچه‌که‌ت‌و تـۆ گوتبـووت بـا کوڕه‌کـه‌ت بـچێ فێلێکی وا فێر ببێ له‌م وڵاته‌دا نه‌بێ. منیش چووم، خۆم فێری ئه‌م فێڵـه کـرد کـه‌بتوانم بکه‌ومـه سه‌ر هه‌ر شکڵێ خۆم به‌وێ. من هه‌ر ئه‌و ئه‌سپه‌ی تۆم که‌له‌ته‌ویله‌که‌تا رام کردو هه‌ر ئـه‌و به‌رانـه‌م و هه‌ر ئه‌و وشتره‌م.. ئێستا ئێوه له‌سه‌ر قسه‌ی خۆتانن؟ یان نا؟

پاشا گوتی:

به‌ڵێ! له‌سه‌ر قسه‌ی خۆمانین. تۆ فێلێکی باش فێر بووی. تۆ ده‌بی به‌زاوایه‌کی شایسته‌ی من.

بارام روخسه‌تی له‌پاشا خواست‌و بوو به‌کۆترێك‌و چوو گوڵچینی کچی جادووگه‌ره‌کـه‌و هـه‌موو سه‌روسامانه‌که‌ی هێنایه شێروان‌و حه‌فت شه‌وو حه‌فت رۆژ بوو به‌زه‌ماوه‌ندو بگره‌و بکوته.

ئه‌وسا شه‌وو رۆژێکی تریش ئاهه‌نگی زه‌ماوه‌ندی بۆ کچی پاشا گێڕاو ئه‌ویـشی سـواری مـاین کردو سێوو هه‌ناری به‌سه‌ر سه‌ردا کردو گواستییه‌وه ماڵی خۆیان. خه‌ڵك هـه‌موو پڵاویـان خـواردو گه‌ڕانه‌وه ماڵی خۆیان. بارام‌و گوڵچین‌و کچی پاشایش به‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌یشتن.

منیش هاتمه خزمه‌ت ئێوه. ئومێده‌وارم ئێوه‌ش به‌ئاره‌زووی خۆتان بگه‌ن‌و بکه‌ونه شوێن کـارو هونه‌رو له‌گیروگرفت نه‌ترسن‌و وره‌تان پته‌و بێ‌و رۆژگارتان هه‌ر شادبێ!

٦

مەمە داوچی و ئەنگوستیلەی سلێمان پێغەمبەر

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، کابرایەك هەبوو پێیان دەگوت (مەمەداوچی). کابرایەکی هەژارو دەستکورت بوو. بەڕۆژ دەستی دەدایە تیروکەوانەکەی و دەچووە چیاکانی دەوروبەری گوندەکەیانو کەوو مامزی ڕاو دەکردو دەیبردە شار، دەیفرۆشتو بەپارەکەی نانو پیازو شتی پێویستی بۆخۆیو ژنەکەی دەکڕیو بەمەوە گوزەرانیان دەکرد.

ڕۆژێ، مەمەداوچی چووبووە چیا، لەناکاو چاوی بە مارێکی ڕەشی گەورەو بەد فەساڵ کەوت کەوتبووە دوای مارێکی سپی جوانو دەیەویست پێیەوە بداو بیکوژێ. مارە سپییەکە تاجێکی جوانی لەپەڕی ڕەنگاو ڕەنگ لەسەر بوو، هاواری دەکردو داوای یارمەتی دەکردو تەقەلای دەدا خۆی لەچنگی ماری ڕەش ڕزگار بکا.

زۆری نه‌مابوو ماری ره‌ش ماری سپی بگرێ مه‌مه‌داوچی تیرێکی له‌تیرکه‌ش ده‌رهێنـاو له‌بـه‌ر ژێی که‌وانی ڕاکردو تیره‌که‌ی هاویشت. تیره‌که به‌مارە ره‌شه‌که کـه‌وتو لـه‌و سـه‌ری له‌شـی هاتـه ده‌رێو به‌تاجی سه‌ری مارە سپییه‌که که‌وتو تاجه‌که‌ی فڕێ دایه سه‌ر زه‌وی.

مارە ره‌شه‌که خراپ بریندار‌بوو، خزایه ناو کونێك‌و مارە سپییه‌که‌ش خزایه نـاو بـه‌ردان‌و بـزر بوو.

مه‌مه‌داوچی چووه ئه‌و شوێنه‌ی مارەکان شه‌ڕیان لـێ ده‌کـرد، دیتـی تـاجی مـارە سـپییه‌که له‌سه‌ر زه‌وی که‌وتووه. مه‌مه‌داوچی زۆر نیگه‌ران بوو، تاجه‌که‌ی هه‌ڵگرته‌وه‌و له‌ناو ده‌سمـاڵی خـۆی پێچاو ئه‌و رۆژه نه‌چووه ڕاووشکارو به‌ره‌و دێ گه‌ڕایه‌وه.

ژنی مه‌مه‌داوچی که‌دیتی مێرده‌که‌ی نیگه‌رانه، هۆی نیگه‌رانییه‌که‌ی پرسی.

مه‌مه‌د گوتی:

ئه‌مڕۆ هیچم نه‌دۆزییه‌وه ڕاوی بکه‌م‌و به‌ده‌ست به‌تاڵی گه‌ڕامه‌وه، له‌به‌رئه‌وه‌یه نیگه‌رانم.

ژنه‌که گوتی:

خوا گه‌وره‌یه! هه‌ر چۆن بێ ئه‌مڕۆ ده‌قه‌تێنین. سبه‌ی هه‌ڵبه‌ت نێچیرێکی باشت به‌نسیب ده‌بێ.

ئێستاش گوێ له‌باسی ماری سپی بگرن:

ماری سپی، که‌کچی شای ماران‌و جێنشینی باوکی بوو، دوای ئـه‌وه‌ی له‌شـه‌ڕی مـاری ڕه‌ش ڕزگاری بوو، گه‌ڕایه‌وه لای باوکی.

شای ماران پرسی:

کچم! ئه‌وه بۆچی غه‌مباری؟ ئه‌ی کوا تاجی سه‌رت؟

ماری سپی چی به‌سه‌ر هاتبوو، هه‌مووی گێڕایه‌وه‌و گوتی:

به‌تیری مه‌مه‌داوچی تاجه‌که‌م له‌سه‌ر په‌ڕی‌و که‌وته سه‌ر زه‌وی

شای ماران چه‌ند مارێکی نارد بۆئه‌وه‌ی تاجی کچه‌که‌ی بدۆزنه‌وه‌و بیهێننه‌وه، بـه‌ڵام مارەکـان هه‌رچه‌نده گه‌ڕان‌و سووڕان تاجه‌که‌یان نه‌دۆزییه‌وه‌و به‌نائومێـدی گه‌ڕانـه‌وه‌و ڕووداوه‌کـه‌یان بۆشـای خۆیان گێڕایه‌وه.

شای ماران داوای وەزیری کردو لەڕووداوەکە ئاگاداری کردەوە.

وەزیر گوتی:

ئەی پاشا! بۆی هەیە مەمەداوچی چاوی بەتاجەکە کەوتبێو هەڵیگرتبێتەوە. پێویستە یەکێکی لەدوو بنێرین.

شای ماران، یەکێکی لەعەییارەکانی خۆی نارده ماڵی مەمەداوچی بۆ ئەوەی بزانێ داخۆ مەمەداوچی لەو کارەی کردوویەتیو تاجی کچەکەی بردووە، خۆشحاڵە؟ یان نا؟

ماری عەییار چوو و خەبەری هێنایەوە کەمەمەداوچی غەمبارە. ئەوسا شای ماران مارێکی تری ڕاسپارد بچێتە ماڵی مەمەداوچیو بیهێنێتە لای شای ماران بۆئەوەی بەرامبەر رزگارکردنی کچەکەی دیارییەکی گرانبەهای پێ ببەخشێ.

شەو، مەمەداوچی بەغەمباری لەماڵەوە دانیشتبوو، گوێی لێ بوو لەبەردەرگا بانگی دەکەن. چوو دەرگای کردەوە، کەسی نەدی. تەنیا مارێکی دی. مارەکە سلاوی لێ کردو گوتی:

مەمەداوچی! هیچ مەترسە! گوێبگرە چ دەڵێم! ئەمڕۆ تۆ لەدەشتێ کچی شای ئێمەت نەجات داوە، بەڵام تاجەکەت فەوتاندووە. شا زۆر تووڕە ببوو، دەیەویست مارەکان بنێرێ، بێن بتکوژن، بەڵام هەواڵگری پاشا خەبەری هێنا تۆ لەو کارەی کردووتە پەشیمانو غەمباری. ئێستا شا دەیەوێ دیارییەکت پێشکەش بکاو منی ناردۆتە لات بۆ ئەوەی بتبەمە کنی. مەترسە، هیچ زەرەرت پێ ناگەیەنێ.

مەمەداوچی قبووڵی کرد. مارەکە پێشکەوتو ئەویش بەدوایەوە کەوتنەڕێ و ڕۆیشتن.

لەڕێگادا، مارەکە بەمەمەداوچی گوت:

شا هەرچی ویستی لەماڵی دونیا بتداتێ، وەری مەگرە. ئەگەر هەر سوور بوو، داوا بکە ئەنگوستیلەی سلێمان پێغەمبەرت بداتێ کەلەبن زمانیەتی. ئەویش ئەنگوستیلەکەت بۆ دەهاوێ، خۆت لادە بۆ ئەوەی پێت نەکەوێ. ئەگەر ئەنگوستیلەکەت پێ بکەوێ، ئاگرت تێبەر دەبێو دەسووتێی. هەرکاتێ ئەو ئەنگوستیلەیە بخەیتە ژێر زمانت، هەرچی لەخوای داوا بکەی، حازر دەبێو لەزمانی هەموو گیان لەبەرانیش دەگەی.

ئەو دووە هەر ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تـا گەیـشتنە ئـەو ئەشـکەوتەی جێگـای شـای مـاران بـوو. مەمەداوچی دیتی سەراپای ئەشکەوتەکە پڕە لەماری جۆراوجۆرو سامی لێ نیشت.

شای ماران، کەلەسەر تەختێك دانیشتبوو، بانگی کردو گوتی:

ئەی ئادەمیزاد ! مەترسە، وەرە پێشەوە.

مەمەد بەترسو لەرز بەناو مارەکاندا تێپەڕیو چووە بەردەم شاو سەلامی لێ کردو دیتی ئـەو مارە سپیو جوانەی تاجی لەبیابان کەوتبوو، وا لەتـەك تـەختی شـای مـاران وەسـتاوە. مەمـەد یەکسەر بیری کەوتەوە کەتاجەکەی لەناو دەسماڵێك پێچاوەو لەگیرفانی خۆی ناوە. مەمـەد دەسـتی بردە گیرفانی خۆیو دەسماڵەکەی دەرهێناو کردییەوەو هێدی هێدی تاجەکەی هـەڵگرتو بـۆ مـارە سپییەکەی برد.

ماری سپی بەدیتنی تاجەکەی هەر خەنی بوو. شای ماران تاجەکەی وەرگـرتو بـەلیکی زاری تەڕی کردو لەسەر سەری کچەکەی دانا. ماری سپی کەیفخۆش بوو و سوپاسی مەمەداوچی کرد.

شای ماران گوتی:

ئەی مەمەد! تۆ هەقێکی گەورەت لەسەر ئێمەیە: تۆ لێ نەگەڕای ئـەو مـارە ڕەشـە ناجـسنە زەرەر لەکچەکەم بدا. تۆ تاجی کچەکەمت هێنایەوە و جوانی جارانت بۆ گەڕاندەوە. ئێستا هەرچـی دەتەوێ بڵێ، تا لەماڵی دونیا، لەزێڕو گەواهیراتی جۆراوجۆر، بێنیازت بکەم.

مەمەد گوتی:

ئەی شای ماران! تۆ سەلامەت بی من پێویستم بەماڵی دونیا نییەو بەڕاوو شکار ژیـانی خـۆم دەگوزەرێنم.

شا گوتی:

نا، تۆ دەبێ یادگارێکی ئێمەت هەر لەلا هەبێ.

مەمەد گوتی:

ئێستا مادام هەر سوورن، ئەو ئەنگوستیلەیەی بن زمانی خۆتانم بدەنێ.

شا بەپەشۆکاوی گوتی:

ئەم ئەنگوستیلەیە نرخێکی وای نییە. من شتی باشترم هەیە تۆ لەماڵی دونیا بێ نیـاز دەکـا. ئەم ئەنگوستیلەیە چ سوودێکی بۆتۆ هەیە؟

مەمەد گوتی:

من تەنیا ئەو ئەنگوستیلەیەم دەوێ، لەوە بەولاوە پێویستم بەهیچ شتێ نییە.

شای ماران زانی یەکێ ئەم قسەیەی لەبـەردەمی مەمـەد نـاوە. ئیـدی هـیچ چـارەی نـەبوو، ئەنگوستیلەکەی لەبن زمانی دەرهێناو بەتووڕەیی بۆ مەمەدی هاویـشت. مەمـەد خـۆی لادا بـۆ ئـەوەی ئەنگوسـتیلەکەی پێنەکـەوێو ئـاگری تێبـەر نـەبێ. ئینجـا مەمـەد ئەنگوسـتیلەکەی هەڵگرتەوەو خستییە بن زمانیو لەئەشکەوتەکە هاتە دەرەوە.

مەمەد، هەرزوو، هەستی کـرد ئـەم دنیایـە بۆتـە دونیایـەکیتر. ئێـستا زۆر شـت دەبینـێ کەپێشتر نەیدەدی. هەر گیاندارێ کەدەنگێکی لێوە دەهات، ئەم دەیزانی چ دەڵێ.

مەمەد لەگەڕانەوەیدا بۆ ماڵەوە، بـەلای درەختێکـدا تێپـەڕی، گـوێی لێ بـوو دوو چـۆلەکە قسەیان لەگەڵ یەك دەکرد. یەکێ بەوەی تری گوت:

خوچە! دەزانی؟ یان نازانی؟

چۆلەکەکەی تر گوتی: برام ! بڵێ تا بزانم.

برا بەخوشکی گوت:

ئەو بنیادەمەی دەیبینی ئەوە مەمەداوچییە، ئێستا بۆتە خاوەنی هەموو شتێك. ئەمە ئەگـەر ڕازی خۆی بەژنەکەی بڵـێ، یـان ئەنگوسـتیلەی ژێـر زمـانی بفـەوتێنێ، لـەجاران دەسـتکورتترو بەدبەختتر دەبێ. دەبێ زۆر ئاگای لەئەنگوستیلەکەی بێ.

مەمەد چووەوە ماڵێ. ژنەکەی دیتی مەمەد بەپێچەوانەی ڕۆژی پێشوو، زۆر شادو بەکەیفە.

ژنەکە پرسی:

مەمەد ! مەسەلە چییە، وا بەتەواوی گۆڕاوی؟

مەمەد گوتی: هیچ نەبووە. ئێستا بڵێ چ خواردنێکت دەوێ تا بۆت بێنم؟

ژنەکە گوتی:

ئەو گاڵتە چییە دەکەی؟ ئێمە نانی وشکمان نییە.

مه‌مه‌د له‌ماڵه‌وه چووه ده‌رێو ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌بن زمانی داناو گوتی:

ئه‌ی ئه‌نگوستیله‌ی سلێمان پێغه‌مبه‌ر! ئێمه برسین، دوو نه‌فه‌ر که‌بابی گـه‌رمو بـه‌تامان له‌گـه‌ڵ نانی سپی بۆ بێنه.

تا مه‌مه‌د گه‌ڕایه‌وه ژوورێ، دوو (ده‌وری)[1] پڵاوو که‌بابو نانی گه‌رم ئاماده بوو.

مه‌مه‌د به‌ژنه‌که‌ی گوت

فه‌رموو! ئه‌مه‌ش خواردن.

ژنه‌که زۆر سه‌ری سوڕما، ئه‌م خواردنه له‌کوێ هات؟

له‌و رۆژه به‌دواوه، ژنی مه‌مه‌د هـه‌ر خـواردنێکی بوبـستایه‌و هـه‌ر فـه‌رمانێکی به‌مه‌مـه‌دی بکردایه، یه‌کسه‌ر بۆی ئاماده ده‌بوو. ژنه‌که له‌جاران زیاتر مه‌راقی گرتبوو و تاقه‌تی بڕابـوو. ڕۆژێ به‌مه‌مه‌دی گوت:

یان پێم بڵێ ئه‌مه چ رازێکه؟ یان ته‌ڵاقم بده.

مه‌مه‌د زۆر غه‌می خواردو به‌ده‌م ئـازاره‌وه تلایـه‌وه‌و هه‌رچـه‌نده ئامۆژگـاری ژنه‌کـه‌ی کـرد، که‌لکی نه‌بوو. بۆیه پێی گوت:

حورمێ! یه‌ك ڕۆژ مۆڵه‌تم بده بۆئه‌وه‌ی ڕازی خۆمت پێ بڵێم.

مه‌مه‌د به‌غه‌مباری له‌ماڵه‌وه هاته ده‌رێو چووه ئاقاری، دیتی وا مێگه‌له مه‌ڕێك ده‌لـه‌وه‌ڕێ. مه‌مه‌د دیتی مه‌ڕێکی سپی چاوره‌ش خۆی له‌به‌رانی مێگه‌له‌که نزیـك خـسته‌وه‌و بـه‌نازو عیـشوه به‌رانه‌که‌ی به‌دوای خۆیدا به‌م لاو به‌ولادا ڕاکێشا. به‌رانه‌که دوونگی گه‌وره بوو، نه‌یـده‌توانی وه‌کـوو مه‌ڕه‌که به‌هه‌موو لایه‌کدا هه‌ڵبه‌زێ، ئه‌م ماندوو ده‌بوو. مه‌ڕی چاوڕه‌شیش بۆئه‌وه‌ی زیـاتر بیخاتـه ژێر ده‌سه‌ڵاتی ئه‌شقی خۆیه‌وه، جۆگایه‌ك له‌وێ بوو، له‌جۆگاکه په‌ڕییه‌وه‌و به‌به‌رانه‌که‌ی گوت:

ئه‌گه‌ر پیاوی له‌م جۆگایه بپه‌ڕه‌وه‌و وه‌ره دووم!

به‌رانه‌که سه‌رنجێکی له‌مه‌ڕه‌که‌داو گوتی:

---

[1] ده‌وری : له‌گه‌ن، قاپی گه‌وره

من مەمەداوچی نیم هەرچی ژنەکەم ئەمربکا جێبەجێی بکەم ((توچاورەشا، نـە، چاورەشـەکە دن))، برۆ دوای ئیشی خۆت. بەرانەکە ئیتر نەچووە دوای مەرەکەو گەڕایەوە ناو مێگەلەکە.

مەمەداوچی، کەئەم رووداوەی بینی، لەدڵی خۆیدا گوتی : (کەواتە منیش نابێ ئەوەنـدە خـۆم بکەم بەخلی بەردەستی ژنەکەمو ژیانی خۆم بۆ داوا نارەواکانی تاڵ بکەم) ئینجا گەڕایەوە ماڵێ.

ژنەکەی گوتی:

مەمەد، ئەوە رۆژێك مۆڵەت تەواو بوو! یان ڕازی ئیـشەکەت بـەمن بڵـێ، یـان تـەڵاقم بـدەو دەڕۆم.

مەمەد هیچ وەڵامی نەدایەوە. ژنەکەی تووڕەبوو و لەماڵەوە ڕۆیشت.

مەمەد هاواری کرد:

(برۆ، توچاورەشا، نە، چاورەشەکەدن!)

ژنەکە، کەدیتی یارییەکەی دۆڕاندووەو ئیتر بواری گەرانەوەی نییە، هەرچەندە لەکردەوەی خۆی پەشیمان بوو، بەڵام لەئەسپی غروورى خۆی دانەبەزیو ناچار بوو ملی ڕێی گرتو ڕۆیشت.

مەمەد ئەو رۆژە لەدەست ژنەکەی ڕزگاری بوو و لەدڵی خۆیدا گوتی: (سـوپاس بۆخـوا کەلـەم بەڵایە رزگارم بوو!) ، بەڵام دوای چەند رۆژێ هەسـتی کـرد مـاڵ بـێ بـەڵا نابـێو پێویـستە بـیر لەبەڵایەکیتر بکاتەوە. لـەو بیرکردنەوەیـەدابوو، کـچی پاشـایەکی فـەرمانڕەوای ئـەو نزیکانـەی بەخەیاڵدا هات. ئەوەبوو دەستە بەرگێکی پۆشتەو نوێی پۆشیو سـواری ئەسـپەکەی بـوو و چـووە خوازبێنی کچی پاشا.

پاشا، بۆئەوەی ئەم داخوازیکەرە نەشیاوە لەخۆی دووربخاتەوە، هەندێ مـەرجی قورسـی دانـاو گوتی:

تۆ دەبێ پێنج سەد دینار شیربایی بدەی، یەك رەوە ئەسپ بدەی، یەك رەوە وشـتر بـدەی، یـەك گاڕانە مانگای شیری بدەی، یەك رانە مەڕ بدەیو چیو چیو چی!

مەمەد گوتی:

سەرچاو! سبەی هەموو شتێکت بۆ دێنم.

پاشا لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەم کابرایە شێتە، ئەگەرنا لەکوێ دەتوانێ ئەم هەموو شتانە بێنێ)

بەڵام بۆ بەیانی مەمەد هاتو گوتی:

قوربان ! پێنج سەد دینار پارەو رەوە ئەسپو وشترو مانگـاو مـەڕ بەشـوانو گاوانـەوە لەبـەر دەروازەی شار ئامادەن، ئەمر بکە بچن وەریان بگرن.

پاشا لەگەڵ وەکیلو وەزیری سواری ئەسپەکانیان بوونو چوون، هـەر واقیـان وڕمـا کـەدیتیان هەرچی داوایان کردبوو، مەمەد هێنابووی.

پاشا بیانوویەکی تری هێنایەوەو گوتی:

ئێستاش دەبێ کۆشکێك بۆ کچەکەم دروست بکەی، حەفت نهـۆم بـێ، هـەر نهـۆمی حـەفت دەرگابێ، دەرگاکان چوارچێوەیان زیوو تەختەیان زێڕبێو هەر نهۆمێك حەفت کەنیزو نۆکـەرو یـەك دەستە سازندەی تێدابێ.

مەمەد گوتی:

بەچاوان! بەیانی کۆشکەکە ئامادەیە!

مەمەد دیسان چووەوە ماڵێو ئەنگوستیلەکەی لەبن زمانی داناو گوتی:

ئەی ئەنگوستیلەی سلێمان پێغەمبەر! بەشقی حەزرەتی سلێمان سوێندت دەدەم، هەرچی پاشـا داوای کردووە، ئامادەی بکە.

ڕۆژی پاشی، مەمەد چووە لای پاشاو داوەتی کرد بۆ دیدەنی ئەو کۆشکەی داوای کردبوو.

پاشا چووە ناو کۆشکەکەو هۆشی لەسەردا نەما.

پاشا نەیدەزانی مەمەد چۆن ئەم کۆشکەی بەیەك شەو دروست کرد. ئـیتر لەگـەڵ وەزیرەکـەیا ڕاوێژی کرد.

وەزیر گوتی:

ئەی پاشا تۆ مێردێکی لەمەمەد شایستەترت بۆ کچەکەت دەست ناکەوێ. دیـارە کـچەکەت بەنسیبی ئەو بووە. واچاکە کچەکەی خۆتی بدەیتێ. گرنگ نییە ئەمانەی لەکوێ هێناوە.

پاشا قبوولی کردو ئاهەنگێکی گەورەیان سازداو پاشا (زێڕین تاج)ی کچی دایە مەمەد.

ئەوانە چوونە ناو کۆشکی خۆیانو بەخۆشیو شادی دەژیان.

زێـڕین تـاج داخوازیکـەرێکی تریـشی هـەبوو، کـوڕی پاشـای وڵاتـی ئـەرزەڕۆم[٢] بـوو. زۆر دەوڵەمەند و خاوەن جاه و جەلال بوو. کەمەمەداوچی زەماوەندی لەگەڵ زێڕین تاج کـرد، ئـەو زۆر پەستو تووڕەو غەمبار بوو، لێی کردە نەخۆشیو کەوتە ناوجێ.

کوڕی پاشای ئەرزەڕۆم هەرچەندە بیری کـردەوە مەمەداوچـی ئـەم هـەموو سـامانەی لـەکوێ هێناوە، عەقڵی هیچ بڕی نەکرد، تا ڕۆژێ پرسی بەپیرەژنێك کردو گوتی:

ئەگەر رازی مەمەداوچیم بۆ ئاشکرا بکەی، هەرچی داوا بکەی دەتدەمێ.

پیرەژن داوای چل ڕۆژ مۆڵەتی کردو ڕۆژی پاشی بەشەلەشەل خـۆی گەیانـدە بـەردەم کۆشـکی مەمەداوچی.

مەمەداوچی لەڕاووشکار دەهاتەوە، چاوی بەپیرەژن کەوتو لەئەحواڵی پرسی.

ژنەکە گوتی:

پیرەژنێکی بێ سەرپەرشتم، ئەگەر پاروو نانێکم بدەنێ، ئیشتان بۆ دەکەم.

مەمەد سکی بەپیرەژن سووتاو لەگەڵ خۆی بردییەوە ناو کۆشك. زێڕین تـاج بـەدیتنی پـیرەژن نیگەران بوو و نارەزایی بەرامبەر مێردی دەربڕیو گوتی:

ئەوە بۆچی ئەمەت هێناوەتە ناو کۆشك؟ ئەمە پیرەژنێکی شوومە، ژیانمان لێ تێك دەدا. مـن فێڵو تەلەکەبازیی لەچاواندا دەبینم.

---

[٢] ئـەرزەڕۆم: بـەڕۆمی ڕۆژهـەلات، یـان کوردسـتانی تورکیـای ئێـستایان دەگـوت کـە کوردەکـانی خوراسان لەسەردەمی سەفەویدا (دەوری ٤٠٠ ساڵ پێش ئێستا) زۆربەیان لەو وڵاتە بەرەو خوراسان ڕاگوێزران. ئێستاش ناوی جوگرافی ئەو وڵاتە لەسەر زمانو لەناو چیرۆكو گۆرانی کوردی خوراسان باوی هەیە.

لەگۆرانییەکی کرمانجی هاتووە دەڵێ:

وەلاتێ مە ئەرزەرۆمە

وەکو لووتو گولوتوومە

هەف سالێ ئەز، ژی جی بوومە

واتە: وڵاتێ ئێمە ئەرزەرۆمە، پڕی گردو ماهوورو گیاو گوڵە،

حەفت ساڵە لەوێ جیابوومەتەوە

به‌لاّم مه‌مه‌د گوتی:

به‌دگومانی لێ مه‌که ! که‌من ده‌چمه ده‌ره‌وه ئاوه‌دانییه بۆتۆو تۆش هاوده‌نگێکت ده‌بێ.

زێڕین تاج ناچار بوو قبوولّی کردو بێده‌نگ بوو.

پیره‌ژن له‌ناو کۆشکی مه‌مه‌داوچی دا مایه‌وه، ڕۆژ به‌ڕۆژ زیاتر هه‌وڵی ده‌دا خۆی له‌لای ئه‌و ژنو مێرده میهره‌بانترو کارمه‌ندترو لێوه‌شاتر پێشان بدا. مه‌مه‌دیشی دابووه به‌سه‌رنج بزانێ چۆن هه‌موو ڕۆژێ خواردنی جۆراوجۆر بۆ ژنه‌که‌ی (ته‌یار)[٣] ده‌کا بێئه‌وه‌ی چێشتکه‌رو متبه‌ق له‌کۆشکدا هه‌بێ.

ئاخیری پیره‌ژن هه‌ستی کرد مه‌مه‌د ده‌چێته ژوورێکو ئه‌نگوستیله‌یه‌کی بچووك له‌ناو سندووقێکی بچووك ده‌ردێنێو ده‌یخاته بن زمانیو شتێ ده‌ڵێو خواردن ته‌یار ده‌بێ، ئینجا ئه‌نگوستیله‌که له‌بن زمانی ده‌ردێنێو له‌ناو سندووقه بچووکه‌که‌ی ده‌نێته‌وه.

ڕۆژێ، که‌پیره‌ژن خۆی له‌مه‌مه‌د دانووساندبوو، دیتی مه‌مه‌د دوای ئه‌وه‌ی ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌ناو سندووقه‌که بچووکه‌که دانایه‌وه، له‌بیری کرد کلیلی بدا.

پیره‌ژن چوو سندووقه بچووکه‌که‌ی کرده‌وه‌و ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌بن زمانی خۆی ناو گوتی:

(ئه‌ی ئه‌نگوستیله! منو کچی پاشاو ئه‌م کۆشکه لێره ببه ئه‌رزه‌ڕۆم!)

ئه‌وسا چاوه‌کانی نوقاندو دوای له‌حزه‌یه‌ك خۆی له‌وڵاتی ئه‌رزه‌ڕۆم بینیه‌وه.

پیره‌ژن چووه لای کوڕی پاشاو سه‌لامی کرد. کوڕی پاشا، کاتێ چاوی به‌پیره‌ژن که‌وت، خۆشحاڵ بوو و پرسی:

ها، پیره‌ژن! بڵێ بزانم سه‌رده‌ریت له‌ڕازی مه‌مه‌د ده‌رکرد؟ یا نا؟

پیره‌ژن گوتی:

هه‌م به‌ڕازه‌که‌ی که‌وتمو هه‌م زێڕین تاجو کۆشکه‌که‌یم له‌گه‌ڵ خۆم هێنا. ئێستا وا هاتووم پێت بڵێم بچی بیانبینی.

---

[٣] ته‌یار ده‌کا: دروست ده‌کا، ئاماده ده‌کا

کوڕی پاشا سواری ئەسپەکەی بوو و پیرەژنیشی هەڵگرتو لەشار چووە دەرەوەو دیتـی پـیرەژن ڕاست دەکا. کوڕی پاشا مشتێ گەواهیراتو دراوی زێڕی دایە پیرەژنو خۆیـشی چـووە لای زێـڕین تاجو داوای لێکرد مێردی پێ بکا.

زێڕین تاج بەبینینی کـوڕی پاشـای ئـەرزەڕۆم لەهـەموو شـتێ گەیـشت. چـل ڕۆژ مۆڵـەتی خواستو کوڕی پاشایش قبووڵی کرد.

لەولاوە، ڕۆژی پاشی، کەمەمەد لەڕاووشکار هاتەوە، نە کۆشك مابوو، نەبووك. تەنیا تـاژیو پشیلەکەی بینی بەکزیو کڵۆڵیو پەرێشانی لەوێ وەستابوون.

مەمەد لێی پرسین چ ڕوویداوە؟!

ئەوانیش گوتیان پیرەژن ئەنگوستیلەکەی کەوتە بەردەستو هەموو شتێکی هەڵگرتو بردی.

مەمەدو تاژیو پشیلە، دوو سێ ڕۆژ، لەو چۆلەوانییە لەئەشکەوتێکدا ژیـان. شـەوێ، تـاژیو پشیلەکە بەمەمەدیان گوت:

تۆ لێرە بە، ئێمە دەچینە دوو تاقیبی ئەنگوستیلەکەو ژنەکەت، بەڵکو بیاندۆزینەوە.

ڕۆژی پاشی، تاژیو پشیلە ملی ڕێیان گرتو هەر ڕۆیشتنو ڕۆیشتن، چەند گەڵیو ڕوباریان بڕی تا گەیشتنە ئەرزەڕۆمو لەوێ چاویان بەکۆشکی مەمەداوچـی کـەوتو بەشـادومانیو بـەغارەغار خۆیان گەیاندە بەردەم کۆشکەکە.

تاژییەکە کردی بەقرووسکە قرووسك و پشیلەکە کردی بە میاوەمیاو.

زێڕین تاج، کەسەری نابووە سەر ئەژنۆی خەفەتو بیری دەکردەوە تەنیا چـەند ڕۆژێکـی مـاوە سێ مانگ[٤] مۆڵەتی تەواو ببێ، گـوێی لـەدەنگی تـاژیو پـشیلەکە بـوو و بەهەلـەداوان چـووە دەرەوە، ناسینیەوەو دەستی بەسەرو لەشی داهێنانو گوتی:

دۆستی وەفادارینە! ئەدی مەمەد چی بەسەرهاتووە؟

تاژیو پشیلە ڕووداوەکەیان بۆ گێڕایەوەو پرسیان:

باشە، ئێستا ئێمە چ بکەین؟

---

[٤] مۆڵەتەکە لەپێشەوە نووسراوە – چل ڕۆژ –و–

زێڕین تاج گوتی:

هه‌موو فێڵو ته‌له‌که‌بازییه‌ك له‌بن سه‌ری ئه‌وپیره‌ژنه‌دایـه‌و ئه‌نگوسـتیله‌که‌ش هـه‌ر لای ئـه‌وه. ئێوه ده‌بێ ئیشێکی وا بکه‌ن به‌زووترین کات ئه‌نگوستیله‌که به‌ده‌ست بخـه‌ن، ئه‌گـه‌رنا مـن ناچـارم دوای چه‌ند ڕۆژێکی تر ببم به‌هاوسه‌ری کوڕی پاشای ئه‌رزه‌ڕۆم.

تاژی‌و پشیله‌که نیشانه‌ی ماڵی پیره‌ژن پێکه‌وتن‌و چوونه ئه‌وێ.

پشیله‌که چووه ناو ژووری پیره‌ژن‌و دیتی، ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌ناو بوخچه‌یه‌ك نـاو خـستییه نـاو سندووقێکی دارو ده‌رگای کلیـل دا. پـشیله‌که دیتـی بـه‌هیچ شـێوه‌یه‌ك ناتوانـێ ئه‌نگوسـتیله‌که به‌ده‌ست بێنێ، به‌ناچاری چووه‌وه لای زێڕین تاج‌و مه‌سه‌له‌که‌ی بۆ گێڕایه‌وه.

زێڕین تاج گوتی:

تۆ ده‌بێ خـۆت له‌گـه‌ڵ که‌رویـشکێك بکه‌یتـه بـراده‌ره‌و داوای لێ بکـه‌ی سـندووقی پـیره‌ژن به‌ددانه‌کانی کـون بکـات‌و تـۆش بوخـچه‌ی پـیره‌ژن بـه‌ددان بـدڕی‌و ئه‌نگوسـتیله‌که بێنـی‌و بـۆ مه‌مه‌داوچی ببه‌ی.

پشیله‌که چووه ئاقارو په‌یمانی دۆستێنی له‌گه‌ڵ که‌رویشکێك به‌ست‌و داوای لێ کرد بێته مـاڵی پیره‌ژن‌و سندووقه‌که به‌ددانه‌کانی کون بکا.

که‌شه‌و داهات و پیره‌ژن پرخ‌و هۆڕی لێ هه‌ستا، که‌رویشك ده‌ستی پێ کرد به‌ددانـه تیـژه‌کانی که‌وته سه‌ربڕین‌و کون کردنی داری سندووقی پیره‌ژنه‌که.

ئاخیری، که‌رویشکه‌که سندووقه‌که‌ی کون کردو پـشیله‌که چـووه نـاو سـندووقه‌که‌و بوخـچه‌ی پیره‌ژنی به‌ددان بڕی‌و دڕانـدی‌و ئه‌نگوسـتیله‌که‌ی به‌ددانیـه‌وه گـرت‌و بـه‌کوێ دا هـاتبوون به‌وێـدا گه‌ڕانه‌وه.

پشیله، له‌ڕێگادا، چاوی به‌تاژی که‌وت‌و پێی گوت:

هاوڕێ! ئیشه‌که ته‌واو بوو. هه‌سته بگه‌ڕێینه‌وه لای مه‌مه‌داوچی‌و له‌خه‌م‌و خه‌فه‌ت ڕزگاری بکه‌ین.

تاژی‌و پشیله ڕوویان کرده چۆله‌وانی‌و رایانکردو هه‌ر ڕۆیشتن‌و ڕۆیشتن. له‌ڕێگادا، تاژی گوتی:

پشیله گیان! تۆ ماندوو بووی، نه‌ختێ ئه‌و شانازییه بـه‌منیش بـده که‌ئه‌نگوسـتیله‌که لـه‌زارم هه‌ڵگرم.

پشیلەکە گوتی:

برادەری ئازیز! تۆ زارت گـەورەو گـەرووت کراوەیـە، دەترسـم ئەنگوسـتیلەکە، یـان لـەزارت بەربێتەوەو بزربێ، یان لەگەرووت بچێتە خوارێو بکەوێتە ناو ورگت، بۆیە واچاکە ئەنگوسـتیلەکە هەر لەزاری منداڵێ بۆ ئەوەی هیچ بەلای نەگاتێ.

بەڵام تاژی هەر سوور بوو کەپشیلە ئەنگوستیلەکەی بداتێ. پشیلە بەناچاری ئەنگوسـتیلەکەی دایە تاژیو ئەویش خستییە ناو زاری. بەغارەغار لەڕۆیشتنی خۆیـان بـەردەوام بـوون تاگەیـشتنە روبارێك. تاژیو پشیلە ناچاربوون خۆیان بەئاودادا بۆ ئەوەی بەمەلە پانتایی روبارەکە تەی بکـەن، بەڵام هێشتا نەگەیشتبوونە ئەوبەری ڕوبارەکە، تاژییەکە ئاوی چـووە نـاو دەمو کۆکەیـەکی کـردو ئەنگوستیلەکە لەناو دەمییەوە بەربووەوە ناو ڕووبارەکە.

تاژیو پشیلەکە بەم رووداوە زۆر پەستو غەمگینو نارەحەت بوونو نەفرەتییان لەبەختی ڕەشی مەمەدو زێڕین تاج کرد کەئەم هەموو ماندووبوونەیان بەفیڕۆ چوو ئەنگوستیلەکە بەئاودا چوو.

پشیلەکە بەتاژییەکەی گوت:

برادەری ئازیز! من سەرکۆنەی تۆ ناکەم، بەڵام کەلکی نییە بەدەسـت بـەتاڵی بگەڕێینـەوە لای خاوەنەکەمان. من لێرە دەمێنمەوە، تۆش کـەیفی خۆتـە. ئەوەیـە چارەنووسـی ئێمـەو مەمـەدی بەدبەخت!

تاژی گوتی:

من ڕووم نییە بگەڕێمەوەو هەر لای تۆ دەمێنمەوە!

تاژیو پشیلەکە لەوێ گیرسانەوە.

هەموو ڕۆژێ ماسیگر بۆ ڕاوەماسی دەهاتنە سەر ڕوبارەکەو ماسییان دەگـرتو ورگیـان پـاك دەکردنەوە. تاژیو پشیلەش ڕیخۆڵەو جگەری ماسییەکانیان دەخواردو پێ دەژیان.

بەڕێکەوت، ڕۆژێ پشیلەکە خەریکی خواردنی ماسییەکی بچکۆڵەبوو، کەماسـیگران لـەورگی ماسییەکی گەورەتر دەریان هێنابوو، لەپڕ شتێکی ڕەقی کەوتە بـەر ددانـی. لـەدەمی دەرهێنـا، دیتی ئەنگوستیلەکەی مەمەدە، لەسکی ماسییەکەدابووە.

پشیله‌که، که‌چاوی به‌ئه‌گوستیله‌که که‌وت ئه‌وه‌نده که‌یفخۆش بوو نه‌بێته‌وه، به‌لاّم هیچ ده‌نگی نه‌کرد، چونکه ترسا نه‌وه‌ك تاژییه‌که دیسان ئه‌نگوستیله‌که‌ی لێ وه‌ربگرێو شتێکی لێ بکا. ئه‌وه‌بوو به‌تاژی گوت:

من ده‌بێ بگه‌ڕێمه‌وه خزمه‌ت ئاغامان، زۆر غه‌ریبی ده‌که‌م، نازانم داخۆ چی به‌سه‌ر هاتووه.ئێمه هاتین خه‌به‌رێکی بۆ ببه‌ینه‌وه‌و لێره گێرمان خوارد.

تاژی گوتی:

ئه‌گه‌ر تۆ بچی، منیش له‌گه‌لّت دێم، منیش غه‌ریبی ئاغای به‌دبه‌ختم ده‌که‌م!

ئینجا هه‌ردووکیان هه‌ر ڕایان کردو ڕایان کردو ڕایان کرد تا گه‌یشتنه‌وه لای مه‌مه‌داوچی.

مه‌مه‌د، که‌چاوی پێکه‌وتن شادو که‌یفخۆش بوو و گوتی: ئازیزه‌کانم! ئه‌وه ئێوه‌ش له‌بیرتان کردم‌و وازتان لێ هێنام؟ چ خه‌به‌رێکی زێڕین تاجتان بۆ هێناوم؟

پشیله میاوه میاوێکی کردو ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌زاری فڕێدایه ده‌ره‌وه.

مه‌مه‌داوچی خه‌نی بوو، ده‌ستی به‌سه‌رو له‌شی پشیله‌که داهێناو سوپاسی کرد.

پشیله‌که گوتی:

ئاغا! خێراکه، سبه‌ی چل ڕۆژ مۆڵه‌تی ژنه‌که‌ت ته‌واو ده‌بێ‌و له‌کوڕی پاشای ئه‌رزه‌ڕۆمی ماره ده‌که‌ن.

مه‌مه‌داوچی ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌بن زمانی ناو گوتی:

ئه‌ی ئه‌نگوستیله! به‌حورمه‌تی سلێمان پێغه‌مبه‌ر، ژنه‌که‌م‌و کۆشکه‌که‌م بۆ بێنه‌وه ئێره!

دوای چه‌ند چرکه‌یه‌ك، کۆشك‌و زێڕین تاج له‌به‌رده‌میان ئاماده‌بوون. ئه‌وانیش شادو خۆشحاڵ بوون‌و به‌ئاره‌زووی دڵی خۆیان گه‌یشتن. دوژمنه‌که‌شیان، که‌پیره‌ژنه ته‌له‌که‌بازو ناحه‌زو رموزنه‌که بوو، له‌خه‌فه‌تان وه‌زگی دا.

منیش هاته‌وه خزمه‌ت ئێوه، داوام له‌خوا ئه‌وه‌یه ئێوه‌ش به‌ئاره‌زووی خۆتان بگه‌ن‌و دوژمنه‌کانتان له‌خه‌فه‌تان بته‌قن، به‌لاّم وریا بن متمانه به‌هه‌موو که‌س مه‌که‌ن‌و ڕازی دڵی خۆتان به‌هیچ که‌س مه‌لێن..

٧

ئەفرووز پەری

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، پاشایەك هەبوو سێ کوڕی هەبوو. کەپیر بـوو و کەوتە نا سالانەوە بانگی کوڕەکانی کردو گوتی:

من وا تەمەنی خۆمم تەواو کرد، ئێستا برا گەورەکەتان دەکـەم بەجێنـشینی خـۆمو وەسـیەتم ئەوەیە لەفەرمانی براتان دەرنەچنو هەمیشە پشتگیری بکەن. وەسیەتێکی تریشم ئەوەیـە نەکـەن هەرگیز لەدەروازەی رۆژاوای شارەوە بچنە سەفەر، یان ڕاووشکار چونکە مەترسی تێدایە.

کوڕەکان قبوولیان کردو باوکە وازی لەدەسەلات هێناو ئەوەندەی لەژیانیدا مـابوو لەگۆشـەیەکا خەریکی خواپەرستی بوو، تا دوای ماوەیەك ئەمری هەقی بەجێ گەیاند.

برای گەورە بوو بەپاشاو رۆژێ بەبراکانی گوت:

من دەمەوێ لەدەروازەی رۆژاوای شارەوە بچمە ڕاووشـکارو لـەو ڕازە بگـەم کـەباوکمان پێـی نەگوتینو لەگەڵ خۆیدا بردییە ناو گۆڕ.

براکان هیچیان نه‌گوت، قسه‌که‌یان قبووڵ کردو هیچ ناڕه‌زاییان پێشیان نه‌دا.

ڕۆژی پاشی، پاشا له‌گه‌ڵ چه‌ند سوارچاکێکی زۆر عه‌گیدو نیشانه‌شکێن، له‌ده‌روازه‌ی ڕۆژاوای شاره‌وه ده‌رچوونو هه‌ر ڕۆیشتن، ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گه‌یشتنه چه‌مه نزارێکی زۆر سه‌وزو خۆشو پڕ گوڵ، دیتیان (مه‌رار)[1]ێکی زۆر جوانو قه‌شه‌نگ له‌ده‌م کانییه‌ك ده‌له‌وه‌ڕێ.

پاشا به‌سواره‌کانی گوت:

حه‌یفه ئه‌م مامزه به‌تیر بئه‌نگێوین! ده‌بێ به‌زینه‌دوویی بیگرینو بیبه‌ینه‌وه شار، به‌ڵام له‌ئابلووقه‌ی هه‌رکه‌سێ ده‌ربچێ ئه‌و که‌سه سه‌ری ده‌بێته (توماق)[2] و ماڵی ده‌بێته خه‌راج.

مامزه‌که گوێی له‌قسه‌کانی پاشا بوو و له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(من له‌به‌ر پێی ئه‌سپی هه‌ر سوارێ ده‌ربچم، پاشا له‌سه‌ری ده‌داو ژنو منداڵه‌کانی بێ سه‌رپه‌رشت ده‌مێننه‌وه‌و هه‌تیو ده‌که‌ون، جا واچاکه له‌به‌ر پێی ئه‌سپی پاشا، خۆی، ده‌ربچم بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر به‌ڵایه‌ك هه‌بوو، به‌سه‌ری خۆی بێت!).

سواره‌کانی پاشا ده‌وری مامزه‌که‌یان گرتو ورده ورده بازنه‌ی ئابلووقه‌که‌یان ته‌سك کرده‌وه تا ته‌واو لێی نزیك بوونه‌وه. مامزه‌که، که‌ئه‌مه‌ی بینی، به‌ڕاستو چه‌پدا هه‌ڵبه‌زیو له‌به‌ر پێی ئه‌سپی پاشادا ده‌رپه‌ڕیو به‌ناو ده‌ستو پێی ئه‌سپه‌که‌یدا ڕایکردو ڕووی کرده کێوو بیابان.

پاشا، به‌شه‌رمه‌زاریو سه‌رشۆڕی، به‌سواره‌کانی گوت:

ئێوه بگه‌ڕێنه‌وه شار. من به‌دوو ئه‌م مامزه‌دا ده‌چم. ئه‌گه‌ر تا سێ ڕۆژی دی گه‌ڕامه‌وه ئه‌وه باشه! به‌ڵام ئه‌گه‌ر نه‌گه‌ڕامه‌وه، برای ناوه‌نجیمان به‌پاشا هه‌ڵبژێرنو فه‌رمانبه‌رداری بن چونکه ده‌بێته پاشای خۆتان.

سواره‌کان گه‌ڕانه‌وه شارو پاشایش قامچی له‌ئه‌سپه‌که‌ی داو به‌دوای مامزه‌که‌دا به‌ره‌و کێوو بیابان هاژوای.

---

[1] مه‌رار: مامز، ئاسك، ئاهوو

[2] توماق: واته سه‌ری مانگا. گورزێکی بچووك بوو له‌سه‌رده‌می سه‌فه‌وییه‌کاندا بۆ سزادانی خه‌ڵك به‌کار ده‌هات‌و به‌و توماقه له‌سه‌ری تاوانباره‌که‌یان ده‌دا.

مامزەکە لەپێشەوەو پاشا بەدوایەوە، ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گەیشتنە دەشتێکی سەوزو هەراو، کۆشکێکی سپی مەرمەرپیی لێ بوو. مامزەکە چووە کن کۆشکەکەو دەرگای کۆشکەکەی بەشاخی کردەوەو چووە ژوورەوە.

پاشا، کەدیتی مامزەکە چووە ناو کۆشکو خۆیشی زۆر ماندوو و تینوو بوو، چووە سەر کانییەکی ئەو نزیکانەو دەستو دەمو چاوی خۆی شووشتو ئەسپەکەی بەردایە ناو چەمەنزارو پشتی بەدار بییەکی پڕ چڵو گەڵای ڕۆخ کانییەکە داو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(مامزەکە ئیشی تەواوەو تازە لەناو کۆشکا ڕێی ڕاکردنی نییە. واچاکە نەختێ بحەسێمەوە، ئەوسا دەچم دەیگرمو دەیبەمەوە شار) بەڵام پاشا، لەبەر ئەوەی زۆر شەکەت بوو، هەر لەوێ خەوی لێ کەوت.

مامزەکە، لەپەنجەرەی کۆشکەکەوە سەیری دەرەوەی دەکرد، کەدیتی پاشا خەوی لێ کەوت، هاتە دەرەوەو ویردێکی خوێندو بوو بەدێوێكو چوو چەند جامێکی لەحەفت قەڕابە شەرابی سووری بەردەمی کۆشك نۆشیو مەست بوو. ئەوسا دەستی دایە خەنجەرێكو چووە لای پاشای خەوتوو و سەری لەلەشی جودا کردەوەو گۆشتەکەی کردە کەبابو خواردی.

دوای سێ ڕۆژ، کەپاشا هیچ خەبەری نەبوو، بەپێی وەسیەتی پاشا، بەرای دووەمیان بەپاشا هەڵبژارد.

برای دووەم، دوای چەند ڕۆژێك، گوتی:

منیش دەبێ لەدەروازەی ڕۆژاواوە بچمە ڕاووشکار بۆئەوەی بزانم برای گەورەمان چی بەسەرهاتووەو رازی ئەم کارە چ بوو کەباوکمان پێی نەگوتین.

ڕۆژی پاشی، برای دووەم بەخۆو بەپێنج سەد سوارەوە لەدەروازەی ڕۆژاواوە چوونە دەرەوەو ڕۆیشتن، ڕۆیشتن، تا گەیشتنە هەمان چەمەنزارو دیتیان هەمان مامز وا لەوێ دەلەوەڕێ.

برای دووەمیش، جوانیی مامزەکە لەسەری داو بەسوارەکانی گوت:

دەبێ ئەم مامزە بەزیندوویی بگرین، لەبەر پێی ئەسپی هەر کەسێك دەرباز ببێ، لەسەری دەددەم!

مامزەکە، دیسان لەبەر پێی ئەسپی پاشا دەرپەڕیو هەڵات.

پاشا ، به‌سواره‌کانی گوت:

من ده‌چمه دوای ئه‌م مامزه، ئه‌گه‌ر تا سێ رۆژی دی نه‌گه‌ڕامه‌وه، بـرا بـچووکه‌که‌مان بکـه‌ن به‌پاشا.

ئه‌وسا، پاشا ئه‌سپی به‌دوای مامزه‌که‌دا تاوداو ڕۆیـشت، ڕۆیـشت، ئـه‌ویش ئـاخیری تووشـی هه‌مان چاره‌نووسی برای گه‌وره‌ی هات.

برای بچووك، که‌ناوی محه‌مه‌د بوو، دوای سێ ڕۆژ، که‌براکه‌ی هیچ خه‌به‌ری نه‌بوو، لـه‌جێی ئـه‌و له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی دانیشت.

برای بچووك، دوای چه‌ند ڕۆژێ، هه‌ندێ له‌سواره‌کانی خۆی به‌گه‌ڵ خۆیـداو له‌هـه‌مان ده‌روازه‌ی ڕۆژئاوای شاره‌وه رووی کرده چه‌مه‌نزاره‌که. که‌گه‌یشتنه ئه‌وێ، دیسان مامزه‌که‌یان دی ده‌لـه‌وه‌ڕاو دیسان مامزه‌که له‌به‌رپێی ئه‌سپی پاشا ڕای کردو هه‌ڵات.

محه‌مه‌د پاشا سواره‌کانی گه‌ڕانده‌وه شارو پێی گوتن:

ئه‌گه‌ر تا سێ ڕۆژی‌تر نه‌گه‌ڕامه‌وه، وه‌زیره‌که‌م به‌پاشا هه‌ڵبژێرن. ئینجا محه‌مـه‌د پاشـا بـه‌دوای مامزه‌که‌دا ئه‌سپی تاوداو ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گه‌یشته کۆشکی سپی.

محه‌مه‌د پاشایش وه‌کوو براکانی ده‌ستو ده‌مو چاوی خۆی له‌سه‌ر کانییه‌کـه شووشـتو پـشتی به‌داربییه‌که داو چاوی نوقاند، به‌ڵام له‌پڕ هه‌ستی کرد سێ کۆتر به‌فڕین هـاتنو له‌سـه‌ر داربییه‌کـه نیشتن.

یه‌کێ له‌کۆتره‌کان به‌کۆتره‌کانی تری گوت:

(خانگی! خانگی جان!)

کۆتره‌کان گوتیان:

" جانی خانگی جان"

کۆتری یه‌کەم گوتی:

ده‌زانن، یان نازانن؟

دوو کۆتره‌که‌ی تر گوتیان:

نا، نازانین، ده‌ڵێ با بزانین!

ئەم بنیادەمانە زۆر خۆپەرستو بێبایەو پەند وەرنەگرن. سەیرکە بۆ خاتری یەك مامز چۆن خۆیان بەفەتارەت دەدەن! ئێستا ئەگەر ئەم کابرایە نەخەوتبێو گوێی لەقسەکانمان بێ، دەبێ بەقسەمان بکا، نەوەك ئەویش وەکوو براکانی بەدەستی ئەم جانەوەرە دەکوژرێ.

کۆتری دووەم گوتی:

جا ئەمە دەبێ چ بکا؟

کۆتری یەکەم گوتی:

دەبێ بزانێ ئەم گیاندارە مامز نییە، بەڵکوو دێوەو ئێستا لەناو کۆشکەکەی چاوەڕێ دەکا ئەم گەنجە خەوی لێ بکەوێ، ئەوسا بێو بیکوژێو بیخوا. ئێستا هەرچی من دەڵێم دەبێ ئەم گەنجە وابکا: ئەم گەنجە، ئەگەر لەناو هەگبەی ئەسپەکەیا دەرمانی بێهۆشی هەبێ، دەبێ هەندێ لەو دەرمانە لەناو قەڕابە شەرابەکان بکا، ئینجا بێتەوەو لەو شوێنەی خۆی پاڵ بداتەوەو خەو لەخۆی بخا. مامزەکە لەناو کۆشکەکەی دێتە دەرەوەو دەگەڕێو دەبێ بەدێوو شەڕاب لەقەڕابەکان دەخواتەوەو بێهۆش دەبێ، ئەم گەنجە دەبێ خێرا هەستێ و دەست بداتە خەنجەرو بچی چۆك لەسەر سنگی دێوەکە دابداو بڵێ: هەر ئێستا دەتکوژم. دێوەکە هەرچەندە بگرێو بپارێتەوەو سوێند بخوا، ئەم نابێ گوێ بەقسەی بدا، چونکە هەمووی حیلەو حەواڵەیە.

ئەم گەنجە دەبێ داوا لەدێوەکە بکا بگەڕێتەوە سەر شکڵی ڕاستەقینەی خۆیو هەرکاتێ دێوەکە سوێندی بە(شیری دایکو ڕەنجی باوك) خوارد، بزانێ ئەوە ڕاست دەڵێو ئەو حەلە دێوەکە دەکەوێتە سەر شکڵی پەرییەکو ئەوسا با ئەم گەنجە بیکا بەهاوسەری خۆی.

کۆترەکە هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو، محەمەد پاشا هەستاو بەپەلە پرۆزێ ڕایکردو دەرمانی بێهۆشی لەناو هەگبەی ئەسپەکەی دەرهێنا.

کۆتری سێیەم گوتی:

" ئەی خانگی جان! ئەم بنیادەمە بێباکە ئەگەر پەلەی نەکردایەو نەڕۆیشتایە، من ڕێگایەکی باشترم پێشان دەدا، بەڵام حەیف کەنەیتوانی نەختێ دان بەخۆیدا بگرێ!

ئەوسا، کۆترەکان لەشەققەی باڵیان داو فڕینو ڕۆیشتن.

محه‌مه‌د نه‌ختێ ده‌رمانی بێهۆشی له‌ناو قه‌ڕابه شه‌رابه‌کان کردو هـات پـشتی به‌دره‌خته‌کـه داو خه‌وی له‌خۆی خست.

زۆری پێ نه‌چوو، مامزه‌که له‌ناو کۆشکه‌که هاته ده‌رێو بوو به‌دێوو حـه‌فت جـامی له‌شـه‌رابی قه‌رابه‌کان خوارده‌وه، ده‌رمانی بێهۆشی کاری خۆی کردو دێوه‌که بوورایه‌وه‌و تخێلی زه‌وی بوو.

محه‌مه‌د پاشا، خه‌نجه‌ری هه‌ڵکێشاو چوو له‌سه‌ر سنگی دێوه‌که چۆکی داداو گوتی:

هه‌ر ئێستا، ئه‌گه‌ر نه‌گه‌ڕێیته‌وه سه‌ر شکڵی راسته‌قینه‌ی خۆت، سه‌رت ده‌بڕم.

دێوه‌که گوتی:

من هه‌ر ئه‌وه‌م که‌هه‌مو ناتوانم بچمه سه‌ر هیچ شکڵی تر.

ئیدی زۆر سوێندی خواردو زاریو واوه‌یلای کرد. به‌ڵام محه‌مه‌د پاشا بـه‌ری نـه‌دا تـا سـوێندی به(شیری دایك‌و ره‌نجی باوك)ی خـواردو گـوتی: ئه‌گـه‌ر ره‌هـام بکـه‌ی ده‌گه‌ڕێمـه‌وه سـه‌ر شـکڵی ڕاسته‌قینه‌ی خۆم.

محه‌مه‌د پاشا له‌سه‌ر سـینگی دێوه‌کـه هه‌سـتا. دێوه‌کـه خـولێکی داو که‌وتـه سـه‌ر شـکڵی په‌رییه‌کی جوان، هیچ کچێ له‌جوانیو قه‌شه‌نگیدا خۆی له‌قه‌ره نه‌ده‌دا.

محه‌مه‌د پاشا له‌ناوی کچه‌که‌ی پرسی:

کچه‌که گوتی:

من ناوم ئه‌فرووز په‌رییه.

محه‌مه‌د پاشاو ئه‌فرووز په‌ری زه‌ماوه‌ندیان له‌گه‌ڵ یه‌ك کردو بوون به‌ژنو میـردو بـه‌ئاره‌زووی دڵ گه‌یشتنو هه‌ر له‌وێ له‌کۆشکی سپیدا مانه‌وه.

محه‌مه‌د پاشا، به‌ڕۆژ ده‌چووه ڕاووشکار، مـامزو کـه‌وو پـۆڕو که‌له‌شـێری کێـوی ڕاو ده‌کـردو ده‌یهێنایـه‌وه‌و ئه‌فرووزپـه‌ری خـواردنی بـه‌تامی لێ دروسـت کـردنو ده‌یـانخواردو به‌خۆشـی ده‌یانگوزه‌راند.

ڕۆژێ، ئه‌فرووزپه‌ری به‌مێردی گوت:

ئەی محەمەد ! تـۆ کەدەچـیتە کێـوو بیابـان مـن دڵـم بەتۆوەیـە نـەوەك لـەوێ دێـوێ، یـان جادووگەرێ، یان جانەوەرێ زەبرێکت لێ بدا. ئەوسا دەستی بـۆ کـەزی خـۆی بـردو تاڵـە قـژێکی درێژی خۆی لێ کردەوەو کردییە گلۆڵەو دایە محەمەد پاشاو گوتی:

لەهەر کوێ تووشی گیروگرفتێ بووی، ئەم تاڵە مووە هەڵکرووزێنە، یەکسەر دەگەمە لات.

محەمەد گلۆڵە مووەکەی وەرگرتو لەبەرکی خۆی ناو سوپاسی ئەفرووزپەری کرد.

ڕۆژێ، محەمەد پاشا چووە ڕاو، زۆر شەکەت بوو، گەیشتە سەر روبارێکی پڕ ئاو. محەمەد پاشـا لەئەسپەکەی دابـەزیو لەسـەر سـك ڕاکـشا بـۆ ئـەوەی دەم بەئاوەکـە بنـێو بیخواتـەوە، بـەڵام کەهەستایەوە، گلۆڵە مووەکە لەبەرکی کەوتە ناو ئاوو ئاوەکە بردی.

محەمەد پاشا هەرچەندە هەوڵی دا، نەیتوانی گلۆڵە مووەکە لەئاو بگرێتـەوە، ئیـدی بەناچـاری ملی ڕێی گرتو گەڕایەوە کۆشکی خۆیو رووداوەکەی بۆ ئەفرووزپەریی هاوسەری گێڕایەوە.

ئەفرووزپەری ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:

خوا بکا ئەو گلۆڵە مووە بەدەست کەس نەکەوێ، ئەگەر نا دەبێ بەهۆی لێك جیابوونەوەمان.

جا گوێ بگرن مووی سەری ئەفرووزپەری چی بەسەرهات:

ئاوی ڕوبارەکە گلۆڵە مووەکەی هەر بردو بردو برد تا لەوڵاتێکی دوور گەیشتە بەنـداوێك. ئـەو بەنداوە بەفەرمانی پاشای ئەو وڵاتە بەری ئاوەکەی گرتبوو و ئاوی ڕوبارەکە بـەهۆی جۆگایەکـەوە، دەچوو، بەناو کۆشکی پاشادا تێدەپەڕیو لەوێوە دەچووە ناو شارو خەڵك سوودی لێ وەردەگرت.

ئەو ڕۆژە، کوڕی پاشا لەگەڵ وەزیرو گرەگرەکانی دەربار، بۆخۆشیو سەیران چووبوونە ناو بـاخو لەدەم جۆگاکە دانیشتبوون. لەپڕ دیتیان ئاوەکە بڕا.

شازادە داوای باغەوانی کردو پێی گوت:

ئەی باغەوان ! بڕۆ بزانە ئەوە کێیە زاتی کردووە ئاوەکە بگرێـتەوەو لێ نەگەڕێ بۆ ئێمـە بـێ، بۆئەوەی بەسزای خۆی بگەیەنم.

باغەوان خاکەنازی خستە سەر شانو چوو، دیتی درك و دالێکی زۆر لەبـەردەم کـونی جۆگاکـە کۆبۆتەوەو لێناگەڕێ ئاو بێتە ناو باغ.

باغه‌وان، دڕك‌و داڵه‌كه‌ی به‌خاكه‌نازه‌كه‌ی لاداو فڕێی دایـه لایـه‌ك‌و چـاوی به‌شـتێكی وه‌كـوو گڵۆڵه ده‌زوو كه‌وت. هه‌ڵیگرت‌و ته‌ماشای كرد، به‌ڵام نه‌یزانی ئه‌مـه چ جـۆره ده‌زووه‌كـه. لـه‌دڵی خۆیدا گوتی: (ئه‌مه زیاتر له‌موو ده‌كا، به‌ڵام چ موویه‌ك هه‌یه ئه‌وه‌نده درێژبێ؟!)

به‌هه‌رحاڵ، له‌به‌رئه‌وه‌ی خۆی سه‌ری لێ ده‌رنه‌چوو، هه‌ڵیگرت، هێنـای پێـشانی شـازاده‌ی داو هۆی گیرانی به‌ری ئاوه‌كه‌ی پێ ڕاگه‌یاند.

شازاده گڵۆڵه مووه‌كه‌ی وه‌رگرت‌و پێشانی هاورێكانی داو ئه‌وانیش ئه‌م ده‌ست‌و ئه‌و ده‌سـتیان به‌گڵۆڵه‌كه كرد، به‌ڵام كه‌س نه‌یزانی داخۆ ئه‌مه گڵۆڵه ده‌زووه، یان موو؟

ئاخیری وه‌زیر گوتی:

گومانی تێدا نییه ئه‌مه مووی په‌رییه كه‌ئه‌وه‌نده درێژو جوان‌و لووسه.

شازاده گڵۆڵه مووه‌كه‌ی وه‌رگرت‌و ته‌ماشای كردو خۆشه‌ویـستییه‌كی وای مووه‌كـه‌ی چـووه دڵ، هه‌ر مه‌پرسه. شازاده، نه‌ك به‌دڵی، به‌سه‌د دڵ ئاشـق‌و گـیرۆده‌ی خـاوه‌نی مووه‌كـه بـوو، بـه‌ڵام ئـه‌م ئه‌شقه‌ی خۆی بۆ هیچ كه‌س باس نه‌كرد. گه‌ڕایه‌وه كۆشك‌و نه‌خۆشی زۆری بۆ هێناو كه‌وته ناوجێ.

پاشا، هه‌رچی پزیشك‌و حه‌كیم‌و ڕه‌ملچی هێنایه سـه‌ر باڵینگـانی كوڕه‌كـه‌ی و جێنـشینه‌كه‌ی، هیچ ئه‌نجامی نه‌بوو.

سه‌ره‌نجام، شازاده به‌دایكی گوت:

دایه! من نه‌خۆشیی ئه‌شقی په‌ریم‌و ئه‌گه‌ر بۆمنی نه‌هێنی، بێشـك لـه‌دووری ئـه‌و وه‌زگ ده‌ده‌م‌و ده‌مرم!

كه‌خه‌به‌ر گه‌یشته پاشا، پاشا چووه سه‌رینگانی كوڕه‌كه‌ی‌و له‌مه‌سه‌له‌كه‌ی پرسی. پاشا حـه‌یران‌و سه‌راسیمه بوو كه‌چ بكاو خاوه‌نی ئه‌م مووه له‌كوێ بدۆزێته‌وه؟

ئه‌وسا، پاشا جاڕچییه‌كانی راسپارد بچن له‌هه‌موو شارو گونده‌كان جاڕ بده‌ن، هه‌ركه‌سـێ بتوانـێ چاره‌ی ده‌ردی كوڕی پاشا بكا، به‌قه‌ده‌ر كێشی خۆی زێڕو گه‌واهیراتی پێده‌ده‌ن.

ئه‌م خه‌به‌ره به‌رگوێی پیره‌ژنێ كه‌وت. پیره‌ژن چووه لای پاشاو گوتی:

ئه‌ی پاشا، ئه‌گه‌ر به‌قه‌د كێشی خۆم په‌مۆم بده‌یتێ بۆئه‌وه‌ی بۆخۆم بیكـه‌م به‌جل‌وبـه‌رگ‌و لێفـه، چاره‌ی ده‌ردی كوڕه‌كه‌ت ده‌كه‌م.

پاشا گوتی:

ژنەکە ! پەمۆ هەر هیچ نییە! جگە لەپەمۆ، بەقەدەر کێشی خۆت زێڕو گەوهەرت دەدەمی. بڵێ، بزانم چ بکەین؟

پیرەژن گوتی:

خۆتان دەزانن پەری لەدوورە شار دەژی، جا دەبێ شتێکی وا دروست بکەین کەبەئاسمانـدا بفـڕێو من بتوانم لەو بڵندابیە هەموو شوێنێکی سەر زەوی ببینمو پەری بدۆزمەوە.

پاشا گوتی:

جا شتی وا دەبێ؟

پیرەژن گوتی:

ئەدی. تۆ فەرمان بدە سندووقێك دروست بکەن، دوو گڕگرە لەهەردوو لای سـندووقەکە قـایم بکەن. سەرێکی ئەم گلۆڵە مووە بەگڕەگڕ یـەك و سـەرەکەی تـری بەگڕەگڕەکـەی تـرەوە ببەسـتن، بۆئەوەی هەرکاتێ سەری مووەکەم ڕاکێشا، سندووقەکە بەرز بێتەوە ئاسمانو هەرکاتێ ویستم بێتـە خوارەوە سەری مووی گڕگڕەکەی تر ڕابکێشمو لەسەر زەوی بنیشم.

پاشا فەرمانی بەهـەموو دارسـازو ئاسـنگەرو وەسـتای کارامـەی شـار کـرد بۆئـەوەی ئـەو سندووقەی پیرەژن داوای کردبوو، دروستی بکەن.

ئاخیری، دوای حەفتەیەك، سندووقەکە دروست کراو پیرەژن چـووە نـاو سـندووقەکەو دەرگـای داخستو سەری مووەکەی ڕاکێشا، گڕگڕەکە سووڕاو سندووقەکە وردە وردە بەرزبووەوە ئاسمان.

خەڵك، کەسندووقەکەیان بەئاسمانەوە بینی، واقیان وڕماو لەئۆینو دەبو دۆڵابـی پیرەژنەکـە، حەپەسان.

سندووقەکە وەکوو کۆتر بەئاسماندا فڕیو ڕۆیشت، ڕۆیشت، ڕۆیـشت، لەچـەند چـیاو دوورگـەو جەنگەڵ تێپەڕی تا لەشوێنێ پیرەژن چاوی بەچەمەنزارێکی سەوزو پـڕ گـوڵو کۆشـکێکی سـپیو جوانو شکۆمەند کەوت.

پیرەژن لەدڵی خۆیدا گوتی: (هەبێو نەبێ ئەم کۆشکە کۆشکی پەریزادەیەو هـیچ بنیادەمێـك ناتوانێ کۆشکی وا دروست بکا، با بزانم کێی تێدا دەژی.)

پـــیره‌ژن، ورده ورده مـــووی گرگره‌کـــه‌ی هـــه‌ڵکرده‌وه‌و ســـندووقه‌که هێـــدی هێـــدی له‌ســـه‌ر ته‌پۆلکه‌یه‌کی ناو جه‌نگه‌ڵ نیشت. پیره‌ژن له‌ناو سندووقه‌که هاته ده‌رێ‌و سندووقه‌که‌ی له‌ژێر بنـــه (شیلان)(٣)ێك شارده‌وه‌و ده‌ستی دایه داریێك‌و به‌شه‌له‌شه‌ل به‌ره‌و کۆشکی سپی که‌وته‌ڕێ.

پیره‌ژن، که‌گه‌یشته به‌رده‌م کۆشکه‌که، که‌ســـی نـــه‌دی. لـــه‌زنجیری ســـه‌ر ده‌روازه‌ی کۆشـــکی داو ئه‌فروزپه‌ری، که‌گوێی له‌ده‌نگی ده‌رگا بوو، به‌سه‌رسامی به‌محه‌مه‌د پاشای گوت:

محه‌مه‌د ! بزانه کێیه له‌ده‌رگا ده‌داو چ ئیشی هه‌یه‌و چۆن گه‌یشتۆته ئێره؟

محه‌مه‌د ده‌روازه‌ی کرده‌وه‌و دیتی پیره‌ژنێکی که‌ره‌و کوور له‌پشت ده‌رگـــاوه پـــشتی بـــه‌دیواره‌وه داوه. لێی پرسی:

ها، پیره‌ژن! تۆ له‌کوێ‌و ئێره له‌کوێ؟ ئه‌وه چۆن گه‌یشتیته ئێره؟ و چت ده‌وێ؟

پیره‌ژن گوتی:

له‌گه‌ڵ کاروان دابووم، ده‌چووینه زیاره‌ت، له‌کاروان به‌جێ مـــام‌و شـــه‌وم به‌ســـه‌رداهات‌و ڕێـــم گـــوم کردو ئه‌مڕۆ وا گه‌یشتمه ئێره. به‌زه‌ییتان پێمدا بێته‌وه، له‌زگه له‌برسان بمرم!

محه‌مه‌د پاشا پیره‌ژنی برده نـــاو کۆشـــك‌و. ئه‌فروزپـــه‌ری، که‌چـــاوی پێ‌کـــه‌وت، تووشـــی تـــرس‌و حه‌په‌سان هات، به‌دزی به‌میێردی گوت:

ئه‌وه بۆچی ئه‌م پیره‌ژنه رموزن‌و به‌دیومه‌ت هێنایه ناو کۆشك؟ ده‌ترسم ببێ بـــه‌هۆی تێکـــچوونی لانه‌که‌مان‌و ژیانمان لێ تێك بدا. له‌دێرزه‌مانه‌وه گوتوویانه:

(له‌هه‌ر کوێ پیره‌ژنێکت دی، به‌ردێکی تێ‌گره!)

محه‌مه‌د پاشا گوتی:

حورمێ! دڵی لێپیس مه‌که! پیره‌ژن لێقه‌وماوه. به‌ڕۆژ، که‌من ده‌چمه ڕاووشکار، ئه‌و یارمـــه‌تیت ده‌داو ده‌بێ به‌هاوده‌نگی تۆو لێناگه‌ڕێ هه‌ست به‌ته‌نیایی بکه‌ی، منیش نیگه‌رانی تۆ نابم.

ئه‌فروزپه‌ری، خۆشی بێ‌و ترشی بێ، ناچار بوو رازی بوو و پیره‌ژن له‌وێ گیرسایه‌وه.

---

(٣) شیلان: بنه گوڵی دڕوو داری نه‌سته‌ره‌نه

رۆژێ، کەمحەمەد پاشا چووبووە ڕاووشکار، ئەفرووزپەری بۆ مەلەکردن چووە ناو ئـاوی کانییـەکی نزیك کۆشك. پیرەژنیش جلەکانی بۆ ئامادە کرد، بۆئەوەی کەلەمەلە بووەوە لەبەریان بکا.

پیرەژن هەموو هەستو هۆشی لەلای سەروقژی پەری بوو. پیرەژن، کەباش تەماشای کـرد، زانـی ئەو تاڵە قژە، قژی سەری پەرییە. ئیتر پیرەژن بەمەبەستی خۆی گەیشتو لەخەنی خۆشییان لەپێستی خۆی نەدەحەوایەوە، بەڵام وریابوو، ئیشێکی وا نەکا ئەفرووزپەری هەست بەم خۆشحاڵییەی بکا.

ئەفرووزپەری و پیرەژن گەڕانەوە ناو کۆشك و پیرەژن شەربەتێکی بۆ ئەفرووزپـەری دروسـت کـرد. پەری شەربەتەکەی خواردەوەو لەبەرئەوەی شـەکەت بـوو، چـووە ژووری خۆیـو لەسـەر چـوارپاکەی ڕاکشاو خەوی لێ کەوت

پیرەژن، کەدیتی ئەفرووزپەری خەوتووە، یەکسەر لـەناو کۆشـك هاتـە دەرێو بـەغارەغار خـۆی گەیاندەوە سندووقی فڕندەو دەرگای کردەوەو چووە ناویو گڕگڕەکەی هـەڵکردەوەو سـندووقەکە بـەرز بووەوە ئاسمان.

سندووقەکە هەر ڕۆیشت، ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گەیشتەوە وڵاتـی پاشـا. پـیرەژن لـەوێ دابـەزیو چووە لای پاشاو گوتی:

ئەی پاشا! موژدانەم بدێ، پەریم دۆزییەوە.

پاشا بەکێشی پیرەژن زێڕو گەواهیراتو چـەند فـەردە پەمۆیەکیـشی دایـە. پـیرەژن ناونیـشانی کۆشکی پەری بەپاشا گوت.

پاشا دەمو دەست هەزار سواری چاپووکو شمشێر وەشێنو تیرەندازی نارد، بچن ئەفرووزپـەری بـۆ بێنن.

سوارەکانی پاشا لەبەیانییەوە تا بەترەکی شەو چوو ئەسپییان هاژوا، تا گەیشتنە نزیـك کۆشـکی سپی کەلەتاریکایی شەودا دەدرەوشایەوە.

فەرماندەی سوارەکان گوتی:

لێرە دادەبەزین بۆئەوەی ئەسپەکان پشوو بدەنو سبەی بەیانی زوو هەڵدەستینو پەری دەسـتگیر دەکەینو بۆ پاشای دەبەین.

شه‌و له‌نیوه‌ی بوارد بوو، ئه‌فرووزپه‌ری له‌ده‌نگی حیله‌ی ئه‌سپان به‌خه‌به‌ر هات‌و له‌په‌نجه‌ره‌ی کۆشکه‌وه سه‌یری ده‌ره‌وه‌ی کرد، دیتی کۆشکی سپی که‌وتۆته ناو ئابلووقه‌ی سواران. ئه‌فرووزپه‌ری زانی پیره‌ژن بۆ ده‌ستگیرکردنی ئه‌م، ئه‌و سواره چه‌کدارانه‌ی ناردووه. ده‌رحاڵ به‌رگی شه‌ڕی پۆشی‌و ده‌ستی دایه شمشێره‌که‌ی‌و چووه ته‌ویله‌ی ئه‌سپان‌و دوو ئه‌سپی زین کردو به‌هێدی له‌ده‌روازه‌ی کۆشکی سپی هاته ده‌ره‌وه. بۆ ئه‌وه‌ی محه‌مه‌د پاشا له‌خه‌و به‌ئاگا نه‌یێ.

ئه‌سپه‌کان: یه‌کێ ئه‌سپی (باران)و ئه‌وه‌ی تر ئه‌سپی (با) بوو. ئه‌فرووزپه‌ری که‌سواری ئه‌سپی (باران) ده‌بوو، دایده‌کرده باران‌و که‌سواری ئه‌سپی (با) ده‌بوو، هه‌ڵیده‌کرده باو تۆفان.

په‌ری سواری ئه‌سپی باران بوو. ئاسمان ره‌ش‌و تاریك داهات‌و به‌خوڕ دایکرده باران. ئه‌فرووزپه‌ری به‌شمشێر په‌لاماری سواره‌کانی پاشای داو چه‌ندین نه‌فه‌ری لێ کوشتن. سواره‌کانی‌تر به‌په‌شۆکاوی له‌خه‌و ڕاپه‌رین‌و بێ‌ئه‌وه‌ی یه‌کتر بناسن، شمشێریان هه‌ڵکێشاو به‌ربوونه گیانی یه‌کترو یه‌کتریان کوشت.

ئه‌فرووزپه‌ری چووه سه‌ر ته‌پۆلکه‌یه‌ك‌و سه‌یری سواره‌کانی پاشای کرد که‌هه‌موو که‌وتبوونه گیانی یه‌کتر، ئینجا سواری ئه‌سپی (با) بوو و له‌پڕ باو تۆفانێکی سه‌خت هه‌ڵیکردو سواره‌کانی تری پاشای هه‌موو ته‌فرو تونا کرد.

که‌دونیا روناك داهات‌و هه‌تاو که‌وت، ئه‌فرووز په‌ری دیتی له‌و هه‌زار سواره ته‌نیا یه‌ك نه‌فه‌ر به‌زیندوویی ماوه‌و ئه‌وانی‌تر هه‌موو یه‌کتریان کوشتووه. ئه‌و تاکه نه‌فه‌ره‌ش به‌سواری ئه‌سپه‌که‌ی ڕای‌کردو چووه‌وه لای پاشاو روداوه‌که‌ی بۆ گێڕایه‌وه.

ڕۆژی پاشی، پاشا دوو هه‌زار سواری تری نارد بۆئه‌وه‌ی بچن په‌ری ده‌ستگیر بکه‌ن‌و بۆی بێنن.

دوو هه‌زار سواره‌که‌ی پاشا، له‌به‌یانییه‌وه تا به‌تره‌کی شه‌و چوو، ئه‌سپیان تاودا، تا گه‌یشتنه نزیك کۆشکی سپی‌و له‌وێ پشویان دا بۆئه‌وه‌ی سبه‌ی به‌یانی په‌ری ده‌ستگیر بکه‌ن.

دیسان ئه‌فرووزپه‌ری سواری ئه‌سپی (با) و (باران) بوو و هه‌موو سواره‌کانی پاشای ته‌فروتونا کرد، ته‌نیا دوو سێ نه‌فه‌ر توانیان ڕۆحی خۆیان قوتار بکه‌ن‌و خه‌به‌ر بده‌نه پاشاو بڵێن:

قیبلەی عالەم سەلامەتدار بێ، ئێمە نازانین ئەم هەموو لەشکرە لەکوێوە دێو بەیەکەوە پەلامارمان دەدەن. بارانیش دەبارێو دەیکاتە باو تۆفانو توانای جەنگانمان نامێنێ.

پاشا ئەم جارە لەشکرێکی گەورەی پێك هێناو بەسوپاسالاری خۆی سپاردو فەرمانی پێکرد: هەر هێندە گەیشتنە کۆشکەکە، دەوروبەری ئابلووقە بدەنو ئاگر بکەنەوەو مەخەون، بۆئەوەی کەلەشکری دوژمن لەهەموو لاوە پەلاماری دان، بیانبینن.

لەشکرەکە ڕۆیشت، ڕۆیشتن، تا شەو داهات ، گەیشتنە کۆشکی سپیو لەدەوروبەری کۆشکەکە ئاگریان کردەوە.

ئەفروزپەری دیسان بەئاگا هاتوکەلەپەنجەرەوە سەیری دەرەوەی کرد، دیتی بارودۆخ شڕە. چووە مدبەق، یەك مەنجەڵە پڵاوی لێناو محەمەد پاشای لەخەو بەئاگا هێناو گوتی:

دیسان لەشکری پاشا ئابلووقەی داوین. من بەتەنێ دەرەقەتی ئەم هەموو سوپایە نایەم. ئەمشەو دەبێ تۆش لەگەڵما بێی!

ئەوسا دوو (لەنگەری)[٤] پڕ پڵاو کردو لەسەر سفرەی داناو جووتە بازووبەندێکی گەوهەر نیشانی خۆی لەبن پڵاوی یەکێ لەلەنگەرییەکان شاردەوەو بەمێردەکەی گوت:

ئەم لەنگەرییە پڵاوە دەخۆین، ئەوەش کەبازووبەندی خۆمم لەبن پڵاوەکە شاردۆتەوە، دەیهێلینەوە. ئەگەر بەسەلامەتی لەم شەڕە گەڕاینەوە، پڵاوەکە دەخۆینو بازووبەندەکان هەڵدەگرین، خۆ ئەگەر من کوژرام، یان دەستگیرکرام، ئەوەتۆ بگەڕێوە ئێرەو ئەم لەنگەرییە پڵاوە بخۆو بازووبەندەکان هەڵگرەو سواری ئەسپێك بەو هەر کوێیەکی دڵت دەیەوێ بڕۆ ئەوێ. ئەم بازووبەندە گرانبەهایانە، کەلەخەزێنەی هیچ پاشایەکدا نین، بفرۆشە، دەبی بەخاوەنی هەموو شتێكو ئەو عومرەی ماوتە بەخۆشی بەسەر دەبەی.

محەمەد پاشاو ئەفروزپەری لەنگەرییە پڵاوەکەیان خواردو بەرگی شەڕیان پۆشی. محەمەد پاشا سواری ئەسپی (باران) بوو وئەفروزپەری سواری ئەسپی (با) بوو و هاژوایان بۆناو لەشکری پاشا .سەربازانی پاشا لەڕوویان راست بوونەوەو شەڕ دەستی پێکرد. بڕیار بوو محەمەد پاشا،

---

[٤] لەنگەری: قاپێکی گەورەی مسە، خواردنی بۆ میوانان تێ دەکەن.

که‌سواری ئه‌سپی (باران) بوو، ئاگره‌کانی ده‌وروبه‌ری کۆشك بـه‌باران بکوژێنێتـه‌وه بـۆ ئـه‌وه‌ی دونیـا تاریك دابـێ‌و ئینجـا ئه‌فرووزپـه‌ری باوتۆفـان هـه‌ڵ بکـاو سـه‌ربازانی پاشـا تارومـار بکـا، بـه‌ڵام ئه‌فرووزپه‌ری هه‌رچه‌نده چاوه‌ڕێی کرد، هیچ باران نه‌باری‌و ئه‌گه‌ر ئـه‌میش باوتۆفـانی هه‌ڵبکردایـه، گڕوبلێسه‌ی ئاگره‌کان خۆشتر ده‌بوو ده‌وروبه‌ری کۆشك روناکتر ده‌بووه‌وه.

ئه‌فرووز په‌ری زانی محه‌مه‌د پاشا کوژراوه.

سه‌ربازانی پاشا ئه‌فرووز په‌رییان ئابلووقه داو ئاخیری ده‌ستگیرییان کردو ڕۆژی پاشـی گه‌ڕانـه‌وه‌و ئه‌فرووزپه‌رییان دایه ده‌ست پاشا.

کوڕه‌که‌ی پاشا، که‌ئه‌شقی په‌ری له‌سه‌ری دابوو، که‌چـاوی به‌پـه‌ری کـه‌وت داوای لـه‌باوکی کـرد یه‌کسه‌ر ئاهه‌نگی زه‌ماوه‌ندی بۆ ساز بکا.

ئه‌فرووزپه‌ری، که‌هێشتا هه‌ر به‌ئومێدبوو مێرده‌که‌ی خه‌به‌رێکی ببێ، گوتی:

ئێوه مێرده‌که‌ی منتان له‌شه‌ڕ کوشتووه، ده‌بێ چل ڕۆژ تازیه‌ی بۆ دابنێم. ئێوه دوای چل ڕۆژی‌تر ده‌توانن کاروباری زه‌ماوه‌ند ڕێك بخه‌ن‌و من ته‌سلیمی ئێوه‌م.

پاشا قبوولّی کردو داوای له‌کوڕه‌که‌ی کرد ئه‌و چل ڕۆژه دان به‌خۆیدا بگرێ.

ئێستاش بابزانین محه‌مه‌د پاشا چی به‌سه‌رهات:

سوارانی پاشا، محه‌مه‌د پاشایان ئابلووقه‌دا و به‌شمشێرو نێزه کوشتیان‌و که‌له‌شـیان پارچـه پارچـه کردو له‌بیابان جێیان هێشت.

به‌ڕێکه‌وت، ڕۆژی پاشی، حـه‌زره‌تی عـه‌لی (س.خ) له‌گـه‌ڵ قه‌نبـه‌ری نۆکـه‌ریی وه‌فـاداری بـه‌و بیابانه‌دا تێپه‌ڕین.

حه‌زره‌تی عه‌لی (س. خ) فه‌رمووی:

ئه‌ی قه‌نبه‌ر! ئه‌م بیابانه بۆنی جه‌نازه‌ی لێدێ، بڕۆ ، بزانه مه‌سه‌له چییه؟

قه‌نبه‌ر چوو، دیتی ده‌وروبه‌ری کۆشـکی سـپی هـه‌مووی که‌له‌شـی کافرانـه‌و ته‌نیایـه‌ك نه‌فـه‌ر شیعه‌یان له‌ناودایه، ئه‌ویش پارچه پارچه‌کراوه.

قه‌نبه‌ر گه‌ڕایه‌وه‌و خه‌به‌ری دایه حه‌زره‌ت. حه‌زره‌ت فه‌رمووی:

ئەی قەنبەر! برۆ کەلەشی پارچە پارچەکراوی شیعەکەی خۆمان کۆکەرەوە سەریەك و بگەڕێوە.

قەنبەر چوو، فەرمانی حەزرەتی جێبەجێ کردو گەڕایەوە. مـیری ئیمانـداران دوو رکـات نوێـژی کردو دەستی لەبەر قاپی خوای تەعالا پان کردەوەو دوعای کرد. قەنبەریش گوتی: ئامین!

دوعای حەزرەت لەدەرگای پەروەردگار قبـوولّ بـوو و ئێـسك و گۆشـتی محەمـەد پاشـا پێکـەوە نووسایەوەو رۆحی هاتەوە بەرو لەشوێنی خۆی قیت بووەوو گوتی:

ئەوە من بۆچ خەوتبووم؟ ئەی کوا ئەفرووزپەری و سەربازەکان؟ واچاکە بگەڕێمـەوە نـاو کۆشـك و بزانم دەنگ و باس چ هەیە؟

محەمەد پاشا گەڕایەوە ناو کۆشـك و تەماشـای کـرد ئەفرووزپـەری لـەهیچ شـوێنێ دیارنـەبوو. لەنگەرییە پلاوەکەش دەستی لێ نەدرابوو، وەکوو خۆی مابووەوە.

محەمەد پلاوەکەی خواردو بازووبەندەکانی هەلّگرت و لەدلّی خۆیدا گوتی:

(دەبێ بچمە دوای ئەفرووزپەری، بەلّکو نیشانەیەکم لێ چنگ بکەوێ.)

محەمـەد پاشـا بەڕێکـەوت و قـەدەم بەقـەدەم، گولبـانگی قـەدەم (ئاریـستە) و (پاریـستە)[٥]، بەخواستی خوداو بەشقی پێغەمبەر هەر رۆیشت و رۆیشت و ڕێگای تەی کردو لەسـەر گـردان وەکـوو بای تیژو لەناو گەلّییان وەکوو لەهێو لێمـشتی خرۆشـانو وەکـوو بـای سەرسـەر[٦] هـەر رۆیـشت و رۆیشت و رۆیشت. بستێك و چوار ئەنگوست رێی بڕی تا گەیشتە نزیك شارێك[٧] ((خدای خواسـتلان، پیغمبری دوستلان، گیتدی یتشدی، وردی قوتشدی، تپەلردەییل کیمن، دیرلـردە سـیل کـیمین، بـاد صرصرکیمین))[٨] . ((چوو، و چوو، و چوو، بوستەکو، چار بیچیان ری چوو، تا گیشتە شهرەکی))[٩]

---

[٥] ئاریستەو پاریستە: وردو بەحیساب

[٦] باد صر صر: بای توندو سارد

[٧] خالّۆ محەمەد حەسەن میرزایی، خوای لێ خۆش بێ، کەدەگەیشتە ئەم شوێنەی ئەفسانەکە، گەرم دەبوو و هەلّدەچوو و ئەم رستانەی وا بەجوانی و بەجۆشێکی تایبەتییەوە بەتورکی و کوردی دەگوت کەهەموو دانیشتوان فرمێسکی شەوقیان لەچاودا قەتیس دەما. ئەم رستانە لەهەموو چیرۆکەکانیا یەك دوو جار دووبارە دەبوونەوەو جوانی و پەسندی چیرۆکەکەیان زیاتر دەکرد.

[٨] ئەم رستانە بەزمانی تورکین

[٩] ئەم رستانە لە ئەسلەکەدا بەزمانی کوردی خوراسانییە.

محه‌مه‌د پاشا، که‌شه‌که‌ت‌و برسی‌و تینوو بوو، له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(من نه‌ختێ پاره‌م پێبیه، ده‌چمه ئه‌م شاره‌و خه‌ریکی ژیان‌و ئیش کردن ده‌بم تا بزانم خودا چ ده‌کا، به‌ڵکو ئه‌فرووزپه‌ریش خه‌به‌رێکی ببێ)

محه‌مه‌د پاشا، وێڵ‌و سه‌رگه‌ردان به‌ناو شاردا ده‌سووڕایه‌وه، گه‌یشته به‌رده‌رگای ماڵی پیره‌ژنێکی نه‌دار. سه‌لامی کردو پرسی:

دایه! میوان قبووڵ ناکه‌ی؟

پیره‌ژن گوتی:

میوان میوانی خوایه! به‌مه‌رجێ به‌م وه‌زعه فه‌قیرانه‌ی من رازی بێ.

محه‌مه‌د پاشا، که‌چووه ناو ماڵی پیره‌ژن‌و وه‌زعی فه‌قیرانه‌ی پیره‌ژنی دی، یه‌ك مسته دراوی زیوی دایه‌و گوتی:

دایکه گیان! بڕۆ بازار هه‌ندێ ڕۆن‌و برنج‌و سه‌وزه و میوه‌و گۆشت‌و ده‌سته‌نوێن‌و به‌رگێکی چاك بکڕه‌و بیده به‌کۆڵ هه‌ڵگرێك بیهێنێته‌وه ماڵێ.

پیره‌ژن خۆشحاڵ بوو و وه‌کوو با رای کرد چووه بازاڕو هه‌رچی پێی گوترابوو کڕی‌و هێنایه‌وه ماڵێ‌و ئه‌و شه‌وه پڵاوێکی زه‌ریفی لێ ناو هه‌ردووکیان خواردیان.

محه‌مه‌د پاشا گوتی:

پیره‌ژن! له‌ئێستا به‌دواوه من کوڕی تۆم‌و تۆش دایکی منی. هه‌رکه‌سیش لێی پرسیت، بڵێ ئه‌مه کوڕی خۆمه‌و تازه له‌سه‌فه‌ر هاتۆته‌وه.

پیره‌ژن گوتی:

زۆر چاکه! چ له‌وه باشتر هه‌یه؟!

مانگێك به‌سه‌رداچوو، محه‌مه‌د ئه‌و پاره‌ی پێی بوو ته‌واو بوو. ئه‌وسا تاکه بازووبه‌ندێکی ئه‌فرووزپه‌ری دایه پیره‌ژن‌و گوتی:

دایه! ئه‌م بازووبه‌نده، ببه‌و له‌بازاڕ بیفرۆشه‌و که‌ل‌وپه‌لی پێویست به‌پاره‌که بکڕه‌و بیهێنه‌وه.

پیره‌ژن بازووبه‌نده‌که‌ی وه‌رگرت‌و چووه بازاڕی گه‌وهه‌رفرۆشان، به‌ڵام هیچ گه‌وهه‌رفرۆشێ بازووبه‌نده‌که‌ی لێ نه‌کڕی.

پیرەژن لەگەوهەرفرۆشێکی پرسی:

ئێوە بۆچی ئەم بازووبەندە ناکڕن؟

گەوهەر فرۆشەکە گوتی:

ئەگەر هەموو پارەی ئەم بازاڕە بخەیتە سەریەك ناکاتە نرخی ئەم بازووبەندەو ئەمە بەکەس ناکڕێ. واچاکە ئەم بازووبەندە ببەیتە لای پاشا، رەنگە ئەو بۆ بووکە تازەکەی بیکڕێ.

پیرەژن چووە کۆشکی پاشا. پاشا چاوی بەبازووبەندەکە کەوتو لەجوانیی بازووبەندەکە واقی وڕما. لەبەرئەوەی حەزی دەکرد دیارییەکی شیاو پێشکەش بووکە تازەکەی بکات، بەپیرەژنی گوت:

بازووبەندەکە ببە لای بووکەکەم، ئەگەر ئەو ڕای لێ بوو، من لێت دەکڕم!

پیرەژن بازووبەندەکەی بۆ بووکی پاشا برد کە لەکۆشکێکی جوانو سەربەخۆدا دەژیا.

بووکەکە، کاتێ کەچاوی بەبازووبەندەکە کەوت، لەخەنی خۆشییان چاوی برووسکەی داو زانی محەمەد پاشا ماوەو بەدوای ئەمدا دەگەڕێ. جا ئەفرووزپەری بۆئەوەی دڵنیابێ، بەپیرەژنی گوت: دایکە! ئەم بازووبەندە زۆر جوانە، ئەگەر تاکەکەی تریشی هەبێ، من دەمەوێ، ئەگەرنا بەکەلکی من نایە.

پیرەژن گەڕایەوە مالێو ڕووداوەکەی بۆ محەمەد پاشا گێڕایەوە. محەمەد تاکەکەی تری بازووبەندەکەشی دایە پیرەژنو پیرەژن وەریگرتو چووە کۆشکی پاشاو پێشانی ئەفرووزپەری دا.

ئەفرووزپەری دڵنیابوو محەمەد پاشا ماوەو نەمردووە، بۆیە بەپیرەژنی گوت:دایکە! ئەم بازووبەندانە زۆر گرانبەهان. دەبێ کوڕەکەت لەکاتی مامەڵەکردندا لێرە ئامادە بێو سبەی رۆژێ نەڵێ دایکم بێ ڕوخسەتی من فرۆشتوونیو تووشی دەردەسەریمان بکا. وا چاکە، بچی کوڕەکەت بێنی. ئەگەر ئەو ڕازی بوو بازووبەندەکان بفرۆشێ، من دەیانکڕم.

پیرەژن بەپرتەو بۆڵە دیسان گەڕایەوە مالێو قسەکانی ئەفرووزپەری بۆ محەمەد پاشا گێڕایەوە.

محەمەد پاشا گوتی:

قەی ناکا، لەگەڵت دێم!

ئەم دووە، ملی ڕێیان گرتو چوونە کۆشکی پاشا. ئەفرووزپەری و محەمەد پاشا، کەچاویان بەیەکتر کەوت، لەخۆشییان فرمێسکیان لەچاو قەتیس ما، بەڵام ئەفرووزپەری ئیشارەتی بۆ محەمەد پاشا کرد کەهیچ قسە نەکات.

محەمەد پاشا و ئەفرووزپەری لەبارەی نرخی بازووبەندەکان دەستیان بەگفتوگۆ کرد. محەمەد پاشا رووی کردە پیرەژن و گوتی:

دایکە! لەوانەیە مامەڵەی کڕین و فرۆشتنەکە درێژە بکێشێ، واچاکە تۆ هەستی، بچیتەوە ماڵێ، مەنجەڵی ئابگوشت لەسەر ئاگرە نەوەك هەڵبچێ و ئاوەکەی چك بکاو خواردنەکەی بەبنیەوە بسووتێ، من پاشان دێمەوە.

کەس لەوێ نەبوو، کەپیرەژن ڕۆیشت، محەمەدو پەری دەستیان لەملی یەکدی کردو تێر تێر گریان. ئەفرووزپەری گوتی:

ئەی محەمەد! هەرچی بەسەرمان هات، لەئەنجامی ئەو ئیشەی تۆ بوو کەئەو پیرەژنە شووم و بەدیومەت هێنایە ناو کۆشکی سپی. ئێستاش، خێراکە تا کار لەکار نەترازاوە. دوو ڕۆژی تر، چل ڕۆژ مۆڵەتی من تەواو دەبێ و ناچارم دەکەن مێرد بەکوڕی پاشا بکەم.

محەمەد پاشا پرسی:

دەتۆ بڵێ، من چ بکەم!

ئەفرووزپەری گوتی:

تۆ بازووبەندەکان ببە لای پاشاو بڵێ بووکەکەتان پەسەندی کردووە، نرخەکەیم بدەرێ. هەرچی بتەوێ دەتداتێ، چونکە ئەم بازووبەندانە زۆر بەنرخن و خەراجی چەند وڵات دێنن، بەڵام تۆ لەباتی ئەم بازووبەندانە داوای دوو هەگبە دراوو دوو ئەسپ بکە کەخۆت لەناو تەویلەی پاشادا هەڵیانبژێری. پاشا قبووڵ دەکا. تۆ هەگبەدراوەکە وەرگرە بڕۆ تەویلە دوو ئەسپی (با) و (باران)ی تێدایە ئەو ئەسپانە ببەو بڕۆ. کەنیوەشەو داهات، لەپشت فلانە باغ و لەفلانە گۆشەی شار، چاوەڕێم بکە، منیش یەکەم دەرفەتم بۆ هەڵکەوت، خۆم بەتۆ دەگەیەنم و سواری ئەسپەکانمان دەبین و ڕادەکەین.

محەمەد پاشا لەئەفرووزپەری جیابووەوە و چووە کۆشکی پاشاو پەری چۆنی گوتبوو ئاوها بازووبەندەکانی بەپاشا فرۆشت. پاشایش بازووبەندەکانی بۆ ئەفرووزپەری نارد.

محەمەد پاشا پارەکەی وەرگرتو چووە تەویلەو سواری ئەسپی (با) بـوو و ئەسـپی (بـاران)یـشی لەدوو خۆی خستو گەڕایەوە مالّی پیرەژنو ئابگۆشتی خۆی خواردو کەشەو داهـات، محەمـەد پاشـا چەند مستە دراوێکی زیوی دایە پیرەژنو پێی گوت:

دایکە! من ئەمشەو دەبێ سەفەر بکـەم، لەوانەیـە سـەفەرەکەم چـەند ڕۆژێـك درێـژە بکێـشێ، هەرچی پارەم بەتۆ داوە، بۆخۆت خەرجی بکە، تا من دەگەڕێمەوە.

نزیکی نیوەشەو بوو، محەمەد مالاّوایی لەپیرەژن کردو سواری ئەسپ بوو و چووە لای ئـەو باغـەی ئەفرووزپەری دیاریکردبوو و لەپەنا دیوارێك، لەسەر تاتە بەردێك چاوەڕێی کرد.

محەمەد پاشا، لەبەرئەوەی خۆی شـەکەت بـوو و ئەفرووزپـەریش نـەختێ دواکـەوت، وردە وردە پێلوەکانی قورس بوونو هەر بەو شێوەی کەجلـەوی ئەسـپەکانی بەدەسـتەوەبوو، خـەوی لێکـەوت. لەوکاتەدا، یەکێ لەپاسەوانانی شار، کەبەناو کۆڵاناندا دەگەڕاو پاسەوانی دەکرد، ڕێی کەوتـە ئـەوێو کەچاوی بەمحەمەد پاشاو ئەسپەکانی کەوت، چووە پێش و دەستی لەهەگبـەکان دا، زانـی هەگبـەکان پڕ پارەن.

پاسەوانەکە لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەگەر ئەم پارەو ئەم ئەسپانە بۆخۆم ببەم، کەس پێی نازانێو تا دەمرم بەخۆشیو شـادی دەژیـم. بۆچی بەدرێژایی ژیانم، شەو بێداربمو بەناو کووچەو کۆڵاناندا بگەڕێم؟)

ئەوسا جلەوی ئەسپەکانی لەدەست محەمەد پاشا دەرهێنا، کەخـەوی لێکـەوتبوو و ئەسـپەکانی بەکۆڵانێکدا برد، بەڕێکەوت، بەوتاریکە شەوە ئەفرووزپەری بەرەو ڕووی هاتو گوتی:

ئەی محەمەد ! ئەوە بۆ وەستاوی؟ سواربە، بابڕۆین!

کابرای پاسەوان سەیری کرد ئەم ژنە بووکە ناودارەکەی پاشایە، لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەوە ناوی من لەکوێ دەزانێ؟ و لێرە چ دەکا؟)

محەمەد پاسەوان، کەنەوێرا هیچ پرسیار بکا، ئەسپەکانی هێنایە پێشەوە، ئەفرووزپـەری سـواری ئەسپی (با) بوو و محەمەد پاسەوانیش سواری ئەسپی (باران) بوو و بۆ دەرەوەی شار هاژوایان.

غاردە، ئەما غاردە! بەدوو قۆڵی هەر ڕۆیشتنو ڕۆیشتن تا ئاسمـان لـەلای ڕۆژهەڵاتـەوە وردە وردە ڕوناك بووەوە، پەری گوتی:

ئه‌ی محه‌مه‌د! زۆر شه‌که‌ت بووین، ئاگرێك بکه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی خۆمان گه‌رم بکه‌ینه‌وه.

کاتێ که‌محه‌مه‌د پاسه‌وان ئاگری کرده‌وه‌و بلێسه‌ی ئاگره‌که به‌رز بووه‌وه‌و ئـه‌و ده‌وروبـه‌ره‌ی ڕونـاك کرده‌وه، ئه‌فرووزپه‌ری سه‌یری کرد ئه‌م پیاوه محه‌مه‌د پاشا نییه.

ئه‌فرووزپه‌ری به‌سه‌ریدا قیژاندی‌و گوتی:

کابرا، ئه‌تۆ کێی؟

کابرا گوتی.

من محه‌مه‌د پاسه‌وانم.

ئه‌فرووزپه‌ری گوتی:

سه‌گباب! تۆ که‌پاسه‌وانی، له‌وێ چت ده‌کرد؟ پێم بلێ چت له‌ماخۆی ئه‌م ئه‌سپانه کرد؟

ئینجا دوو زلله‌ی توندی له‌بناگوێی ڕاسته‌و چه‌په‌ی محه‌مه‌د پاسه‌وان داو محه‌مه‌د پاشا به‌بێهۆشـی که‌وته ئه‌و گۆڕه.

ئه‌فرووزپه‌ری، که‌قینی جۆشابوو، به‌چه‌قۆ گوێی محه‌مه‌دی بڕی‌و سواری ئه‌سپی خۆی بـوو و دایـه کێوان.

ئه‌شکه‌وتێکی گه‌وره له‌سه‌ر چیاکه هه‌بوو، مه‌کۆی دزو ڕێگران بوو.

ئه‌فرووزپه‌ری، که‌گه‌یشته ئه‌شکه‌وته‌که، دزوڕێگره‌کان ده‌وره‌یان داو ده‌سـتگیریان کـردو بردیانـه لای سه‌رۆکه‌که‌یان.

سه‌رۆکی دزه‌کان، له‌جوانیی ئه‌فرووزپه‌ری واقی وڕماو گوتی: ئه‌م ژنه بۆمن‌و ماڵه‌که‌ی بۆ ئێوه.

به‌ڵام پاسه‌وانی دزه‌کان ناڕه‌زایی ده‌ربڕی‌و گوتی:

نه‌خێر، ئه‌م ژنه هی منه، چونکه یه‌که‌م جار من دیومه!

به‌هه‌رحاڵ، هه‌ریه‌که له‌دزه‌کان به‌بیانوویه‌ك گوتی:

ئه‌م ژنه هی منه!

تا کار گه‌یشته مشت‌ومڕو لێکدان.

ئه‌فرووزپه‌ری، که‌ئه‌مه‌ی بینی، هاواری کرد:

هه‌ی به‌دبه‌ختینه! بۆچی ده‌تانه‌وێ له‌پێناوی ژنێکا یه‌کتر بکوژن؟ گوێ بگرن، من چ ده‌ڵێم!

دزەکان دەستیان لەلێکدان کێشاییەوەو گوێیان دایە قسەکانی ئەفرووزپەری.

ئەفرووزپەری پەری گوتی:

ئێوە ئێستا چین؟و لێرە چ دەکەن؟

یەکێ لەدزەکان گوتی:

ئێمە ئیشمان دزیو ڕێگرییە. پەلاماری شارو گوندو کاروانان دەدەینو هەرچی دەستمان کەوت لەم ئەشکەوتە لەگەڵ یەك دابەشی دەکەین.

ئەفرووزپەری گوتی:

زۆرباشە! ئەمشەویش هەریەکەتان لەسەر بەختی خۆتان بڕۆنە دزیو هەرکەسێ شتی زیاترو بەنرختری هێنایەوە، من بۆ ئەو دەبم!

دزەکان گوتیان:

تەگبیرێکی چاکە!

کەشەو داهات، دزەکان لەئەشکەوتە کە بۆی دەرچوون، پەریش گوتی:

تائێوە دەگەڕێنەوە، من پلاوێکی بەتامتان بۆ لێدەنێم. ئێستا بڕۆن، بزانم کامەتان بەختی یار دەبێ.

دزەکان ڕۆیشتنو خۆیان خستە هەموو مەترسییەکو ئەوەندەی پێیان کرا زێڕو زیوو شتی بەنرخیان دزیو بەرەبەری بەیانی یەك یەك گەڕانەوە.

هەر چل دزەکە، لەناو ئەشکەوتەکە یەکدیگربوونو گوتیان:

زووبن، شتەکان بنرخێنن!

ئەفرووزپەری گوتی:

لەبەرئەوەی ئێوە لەڕێگاوە هاتوونو ماندوونو پلاویش ئامادەیە، پلاوەکە بخۆنو شەکەتی لەشتان دەربکەن، ئەو حەلە شتەکان دەنرخێنین.

هەموو ڕازی بوونو ئەفرووزپەری سفرەی پان کردەوەو بەدزی هەندێ دەرمانی بێهۆشی لەناو مەنجەڵە پلاوەکە کردو پلاوی لە(دەوری)یەکان کردو لەسەر سفرەی دانا.

دزه‌کان که‌وتنه سه‌ر خواردنو گوتیان:به‌ه ! به‌ه! پلاوێکی چه‌ند زه‌ریفه! ده‌ستو په‌نجه‌ت نـه‌رزێ! به‌لام هێشتا قسه‌که‌یان ته‌واو نه‌کردبوو، تووشی سه‌ره‌گێژه بوونو ئه‌شکه‌وتیان له‌به‌رچاو سووڕاو یـه‌ك یه‌ك به‌ربوونه‌وه‌و بێهۆش که‌وتن.

ئه‌فرووزپه‌ری به‌چه‌قۆ گوێی هه‌ر چـل دزی له‌بنـه‌وه‌ڕا بڕیـو هـه‌ر شـتێکی گرانبـه‌های دزه‌کـان هێنابوویان، هه‌مووی له‌ناو هه‌گبان کردو له‌پاشکۆی ئه‌سپه‌کانی به‌ستو له‌ئه‌شکه‌وتی چـل دز هاتـه ده‌ره‌وه.

ئێشتاش با بزانین محه‌مه‌د پاشا چی به‌سه‌رهات:

محه‌مه‌د پاشا، که‌به‌یانی به‌خه‌به‌رهاتو سه‌یری ده‌وروبه‌ری خۆی کرد، دیتی نه‌ئه‌سـپه‌کان مـاونو نه‌ئه‌فرووزپه‌ریش له‌چ جێیان دیاره.. بیری کرده‌وه‌و له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(دیاره په‌ری منی ته‌فره‌داوه‌و ڕۆیشتووه. ده‌بێ بچم، له‌هه‌ر کوێ هه‌یه، بیدۆزمه‌وه.)

له‌ولاوه‌ش محه‌مه‌د پاسه‌وان، که‌له‌به‌رزلله‌ی په‌ری بێهۆش ببوو، کاتێ هاته‌وه هۆش خۆی، دیتـی سه‌رو جل‌وبه‌رگی هه‌مووی خوێنه‌و گوێیه‌کانیشی بڕاون، که‌ده‌ستی دایه گوێیه‌کانی زانـی له‌بنـه‌وه‌ڕا بڕاون.

محه‌مه‌د پاسه‌وان هه‌رچی جوێن‌و قسه‌ی ناشیرینه به‌ئه‌فرووزپه‌ری داو له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ژنه‌کـه! وای ئه‌گـه‌ر بکه‌ویتـه به‌رده‌سـتم، چـۆن پارچه‌پارچـه‌ت ده‌کـه‌مو تۆڵـه‌ی خۆمـت لێده‌که‌مه‌وه.)

ئینجا ملی ڕێی گرت، چوو بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌فرووزپه‌ری بدۆزێته‌وه.

چل دزه‌کانیش ، که‌هاتنه‌وه هۆش خۆیان، دیتیان ژنه‌کـه نـه‌ماوه‌و هه‌مووشـیان گوێیـان بـڕاوه. دزه‌کان سه‌یری یه‌کتریان کردو له‌داخو خه‌فه‌تان تێر به‌یه‌ك پێکـه‌نینو سـوێندیان خـوارد که‌هـه‌رده‌بێ ژنه‌که بدۆزنه‌وه‌و تۆڵه‌ی خۆی لێ بکه‌نه‌وه‌و ئه‌و شووره‌ییه بسڕنه‌وه که ژنێك به‌م ده‌رده‌ی بردوون.

ئه‌وسا دزه‌کان له‌ئه‌شکه‌وته‌که هاتنه ده‌رێو بوونه چه‌ند ده‌سته‌یه‌كو هه‌رده‌سته‌یه‌ك بـۆ سـۆراغی ئه‌فرووزپه‌ری چوونه لایه‌ك.

ئەفرووزپەریش لەگەڵ ئەسپەکانی هەر ڕۆیشت، ڕۆیشت، ڕۆیشت تا گەیشتە نزیك شارێك. لەدوورەوە شوانێکی دی مەڕی دەلەوەڕاندو (خەیلەك-کەپەنگ)[١٠] ئێکی بەسەر شانی دادابوو و شمشاڵی لێ دەدا.

ئەفرووز پەری لێی چووە پێش و ماندوو نەبوونی لێ کردو پرسی:

شوانەکە! بۆنایەی مامەڵەیەکم لەگەڵ بکەی!

شوانەکە گوتی:

مامەلەی چی؟

ئەفرووزپەری گوتی:

هەگبەی پاشکۆی ئەسپەکانم پڕن لەزێڕو زیوو گەواهیرات، ئەسپەکان و پارەو گەواهیراتەکەی خۆمت دەدەمێ، بیبەو تاماوی بەخۆشی بژی، تۆش بەرامبەر بەمە کەپەنك و جل و بەرگی خۆتم بدەرێ.

شوانەکە لەدڵی خۆیدا گوتی:

(هەڵبەت ئەم ژنە شێتە! هیچ مامەڵەیەك لەمە باشتر نابێ!)

ئینجا جل وبەرگ و کەپەنکی خۆی دایە پەری و جل و بەرگ و گەواهیرات و ئەسپەکانی لێ وەرگرت.

ئەفرووزپەری جل وبەرگی شوانەکەی کردەبەرو کەپەنکەکەی بەسەر شانی داداو بەرەوشار کەوتەڕێ.

ئەفرووزپەری، کەچووە ناو شار، لەبەرئەوەی هیچ جێگای نەبوو، چوو لەناو کولخەنی گەرماوو لەناو مشکی و خۆڵەمێشکدا پاڵی دایەوەو نووست.

ڕێکەوتی ڕۆژگار وابوو، پاشای ئەو شارە تازە مردبوو و ڕۆژی پێشتر خەڵك بەخاکیان سپاردبوو و لەبەرئەوەی پاشا هیچ جێنشینی نەبوو، لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەم گزنگی ڕۆژ، بازی تایبەتی شاهانەیان، بەداب و دەستووری تایبەتی و بەئامادەبوونی پیاوانی دەربارو خەڵکی شار، هەڵفڕاند بۆئەوەی بازەکە لەسەر سەری هەرکەسێ نیشت، ئەوە بکەن بەپاشای خۆیان.

---

[١٠] خەیلەك: خیلیك، کەپەنك، سەربەرگێکی لبادە شوان لەکاتی سەرماو باراندا بەسەر شانی خۆیان دادەدەن.

به‌یانی بازیان هه‌ڵدا، باز فڕیو هه‌ر خولی داو خولی داو چوو چـوو، لـه‌ناو کولخـه‌نی گه‌رماوه‌کـه لەسەر کەپەنکی پەری نیشت.

سوارانی پاشاو خه‌ڵکه‌که چـوون دیتیـان وا ده‌رۆزه‌کـه‌رێك لـه‌وێ نووسـتووه، بـه‌ئاگایان هێنـا، سه‌یریان کرد له‌به‌ر دوکه‌ڵو ته‌نیو خۆڵه‌مێشی کوڵخه‌ن ڕه‌ش هه‌ڵگه‌ڕاوه.

گوتیان:

ئه‌م کابرایه بۆ پاشایه‌تی ده‌ست نادا. دیاره ئه‌م بازه تووشی سه‌ره‌گێژه بووه‌و هه‌ڵه‌ی کردووه.

خه‌ڵکه‌که ده‌رۆزه‌که‌ره‌که‌یان له‌ناو کوڵخه‌نی گه‌رماوه‌که ده‌رکردو ڕۆیشتن.

ڕۆژی پاشی، دووباره بازیان هه‌ڵدا. باز فڕیو لـه‌کۆڵانێکا چـاوی به‌ئه‌فرووزپـه‌ری کـه‌وتو چـوو لەسەر سەری نیشت.

خه‌ڵکه‌که چوون سه‌یریان کرد هـه‌مان ده‌رۆزه‌که‌ره‌کـه‌ی ڕۆژی پێـشووه. تووڕه‌بـوونو وه‌رگه‌ڕانـه کابرای ده‌رۆزه‌که‌رو شاربه‌ده‌ریان کرد.

به‌یانی ڕۆژی سێیه‌م، پیاوانی ده‌ربارو خـه‌ڵکی شـار، بـه‌ژنو پیـاوو گه‌وره‌وبـچووکه‌وه، دووبـاره کۆبوونه‌وه‌و بازیان هه‌ڵدا. باز به‌رزبووه‌وه ئاسمانو خولێکی لێداو له‌شار چووه ده‌ره‌وه‌و لەسـه‌ر سـه‌ری کابرای ده‌رۆزه‌که‌ر نیشت که‌له‌شه‌که‌تیان له‌ده‌م ڕێ دانیشتبوو.

سواره‌کانی پاشا، که‌گه‌یـشتنه ئـه‌وێ، سـه‌یریان کـرد بازه‌کـه لەسـه‌ر سـه‌ری هـه‌مان کـابرای ده‌رۆزه‌که‌ری ڕۆژی پێشوو نیشتووه.

گره‌گرو پیاوانی ده‌رباری شار له‌ناوه‌خۆیان که‌وتنه پرسو ڕاو گوتیان: دیاره خوا مه‌یلی وا لەسـه‌ره کابرایه‌کی ده‌رۆزه‌که‌ر ببێ به‌پاشامانو ئێمه هیچ چاره‌مان نییه!

کابرای ده‌رۆزه‌که‌ریان سواری ئه‌سپێك کـردو بردیانـه‌وه شـارو ناردیانـه گـه‌رماوێکی تایبـه‌تیو جل‌وبه‌رگێکی شاهانه‌یان بۆ له(بینه)[11]ی گه‌رما دانا بۆئه‌وه‌ی له‌به‌ری بکا.

ئه‌فرووزپه‌ری خۆی له‌گه‌رماو شووشتو خۆی خه‌ملاندو جلی شاهانه‌ی کرده بـه‌رو هاتـه ده‌ره‌وه‌و چووه ناو خه‌ڵك. خه‌ڵکه‌که له‌کۆکیو جوانیو شکۆداریی، هه‌ر واقیان وڕماو ئیکلامیـان بـۆ کێـشاو له‌ناوخۆیانه‌وه گوتیان:

---

[11] بینه: شوێنی جل داکه‌ندنه له‌گه‌رماو

بەڕاستی جل‌وبەرگی شاهانە هەر لەبەژن‌و بالای خۆی دێ.

پیاوانی دەربار پاشایان لەسەر تەختی فەرمانڕەوایی داناو پیرۆزباییان لێکردو بەم جۆرە ئەفرووزپەری بوو بەپاشا.

پاشای نوێ، جل‌وبەرگی دەرۆزەکەریی خۆی بەئەمانەت لەکۆگای شاهانە دانا. فەرمانبەرەکان سەریان لەم کارەی پاشا سوڕما: ئاخر پاشا تازە چ پێویستی بەم جل‌وبەرگەی دەرۆزەکەریی هەیە؟

یەکێکیان گوتی:

دەرۆزەکەر، ئەگەر سەریشی بگاتە عەرش، یان لەسەر تەختی پاشایەتیش دابنیشێ، هەر دەرۆزەکەرە.

چەند ماوەیەك بەسەر پاشایەتی ئەفرووزپەریدا تێپەڕی. ڕۆژێ ئەفرووزپەری بیری کردەوە:

(ئەو پیاوانەی گوێیان براوە، وابەئاسانی ڕاناوەستن‌و دەکەونە جم‌وجۆڵ بۆئەوەی تۆڵەی خۆیان بکەنەوە)

ئیدی فەرمانی بەنیگارکێشێکی بەناوبانگی شار کرد، چوار نیگاری گەورەی روخسارو دەم‌وچاوی بۆ بکێشێ‌و لەهەر چوار دەروازەی شار هەڵیانبواسن. ئینجا فەرمانی بەفەرمانبەرو پاسەوانەکانی دا، هەرکەسێ لەدەروازەکانی شار هاتە ژوورەوەو بەرامبەر بەم نیگارە وەستاو بەداخ‌و کەسەرەوە سەیری کرد، بیگرن‌و بیبەنە لای پاشا.

محەمەد پاشا یەکەم کەس بوو لەدەروازەی ڕۆژهەڵاتەوە هاتە ناو شارو تەماشای نیگارەکەی کردو ناسی‌و بەداخ‌و کەسەرو چاوی پڕ فرمێسکەوە گوتی:

ئای پەری! ئای پەری! ئای کەلەهەموو کەس‌وکارم زیاتری! ئای ئەفرووزپەری کەلەهەموو کەسم چاترو نازدارتری! ئای پەری! کەمنت ئاوا بەدوای خۆتدا ئاوارەو سەرگەردان کرد! ئاخۆ دەبێ جارێکی‌تر چاوم پێت بکەوێتەوە!؟

پاسەوانەکان، کەدیتیان محەمەد پاشا ڕازونیاز لەگەڵ نیگارەکە دەکا، دەستگیریان کردو بردیانە کۆشکی پاشا.

ئەفرووزپەری، لەپەنجەرەی کۆشکەوە سەیری دەرەوەی دەکرد، دیتی فەرمانبەران وا محەمەد پاشای مێردیان هێنا.

پەری دەستووری دا بیبەنە ماڵی وەزیرو بەچاکی بەخێری بێنن‌و ئاگاداری بن بۆئەوەی ڕا نەکات.

ڕۆژی پاشی، محه‌مه‌د پاسه‌وان له‌ده‌روازه‌ی ڕۆژئاواوه چووه ناو شـارو چـاوی به‌نیگاره‌کـه کـه‌وت، چووه پێش‌و له‌به‌رخۆیه‌وه گوتی: ئای په‌ری! ئای په‌ری! ئای که‌منت به‌دبه‌خت‌و ئـه‌راگێل‌و ده‌ربـه‌ده‌ر کردو گوێیه‌کانت بڕیم، ئه‌گه‌ر بکه‌ویته به‌رده‌ستم په‌ل په‌لت ده‌که‌م‌و تۆڵه‌ی خۆمت لێ ده‌که‌مه‌وه.

فه‌رمانبه‌رانی پاشا ئه‌ویشیان ده‌ستگیر کردو به‌ده‌ستی به‌سته بردیانه کۆشك

ئه‌فرووزپه‌ری به‌فه‌رمانبه‌ره‌کانی گوت:

ئه‌م سه‌گبابه فرێده‌نه زیندان

ڕۆژی پاشی چل دزی گوێبڕاو گه‌یشتنه نزیك شارو له‌به‌ینی خۆیانـه‌وه ڕێـك کـه‌وتن بـن به‌چـوار ده‌سته‌و هه‌ر ده نه‌فه‌ر له‌ده‌روازه‌یه‌که‌وه بچنه ناو شار بۆ ئه‌وه‌ی که‌س هه‌ست نه‌کا هاتوونه‌ته ناوشار.

هه‌ر ده‌سته‌یه‌ك له‌دزه‌کان، که‌چوونه نـاو شـارو نیگـاری پـه‌رییان دی، هه‌رچـی قـسه‌ی نـاڕه‌واو ناشیرین بوو پێیان گوت‌و نیگاره‌کانیشیان پارچه پارچه کرد.

فه‌رمانبه‌رانی پاشا گه‌یشتنه سه‌ریان‌و هه‌موویان ده‌ستگیرکردن‌و فڕێیان دانه زیندان.

ئێستاش گوێتان له‌باسی شوانه‌که بێ:

شوانه‌که به‌شادومانی ئه‌سپه‌کان‌و هه‌گبه گه‌وهـه‌ره‌کان‌و جل‌وبـه‌رگی گرانبـه‌های ئه‌فرووزپـه‌ری وه‌رگرت‌و چووه‌وه مالێ‌و به‌ژنه‌که‌ی گوت:

موژده‌بێ، خوا ئاوڕی لێداینه‌وه!

ئه‌وسا شوانه‌که چووه لای ئاغاکه‌ی‌و مێگه‌له مه‌ڕه‌که‌ی دایه‌وه‌و گوتی:

ئیتر من پیربوویم‌و چیتر شوانیم پێ‌ناکرێ. له‌به‌یانییه‌وه شوانێکی‌تر بۆ مه‌ڕه‌کانت بگره!

ئاغا پرسی:

ئه‌ی کوا که‌په‌نکه‌که‌م!

ئاغا! که‌په‌نکه‌که ڕابوو، که‌لکی هیچی پێوه‌نـه‌مابوو، دامـه کابرایـه‌کی ده‌رۆزه‌کـه‌ر. ئێـستا له‌باتی ئه‌وه هه‌رچی بڵێی دتده‌مێ!

ئاغا گوتی:

نه‌خێر، که‌په‌نکه‌که‌ت به‌هه‌رکێ داوه، ده‌بێ بچی لێی وه‌ربگریته‌وه‌و بۆم بێنیته‌وه. من که‌پـه‌نکی خۆم ده‌وێته‌وه!

شوانه‌که گه‌ڕایه‌وه مالێ‌و له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ئێستا ئەو دەرۆزەکەرە لەکوێ بدۆزمەوە؟ واچاکە بچمە شار، بەڵکو سۆراغێکی بکەم)

رۆژی پاشی، شوانەکە بەرەو شار کەوتەڕێ. کاتێ لەدەروازەی شار چووە ژوورەوە، چاوی بەنیگارەکەی سەر دەروازەکە کەوت، کەباش لێی وردبووەوە، ناسییەوە ئەمە نیگاری دەرۆزەکەرەکەیە. شوانەکە لەدڵی خۆیدا گوتی:

(ئەی دەرۆزەکەر! سەیرە، ئەوە تۆ بەچ پایەیەك گەیشتووی نیگارەکەی تۆیان لەسەر دەروازەی شار هەڵواسیوە، دیارە خوا ئاوڕی لەتۆش داوەتەوە! ئێستا لەکوێ بتدۆزمەوە بۆئەوەی کەپەنکە دڕاوەکەت لێ وەربگرمەوە!)

شوانەکە لەبەرخۆیەوە سەرگەرمیی قسەبوو، کەفەرمانبەران گرتیانو گوێیان بەگریانو پارانەوەی نەداو بردیانە کۆشك.

ئەفرووزپەری، کەچاوی بەشوانەکە کەوت، کەیفخۆش بوو و گوتی:

ئاخیری، ئەوە هەموو هاتن!

بەدەستووری پاشا شوانەکەیان بردە ماڵی وەکیلو بەخێرهاتنێکی گەرمو گوڕیان کردو ئاگاداریەکی باشییان کرد.

رۆژی پاشی، پاشا لەسەر تەخت دانیشتو لەبەردەم گرەگرەو سەرکردەکانا فەرمانی دا شوانەکە بێنن.

شوانەکەیان هێنا. پاشا لێی پرسی:

شوانەکە! تۆ چ پەیوەندیت بەو نیگارەوە هەبوو، قسەت لەگەڵ دەکرد. ڕاست بڵێ نەوەك لەسەرت دەدەم.

شوانەکە سەربردەی خۆی لەسەرەتاوە تا کۆتایی گێڕایەوەو گوتی:

هاتووم بەخاوەنی ئەو نیگارە بڵێم، ئەگەر پێویستی بەو کەپەنکە نییە، بیداتەوە بەمن بۆئەوەی بیدەمەوە ئاغا قرچۆکەکەمو لەشەڕی ئەو پیسۆیە ڕزگارم بێ!

پاشا پرسی:

باشە، ئەگەر ئێستا دەرۆزەکەرەکە ببینی، دەیناسیتەوە؟

شوانەکە گوتی:

بەڵێ!

ئەفرووزپەری تاجی لەسەر سەری خۆی هەڵگرتو قژی خۆی بەسەر شانو ملیدا بڵاوکردەوە!

شوانه‌که هه‌ر حه‌په‌سا که‌دیتی پاشا، ده‌رۆزه‌که‌ره‌کـه خۆیـه‌تی: یه‌کـسه‌ر ئیکلامـی بـۆ کێـشاو ته‌وازۆی بۆ هێنایه‌وه‌و گوتی:

گوناهی من نییه، ئاغاکه‌م ده‌ستبه‌رداری که‌په‌نکه‌که‌ی نابێ‌و منی ناچار کردووه.

پاشا ده‌سـتووری‌دا که‌پـه‌نك‌و جل‌وبـه‌رگی شـوانه‌که‌یان لـه‌کۆگای کۆشـك ده‌رهێنـاو دایانـه‌وه شوانه‌که. ئه‌فروزپه‌ری هه‌ندێ پاره‌و شیرینیشی دایه‌و گوتی:

برۆ! هه‌ر شادو به‌خته‌وه‌ربی!

شوانه‌که زۆر سوپاسی کردو له‌به‌رخۆیه‌وه گوتی:

(ئه‌ی خوای گه‌وره، ئێمه له‌کاری تۆ بێ‌خه‌به‌رین)

ئینجا له‌کۆشکی پاشا هاته ده‌ره‌وه‌و چووه دوو کاری خۆی.

پاشا، رۆژی پاشی فه‌رمان دا چل دزه‌که‌یان هێنا، رووی تێ‌کردن‌و گوتی:

ئێوه چ خراپه‌یه‌کتان لـه‌خاوه‌نی ئـه‌م نیگـاره دیبـوو، جـوێن‌و قـسه‌ی ناشـیرینتان پـێ گـوت‌و نیگاره‌که‌تان پارچه‌پارچه کرد؟

سه‌رۆکی دزه‌کان گوتی:

ئه‌ی پاشا، چ بڵێین! خاوه‌نی ئه‌م نیگاره ئێمه‌ی هه‌موو ته‌فره‌داو گـوێی هـه‌موومانی بـڕی‌و چـی که‌ل‌وپه‌لی گرانبه‌هامان هه‌بوو هه‌مووی بردو ڕایکرد، هێشتا جوێنیشی پێ‌نه‌ده‌ین؟!

پاشا گوتی:

ئه‌ی بۆچی باسی ره‌فتاری ناپه‌سه‌ندی خۆتـان ناکـه‌ن که‌ئـه‌و ژنـه بێ‌سـه‌رداره‌تان ده‌سـتگیرکردو بردتانه ناو ئه‌شکه‌وت‌و ئه‌زیه‌تتان دا؟

ئێوه ئه‌وه چه‌ند ساڵه خه‌ریکی دزی‌و ڕێگرین، ئایا ئه‌م ئیشانه‌ی ئێوه دروست‌و به‌جێیه؟

ئه‌وانیش له‌وه‌ڵامدا تێمان‌و پاشا پرسی:

ئێستا ئه‌گه‌ر ئه‌و ژنه ببینن ده‌یناسنه‌وه؟

دزه‌کان گوتیان:

ئا!

ئه‌فروزپه‌ری تاجی له‌سه‌ر سه‌ری خۆی هه‌ڵگرت‌و سیمای خۆی ده‌رخست. دزه‌کـان ناسـییانه‌وه‌و چرك‌و هۆڕ له‌رزین‌و ده‌ستیان به‌گریه‌و زاری و پاڕانه‌وه کرد.

پاشا فەرمانیدا لەسەری هەموویان بدەن بۆئەوەی کەسی دی لەم وڵاتەدا دزیو ڕێگری نەکات.

ئەو حەلە ئەفرووزپەری فەرمانبەرەکانی نارد، دزەکان هەرچی زێڕوزیوو پارەیان لەئەشکەوتەکە شاردبووەوە، هەموویان هێناو بەسەر هەژارو لێقەماندا دابەشیان کرد.

پاشا، ڕۆژی پاشی داوای کرد محەمەد پاسەوان بێننە حزووریو لێی پرسی:

باشە، کەچەڵ! تۆ ئاشنایەتیت لەگەڵ خاوەنی ئەم نیگارە هەیە کەئەوها هەڕەشەت لێدەکردو نیگارەکەت دڕاند؟

پاسەوان گوتی:

خاوەنی ئەم نیگارە منی خاپاندو گوێیەکانی بڕیمو ئەسپو زێڕو گەواهیراتی منی بردو هەڵات.

پاشا گوتی:

درۆ دەکەی! تۆ شەریك دزو ڕەفیق قافڵەی! تۆ لەباتی ئەوەی ئەرکی خۆت جێبەجێ بکەیو پارێزگاری لەگیانو ماڵو ناموسی خەڵك بکەی، چووی ئەسپو گەواهیراتت لەو کابرا بەسەزمانە دزی کەچاوی چووبووە خەوو و ڕۆیشتیو تووشی ئەو ژنە هاتی. ئێستا دەبێ سزای خۆت وەربگری.

ئەوسا ئەفروزپەری خۆی پێناساندو فەرمانی بەفەرمانبەرەکانی کرد لەسەری بدەن بۆئەوەی ئیتر کەس لەباتی خزمەت، خیانەت نەکا.

پاشا، ڕۆژی پاشی، داوای کرد محەمەد پاشا بێننە کۆشك.

پاسا پرسی:

هۆ ڕێبوار! تۆ چ ئاشنایەتیت لەگەڵ خاوەنی ئەم نیگارە هەیە کەلەبەردەمیا کەوتیتە گریەو زاریو لاواندنەوە.

محەمەد پاشا، سەربردەی خۆی، هەر لەڕۆژی وەسیتی باوکیو کەوتنە شوێن مامزەکەو زەماوەندکردنی لەگەڵ ئەفروزپەریو گرفتاریبوونی پەریو سەرگوزەشتەکانی تریشی هەموو گێڕایەوە.

پاشا گوتی:

بەڕاستی چیرۆکێکی پڕ ڕووداوو پڕداخو کەسەرە! ئێستا ئەگەر ئەو ژنە ببینی، دەیناسیتەوە؟

محەمەد پاشا گوتی:

چۆن ناینناسمەوە! من قەت لەبیری ناکەم!

پاشا تاجی له‌سه‌ر سه‌ری خۆی کرده‌وه‌و سیماو ئه‌دگاری خۆی ده‌رخست. محه‌مه‌د پاشا هـه‌رتاس بردییه‌وه، چونکه سه‌یری کرد ئه‌مه ئه‌فرووزپه‌ری خۆیه‌تی.

محه‌مه‌د پاشا که‌وته سه‌رده‌ستو پێی ئه‌فرووزپه‌ری‌و فرمێسکی له‌چاوان هاته خوارێ.

ئه‌فرووزپه‌ری، دستی محه‌مه‌د پاشای گرتو له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی داینا‌و خۆیـشی له‌بـه‌رده‌می وه‌ستاو رووی کرده پیاوه‌کانی ده‌ربارو سه‌رکرده‌کان‌و گوتی:

ئه‌ی خه‌ڵکی چاك‌و میهره‌بان! باش بزانن ئه‌م پیاوه مێردی منه‌و بۆ دۆزینه‌وه‌ی من وازی لـه‌تاج‌و ته‌ختی خۆی هێناوه‌و ئـاواره‌ی چـۆل و بیابـان بـووه. ئێـستاش ئه‌گـه‌ر ده‌تانـه‌وێ به‌پاشـای خۆتـان هه‌ڵبژێرن، ئێمه هه‌ردووکمان له‌خزمه‌تی ئێوه‌دا ده‌بین، ئه‌گه‌رنا پاشایه‌کی تر بـۆ خۆتـان هه‌ڵبـژێرن‌و ڕوخسه‌ت بده‌ن ئێمه‌ش بکه‌وینه دوو ئیشی خۆمان.

خه‌ڵکه‌که هه‌موو ده‌ستی دوعایان به‌رزکرده‌وه‌و داوایان لێکردن منـه‌تباریان بکـه‌ن‌و پاشـایه‌تی شاره‌که قبووڵ بکه‌ن.

ئه‌فرووزپه‌ری و محه‌مه‌د پاشا قبووڵیان کردو فه‌رمانیان دا ئاهه‌نگێکی گه‌وره ساز بده‌ن!

سازنده‌و هونه‌رمه‌ند که‌وتنه ئاوازلێدان‌و هه‌ڵپه‌رکێ‌و هه‌موو خه‌ڵکه‌که تا یه‌ك حه‌فته له‌کۆشـکی پاشادا هه‌ر خه‌ریکی ئاهه‌نگ‌و شیرینی خواردن بوون.ئه‌وان به‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌یشتن.

منیش هاتمه خزمه‌تی ئێوه‌و ئومێـده‌وارم ئێـوه‌ش بـه‌ئاره‌زووی خۆتـان بگـه‌ن‌و هـه‌رگیز خـوداو قودره‌تی خوداتان له‌بیرنه‌چێ که‌هه‌موو شتێکی به‌ده‌سته‌و به‌یه‌ك شه‌و پاشا ده‌کا به‌گه‌داو گـه‌دا ده‌کـا به‌پاشا.

٨

شا سوڵتانی مارو میهر نیگار

هەبوونەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، پیرەمێردێکی چیلکەکەر هەبوو، ژنی مردبـوو و سێ کچی گەورەی لەماڵەوە هەبوو. هەموو رۆژێ دەچووە چۆڵو بیابـانو لـەدامێنی چـیا هەنـدێ درکو داڵو چـیلکەی کـۆدەکردەوەو بەگوریـسێك دەیبەسـتو دەیکـردە پـشتیو لەپـشتی خـۆی هەڵدەداو دەیهێنایە شارو دەیفرۆشتو بەپارەکەی، نانو ماستی دەکڕیو دەیبردەوە ماڵێ.

رۆژێ لەرۆژان، کابرای چیلکەکەر، کـەدرکو داڵو چـیلکەی خـۆی کـردە پـشتی، هەرچـەندە هەوڵیدا نەیتوانی پشتییە درکو داڵەکە لـەزەوی بـەرز بکاتـەوە. گوریـسەکەی لـەدرکو داڵەکـە کردەوەو هەندێ درکو داڵی هەڵگرت بۆئەوەی پشتییەکە سـووکتر بـێ، بـەڵام دیـسان هەرچـەندە هەوڵیدا، نەیتوانی پـشتییە درکو داڵەکـە لـەزەوی بەرزبکاتـەوە. پیرەمێـرد زۆر سەرسـام بـوو، دووبارە گوریسەکەی کردەوەو هەندێ درکو داڵی تری لابرد، لەپڕ سەیری کـرد مـارێکی زل خـۆی

له‌ناو دڕك‌و داڵه‌كه شاردۆته‌وه. كابرای چیلكه‌كه‌ر، كاتێ چاوی به‌مارەكه كه‌وت، كه‌تاجێكی جوانی له‌سه‌ر بوو، زۆر ترسا.

مارەكه به‌كابرای چیلكه‌كه‌ری گوت:

پیره‌مێرد! مه‌ترسه! من شاسوڵتان ماری شای مارانم، ئه‌گه‌ر كچی خۆتم بده‌یتێ، له‌ماڵی دونیا بێنیازت ده‌كه‌م‌و له‌نه‌بوونی‌و به‌دبه‌ختی ڕزگارت ده‌كه‌م، به‌ڵام ئه‌گه‌ر نه‌مده‌یتێ، بچیته هه‌ر شوێنێ ده‌تدۆزمه‌وه‌و به‌ژه‌هری كوشنده‌ی خۆم ده‌تكوژم.

پیره‌مێرد گوتی:

ئه‌ی سوڵتانی ماران، روخسه‌ت بده ئه‌م پشتییه دڕك‌و داڵ‌و چیلكه‌یه ببه‌مه شارو پرس به‌كچه‌كانم بكه‌م. سبه‌ی خه‌به‌ره‌كه‌ت بۆ دێنم

شا سوڵتانی مار قبوڵی كردو له‌ناو پشتییه دڕك‌وداڵ‌و چیلكه‌كه‌ی كابرا هاته ده‌ره‌وه.

پیره‌مێرد پشتییه دڕك‌و داڵه‌كه‌ی له‌پشتی خۆی هه‌ڵداو چووه شارو فرۆشتی‌و به‌پاره‌كه‌ی، هه‌ندێ نان‌و پیوازی كڕی‌و بردییه‌وه ماڵێ.

شه‌و، كه‌هه‌موو له‌سه‌ر سفره كۆبوونه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی نان‌و پیوازێك بخۆن، كچه‌كان دیتیان باوكیان عاجزو نیگه‌رانه. لێیان پرسی: بۆچی عاجزی. پیره‌مێرد، به‌چاوی پڕ فرمێسكه‌وه هه‌قایه‌تی خۆی‌و شا سوڵتانی ماری بۆ گێڕانه‌وه‌و گوتی:

ئه‌گه‌ر ئێوه یه‌كێكتان مێرد به‌سوڵتانی ماران بكه‌ن، ئێمه ده‌بین به‌خاوه‌نی ماڵ‌و سامانێكی زۆرو له‌م نه‌گبه‌تی‌و به‌دبه‌ختییه رزگار ده‌بین، به‌ڵام ئه‌گه‌ر قسه‌كه‌ی ره‌ت بكه‌ینه‌وه، ئه‌و ماره دێ‌و به‌من وه‌ده‌داو ده‌مكوژێ.

كچی هه‌ره گه‌وره به‌ناڕه‌حه‌تی گوتی:

باوكه! من هه‌رگیز ڕازی نابم مێرد به‌و ماره بكه‌م، جا تۆ ده‌كوژێ، یان ناتكوژێ — كه‌یفی خۆیه‌تی. كچی ناوه‌نجیش بیانوویه‌كی هێنایه‌وه‌و قبوڵی نه‌كرد، به‌ڵام كچی گچكه، كه‌ناوی میهرنیگاربوو، گوتی:

باوکە، من داخوازی تۆ جێبەجێ دەکەمو شـوو بەشاسـولتانی مـاران دەکـەمو ئامـادەم ئـەو بکوژێ، بەلام هیچ زەرە لەتۆ نـەدا، چـونکە ئەگـەر تـۆ بکـوژرێی ، ئێمـەش ژیانمـان دەکەوێتـە مەترسیو ئیتر نان پەیداکەرو پشتیوانمان نامێنێ.

پیرەمێـرد بەقـسەی میهرنیگـار شـادو کـەیفخۆش بـوو. رۆژی پاشـی چـووە چـۆلەوانیو بەشاسولتانی ماری گوت کەکچی گچکەی ئامادەیە شووی پێ بکا.

شای ماران کەیفخۆش بوو و گوتی:

پیرەمێرد، سبەینێ عەسرێ لەلای قیبلەوە دەبێ بەتۆزو غوبار، ئەمە نیشانەی ئەوەیە ئێمە بـۆ خوازبێنیو شیرینی دێینە مالی ئێوە، ئێوە خۆتان ئامادە بکەن.

شای ماران رۆیشتو کابرای چـیلکەکەر پـشتییە درکو دالەکـەی کـۆکردەوەو بردییـە شـارو فرۆشتیو چووەوە مالیو قسەکانی شای مارانی بەکچی گچکە گوت:

خوشکە گەورەکان پێکەنینیان پێهات کەخوشکیان شوو بەمارێك دەکاتو تیزیان پێکرد.

رۆژی پاشی، عەسر بوو، تۆزوغوبارو تۆفانێك لەلای قیبلەوە هەستاو هات، هات تـا لـەمالی پیرەمێردەکە نزیك بووەوە. ئەوسـا کۆمەڵـە کەسـێك لـەناو تۆزوغوبارەکـە دەرکـەوتن، هیربـاری گەورەی پڕ خورمـاو شـیرینیو نـوقڵو نـەباتیان لەسـەر سـەرو لەسەردەسـت بـوو و بـەگۆرانیو هەڵپەڕکێو دۆڵ کوتان چوونە مالی کابرای چیلکەکەر.

چەند بەرانێکی گەورەیان لەگـەڵ خۆیـان هێنـابوو، هـەموویان سـەربڕینو کردیانـە کـەبابو مەنجەڵە پلاویشیان خستە سەر ئاگر، ئینجا پارەو گـەواهیراتێکی زۆریـان پێـشکەش پیرەمێـردی چیلکەکەر کردو میهرنیگاریان لەشاسولتانی مار، مارە کردو چێشتیان خـواردو بەشـادو خۆشـی، میهرنیگاریان کردە بووکو سواری ماینێکیان١ کردو گەڕانەوە.

حەفتەیەك پێچوو، کچەکانی کابرای چیلکەکەر بەباوکیان گوت:

باوکە! واچاکە سبەینێ بچینە دیدەنی خوشکمانو بزانین وەزعی چۆنە.

پیره‌میـرد ڕازی بـوو و ڕۆژی پاشـی کـچه‌کان چـه‌ند دانـه کـادیو نـانی به‌کـسکه‌و هه‌نـدێ کیشته[٢]و گێوژیان له‌ناو تۆربه‌یه‌ك کردو به‌ره‌و کێوان که‌وتنه‌ڕێ.

شای ماران، که‌پیاوێکی گه‌نجو کۆك بوو، به‌که‌یفخۆشی کابرای چـیلکه‌که‌رو کـچه‌کانی بـرده ناو ئه‌شکه‌وت. ماوه‌یه‌ك ڕۆیـشتن گه‌یـشتنه ژێرزه‌مینێکـی گـه‌وره‌و چـاویان بـه‌باغێکی گـه‌وره‌و کۆشکێکی شکۆدار که‌وت که‌هـه‌رگیز شـتی وایـان به‌چـاوی خۆیـان نـه‌دیبوو و بـه‌گوێی خۆیـان نه‌بیستبوو. له‌سه‌ر پلیکانه‌ی کۆشکه‌که، میهرنیگار هاتـه پێـشوازی بـاوك‌و خوشـکه‌کانیو ده‌مو ده‌ستی یه‌کتریان ماچ کردو بردنیه ناو کۆشکه‌که.

خوشکه‌کان، که‌چاویان به‌م هه‌موو جوانیو شکۆمه‌ندیو زێڕو گـه‌واهیراتو کـه‌نیزو نۆکـه‌ره‌ی ناو کۆشك کـه‌وت، له‌سه‌رسـامییان ده‌میـان بـه‌ش بـووه‌وه‌و داخیـان خـوارد کـه‌خۆیان میّردیـان به‌شاسولّتانی مار نه‌کردو له‌ناخی دلّه‌وه ئێره‌ییان به‌خوشکیان برد.

پیره‌میّردی چیلکه‌که‌رو کچه‌کانی چه‌ند ڕۆژێ له‌کۆشـکی شاسـولّتانی مـار مانـه‌وه‌و به‌تـه‌باو تفاقی ڕۆژیان به‌سه‌ر ده‌برد تا ڕۆژێ شا سولّتانی مار پێی گوتن:

من ده‌بێ بۆماوه‌ی چه‌ند ڕۆژێ بچمه سه‌ردانی دایك‌و پوورو خزمه‌کانم.

ئینجا میهرنیگاری برده لایه‌ك‌و پێی گوت:

ئه‌ی یاری وه‌فادار! بۆماوه‌ی چه‌ند ڕۆژێك لێت دووردەکه‌وه‌مه‌وه، رازێك هه‌یـه‌ده‌بێ پێـت بلّـێم، به‌لاّم نابێ به‌که‌س بلّێی: ڕۆحی من له‌ناو ئه‌و شووشه دایـه که‌له‌سـه‌ر ره‌فـه‌ی ژووری میوانانداییـه‌و ده‌بێ زۆر چاك ئاگاداری بیت. ئه‌گه‌ر ئه‌و شووشه‌یه بشکێ، هه‌رگیز نامبینیته‌وه، تـه‌نیا به‌وه‌نـه‌بێ که‌پێلاّوێکی ئاسن بکه‌یته پێو عه‌سایه‌کی ئاسن به‌ده‌سته‌وه بگریو شار به‌شار و دێ بـه‌دێ بـڕۆی تا بنی پێلاّوه ئاسنینه‌که‌ت کون ده‌بێو نووکی عه‌ساکه‌ت ده‌سوێ.

میهرنیگار گوتی:

---

[١] له فارسییه‌که‌دا (ئه‌سپ) نووسراوه به‌لاّم له‌کورده‌واری بووك سواری ئه‌سپ ناکرێ، سواری ماین ئه‌کرێ، بۆیه لێره به‌دواوه هه‌رجاره‌ی باسی بووك بێ، (ئه‌سپ)م کردووه به ماین (و.)

[٢] کیشته: له‌تکه زه‌رده‌لوو

هاوسەرەکەم! هیچ خەمت نەبێ، بەخـەیاڵی ئاسـوودەوە بـڕۆ سـەفەر. هـەرگیز واناکـەم رازت ئاشکرا ببێ.

ئەوسا شا سوڵتانی مار مالاّوایی کردو بزربوو و میهرنیگار گەڕایەوە لای خوشکەکانی

خوشکە حەسوودەکان، بۆئەوەی بەبنو بۆتکەی کاروژیانی میهرنیگـارو مێـردی بکـەون، زۆر پرسیاریان لەمیهر نیگار کرد، داوایان لەکرد پێیان بڵێ: مێردەکەی چۆن بۆتـە خـاوەنی ئـەم پلـەو پایەیە؟ و ئەم هەموو سامانەی لەکوێ هێناوە؟ و چۆن هەر کاتێ بیەوێ دەبێتە مـارو هـەر کاتـێ بیەوێ دەبێ بەگەنجێکی جوانو شادومان؟ و..

میهرنیگاری ساویلکە هەموو شتەکانی بەخوشـکەکانی گـوتو بـێ ئـەوەی داوای لێ بکـەن ڕازی مێردی ئاشکرا کرد.

ڕۆژی پاشی، کاتێ میهرنیگـار چـووبووە نـاو مدبـەقی کۆشـك، خوشـکەکان چـوونە ژووری میوانانو شووشەکەیان گرتو بەعەردیان داداو شـکاندیان. لـەپڕ بـوو بـەتۆفانو هـەموو شـوێنی رەشوتاریـك داهـاتو دوای نـەختێ میهرنیگـار خـۆی لـەبیابانێکی وشـكو قـاقڕ دۆزییـەوە. نەکۆشکەکە مابوو و نەخوشکە حەسوودەکانی.

میهرنیگار زۆر گریاو نەفرەتی لەخۆی کردو لەسەروگوێلاکی خۆی داو هاواری کردو بوورایەوە. کەبەهۆش خۆی هاتەوە، ڕووی کردە ئاسمانو گوتی:

خودایە! بمبەخشە! کەتاوانم کردو رازی مێردەکەمم لای خوشکەکانم ئاشکرا کرد.

خودایە! فریام کەوە! هەر خۆت فریادرەسی بێچارەو بێ دەرەتانانی.

ئەوسا هەستاو بەتەپوکۆ ڕۆیشت، ڕۆیشت تا بەردەبەری رۆژاوا گەیشتە گوندێك.

(خێرات)[٣] ێك لەو گونـدە هـەبوو، بانەکـەی تـەپی بـوو و دەرگـەو پەنجـەرەکانی شـکابوون. میهرنیگار بەپرسیاران چووە ئـەوێو سـەیری کـرد چـەند کەسـێکی لـەخۆی دامـاوتر، هەریەکـە

---

[٣] خێرات: خانوویەکی گەورەبوو لەهەندێ گوندی گەورەدا هەبوو بۆ ئەوەی ڕێبوارو نەدارو هەژار شەوی تێدا بەسەربەرن. ئەم خێراتانە سەکۆیەکی یەك مەتر بڵند و ئاگردانو سۆبەیان تێدابوو. ڕێبوار لەسەر سەکۆکە نانیان دەخواردو هەقایەتیان دەگێڕایەوەو پشوویان دەدا.

له‌قوژبنێکی خێراته‌که دانیشتوون‌و به‌ده‌م ره‌نج‌و به‌دبه‌ختی خۆیانه‌وه ده‌تلێنه‌وه. ئه‌ویش چووه ژوورەوه‌و له‌کوژیه‌ك خۆی گرمۆڵه کرد. میهرنیگار گوێی له‌ده‌نگی چه‌کووشی ئاسنگه‌رێك بوو و قسه‌ی شاسوڵتان ماری بیرکه‌وته‌وه که‌پێی گوتبوو ئه‌و کاته ده‌توانی به‌میێرده‌که‌ی بگا که‌پێڵاوو عه‌سای ئاسنی هه‌بێ‌و ئه‌وه‌نده بڕواو به‌دوویدا بگه‌ڕێ تا بنی‌پێڵاوه ئاسنینه‌کانی ده‌درێن‌و نووکی عه‌ساکه‌ی ده‌سوێ.

میهرنیگار ئاهێکی ساردی له‌ناخی دڵی پڕ ده‌ردی هه‌ڵکێشاو هه‌ستا چووه دوکانی ئاسنگه‌ره‌که‌و داوای لێ کرد جووته پێڵاوێك‌و عه‌سایه‌کی له‌ئاسن بۆ دروست بکا، به‌ڵام له‌به‌رئه‌وه‌ی هیچ پاره‌ی پێ نه‌بوو، له‌باتی پاره ئه‌نگوستیله‌زێڕه‌که‌ی خۆی دایه ئاسنگه‌ره‌که.

رۆژی پاشی، جووته پێڵاوو عه‌سای میهرنیگار ئاماده بوو. میهرنیگار پێڵاوه‌کانی کرده پێ‌و عه‌ساکه‌ی به‌ده‌سته‌وه گرت‌و به‌ده‌م (ئه‌للاو محه‌مه‌دو عه‌لی) له‌گونده‌که بۆی ده‌رچوو و به‌ره‌و قیبله ڕێگای گرته‌به‌ر.

میهرنیگار، کاتی نیوه‌ڕۆ، گه‌یشته سه‌رکانییه‌ك، چه‌ند مێگه‌له مه‌ڕو بزنێك له‌ده‌وری کانییه‌که ده‌له‌وه‌ڕان. میهرنیگار چووه لای شوانه‌کان‌و پارچه نانێکی لێ وه‌رگرتن‌و خواردی‌و که‌نه‌ختێ هاته‌وه سه‌رخۆی، پرسی:

ئه‌رێ ئه‌م مێگه‌لانه هی چ که‌سێکن؟

شوانه‌کان گوتیان:

ئه‌مانه هی شا سوڵتانی مارن‌و مارەیی میهرنیگارن.

میهرنیگار به‌بیستنی ئه‌م قسانه، چاوه‌کانی تاری بوون‌و له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ئه‌ی میهرنیگاری به‌دبه‌خت! به‌قسه‌ی خوشکه‌کانت، ئه‌و ژیانه خۆشه‌ی خۆت ره‌ش کردو میێردی خۆت له‌ده‌ست دا، ئێستاش ده‌بێ ئه‌م ره‌نج‌و ده‌رده‌سه‌رییه بچێژی.)

میهرنیگار له‌ڕۆیشتنی خۆی به‌رده‌وام بوو، ڕۆیشت، ڕۆیشت، تا به‌ره‌به‌ری ڕۆژاوا گه‌یشته دامێنی چیایه‌ك‌و سه‌یری کرد چه‌ند ره‌وه ئه‌سپێك له‌میێرغوزارێك ده‌له‌وه‌ڕێن‌و ره‌وه‌وانه‌کان له‌به‌ر سێبه‌ری دره‌ختێك دانیشتوون‌و شمشاڵ ده‌ژه‌ننو گۆرانی ده‌چڕن.

میهرنیگار لێیان چووه پێش‌و لێی پرسین:

ئەرێ ئەم ڕەوە ئەسپانە هی چ کەسێکن؟

ڕەوەوانەکان گوتیان:

ئەم ئەسپانە هی شاسوڵتانی مارنو مارەیی میهرنیگارن.

میهرنیگار تووکو نەفرەتی لەخۆی کردو گوتی:

یاخوا میهرنیگار ناوی لەلاپەرەی ڕۆژگار بسڕێتەوە کەنرخی ئەم هەموو نیعمەتەی نەزانیو خۆی تووشی ئەم کلۆڵیو بەدبەختییە کرد.

میهرنیگار ئەوشەوە لایدایە گوندێکی سەر چیاو هەندێ نانی پەیدا کردو خواردیو گوتی:

خودایە! گرفتاریی هەموو گرفتاران یەك لابکەوەو بەهانای من وەرە!

ئینجا لەبەر شەکەتیو ماندوێتی خۆی خەوی لێ کەوت.

بەیانی، کەرۆژ سەری دەرهێنا، میهرنیگار دیسان پێلاوەکانی کردەپێو دەستی دایە عەساکەیو بەشەلەشەلو تەپو کۆو بەپێی بریندارەوە ملی ڕێی گرتەبەرو ڕۆیشت، ڕۆیشت تا بەرەبەری ڕۆژاوا گەیشتە دامێنی چیایەکی گەورەو سەیری کرد کۆمەڵە وشترێکی زۆر وا لەوێ دەلەوەرێن. میهرنیگار لەوشترەوانەکانی پرسی:

ئەرێ ئەم وشترانە هی چ کەسێکن؟

وشترەوانەکان گوتیان:

ئەم وشترانە هی شا سوڵتانی مارنو مارەیی میهرنیگارن!

میهرنیگار فرمێسکی لەچاو قەتیس ماو دونیای لەبەرچاو تاریك داهاتو تووکو نەفرەتی لەبەختی کەچی خۆی کرد.

میهرنیگار چەند ڕۆژو چەند هەفتەو چەند مانگ، ئاوارەی کێوان بوو. هەر دەڕۆیشتو دەڕۆیشت. لەهەر شوێنێ ڕەوەیەك، یان گوندێك، یان باغێك ، یان کۆشکێکی دەدیو دەیپرسی خاوەنەکەی کێیە، پێیان دەگوت:

هی شاسوڵتانی مارەو مارەیی میهرنیگارە!

ڕۆژێ، کاتی نیوه‌ڕۆ بوو، میهرنیگار گه‌یشته شارێك‌و چووه سه‌ر کانییه‌ك‌و ویستی پێیه‌کانی بشوا، سه‌یری کرد بنی پێڵاوه‌کانی کون بوونه‌و نووکی عه‌ساکه‌ی سواوه‌و کرتاوه. له‌و کاته‌دا، له‌پڕ دیتی چه‌ند ژن‌و کچێك ده‌وره‌یان گرتووه‌و به‌سه‌رسامی ته‌ماشای ده‌که‌ن.

دایك‌و پووری شاسوڵتانی مار ماڵیان له‌م شاره بوو و شاسوڵتانی مار هاتبووه لای ئه‌مان. دایکی، کچه خوشکی خۆی بۆ داخوازی کردبوو، به‌ڵام شاسوڵتانی مار رازی نه‌بوو زه‌ماوه‌ند له‌گه‌ڵ کچه پووری خۆی بکا، هه‌ر چاوه‌ڕێی میهرنیگار بوو بۆئه‌وه‌ی بێت‌و وه‌فاداری خۆی بۆ مێردی بسه‌لێنێ.

به‌ڕێکه‌وت، دایکی شاسوڵتانی ماریش بۆ ئاوبردن هاتبووه سه‌ر کانییه‌که‌و که‌گه‌ڕایه‌وه ماڵێ به‌کوڕه‌که‌ی گوت کچێکی غه‌ریبه هاتۆته شار.

شاسوڵتانی مار که‌ئه‌م خه‌به‌ره‌ی بیست، له‌خۆشییان چاوی بریسکه‌ی دا، به‌ڵام هیچی به‌دایکی نه‌گوت‌و دوای نه‌ختێ به‌دزی له‌ماڵه‌وه هاته ده‌رێ‌و چووه سه‌رکانی‌و سه‌یری کرد میهرنیگار له‌شه‌که‌تییان له‌سه‌ر کانی راکشاوه‌و خه‌وی لێ که‌وتووه.

شاسوڵتانی مار چووه پێشه‌وه‌و له‌سه‌ره‌خۆ سه‌ری میهرنیگاری له‌سه‌ر ئه‌ژنۆی خۆی داناو له‌شادیی دیتنه‌وه‌ی میهرنیگار، فرمێسکی له‌چاو قه‌تیس ماو دڵۆپه فرمێسکێك تکایه سه‌ر روومه‌تی میهرنیگارو له‌خه‌و به‌ئاگای هێنا.

میهرنیگار چاوی کرده‌وه‌و خۆی له‌ته‌ك شاسوڵتانی مار بینی‌و له‌به‌ر خه‌م‌و شادی زریکه‌یه‌کی کردو له‌هۆش خۆی چوو.

شاسوڵتانی مار هه‌ندێ ئاوی کانییه‌که‌ی له‌ده‌م‌وچاوی میهرنیگار رشاندو میهرنیگار هاته‌وه هۆش خۆی‌و گوتی:

ئه‌ی یاری بێ وه‌فا! سه‌یرکه چیت لێکردووم‌و چۆن ئاواره‌ی کێوو بیابانت کردووم.

شا سوڵتانی مار زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی هاتێ‌و گوتی:

غەمت نەبێ، دەورانی کلۆڵی‌و بەدبەختیمان بەسەر چوو. هەستە بچینەوە ماڵێ، بەڵام ئەگـەر دایکم‌و پوورم‌و کچە پوورەکەم بزانن ئێمە یەکتر دەناسین، دەتکوژن، ها! جا هەرچەندە لێیان پرسـی بڵێ من ناینناسم.

بەدووقۆڵی ملی ڕێیان گرت‌و چوونەوە ماڵێ!

دایکی شا سوڵتانی مار، ژنێکی جادووگەرو فیتنەباز بوو، کەچـاوی بـەمیهر نیگـار کـەوت، لەکوڕەکەی پرسی:

ئەوە بۆچی ئەم کچەت لەگەڵ خۆت هێناوەتە ماڵێ؟ نازانی ئەمـە بنیادەمـە؟ و پێـی بەهـەر جێگایەك بکەوێ، تێك‌وپێکی دەدا!

شاسوڵتانی مار گوتی:

دایکە! ئەم ژنە بەدبەخت‌و کەترەو پەککەوتەیە. بەزەییم پێدا هاتەوەو هێنامەوە پاروو‌ە نانێـك بخواو کارەکەریت بۆ بکا، ئەمە هیچ زەرەرێکمان پێ ناگەیەنێ.

شاسوڵتانی مار، بەهەر جۆرێ بوو، دایکی رازی کرد کە میهرنیگار لای ئەوان بگیرسێتەوە.

چەند ڕۆژێکی پێچوو، دایك‌و پووری شاسوڵتانی مار زانییان ئم دووانە یـەکتر دەناسـن، بۆیـە بڕیاریان دا پێ بکەون ئەمانە چییان لەبەیندا هەیەو میهرنیگار لەناو بەرن.

ڕۆژێ، دایکی شاسوڵتانی مار، بەمیهرنیگاری گوت:

برۆماڵێ خوشکم، مقەسی دورمانی لێ وەربگرەو بۆم بێنە.

میهرنیگار ملی ڕێی گرت بۆئەوەی بچێ، شاسوڵتانی مار بەدزی خۆی پێگەیاندو گوتی:

باش گوێت بکەوە بزانە چیت پێ دەڵێم، وا بکە. وانەکەیت پـوورم دەتناسـێ‌و لـەناوت دەبـا. کەچوویتە ماڵی پوورم، دوو حەوز دەبینی: یەکێ ئاوی پاك‌و خاوێنی تێدایـەو ئـەوەی تـر خـوێن‌و زووخاوی تێدایە! پوورم لێت دەپرسێ:

ئاوی کامە حەوز ڕوون‌و زولالترە؟ تۆ ئیشارەت بۆ حەوزی خوێن‌و زووخاو بکەو بڵێ: بەراسـتی ئەمە ئاوێکی پاك‌و زولالی تێدایە.

پاشان پێت دەڵێ:

وه‌ره قژی سه‌رم بدۆزه، ئه‌گه‌ر ئه‌سپێیه‌ك، یان رشكێكی تێدایه بیگره‌و بیكـوژه. ئه‌گـه‌ر داوای لێكردی قژی ته‌نیا لاسه‌رێكی بدۆزی، تۆ قژی هه‌ردوو لاسه‌ری بدۆزه. ئینجا ده‌چیته ناو ژوورێـك، ده‌رگایه‌ك كراوه‌ته‌وه‌و ده‌رگایه‌ك داخراوه. ده‌رگا كراوه‌كه دابخه‌و ده‌رگا داخراوه‌كه بكه‌وه.

كاتی كه‌میهرنیگار گه‌یشته مالّی پوره، هه‌رچی شاسولّتانی مار گوتبووی، به‌وردی ئـه‌نجامی دا. پوره، كه هیچ بیانوویه‌كی ده‌ست نه‌كه‌وت مقه‌سته‌كه‌ی دایـه میهرنیگـارو ئـه‌ویش هێنـای‌و گه‌ڕایه‌وه.

میهرنیگار، كه‌مقه‌سه‌كه‌ی دایه دایكی شاسولّتانی مار، دایكـی شـا سـولّتانی مـار سـه‌ری سوڕما میهرنیگار چۆن توانیویه‌تی به‌زیندوویی رزگار ببـێ. ئـیتر پـه‌لاماری میهرنیگـاری دا بـۆ ئه‌وه‌ی بیكـوژێ، بـه‌لاّم شاسـولّتانی مـار كه‌ئه‌مـه‌ی بینـی ویردێكـی خوێنـدو میهرنیگـار بـوو به‌كۆترێك‌و فڕی. دایكی شاسـولّتانی مـاریش بـوو به‌هه‌لۆیـه‌ك‌و بـه‌دوای میهرنیگـاردا هـه‌لّفڕی بۆئه‌وه‌ی له‌ئاسمانه‌وه بیگرێ‌و بیكوژێ.

شاسولّتانی مار، كه‌ئه‌مه‌ی بینی، ویـردێكی‌تری خوێنـدو كۆتره‌كـه گـۆڕاو بـوو بـه(قۆزاخـه خاشخاش)ێك و به‌ربووه‌وه سـه‌ر زه‌وی‌و شـكاو هه‌رده‌نكـه خاشخاشـێك په‌ریيـه لایـه‌ك. دایكـی شاسولّتانی ماریش ویردێكی خوێندو بوو به‌مریشكێك‌و چل جووجه‌له‌و ده‌ستی بـه‌خواردنی دنكـه خاشخاشه‌كان كرد.

شاسولّتانی مار ویردێكی خوێنـدو بـوو بـه‌ڕێوی‌و قـه‌پی له‌گـه‌رووی مریـشكه‌كه گـیر كـردو خنكاندی‌و جووجه‌له‌كانیشی گرت‌و خواردنی.

ئه‌وسا ویردێكی تری خوێندو یه‌ك دنكه خاشخاش مابوو، بوو به‌میهرنیگار، پاشـان ویردێكـی تری خوێندو هه‌ردووكیان بوون به‌كۆترو گه‌ڕانه‌وه شار.

شا سولّتانی مارو میهر نیگار چوونه مالّی پوره‌و خۆی‌و كچه‌كه‌یان كوشـت‌و هه‌رچـی زێـڕو زیوو گه‌واهیرات هه‌بوو، هه‌موویان بردو شاسولّتانی مار ویردێكی خوێنـدو دیـسان بـوون بـه‌دوو كۆترو فڕینه ئاسمان‌و هه‌ر رۆیشتن، رۆیشتن تا له‌سه‌ربانی مالّی باوكی میهرنیگار نیـشتن‌و كه‌وتنـه سه‌ر شكلی بنیاده‌م‌و چوونه ژوورەوه.

باوكی میهرنیگار، به‌دیتنیان شادو خۆشحاڵ بوو و به‌خۆی‌و به‌كچه‌كانی چوونه پێشوازییان.

شاسولتانی مار دەستووری دا، بـەو پـارەو گەوارهیراتـەی لەشـاری جادووگـەران هێنـابووی، دووبارە کۆشکێکی جوانی بۆ دروست بکەنو لەگەڵ میهرنیگار، کەئێستا تێگەیشتبوو ئـیتر نابـێ فریوی خوشکە حەسوودەکانی بخوا، تامابوون بەیەکەوە بەخۆشیو شادی ژیان.

ئەوان لەوێ بەجێمانو منیش هاتمە لای ئێوە . ئێوەش هەر خـۆش بـنو بـڕۆن بەئاسـوودەیی بخەون، شەو کۆتایی هاتووە.

٩

دره‌ختی چل داستان [١]

داری چه‌ل ده‌ستان

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خودا هیچ که‌سێ نه‌بوو. شوانێکی پـیر هـه‌بوو، لـه‌ماڵی دونیـا قـه‌ت هیچی نه‌بوو. ته‌نیا به‌و کرێ که‌مـه‌ی لـه‌خاوه‌ن مێگه‌لـه‌کان وه‌ری ده‌گـرت، له‌گـه‌ڵ سـێ کـچی به‌دبه‌خت‌و جوان‌و ته‌ڕو پڕی خۆی ده‌ژیا.

شوانه‌که چه‌ند ساڵ بوو ژنی مردبوو و له‌به‌رئه‌وه‌ی شوانێکی ده‌ستکورت بوو، که‌س نه‌ده‌هاتـه خوازبێنی کچه‌کانی‌و ئه‌گه‌ر یه‌کێ بشهاتبا له‌ئاستی خواستی کچه‌کاندا نه‌بوو.

رۆژێ هه‌رسێ خوشك بۆ کۆڵو قه‌سار چوونه سه‌ر کانییه‌کی نزیك باغێکی گه‌وره‌و له‌کاتی جل شووشتندا باسی هه‌موو شتێکیان کرد تا خوشکی گه‌وره ترێ گوتی:

---

(١) ناوی ئه‌م هه‌قایه‌ته به‌گوێره‌ی زه‌وقی هه‌قایه‌تخوانه‌که ده‌گۆڕێ‌و ئه‌م هه‌قایه‌ته به‌ناوی جیا جیا هاتووه، وه‌کوو (داری چه‌ل داستان)، (داری چه‌ل زه‌نگل) ، (داری چه‌ل موغام)، (ماینی چه‌ل کوڕی)، (ده‌لالی چه‌نگینی).

ئەگەر پاشا خوازبێنی من بکا، مافوورێکی بۆ دەچنم، جێگای هـەموو سـەربازەکانی لەسـەر ببێتەوە.

خوشکی ناوەنجی گوتی:

ئەگەر پاشا منی بـوێ، خـواردنێکی وای بـۆ لـەناو قەپێلکـە هێلکـەی مریـشك لێ دەنـێم کەهەموو سەربازەکانی بیخۆنو هەر تەواو نەبێ.

خوشکی گچکە، کەناوی (گولشان)[٢] بوو، لەخوشکەکانی پرسی:

چۆن ئەم شتانە دەکەن؟

خوشکی گەورە ترێ گوتی:

ئەو مافوورەی من دەیچنم پانیی بەقەدەر پانیی تەنگەی[٣] ئەسپەو هەرچەندەی پێویـست بکـا درێژی دەکەمەوە بۆ ئەوەی سەربازانی پاشا بتوانن بەیەك ریز پێ لەسەر مافوورەکە دابنێن.

خوشکی ناوەنجی گوتی :

منیش قەپێلکەیەکی هێلکـە مریـشك پـری خوێـواوك دەکـەمو قوتیلکەیـەکی بـەزی لـەبن دادەگیرسێنم. سەربازانی پاشا کـەبێنو ببیـنن ئاوەکـەی نـەکولاوە، دەکـشێنەوەو ئـەو خواردنـە سوێرەی لێم ناوە نایخۆنو ئیتر خواردنەکە هەرگیز تەواو نابێ.

گولشان گوتی:

مادام وای لێهات، ئەگەر پاشا داوای من بکا، دوو منداڵی جمکی بۆ دێنم: کوڕێـكو کـچێك. کوڕەکە (تەموورییی[٤] زیوین)و کچەکە (تەموورییی زێڕین) بێ.

---

[٢] گولشان: (لە (گلشن)ەوە هاتووە، لەکوردیدا وای لێ هاتووە.

[٣] تەنگە: پەتێکە لەسەر پشتو بەبن سکی ئەسپو کەرەوە تێدەپەڕێو زینو کورتانی پێ لەسەر پشتی ولاغەکە قایم دەکرێ.

[٤] واتە: کچێکی کاکۆڵ زێڕینو کوڕێکی کاکۆڵ زیوین. تەموورییی، یان کاکۆڵ (قاقۆڵ)، بەچەپکە قژی بچووکی پێشەوەی سەری منداڵان دەگوترا کەئەوەندەیان نەدەتاشیو قوتیان نەدەکرد.
من گومانم بۆ ئەوە دەچێ کە ئەم ناوە بۆ (تەموور) یان تەیموور پاشای ناودارو خوێنڕێژی مەغوول بگەڕێتەوە، چونکە تەیموور ئەم جۆرە کاکۆڵەی هەبوو، ئیتر لاسای ئەو کراوەتەوەو بەقسەی خەڵکی ئەمڕۆ ئەوسا (مۆدێل) بوو.

خوشکه‌کان گوتیان:

تۆ هه‌رگیز ناتوانی جمکی وابێنی.

پیره‌ژنێ، له‌و نزیکانه بوو، خۆی له‌ژێر گولبوته‌یه‌ك[٥] حه‌شاردابوو، گوێی له‌قسه‌کان راگرتبوو، بیرێکی کرده‌وه‌و بێئه‌وه‌ی کچه‌کان هه‌ستی پێ بکه‌ن، لێیان دوورکه‌وته‌وه‌و به‌غار خۆی گه‌یانده کۆشکی پاشاو روخسه‌تی له‌پاسه‌وانه‌که وه‌رگرت‌و چووه حزوور پاشاو گوتی:

ئه‌ی پاشا، رازێکی گه‌وره‌م لایه، ئه‌گه‌ر روخسه‌ت بده‌ی به‌ته‌نیا عه‌رزت ده‌که‌م.

پاشا وه‌زیرو وه‌کیل‌و پیاوه‌کانی ده‌رباری نارده ده‌ره‌وه‌و به‌پیره‌ژنی گوت:

بڵێ بزانم چ رازێکت لایه.

پیره‌ژن، له‌سه‌ر کانی چی له‌سێ کچه‌که‌ی شوانه‌که بیستبوو، بۆ پاشای گێڕایه‌وه‌و زۆر له‌جوانیی‌و ژیری‌و زرنگی گوڵشانی کچی گچکه دوا، تا پاشا نه‌دیتی‌و نه‌ناسی ئه‌شقی بوو.

پاشا مزگینییه‌کی باشی به‌پیره‌ژن داو گوتی:

ژنه‌که! برۆ ماڵی شوانه‌که‌و خه‌به‌ری بده‌رێ که‌ئه‌مشه‌و چه‌ند که‌سێك ده‌نێرمه داخوازی کچه بچووکه‌که‌ی.

پاشا ئه‌و رۆژه درێژه‌ی له‌چاوه‌ڕوانی شه‌و برده سه‌رو ئاخیری ئێواره داهات‌و تاریك که‌وته عه‌ردی‌و پاشا وه‌زیری ده‌سته‌راست‌و وه‌زیری ده‌سته چه‌پی له‌گه‌ڵ چه‌ند ژنێکی ده‌ربار نارده داخوازی گوڵشان.

شوانی به‌ساڵاچوو، به‌خۆوو به‌کچه‌کانی، باوه‌ڕیان به‌وه‌زعه‌که نه‌ده‌کرد، به‌نان‌و دۆ پێشوازی قاسیده‌کانی پاشایان کردو گوتیان:

گولشان هی پاشایه‌و ئه‌م زه‌ماوه‌نده سه‌ربه‌رزییه بۆ ئێمه.

داخوازیکه‌ره‌کان وه‌ڵامی ره‌زامه‌ندیی ماڵی شوانه‌که‌یان وه‌رگرت‌و گه‌ڕانه‌وه کۆشك‌و خه‌به‌ره‌که‌یان به‌پاشا راگه‌یاند.

---

[٥] گولبوته: بنه‌گوڵ

پاشا زۆر کەیفخۆش بوو، فەرمانی دا لەبەیانییەوە بۆ ماوەی حەفت رۆژ ئاهەنگێکی گـەورەی زەماوەند ساز بدەن.

شەش شەوو شـەش رۆژ، لەسـەراپای کۆشـك و سـەرادا، ژن و پیـاوان بـەئاوازی دۆڵو زورنـاو (قۆشمە)[٦] و کەمانی ئاشقان و دووتارو ئاوازی (بەخشی)[٧]یان، کردیانـە شـایی و هەڵپـەرکێ و بـوو بەشادی و خۆشی و شیرینی و خواردنی چاکیان خواردو گەنجـەکانیش زۆرانبـازی و تـەرادو رمبازیـان کردو هونەری خۆیان نواند.

رۆژی حەفتەم، دوای مارەیی بەشاباش شاباش گوڵشانیان سـواری مـاینێکی سـپی و جـوانی زین زێڕی هەوسار ئاوریشمی کردو لەماڵی شوانەکەوە گواستیانەوە بۆ کۆشکی پاشا.

پاشایش لەولاوە سواری ماین بوو و لەناو گرەگرەکـانی دەربـار، لەکۆشـك هاتـە دەرێ و هاتـە پێشوازی بووك و هەنارو سێوو نوقڵو نەباتی بەسەر سەری بووك و خەڵکەکـەدا دەکـرد. خەڵکەکـە بەگوێ فڕکانێ سێوو هـەنارەکانیان لەئاسمانـەوە دەقۆزتـەوەو لـەناو خۆیانـەوە دابەشـیان دەکـردو دەیانخوارد.

کاتێ بووك گەیشتە بەر دەرگای کۆشك، دایکی پاشا بەپیرییەوە چوو، بۆئەوەی بـووك خـەڵات بکا تا لەماین دابەزێ، بەڵام هەرچی شتێکی پێشنیازی کرد، بووك قبوولی نەکردو دانەبـەزی تـا (تۆفان)ی ئەسپی بەناوبانگیان پێ بەخشی، ئەوسا بـووك لـەماین دابـەزی و لەتـەك پاشـا بـەرەو ژووری تایبەتی بووکێنی چوو.

چێشتکەرەکانیش، پڵاوی مەنجەڵەکانیان یەك یەك لەقاپان کردو لەبەرخـەڵکیان دانـا. خـەڵك پڵاویان خواردو پەرتەیان کردو گەڕانەوە ماڵی خۆیان.

پاشا و بووك ئەوشەوەیان لەباخەڵی یەك، بەخۆشی و شادی، کردە بەیانی.

---

[٦] قۆشمە: جۆرە سازێکی کوردییە لەدوو ئێسکی تەریب و ناو کلۆری لوولاقی (شینە قورینگ) یان ئێسکی باڵی (شەهێن) دروست دەکرێ. قۆشمە بچووکترین و پڕ ئاوازترین سازی دونیایە.

[٧] بەخشی: دوتـارژەن و سـترانبێژی ناوچـەیی کوردییـە کەلەئیشەکەی خۆیـدا بەپایـەی ئوسـتادی گەیشتبێ.

نۆمانگـو نۆ رۆژ بەسەر بووکێنی گوڵشاندا تێپەڕی، گوڵشان ژانی منداڵ بوون گرتیو خوشکە حەسوودەکانی کەچاویان بەرایی نەدەدا خوشکیان مێـردی بەپاشـا کـردووەو دەترسـان نـەوەك دوو منداڵی کاکۆڵ زێڕی بۆ پاشا ببێ، خۆیان گەیاندە سەرینگانی خوشکیان بۆئەوەی چارەیەك بکەن.

گوڵشان، کەبەدەم ژانی منداڵبوونەوە ئازاری دەکێشاو پێچی دەخواردو هاتو هاواری دەکـرد، کاتێ کەچاوی بەخوشکەکانی کەوت، گوتی:

ئێوە دیوتانە دایکمان چۆن منداڵی دەبێ، پێم بڵێن ئەو چۆن منداڵی دەبوو بۆ ئـەوەی منـیش وابکەم!

خوشکی گەورەترێ بیرێکی کردەوەو گوتی:

خوشکە گیان! دایکمان لەکاتی منداڵبووندا دەچـووە سـەر دیـواری ئـاگردانی ماڵـەوەو هـەر پێیـەکی لەسـەر دیوارێـك دادەنـاو تاقـەتی دەدایـە خـۆی، تـا منداڵەکـەی دەبـوو و منداڵەکـە بەردەبووەوە ناو ئاگردان.

گوڵشانیش چووە سەر دیواری ئاگردانی پڕ مشکیو تەنیو قەوەتی دایە خۆیـو دوای نـەختێ کورێکی کاکۆڵ زیوو کچێکی کاکۆڵ زێڕی بوو و خۆیشی لەبێتاقەتییان بوورایەوە.

خوشکە حەسوودەکان، کەئـەو منداڵـە جوانانـەیان دی، زۆر نارەحـەت بـوون، سـەرو لەشـی منداڵەکانیان بەتەنیو دووکەڵی ناو ئـاگردان رەش کـردو لـەناو سـەبەتەیەك شـاردیاننەوەو لـەناو کۆشك چوونە دەرەوەو منداڵەکانیان بردەوە ماڵی خۆیـانو لـەباتی منداڵـەکان دوو تووڵـە سـەگی رەشیان هێنایـە کۆشـك، کـەتازە ببـوونو هێـشتا چـاویان نـەتروکابوو و هەریەکـەیان لەپارچـە قوماشێك پێچاو لەتەك گوڵشانیان داناو خەبەریان دایە پاشاو گوتیان:

بڕۆ منداڵەکانی ئەو ژنە ئازیزو نازدارەت ببینە!

پاشا، کەچووە سەرینگانی ژنەکەیو دیتـی بووراوەتـەوەو دوو تووڵـە سـەگی لەتەنیـشتە زۆر نیگەران و سەرسام بوو، فەرمانی دا تووڵەکان بکوژنو لەهیچ شوێنێ باس نەکەن چییان دیوە.

رۆژی پاشی، کەگوڵشان هاتەوە هۆش خۆی، پاشا فەرمانی دا بیبەنە مەیدانی شارو بـەتاوانی خیانەت کردن لەگەڵ پاشادا، بەردەبارانی بکەن.

فەرمانبەرانی پاشا قۆرتێکیان لەمەیدانی شـار لێـداو گوڵـشانیان تـا ناوقـەد خـستە نـاوی‌و دەوروبەریان هەموو بەبەردو خۆڵ پڕکردەوە، بۆئەوەی ئەو خەڵکـەی بەوێـدا تێدەپـەڕێ، هەریەکـە بەردێ، یان کەستەکێکی تێبگرێ هەتا دەمرێ، بەڵام خەڵکەکە، دەیانزانی گوڵشان بێتاوانەو ئـەم کارەی پاشا کارێکی زۆردارانەیە، بۆیە نەك هەر بـەردەبارانیان نـەدەکرد، بـەڵکو نـوقڵو نـەبات‌و شیرینی‌و چڵە گوڵیان بۆ هەڵدەداو دڵیان دەدایەوەو هانیان دەدا خـۆی لەبەرامبـەر زوڵـمو زۆرداری رابگرێ، خودا یاری زۆرلێکراوانو پشتیوانی لێقەوماوانە.

ئێـستا بـا گوڵـشان بـەم حاڵـە جـێبێڵێنو بـزانین خوشـکە حەسـوودەکانی گوڵـشان چـییان لەمنداڵەکان کردو ئەم دوو منداڵە چییان لەناوچەوان نووسراوە؟

خوشکەکانی گوڵشان گەڕانەوە ماڵێو دوو منداڵەکانی گوڵشانیان لـەناو سـندووقێکی دارنـاو شەو فڕێیان دایە ناو رووبارێکی خـوڕ بۆئـەوەی ئـاو سـندووقەکە ببـاو فڕێـی بداتـە نـاو دەریـاو منداڵەکان بن بەخۆراکی ماسی‌و نەهەنگان.

سندووقەکە بەناو شەپۆلی ئـاودا رۆیـشت، رۆیـشت، رۆیـشت تـا لـەلێوی روبارەکـە، لـەناو چل‌وچێوی بنەشیلانێك گیری خوارد.

هەر ئەو رۆژە، شوانێ، کەمەڕو بزنی خەڵکی بۆلەوەڕ دەبردە پاوانی دەم روبارەکە، رێی کەوتـە ئەو ناوە. بزنێکی کەتەو شیردەر لەناو مێگەلەکە هەبوو، ئەو بزنـە چـووە دەم روبارەکـەو دەسـتی بەخواردنی گـەڵاکانی بنەشـیلانەکە کـرد، کـەگوێی لەگریـەو زاری منداڵـەکان بـوو، چـووە لای سندووقە دارەکەو کەچاوی بەمنداڵەکان کەوت، سەرو لەشی لستنەوە، ئینجا گوانە پـڕ شـیرەکانی خۆی لەزاری منداڵەکان ناو دوو منداڵەکەش، کەزۆر برسی بوون، تـا تێروپـڕ بـوون شـیری گـوانی بزنەکەیان مژی.

دوای ماوەیەك، شوانەکە مێگەلەکەی دەنگ داو بزنەکـەش لەمنداڵـەکان جیـابووەوەو لەگـەڵ مێگەلەکە رۆیشت.

کاتی عەسر، ژنەی خاوەن بزنەکە، کەویستی بزنەکە بدۆشێ، سەیری کرد بزنەکـە هـیچ شـیری لەگواناندا نییە. ژنەکە چووە لای شوانەکەو گوتی:

ئەوە بۆچی بزنەکەم هیچ شیری لەگواناندا نییە، ئەوە تۆ دۆشیوتە؟

شوانه‌که سوێندی خواردو گوتی:

من قه‌ت شیری بزن ناخۆم، هه‌ر شیری مه‌ڕ ده‌خۆم که‌هه‌م به‌تامتره‌و هه‌م به‌قووه‌تتره.

ژنه‌که هیچ قسه‌ی نه‌کردو گه‌ڕایه‌وه مالێ.

عه‌سری رۆژی پاشی، دیسان بزنه‌که شیری له‌گواناندا نه‌بوو. ژنه‌که مه‌سه‌له‌که‌ی به‌مێردی راگه‌یاندو داوای لێکرد رۆژی پاشی له‌گه‌ڵ بزنه‌که‌یان بچێته ئاقاری، بزانێ مه‌سه‌له چییه.

رۆژی پاشی، خاوه‌نی بزنه‌که له‌گه‌ڵ شوانه‌که‌و مێگه‌له مه‌ڕه‌که چووه ئاقاری‌و چاوه‌دێری بزنه‌که‌ی کرد.

رۆژ به‌قه‌د نێزه‌یه‌ك له‌سه‌ر کێوان هه‌ڵکشابوو، عه‌ردوبان خه‌ریك بوو گه‌رم داده‌هات که‌کابرا دیتی بزنه‌که‌ی له‌ناو مێگه‌ل جیابووه‌وو رووی کرده ده‌م روباره‌که‌و خۆی گه‌یانده بنه‌شیلانه‌که‌و له‌وێ گیرسایه‌وه.

کابراو شوانه‌که به‌دوای بزنه‌که‌داچوون‌و که‌گه‌یشتنه نزیك بزنه‌که‌و دوو منداڵه‌که‌یان دی شیر ده‌خۆن، له‌سه‌رسامییان زاریان به‌ش بووه‌وه.

کابرای خاوه‌ن بزن، سندووقی منداڵه‌کانی هه‌ڵگرت‌و بردییه‌وه گوندو ژنه‌که‌ی، که‌منداڵی نه‌ده‌بوو، که‌چاوی به‌و منداڵه قشت‌و جوانانه که‌وت زۆر شادو که‌یفخۆش بوو و گوتی:

خودا ئه‌م دوومنداڵه‌ی به‌دیاری بۆ ئێمه ناردووه.

پاشان ناویان له‌منداڵه‌کان نا: له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌چه‌که کاکۆڵی زێڕبوو، ناویان نا (زێڕین)و له‌به‌رئه‌وه‌ی کوڕه‌که‌ش کاکۆڵی زیو بوو، ناویان نا (زیوین)

له‌سه‌ر داوای ژنه‌که، بزنه‌که‌شیان گێڕایه‌وه مالێ بۆئه‌وه‌ی ورگی زێڕین‌و زیوین به‌شیری گوانی تێر بکا.

زێڕین‌و زیوین، رۆژ به‌رۆژ تا ده‌هات گه‌وره‌ترو جوانترو زرنگتر ده‌بوون تا ته‌مه‌نیان گه‌یشته حه‌فت ساڵی، دایك‌و باوکیان گوتیان:

ئێستا ده‌بێ منداڵه‌کان ره‌وانه‌ی قوتابخانه بکه‌ین بۆئه‌وه‌ی ببنه خوێنده‌وار. ئه‌وه‌بوو بزن‌و مه‌ره‌کانیان فرۆشت‌و له‌گونده‌که باریان کردو چوونه پایته‌خت‌و له‌وێ خانوویه‌کی بچووکیان بۆخۆیان کڕی‌و منداڵه‌کانیان له‌به‌ر خوێندن دانا.

چەند رۆژی پێچوو، زێڕینو زیوین لەگەڵ منداڵەکانی شار بوون بەهاورێی گەمەو ڕێیان کەوتە مەیدانی شارو منداڵ داوایان لەزێڕینو زیوین کرد ورتکە بەرد لەو ژنە بەسەزمانە بگرن کەتا ناوقەدی لەقۆرتەکە گیرابوو.

کاتێ کەگوڵشان چاوی بەزێڕینو زیوین کەوت، کەیەکێ کاکۆڵ زێڕو ئەوەی تر کاکۆڵ زیو بوو، دڵی داخورپاو فرمێسکی لەچاو قەتیس ماو بەزەیی دایکانەی جۆشاو شیری کەوتە مەمکەکانو بەسەر سنگیدا رژا.

گوڵشان ئەو دوو منداڵەی بانگو کردو ماچی کردنو بۆنی پێوەکردنو دەستی بەسەرو رویان داهێناو مستێکی لەو نوقڵو نەباتە پێدان کەخەڵك بۆیان هەڵدابوو و داوای لێکردن هەموو رۆژێ بچنە لایو بەردەبانی بکەن و نوقڵو نەبات بخۆن.

زێڕینو زیوین، هەموو رۆژێ لەگەڵ منداڵەکانی دی دەچوونە مەیدانی شارو گوڵشان نوقڵو نەباتی پێدەدانو ئەوانیش دەگەڕانەوە ماڵێ.

رۆژێ، خوشکی گەوەترێی گوڵشان، بەکۆڵانێکدا دەڕۆیشت، چاوی بەزێڕینو زیوین کەوتو هەرتاس بردییەوە، چووە لایانەوەو لێی پرسین ناویان چییە؟ و لەکوێوە هاتوون؟ و دایكو باوکیان کێن؟

خوشکی فێڵبازو حەسوود، کەئێستا پیرو زورهان ببوو و هێشتا خۆیو خوشکی بەمێرد نەچووبوون، زانی ئەم دووانە منداڵەکانی گوڵشانو ئەگەر تووشی بەڵایەکیان نەکەن، لەوانەیە رۆژێ بێو رازیان ئاشکرا بکەن.

ئیتر چووەوە ماڵێو خوشکی ئاگادارکردەوەو کەوتنە دوای دۆزینەوەی چارەیەكو پلانیان وادانا دۆستایەتی لەگەڵ زێڕینو زیوین ببەستن.

چەند مانگێکی پێچوو، دایكو باوکی زێڕینو زیوین، کەکەوتبوونە ناو ساڵانەوە، مردنو ئەو دوو منداڵە بەو میراتەی بۆیان بەجێمابوو بەبێ دایكو باوکی لەگەڵ یەكو بەخۆشی دەژیانو وردە وردە تادەهات گەنجترو قۆزتر دەبوون.

رۆژێ، خوشکە گەورەکەی گوڵشان کەخۆی کردبوو بەدۆستێکی میهرەبانی زێڕینو زیوین، کەزیوین لەوێ نەبوو، چووە لای زێڕینو گوتی:

کچم! تۆ به‌ته‌نیای، برات هه‌موو رۆژێ ده‌چێته گه‌شتو شکارو به‌خۆشی رادەبوێرێو هیچ بـیر له‌تۆ ناکاته‌وه.. جا تۆش بۆ ئـه‌وه‌ی چـیتر به‌تـه‌نیا نـه‌بیت، بـه‌برات بڵـێ، بـچێ دره‌ختـی (چـل داستان)(٨)ت بۆ بێنێ که‌هه‌ر چـلێکی رابهـه‌ژێنی جـۆره ئـاوازو داسـتانێکی(٩) لێ ده‌بیـسیو ده‌توانێ رۆژێ چل ئاوازت بۆ لێبداو سه‌رگه‌رمت بکاو له‌ته‌نیاییو نیگه‌رانی رزگارت بکا.

قسه‌ی قه‌یره‌چکه‌که کاری له‌زێڕین کردو کاتی عه‌سـر کـه‌زیوین له‌ڕاووشـکار هاتـه‌وه، بینـی خوشکی کزو غه‌مباره. زیوین دڵی خوشکی دایه‌وه‌و پرسی بۆچی عاجزو په‌ڕێشانه.

زێڕین گوتی:

براگیان! من ته‌نیامو به‌ته‌نێ حه‌وسه‌له‌م نامێنێ. ئه‌گه‌ر منت خۆشده‌وێ، ده‌بـێ دره‌ختـی چـل داستانم بۆ بێنی که‌گوایه له‌سه‌ر تۆپکه‌یه‌کی چیای ئه‌رزه‌ڕۆمه.

زیوین، که‌ئه‌م قسانه‌ی بیست هه‌ر هۆپه‌کی له‌خۆی زانیو گوتی:

خوشکم! ئه‌مه کارێکی زۆر ترسـناکه! لێـره‌وه تـا ئـه‌رزه‌ڕۆم یـه‌ك سـاڵه ڕێیـه. ئـه‌وه‌ی ئـه‌م ته‌گبیره‌ی بۆتۆ کردووه، ده‌یه‌وێ من‌و تۆ له‌یه‌ك جیابکاته‌وه. تۆ هه‌رچی ده‌ته‌وێ بڵـێ بـۆت دێـنم، به‌ڵام داوای دره‌ختی چل داستانم لێمه‌که.

زێڕین گوتی:

من له‌دره‌ختی چل داستان به‌ولاوه هیچ شتی ترم له‌تۆ ناوێ.

زیوین ناچار بوو رۆژی پاشی، خورجینه‌ی ئه‌سپه‌که‌ی پڕ ئازووقه کردو ماڵاوایی له‌زێڕین کـردو به‌چاوی پڕ فرمێسکه‌وه سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و له‌ماڵه‌وه بۆی ده‌رچوو و گوتی:

خودایه به‌ته‌مای تۆ!

زیوین چه‌ند مانگێك له‌بیابانو کێوو جه‌نگه‌ڵان ئه‌سپی تاوداو هه‌ر رۆیشت، رۆیشت، رۆیـشت تا له‌وڵاتی ئه‌رزه‌ڕۆم گه‌یشته سه‌رکانییه‌کی دامێنی چیای به‌رزی زیلان.

---

(٨) یان دره‌ختی چل مه‌قام، یان دره‌ختی چل زه‌نگوڵه

(٩) داستان: سروود، ئاوازو گۆرانی. هه‌قایه‌تو ئه‌فسانه

زیوین بەشەکەتیو تینوێتی لەئەسپەکەی دابەزیو ئەسپەکەی بەرهەڵدایە نـاو مێـرگو نـزار بۆئەوەی بۆخۆی بلەوەڕێو خۆی لەگیای سەوزو ئاوی زولالی کانییەکـە تێـر بکـا. خۆیـشی چـووە سەرکانییەکەو دەستو دەمو چاوی خۆی شووشـتو سـفرەی پـەشمینی لەبـەر سـێبەری درەختێـك راخستو دەستی بەنان خواردن کرد. لـەپڕ پیرەمێردێکـی چـۆلگەڕی سـەروردێن سـپی لەبـەردەم ئامادە بوو سەلامی لێکردو لەتەنیشتی دانیشتو لێی پرسی بۆچی هاتۆتە ئەو وڵاتە.

زیوین بەپیرەمێردی گوت:

من هاتوومەتە ئەرزەڕۆم بۆئەوەی درەختی چل داستان بۆ خوشکم ببەم.

پیرەمێرد هەرچەندە هەوڵی دا، زیوین لەم کارە پەشیمان بکاتەوە، سوودی نەبوو، زیوین هـەر دەیگوت:

خوشکم داوای ئەو درەختەی کـردووەو منـیش لـەو بـەدەر لـەدنیادا کەسـم نییـەو ئامـادەم لەپێناوی داواکاری و رازی کردنی دڵی خوشکم، دەست لەگیانی خۆم بەربدەم.

پیرەمێردەکە، کەگوایە (خدر پێغەمبەر) بوو، گوتی:

کوڕەکە! مادام هەروایە گوێبگرە رێنماییەکت بکەم، ئەگەرنا گرفتاری بەر چنگی دێوو درنـدان دەبیو سەرت بەفەتارەت دەچێ. ئینجا گوتی:

کوڕەکە! لەو گەڵییەی بەرامبەرەوە رووبکەرە ئەو چیایەو کەگەیشتیتە دامێنی چیاکە، جلـەوی ئەسپەکەت لەدرەختێك ببەستەوەو بەتەنێ بڕۆ سەر ئەو چیا سەختو پـڕ بـەردو هەڵەتـە. لەسـەر چیاکە، درەختێکی سەوزو تەڕو پڕ لەبەینی دوو بەرد دەبینـی، هـەر چـلێکی زەنگوڵەیـەکی پێـدا شۆربۆتەوە. خۆت بگەینـە ئـەو درەختـەو نـاوی خـوای لێبێنـەو درەختەکـە لـەڕەگو ریـشەوە دەربکێشەو لەچیا بیهێنە خوارێ، بـەڵام ئـەوەش بزانـە ئەگـەر چـلەکانی درەختەکـە بهەژێنـەوە، دەنگی زەنگوڵەکان بەناو کێواندا بڵاو دەبێتەوەو دێوەکان ئاگادار دەبنـەوەو بەدووتـدا دێـن. ئـەوان هەرچی هەڕەشەیان لێکردیو ترسیان پیشان دای، ئاوڕ مەدەوەو مەترسە. ئاخیری نائومێد دەبـنو دەگەڕێنەوە.

زیوین سوپاسی پیره‌مێرده‌که‌ی کردو سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و به‌ره‌و چیای به‌رامبه‌ر هاژوای‌و که‌گه‌یشته دامێنی چیاکه، جله‌وی ئه‌سپه‌که‌ی له‌دره‌ختێك به‌سته‌وه‌و دامه‌نی (چۆخا)(١٠)که‌ی له‌به‌ر که‌مه‌ری راکردو بالای چیا بوو.

زیوین کاتێ که‌به‌هه‌ناسه‌برکێ‌و ئاره‌ق رشتن گه‌یشته سه‌ر چیا، دره‌ختێکی سه‌وزو جوانی له‌به‌ینی دوو به‌رد بینی، خۆی گه‌یانده دره‌خته‌که‌و گوتی:

ئه‌ی دره‌ختی چل داستان! به‌گه‌وره‌یی خوا سوێندت ده‌ده‌م له‌گه‌لم وه‌ره بۆئه‌وه‌ی خوشکم به‌دیداری تۆ شادو که‌یفخۆش بێ.

دره‌خته‌که، که‌ئه‌م قسانه‌ی بیست، نالّه‌یه‌کی لێوه‌هات‌و ته‌کانێکی داو ده‌نگی زه‌نگوڵه‌کانی به‌ناو هه‌موو چیاو گه‌ڵییه‌کاندا بلاوبووه‌وه.

زیوین یه‌کسه‌ر خۆی له‌قه‌دی دره‌خته‌که رووکردو له‌ره‌گ‌و ریشه‌وه ده‌ری‌کێشاو له‌سه‌ر شانی خۆی داناو له‌چیا شۆڕبووه‌وه خواری.

زیوین هێشتا چه‌ند هه‌نگاوێك نه‌ڕۆیشتبوو، له‌پڕ گوێی له‌نه‌ڕه‌ی دێوێك بوو، گوێی کاس ده‌کرد، گوتی:

ئه‌ی بنیاده‌می بێباك ئه‌وه دره‌ختی چل داستان کوێوه ده‌به‌ی؟ ئێستا خوێنت له‌کاسه ده‌که‌م‌و دایکت به‌تازیه‌بارت ده‌که‌م.

دێوه‌که، هه‌رچه‌نده نه‌ڕاندی‌و هاواری کردو جوێنی‌دا، زیوین هیچ گوێی پێ‌نه‌داو به‌په‌له‌پروزێ له‌چیا هاته خواری.

دوای نه‌ختێ، شێرێ به‌نه‌ڕه‌نه‌ڕ په‌لاماری زیوینی دا، به‌ڵام دره‌ختی چل داستان به‌ده‌نگ هات‌و گوتی:

ئه‌ی شێری وه‌فادار! بگه‌ڕێوه، خه‌می منت نه‌بێ! من له‌گه‌ڵ زیوین ده‌چم‌و شادی‌و خۆشی به‌خوشکی ده‌به‌خشم.

شێره‌که به‌بۆڵه‌بۆڵ گه‌ڕایه‌وه ناو جه‌نگه‌ڵ

---

(١٠) چۆخا یان (چۆخ): قاپووتی کوردییه له‌لوای به‌رخ دروست ده‌کرێ

دوای شێرەکە، بەوروگورگیش پەلاماری زیوینیـان دا بۆئـەوەی درەختـی چـل داسـتان رزگـار بکەن، بەڵام درەختەکە داوای لێکردن هیچ زیان بـەزیوین نەگەیـەنن و وازی لێبێـنن بـچێتە رێـی خۆی.

ئاخیری زیوین گەیشتە دامێنی چیاو چووە لای ئەسپەکەی و جلـەوی ئەسـپەکەی لەدرەختەکـە کردەوەو سوار بوو و درەختەکەشی بەدەستەوە گرتو قامچی لەئەسپەکەداو ملی ڕێی گـرتو هـەر ڕۆیشت، ڕۆیشت، ڕۆیشت تا پاش چەند مانگێك گەیشتەوە ماڵێ.

زێڕین، کەئەو درەختە جوانە زەنگوڵەدارەی بینی، زۆر کـەیفخۆش بـوو، سوپاسـی بـرای کـرد کەئەم هەموو ڕەنجو ماندووبوونەی بۆ ئەم کێشاوە.

چەند ڕۆژێکی پێنەچوو بوو، کەخوشکە گەورەکەی گوڵشان دووبارە بـیری کـردەوە بـچێتە لای زێڕین و خەبەری مـەرگی بـرای گوڵـشان وەربگـرێ کـەدڵنیابوو ئێـستا گوڵـشان ئـەو خەبـەرەی پێگەیشتووە، بەڵام کەگەیشتەماڵیان و چاوی بـەدرەختی چـل داسـتان کـەوتو گـوێی لـەئاوازی خۆشی چلەکانی بوو، لەسەرسامییان زاری بەش بووەوەو زانی پلانەکەی سـەری نـەگرتووەو زیـوین بەزیندوویی گەڕاوەتەوە.

قەیرەکچی ئۆینباز چووە لای زێڕین و گوتی:

کچم! درەختی چل داستانت پیرۆز بێ، بەڵام ئەوەش بزانە ئەم درەختە لەتەنیایی رزگارت ناکـا. عەسرێ، کەبرات لەراووشکار هاتەوە، داوای لێ بکە مـاینی چـل جوانـووت بـۆ بێنـێ، کەهـەر جوانوویەکی ڕەنگێکی قەشەنگی هەیەو وا لەپاوانی شاهانەی سەر چـیای (هـەزار مەچـیت)[11]ە ، بۆئەوەی بتوانی جوانەکان دەستەمۆبکەیتو یارییان لەگەڵ بکەیتو لەتەنیایی رزگارت ببێ!

قەیرەکچی ئۆینباز بۆئەوەی بوو ماینی چل جوانوو، کەزۆر تەوسەن و چەمووش بوو، لەقەیـەك لە زیوین بداو لەناوی بەرێ.

عەسر، کەزیوین لەشکارگە هاتەوە، سـەیری کـرد خوشـکی کـزو غـەمبارە، پرسـی: بۆچـی غەمباری؟

---

[11] هەزار مەچیت: واتە هەزار مەسجید. زنجیرە چیایەکە کەوتۆتە باکووری هەرێمی خوراسان، ناحییەکانی دەرگەزو لایەن لەبانی مەشهەدو قوچان جودا دەکاتەوە

زێڕین گوتی:

براگیان! ئه‌گه‌ر خوشکی خۆت خۆشده‌وێ، ده‌بێ بچی ماینی چل جوانووم بۆ بێنی.

زیوین هه‌رچی بیانوویه‌کی هێنایه‌وه‌و ئامۆژگاری کرد، که‌لکی نه‌بوو ئیر ناچار بوو رۆژی پاشی سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و به‌ره‌و چیای هه‌زار مه‌چیت هاژوایو هه‌ررۆیشت، رۆیشت، رۆیشت تا گه‌یشته وێو له‌سه‌ر کانییه‌کی جوانو قوڵ قوڵینی پاوانی شاهانه دانیشتو سفره‌ی راخستو ده‌ستی به‌نان و په‌نیر خواردن کرد. له‌پڕ دیسان پیره‌مێرده میهره‌بانو نوورانییه‌که له‌به‌رده‌می په‌یدا بوو و گوتی:

ها، زیوین! ئه‌م جاره به‌دوای چیدا هاتووی؟

زیوین گوتی:

ئه‌ی باوکی میهره‌بان، هاتووم بۆئه‌وه‌ی ماینی چل جوانوو، به‌خۆو به‌جوانووه‌کانیه‌وه بۆ خوشکم ببه‌مو شادو که‌یفخۆشی بکه‌م.

خدر پێغه‌مبه‌ر گوتی:

کوڕم ئه‌مه کارێکی زۆر ترسناکه! به‌ڵام من پێت ده‌ڵێم چ بکه‌ی..

بنه‌زرشکێکی کێوی له‌سه‌ر (کانی مراد) رواوه که‌بوو به‌شه‌و، ده‌بێ خۆت له‌په‌نا ئه‌و بنه‌زرشکه کێویه حه‌شارده‌ی که‌ئه‌ستێره‌ی به‌یانت له‌ئاسمانه‌وه دی، ماینه‌که به‌خۆیو به‌هه‌ر چل جوانوویه‌وه بۆئاو خواردنه‌وه دێنه سه‌ر کانییه‌که. که‌ماینه‌که ده‌ستی به‌ئاوخواردنه‌وه کرد، تۆ له‌په‌نا بنه‌زرشکه‌که ده‌رپه‌ڕه‌و کلکی ماینه‌که بگره‌و خۆت هه‌ڵده سه‌ر پشتی. هه‌رچی هه‌ڵبه‌زو دابه‌زی کردو ویستی به‌عه‌ردت دا بدا، تۆخۆت به‌پشتییه‌وه بچه‌سپێنه‌و کلکی به‌رمه‌ده. ئاخیری ده‌سته‌مۆ ده‌بێ.

زیوین سوپاسی پیره‌مێردی ردێن سپی کردو جله‌وی ئه‌سپه‌که‌ی له‌جێگایه‌کی دوور به‌سته‌وه‌و خۆیشی، شه‌و چووه سه‌رکانی مرادو خۆی له‌په‌نا بنه‌زرشکه‌که شارده‌وه‌و چاوی بڕییه ئاسمانو چاوه‌ڕێی کرد.

ئەستێرە جوانەکانی (تەرازوو میزان)[١٢] و (حەفت برا)[١٣] و (پیـوەر)[١٤] ، یـەك لـەدوای یـەك هەڵاتنو زیوین هەر چاوەڕێی دەرکەوتنی (چیکی پگی)[١٥] بوو.

زیوین، چاوەکانی لەبەر شەکەتیو بێخەویی ژانیان دەکرد، بەڵام هەر وریای خـۆی بـوو خـەوی لێ نەکەوێ. وردە وردە شەو کۆتایی هاتو چیکی پگی ورشەدار لەپشت چیاوە هـەڵاتو رونـاکی بڵاوکردەوە. ئەوەندەی پێنەچوو، زیوین گوێی لەحیلەی ماینی چل جوانووبوو، هاتە سەرکانی.

زیوین لەترسان خۆی لەپەنا بنەزرشکەکە شاردەوەو بەوردی سـەیری ماینەکـەو چـل جوانـووە نازدارەکەی کرد. ماینەکە، دەتگوت هەستی بەمەترسییەك کردووە، یەکـەم جـار هەڵوەسـتەیەکی کردو گوێیەکانی مووچ کردەوەو سمی لەزەوی کوتاو حیلاندی، ئینجـا جوانووەکـان، یـەك لـەدوای یەك ئاویان لەکانییەکە خواردەوەو چوونە ناو مێرگو چەمەنزار.

ئاخیری ماینەکەش لموزی بەئاوی کانییەکەوە ناو دەستی بەئاوخواردنـەوە کـرد. لـەپڕ زیـوین لەحەشارگەکەی دەرپەڕیو کلکی ماینەکەی گـرتو وەك شـەهێن خـۆی هەڵدایـە سـەر پـشتی. ماینەکە بەرقوقینەوە لەناو کانییەکە هاتە دەرێو حیلاندیو سمی لەزەوی کوتاو هەسـتایەوە سـەر پاشووان بۆئەوەی زیوین لەسەر پشتی فـڕێ بـدا، بـەڵام زیـوین تونـد خـۆی بەپـشتی ماینەکـەوە چەسپاندبوو، و لێی جیا نەدەبووەوە.

ماینەکە، کەبینی ناحەزەکەی ئاوا سەرسەختە، خـۆی بـەزەوی داداو لەسـەر پـشت گەوزیـدا بۆئەوەی سوارەی سەر پشتی لەبنەخۆی پان بکاتەوە، بـەڵام ماینەکـە بەهـەر لایەکـدا دەگـەوزی، زیوین بەچاپووکی خۆی، بە لاتەنکێشەکەی تری ماینەکەوە دەنووساندو هیچ زیانی بەرنەدەکەوت.

ماینەکە، تا گەردوگوڵی بەیانی، ئەوەندەی هەوڵو تەقەلای دا، نەیتوانی زیوین لەسـەر پـشتی خۆی جیابکاتەوە، ئیتر ناچار بوو بەنائومێدی حیلاندیو خۆی بەدەستەوەدا.

---

[١٢] ئەستێرەی تەرازوو میزان: ناوی وێنەیەکی فەلەکییە.

[١٣] حەفت برا: ئەستێرەی حەفت برا، حەفتەوانە.

[١٤] ئەستێرەی پیوەر: ئەستێرەی پەروین. پێروو

[١٥] چیکی پگی: ئەستێرەی بەیان. ئەستێرەی زوهرە

زیوین ده‌ستی به‌گه‌ردنو بناگوێی ماینه‌که داهێناو دڵنه‌وایی کردو جله‌وی ئاوریشمی و لغـاوی ئه‌سپی خۆی له‌سه‌ری ماینه‌که کردو رووی کرده‌وه شارو هـه‌ر چـل جـانووش بـه‌دوای دایکیـان دا ده‌یانکوتا.

زیوین هه‌ررۆیشت، رۆیشت، رۆیشت، تا گه‌یشته‌وه ماڵێو زێڕین به‌پیرییه‌وه هـاتو به‌دیـده‌نی ماینی چل جوانوو زۆر شادو که‌یفخۆش بوو.

رۆژی پاشی، زێڕینو زیوین چلو یه‌ك ئاخوڕی جوانیان بۆ ماینه‌که‌و چل جوانووه‌کانی دروسـت کردو وێنجه‌و جۆیان له‌ناو ئاخوڕه‌کان رووکردو زێڕین ماینو جوانووه‌کانی تیمارو قه‌شاویش کرد.

دوو سێ رۆژی پێچوو، دیسان خوشـکه گه‌وره‌کـه‌ی گوڵـشان، بـیری کـرده‌وه بـچێ خه‌بـه‌رێ له‌زێڕین وه‌ربگرێو بزانێ زیوین چی به‌سه‌رهاتووه؟ بـه‌ڵام که‌چـووه ماڵیـان، دیتـی دره‌ختـی چـل داستان، هه‌ر چرکه‌یه‌ك جۆره ئاوازێـك لێـده‌داو ماینه‌کـه‌و جوانووه‌کانیـشی هه‌ریه‌کـه به‌جلـه‌وی ئاوریـشم له‌سـه‌ر ئاخوڕێـك به‌سـراونه‌ته‌وه‌و ده‌حیلێـنـنو زێـڕینیش پێیانـه‌وه شـادو سـه‌رگه‌رمه. قه‌یره‌کچی ئۆینباز هۆشی له‌سه‌ردا نه‌ماو له‌دڵی خۆیدا گوتی:

به‌راستی ئه‌مه کوڕێکی فێرسو به‌جه‌رگه‌و هیچ به‌ڵای ناگاتێ!

ئینجا چووه لای زێڕینو به‌چاپلووسی گوتی:

پیرۆز بێ کچی ئازیزم! ده‌بینی من چـه‌ند خـاتری تـۆم ده‌وێ؟ تـۆ ئێـستا وابـووی بـه‌خاوه‌نی دره‌ختی چل داستانو ماینی چل جوانوو، به‌ڵام شـتێکت که‌مـه، ئـه‌ویش (ده‌لالـی چـه‌نگی)یـه، که‌باشترین چنگ لێده‌ری دونیایه‌و تائێستا هیچ که‌س نه‌یتوانیوه بیکا به‌هی خـۆی. ئه‌گـه‌ر بـرات ئه‌ویشت بۆ بێنێ، هیچ که‌مو‌کوڕتییه‌کت له‌ژیاندا نامێنێو ده‌بی به‌خۆشبه‌ختترین کچی دونیا.

که‌بوو به‌عه‌سرو زیوینی برای گه‌ڕایه‌وه ماڵێ، سه‌یری کرد خوشکی دیـسان کـزو غـه‌مباره‌و پرسی: بۆچی غه‌مباری؟

زێڕین گوتی:

براگیان! ده‌بێ بچیته دوای (ده‌لالی چه‌نگی)، که‌له‌ناو ئه‌شکه‌وتێکی چیای (بیـستوون) دایـه‌و بۆمی بێنی.

زیوین هیچ قسەی نـەکردو رۆژی پاشـی سـواری ئەسـپەکەی بـوو و بـەرەو چـیای بیـستوون کەوتەرێو هەر رۆیشت، رۆیشت، رۆیشت تا گەیشتە دامێنی چیای بێستوون. لەوێ لەئەسـپەکەی دابەزیو لەبەرئەوەی زۆر شەکەت بوو، لەسێبەری دارکاژێکی زل راکشاو خەوی لێ کەوت.

زۆری نەبرد، زیوین هەستی کرد یەکێ بانگی دەکا. چاوەکانی کـردەوە، سـەیری کـرد هـەمان پیرەمێردی ریش سپی نوورانییە.

خدر پێغەمبەر گرژییەوەو گوتی:

کوڕم! من دەزانم تۆ بەدوای چیدا هاتوویتە ئێرە، بەڵام ئەوەش بزانە کەهەزاران پیاوی پاڵـەوانو شازادەو گەنج، بۆ بەدەستهێنانی دەلالی چنگی هاتوونەتە ئەم کێوانەو بـەنامرادی گیـانی خۆیـان لەم رێیەدا لەدەست داوەو بوون بەبەرد، تۆ واز لەم ئیشە بێنە چونکە گیانت لەمەترسیدایە!

زیوین گوتی:

ئەی باوکی میهرەبان! ئەم جارەش بەبەرەکەتی رێنمایی ئێوە، لەم کارەدا سەردەکەومو دەلالـی چنگی بۆ خوشکم دەبەم.

پیرەمێرد گوتی:

زۆرباشە! مادام وایە، بزانە کاتێ گەیشتیتە بەردەرگای ئەشـکەوتەکە، دەلالـی چـنگی دێتـە دەرەوەو (چەنگ)[١٦]ت بـۆ لێـدەداو پێـت دەڵـێ بـە چ رێیـەك داهـاتی بـەو رێیـەدا بگـەڕێوە. لەبەرئەوەی تۆ ناگەڕێیتەوە، تا ئەژنۆکانت دەبێ بەبەرد. دووبارە پێت دەڵـێ بگـەڕێوە، ئـەم جـارە تاسنگت دەبێ بەبەرد. ئەوسا بڵێ

ئەی دەلال!

ئەویش دەڵێ:

مەرگی دەلال

تۆ بڵێ:

---

[١٦] چەنگ: سازێکی ژێدارە، زیاتر لەسەردەمی (ساسانیان) ەوە تا سەردەمی (سامانیان) لەئێران باوی هەبووە

گیانی ده‌لال، به‌گه‌وره‌یی خودا سوێندت ده‌ده‌م واز له‌م زۆرداریيه بێنه‌و ئه‌م هه‌موو گه‌نجانه مه‌که قوربانی خۆپه‌رستی خۆت.

ئینجا بڵێ:

ئه‌ی ده‌لال! خوشکم ئاره‌زووی دیداری تۆ ده‌کا. به‌زه‌ییت به‌من‌و خوشکمدا بێته‌وه‌و له‌گه‌ڵما وه‌ره!

ده‌لال ئیتر هیچ قسه‌یه‌ك ناکاو ته‌سلیمی تۆ ده‌بێ.

ئه‌وسا خدر پێغه‌مبه‌ر له‌به‌رچاو بزربوو و زیوین به‌ره‌و ئه‌و ئه‌شکه‌وته‌ی که‌وتبووه سه‌ر کێوی بێستوون که‌وته‌ڕێ. کاتێ که‌گه‌یشته ئه‌وێ، سه‌یری کرد خه‌ڵکێکی زۆر له‌به‌رده‌م ئه‌شکه‌وته‌که بوونه‌ته به‌رد. زیوین به‌ترس‌و په‌رێشانییه‌وه چووه پێش‌و گوێی له‌ئاوازی چه‌نگ بوو، ئینجا ده‌لال به‌ده‌م چنگ لێدانه‌وه، له‌گه‌ڵ که‌نیزه‌و یاوه‌ره‌کانی له‌ئه‌شکه‌وته‌که هاته ده‌رێ‌و گوتی:

ئه‌ی گه‌نجی بێباك، ئه‌وه له‌کوێوه دێی؟

زیوین گوتی:

هاتووم تۆ ببه‌م!

ده‌لال گوتی:

ئه‌ی ئه‌و هه‌موو گه‌نج‌و پاڵه‌وانانه نابینی که‌له‌پێناوی ئاره‌زووی گه‌یشتن به‌منا، گیانیان له‌ده‌ست داوه‌و بوونه‌ته به‌رد؟ واچاکه تاتۆش نه‌بووی به‌به‌رد، به‌چ ڕێیه‌کدا هاتووی به‌و ڕێیه‌دا بگه‌ڕێیته‌وه.

زیوین گوتی:

سه‌رێکه‌و هێناومه، یان تۆ له‌گه‌ڵ خۆم ده‌به‌م، یان منیش ده‌بم به‌به‌رد.

ویستی هه‌نگاو باوێ، به‌یه‌ك ئیشاره‌تی ده‌لال تا ئه‌ژنۆکانی بوو به‌به‌رد. ده‌لال، دیسان ئامۆژگاری زیوینی کردو داوای لێکرد بگه‌ڕێته‌وه، به‌ڵام له‌به‌رئه‌وه‌ی زیوین نه‌گه‌ڕایه‌وه، ئه‌م جاره تا سنگی بوو به‌به‌رد.

زیوین هاواری کرد، گوتی:

ئه‌ی ده‌لال!

دەلال گوتی:

مەرگی دەلال!

بەڵام زیوین گوتی:

گیانی دەلال! ئارامی گیانم، دەلال! تۆ هەققی خودا واز لەم فەوتاندنو زۆرداریيە بێنەو لەمە زیاتر گەنجو پاڵەوانان مەکە بەبەرد. بەزەییت بەمنو بەخوشکمدا بێتەوەو لەگەڵم وەرە. من درەختی چل داستانو ماینی چل جوانووشم هێناوەتە ماڵێ بۆئەوەی تۆو خوشکم پێیان شادو سەرگەرم بن.

دەلال کەئەم قسانەی بیست، بێدەنگ بوو و دوای نەختێ گوتی:

گەنجۆ لەگەڵ تۆ دێم!

کەنیزان کەوتنە سەر پێی دەلالو تکایان لێکرد لەگەڵ ئەم گەنجە نەچێو هەر لای ئەوان بمێنێتەوە، بەڵام دەلال پێی گوتن:

من لەگەڵ ئەم گەنجە دەچم.

کەنیزەکان بەناچاری بێدەنگ بوونو خۆیان بەدەستەوەدا.

بەئیشارەتێکی دەلال، نیوە بەبەردبووەکەی لەشی زیوین دووبارە گیانی تێدا گەڕا. ئینجا دەلال دەستی زیوینی گرتو چەنگی خۆی هەڵگرتو سواری ئەسپی زیوین بوو و لەگەڵی هاتەوە ماڵێ.

زێڕین بەخێرهاتنی برایودەلالی چەنگی کردو لای خۆی داینان. ئەوسا درەختی چل داستان دەستی بەلێدانی چل مەقامی خۆش کردو ماینەکەو چل جوانووەکەی حیلاندیانو کردیان بەهەڵبەزو دابەزو دەلالیش زەوقی بووەوەو، دەستی بەچنگ لێدان کردو زێڕینو زیوین فرمێسکی شادیان لەچاو هات.

رۆژی پاشی، کەخوشکەکانی گوڵشان چوونە ماڵی زێڕین بۆئەوەی خەبەری بەبەردبوونی زیوین وەربگرن، بەسەرسامی و مەندەهۆشی، گوێیان لەئاوازی ئەفسووناوی چەنگ بوو و کەچوونە ژوورەوە چاویان بەدەلالی چەنگی کەوت، لەهۆش خۆیان چوون .

کەهاتنەوە هۆش خۆیان، بەدەستووری دەلال لەماڵەوە دەریان کردن. ئەوسا دەلال گوتی:

ئازیزان! واچاکە سبەینێ پاشا بانگهێشت بکەنە ماڵەوە، بۆئەوەی لەبەردەم پاشادا رازێکتان بۆ باس بکەم.

زیوین چووه کۆشکی پاشاو پاشای بانگهێشت کرده ماڵەوه.

ڕۆژی پاشی، کەپاشا چووه ماڵی زێڕینو زیوینو دره‌ختی چل داستانو ماینی چل جوانوو و ده‌لالی چه‌نگی بینی، هه‌ر واقی وڕما. ئه‌وحه‌له ده‌لالی چه‌نگی (ئاوازی هه‌را)ی لێدا، ئاوازه‌که باسی ئه‌و به‌دبه‌ختیو ڕووداوانه‌ی ده‌کرد، که‌به‌دێژایی ئه‌م هه‌موو ساڵه به‌سه‌ر زێڕینو زیوین هاتبوو. پاشا فرمێسکی له‌چاوان قه‌تیس ماو لێی پرسی:

بۆچی ئه‌م ئاوازه لێده‌ده‌ی:

ده‌لالی چه‌نگی گوتی:

ئه‌ی پاشا! ئه‌م کچو کوڕه گه‌نجو قۆزه منداڵی تۆن، منداڵی گوڵشانن، که‌ژنێکی بێتاوانه‌و له‌ناو قۆرت ڕاکراوه‌و سه‌باره‌ت به‌حه‌سوودی دوو خوشکه‌که‌یو فه‌رمانی نارەوای تۆ، ڕێدار له‌مه‌یدانی شار به‌رده‌بارانی ده‌که‌ن.

پاشا، که‌ئه‌م رازه‌ی بیست، هۆڕ هۆڕ گریاو هه‌ر رایکرد بۆ مه‌یدانی شار، به‌گریه‌و زاری‌و به‌شه‌رمه‌زاری چوو گوڵشانی له‌قۆرته‌که ده‌رهێناو ماچی کردو بردییه‌وه کۆشکو سه‌راو هه‌موو له‌شی کرده گه‌وهه‌ری گرانبه‌ها. ئه‌وسا فه‌رمانی دا دوو خوشکه حه‌سوودو ئاژاوه‌چییه‌که ببه‌نه ده‌ره‌وه‌ی شارو پێی هه‌ریه‌کێکیان له‌کلکی ئێسترێکی چه‌مووش ببه‌ستنو به‌ره‌للای چۆڵو بیابانیان بکه‌ن بۆئه‌وه‌ی به‌سزای کرده‌وه‌ی خۆیان بگه‌ن.

ڕۆژی پاشی، ده‌لالی چه‌نگی که‌کچێکی جوانو ڕووخۆش بوو، پاشاو گوڵشان بۆ زیوینی کوڕیان کردیان به‌بووکو سواری ماینی چل جوانوویان کردو له‌کاتێکا که‌دره‌ختی چل داستان هه‌ر چرکه‌و ئاوازو گۆرانییه‌کی لێ هه‌ڵده‌ستا، حه‌فت شه‌وو حه‌فت ڕۆژ کردیانه ئاهه‌نگو شادیو پلاوخواردنو به‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌یشتن.

منیش مه‌نجه‌ڵه پلاوێکم له‌وێوه له‌گه‌ڵ خۆم هێنا، بۆئه‌وه‌ی بیده‌م به‌ئێوه بیخۆن، به‌ڵام سه‌گه‌لی دراوسێکان په‌لاماریان دامو مه‌نجه‌ڵه‌که‌م له‌ده‌ست به‌ربووه‌وه‌و هه‌موو پلاوه‌که ڕژا.

باشه، ئازیزه‌کانم! بڕۆن بخه‌ون، شه‌و له‌نیوه‌ی بواردووه‌و خۆتان له‌حه‌سوودی به‌دوور بگرنو بزانن مرۆڤی حه‌سوود له‌دنیادا به‌دبه‌خته‌و له‌ڕۆژی په‌سلان دا گرفتاری ئاگری دۆزه‌خ ده‌بێ.

١٠

شاعەباس

شەوێ (شاعەباس)[1] وەکوو شەوانی پێشوو، بەرگی دەروێشی خۆی کردە بەرو لەدەرگای نهێنی کۆشکەوە خۆی کرد بەناو شاری ئەسفەهاندا بۆ ئەوەی ئاگاداری کاروباری شار ببێ.

شاعەباس لەچەند کووچەو کۆڵانێك تێپەڕیو سەری بەچەند قاوەخانەیەکدا گرتو (یاهو یاهو)ی یەکی کردو تێپەڕی، تا ڕێی کەوتە مزگەوتێك، چەند دەروێشێك دانیشتبوون قسەیان دەکرد.

شاعەباس چووە مزگەوتو سەلامی کرد. دەروێشەکان سەلامیان لێ وەرگرتەوە گوتیان:

بەخێرهاتی ! خێرو فەڕت هێنا! ئێمە تا ئێستا تۆمان نەدیوە، تۆ لە کام وڵاتەوە هاتووی؟

---

[1] شاعەباس: پێنجەمین شای سەفەوییەکانە ، لەساڵەکانی٩٨٩ – ١٠٣٩ ك (١٥٨١ – ١٦٢٨ز) لەئێراندا فەرمانڕەوایی کردووە

شاعه‌باس گوتی:

له‌ڕێگایه‌کی دوورەوە هاتووم: خوراسانو ئازەربایجانو گەیلانو دەیلەمو کوردستانو هەمەدانم بڕیوەو وا گەیشتوومەتە ئێرەو ئەو شەو باڵندەی بەختەوەری بەسەر سەرمەوە نیشتووەو بەخزمەت ئێوەی ئازیز گەیشتووم.

دەروێشەکان داوایان لێکرد دابنیشێ. دەروێش عەباس چوو لەتەنیشتیان دانیشتو کەشکۆڵی خۆی لەسەر زەوی داناو هەندێ نانو پەنیرو پیوازی لێ دەرهێناو گوتی:

براینە! فەرموون بخۆن. خوانی دەروێشییە.

دەروێشەکان گوتیان:

پێویستە نانو نمەکمان لەبەیندا هەبێو هەریەکە پارووەیەکی هەڵگرتو خواردی.

دەروێش عەباس گوتی:

براینە! ئێوە چ کارەن؟ و لەکوێوە هاتوون؟ و دەچنە کوێ؟ و ژیانتان چۆن دەگوزەرێ؟

گوتیان: ئێمەش دەروێشین. دەگەڕێینو دەسووڕێین. سەفەری هەموو گۆشەو کەناریکی دونیا دەکەینو پارووە نانێك پەیدا دەکەین.

عەباس گوتی:

منیش دەروێشمو ژیانی دەروێشی سەختە. پێم بڵێن ئێوە تا ئێستا چ سوودێکتان لەدەروێشایەتی دیوە؟ ئایا ئێمە تاماوین دەبێ هەروا بەنانو پیواز بەسەر بەرین؟

دەروێشەکان گوتیان:

ژیانی دەروێشی ئاوهایە! لەنەداریو رەنجو تەقەلا بەولاوە هیچ چارەی ترمان نییە.

عەباس گوتی:

وەرن بیر لەچارەیەك بکەینەوە بۆ ئەوەی لەم دەربەدەرییە رزگار بینو ئێمەش وەکوو خەڵك بەئاسوودەیی بژین.

دەروێشەکان گوتیان:

جا چیمان پێ دەکرێ بۆ ئەوەی لەم بەدبەختییە رزگار بین؟

عەباس گوتی:

ئەگەر گوێ لەقسەی من بگرنو لەقسەکانم دەرنەچن، من ڕێگایەکتان نیشان دەدەم.

دەروێشەکان تەماشای یەکتریان کردو دوای نەختێ بیرکردنەوە گوتیان: باشە بەگوێت دەکەین، هەرچی تۆ بڵێی وا دەکەین. ئێستا فەرموو چ بکەین؟

عەباس گوتی:

براینە! باش گوێ بگرن! پیاو بۆئەوەی متمانەو ئابڕوویەك لای خەڵك پەیدا بکا، دەبێ ئیشی گەورە گەورە بکا کەخەڵکی تر پێیان نەکرێ. ئێمە نابێ لەترسو زەحمەتی بترسین: یان لەم ژیانە پڕ دەردەسەرییە رزگار دەبین، یان وەکوو دەوڵەمەندان دەبین بەخاوەن ناز نیعمەتو یان بەکوشتن دەچینو لەم رەنجو بەدبەختیە رزگار دەبین کەناومان ناوە ژیان.

دەروێشەکان گوتیان:

باشە، بڵێ ئێمە چ بکەین؟ ئامادەین هەرچی تۆ بڵێی وابکەین!

عەباس گوتی:

بەڵام .. بەڵێن بدەنو سوێند بخۆن ئەم قسانە لەبەینی خۆمان دەرنەچێو لای هیچ کەس ئاشکرا نەبێو نابێ لەقسەی منیش دەربچن.

هەموو سوێندیان خواردو بەڵێنیان دا لەقسەی دەروێش عەباس دەرنەچنو لەهیچ شوێنێ رازی خۆیان ئاشکرا نەکەن.

عەباس گوتی:

مادام بەڵێنتان دا، ئێستا گوێبگرن:

ئەم شەو دەچین خەزنەی شا عەباس دەشکێنینو هەرچی زێڕو زیوو گەوهەر هەیە هەمووی دەدزینو لەشوێنێ دەیشارینەوە، پاشان دەستووری ترتان پێ دەدەم.

دەروێشەکان، کەئەم قسانەیان بیست حەپەسانو رەنگو روویان زەرد هەڵگەڕاو گوتیان:

دزی؟ دزی خەزنەی پاشا؟ ئاخر ئێمە چۆن دەتوانین لەناو ئەم هەموو پاسەوانانەی کۆشكو سەراو ئەم هەموو شەوگەڕانەی شار، کاری وا ئەنجام بدەین؟

عەباس گوتی:

لەبیرتان کرد بەڵێنتان دا هەرچی گوتم قبووڵتان بێ.

دەروێشەکان گوتیان:

نەخێر! ئێمە لەسەر قسەی خۆمانین، بەڵام پێمان بڵێ چۆن ئەم جۆرە کارە ئەنجام بدەین؟

عەباس گوتی:

پێم بڵێن ئێوە لەژیانی دەروێشیی خۆتانا، هەریەکە چ جۆرە هونەرو ئەزموونێك فێربووە؟ یەکەم جار من باسی هونەری خۆم دەکەم: من هەرکاتێ دەست بەلاسێڵی راستەی خۆمدا بێنم دونیا وێران دەکەمو ئەگەر دەست بەلاسێڵی چەپم دا بێنم دونیا ئاوەدان دەکەمەوە.

دەروێشی دووەم بیرێکی کردەوە و گوتی:

من، ئەگەر ئێستا یەکێ ببینم، دوای دە ساڵی تریش بیبینمەوە هەر دەیناسمەوە.

دەروێشی سێیەم گوتی:

من زمانی هەموو گیانداران دەزانم، گیانداران هەرچی بڵێن من تێی دەگەم.

دەروێشی چوارەم گوتی:

منیش دەست بخەمە سەر هەر قوفڵێك، ئەو قوفڵە دەکرێتەوە.

عەباس گوتی:

باشە، ئێمە کەئەم هەموو هونەرەمان هەبێو یەك لەیەك زیاتر بین، بۆ دەبێ دەستەپاچە دابنیشینو بەدەرۆزەکەری ژیان بەسەر بەرین. وەرن بچینە سەر خەزنەی شا عەباش.

عەباس هەستا ملی رێی گرتو ئەوانی تریش بە(یاهو، یاهو) بەدوایەوە کەوتنە رێ.

ئەمانە هەر رۆیشتنو رۆیشتن، لەچەند کۆڵانێك تێپەڕینو گەیشتنە نزیك کۆشکی شا عەباس. دەرگای کۆشك قوفڵێکی پێوە بوو. عەباس بەدەروێشی چوارەمی گوت:

تۆ گوتت من دەتوانم هەموو قوفڵێك بکەمەوە، فەرموو وەرە ئم قوفڵە بکەوە! دەروێش چووە پێشو دەستی لەسەر قوفڵە گەورەکە داناو رایگوشیو قوفڵەکە بووەوە.

دەروێشەکان دەرگایان کردەوەو بەشێنەیی چوونە ژوورەوە، بەڵام سەگی شا عەباس، کەزۆر درو چاپووکو بەهێز بوو، بەعەوە عەو پەلاماری دەروێشەکانی دا.

عەباس بەدەروێشی سێیەمی گوت:

تۆ گوتت زمانی گیانداران دەزانم، بڕۆ شتێ بەم سەگە بڵێ با وازمان لێ بێنێ خەریکی ئیشی خۆمان بین.

دەروێشی سێیەم گوتی:

من لێی ناچمە پێش و هیچ ناڵێم!

عەباس گوتی:

بۆچی؟ قسەی خۆت ناهێنیتە جێ؟

دەروێش گوتی:

بەدی! بەڵام ئەم سەگە دەڵێ: نەیەنە پێش، خاوەنی کۆشك وا لەتەکتانە.

عەباس گوتی:

مەترسە! خاوەنی سەگەکە لێرە نییە. سەگەکە ئێستا خۆی هێوردەبێتەوە. ئەگەر ئێوە نەترسن، سەگ ئیشی بەئێوە نییە، بەڵام ئەگەر بترسن پەلامارتان دەدا، جا وەرنە دوو من.

ئەوانیش بەدوای عەباسدا رێیان گرتە بەر. سەگەکە هێور بووەوە، چونکە شاعەباسی خاوەنی خۆی، ناسییەوە. شا عەباس و دەروێشەکانی تر رۆیشتن تا گەیشتنە بەردەرگای خەزنەو بەخەنجەرو چەقۆی بەرکەمەریان دیواری خەزنەیان بڕیو کونێکیان تێکردو پێدا چوونەناو خەزنە.

دەروێشەکان، کەخەزنەکەیان دی، هیچ هۆشیان لەسەردا نەما.

عەباس گوتی:

براینە! تاخیر مەبن! هەرچی پێتان دەکرێ هەڵیگرن و بیبەن.

دەروێشەکان شال و کەشکۆڵەکانی خۆیان کردەوەو ئەوەندەی توانیان شتی گرانبەهاو زێڕو زیویان تێکردو بەپشتی خۆیان داداو بە چ رێگایەکدا هاتبوون بەوێدا گەڕانەوەو لەشار چوونە دەرەوە بۆلای کۆنەکاریزەکان و هەرچی هێنابوویان، لەناو کاریزەکان شاردیانەوە، ئینجا گەڕانەوە شارو چوونەوە مزگەوت و بەو کارە خەنی بوون و لەبەر ئەوەی ماندووبوون هەر لەوێ خەویان لێ کەوت.

ده‌روێشه‌کان پـێش ڕۆژهـه‌ڵات هه‌سـتان‌و ده‌سـتنوێژیان شووشـت‌و شـا عـه‌باس له‌پێـشه‌وه‌و ئه‌وانی‌تر له‌دوایه‌وه نوێژیان دابه‌ست. ئینجـا بریاریـان دا شـه‌و بگه‌ڕێنـه‌وه ئـه‌وێ بۆئـه‌وه‌ی قـسه له‌باره‌ی ماڵه دزیارییه‌که بکه‌ن، ئه‌وسا له‌مزگه‌وت هاتنه ده‌ره‌وه‌و هه‌ریه‌که چووه لایه‌ك.

عه‌باسیش گه‌ڕایه‌وه‌و چووه ناو کۆشکی خۆی‌و سـه‌یری کـرد پاسـه‌وانانی شـه‌و هێـشتا هـه‌ر خه‌وتوون‌و پرخ‌و هۆڕیانه، ئێستا نا ئێستاش ڕۆژ هه‌ڵدێ.

شا عه‌باس چووه ناو کۆشك‌و به‌رگی شاهانه‌ی کرده به‌رو له‌سه‌ر تـه‌ختی پاشـایه‌تی دانیـشت‌و داوای وه‌زیری کردو باسی کاروباری وڵاتی لێ پرسی.

وه‌زیر گوتی:

قیبله‌ی عالم سـه‌لامه‌تدار بـێ! دوژمنـان هـه‌موو سـه‌رکوت کـراون. شـارو گونـد هـه‌موو به‌ئاشتی‌و ئاسوده‌یی ده‌ژین. گورگ‌و مه‌ڕ به‌یه‌که‌وه ئـاو ده‌خۆنـه‌وه‌و له‌سـایه‌ی سـه‌ری جـه‌نابتان بچووکترین دزی‌و به‌دکاری له‌وڵات ڕووی نه‌داوه.

وه‌زیر هێشتا قسه‌که‌ی ته‌واو نه‌کردبوو، ده‌نگی شیوه‌ن‌و گریان له‌ده‌ره‌وه‌ی کۆشك به‌رز بـووه‌وه‌و شا گوتی:

ئه‌ی وه‌زیر! ئه‌وه چ قه‌وماوه ئێمه ئاگامان لێ نییه؟

وه‌زیر چووه ده‌ره‌وه‌و له‌گه‌ڵ سه‌رۆکی پاسه‌وانانی کۆشـك، هاتـه‌وه ژوورێ کـه‌ره‌نگی لـه‌ڕوودا نه‌مابوو.

شا پرسی:

ها، ده‌نگ‌و باس چ هه‌یه؟

سه‌رۆکی پاسه‌وانان گوتی:

قیبله‌ی عالم سه‌لامه‌تداربێ! یاخوا زمانم لاڵ بێ که‌خه‌به‌رێکی ناخۆشـت به‌عـه‌رز ده‌گه‌یـه‌نم. شه‌وی رابردوو، دز هاتوون‌و خه‌زنه‌ی شـاهانه‌یان بڕیـوه‌و هه‌رچـی زێـڕو زیـوو گـه‌واهیرات هه‌یـه دزیویانه‌و بردوویانه.

شا گوتی:

ئەی ئێوە لەکوێ گۆڕبەگۆڕ ببوون کەدز هاتوونو ئەم ئیشەیان کردووە؟ ئەی ئێوە ئیشتان چییە؟

سەرۆکی پاسەوانان گوتی:

قوربان! دزەکان زۆربوونەو بەیەکەوە هێرشیان هێناوەو دەستو پێو دەمی پاسەوانەکانیان بەستووەو لەژوورێکا زیندانیان کردوون، و ئەوسا دەستیان بەدزی خۆیان کردووە.

شا عەباس زۆر تووڕە بوو، دەستێکی بەلاسمێڵەکانی داهێناو لەسەر تەخت هاتە خوارێو بەرگی سووری پۆشیو لەسەر کورسی غەزەب دانیشتو گوتی:

ئەو پاسەوانە سەگبابانە فڕێ دەنە ناو چاڵە ڕەش تا بەسزای خۆیان دەگەیەنین.

ئەوسا بەوەزیری گوت:

تۆ خۆت گوتت هەموو شوێنێ ئارامو ئاسوودەیە! ئەی چۆنە خەزێنەی شاهانەیان لەناو کۆشکدا دزیوە. وای لەحاڵی خەڵکی تری بێ قەرەوڵو بێ پاسەوان؟

وەزیر، کەلەترسان وەکوو گەڵای دار هەڵدەلەرزی، لەبێدەنگی بەولاوە هیچ چارەی تری نەبوو.

شا فەرمانی دا، بڕۆن بەناو شاردا بگەڕێن تا شەو دادێ دەبێ دزەکان دەستگیر بکەن، نەوەك دەستوور دەدەم لەسەری هەمووتان بدەن.

شەوگەڕەکان ڕۆیشتن لەهەرکوێ دزێ، خوێڕیێ، عەییارێ هەبوو دەستگیریان کردنو هێنایانن بۆ حزووری پاشا، بەڵام هەموویان سوێندیان خوارد دەستیان لەم دزییەدا نییە.

شا بەوەزیرو سەرۆکی پاسەوانانی گوت:

بڕۆنە فلانە مزگەوت، سێ دەروێش لەوێن، بیانگرنو بیانهێننە لام.

وەزیرو نۆکەرانی پاشا چوونو دەروێشەکانیان دەستگیر کرد کەتازە لەسواڵ کردن، لەناو شار گەڕابوونەوە ناو مزگەوتو چاوەڕێی شا عەباسیان دەکرد، دەستگیریان کردنو هێنایانن بۆ کۆشکی پاشا.

وەزیرو دەروێشەکان لەدالانی کۆشك مانەوەو شا، یەك یەك بانگی کردن. یەکەم جار داوای ئەو دەروێشەی کرد کەزمانی گیاندارانی دەزانی. شا پێی گوت:

ئه‌ی ده‌روێش! ڕاست بڵێ، تۆ خه‌زنه‌ی منت تاڵان کردووه؟ راست بڵێ نه‌وه‌ك له‌سه‌رت ده‌ده‌م.

ده‌روێش گوتی:

ئه‌ی پاشا، سوێندم به‌جوققه‌ی سه‌ری پیرۆزت، ئه‌م ئیشه ئیشی من نییه.

شا عه‌باس گوتی:

درۆ ده‌که‌ی ، له‌سه‌رت ده‌ده‌م!

شا عه‌باس داوای ده‌روێشی دووه‌می کرد، که‌قوفڵی ده‌کرده‌وه‌و لێی پرسی:

ئه‌ی ده‌روێش! سامانی خه‌زنه‌ی من تۆ دزیوته؟ یان نا؟ راست بڵێ نه‌وه‌ك له‌سه‌رت ده‌ده‌م.

ئه‌ویش گوتی:

ئه‌ی پاشا! سوێندم به‌جوققه‌ی پیرۆزت، ئه‌م ئیشه ئیشی من نییه، من دزی نازانم.

شا گوتی:

درۆ ده‌که‌ی! له‌سه‌رت ده‌ده‌م

شا عه‌باس داوای ده‌روێشی سێیه‌می کرد، ئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر یه‌ك جار یه‌کێکی بدیبایه دوای ده ساڵ ده‌یناسیه‌وه، گوتی:

ئه‌ی ده‌روێش! سامانی خه‌زنه‌ی من تۆ بردووته؟ راست بڵێ نه‌وه‌ك ده‌تکوژم.

ده‌روێش سه‌یرێکی شای کردو گوتی:

هاوڕێ، من بکوژرێم!! کار له‌مه تێپه‌ڕیوه! ئێستا ده‌ستێ به‌لا سێڵی چه‌په‌ت دابێنه بۆئه‌وه‌ی دونیا کاوڵ نه‌بێ.

شا عه‌باس، که‌زانی ده‌روێش ناسیویه‌ته‌وه، گرنژی‌و گوتی:

ئافه‌رین بۆتۆ! به‌راستی تۆ پیاوێکی زیره‌ك‌و شایسته‌ی!

ئه‌وسا شا، ده‌روێشه‌کانی‌تری بانگ کردو گوتی:

ئێوه هه‌مووتان درۆتان له‌گه‌ڵ کردم. ئه‌گه‌ر ئه‌م برادره‌تان نه‌بایه، له‌سه‌ری هه‌مووتانم ده‌دا، به‌ڵام ئێستا وا لێتان خۆش بووم.

ئینجا شا عه‌باس داوای وه‌زیری کردو گوتی:

ئەی وەزیر! ئەمانە دراوو گەواهیری خەزنەیان بردووەو لەدەرەوەی شار، لەفلانــە کۆنــە کــارێز، شاردوویانەتەوە، برۆن بیانهێننەوە.

وەزیر و نۆکەرانی شا چوونو دوای ماوەیەك دراوو گەواهیرەکەیان هێنایە خزمەت شــاو خۆیــان چوونە دەرەوە. ئەوسا شا عەباس داوای پاسەوانانی کۆشکی کردو گوتی:

چ کەسێ بوو دەستو پێو دەمی ئێوەی بەست؟

پاسەوانەکان گوتیان:

قوربان، دزەکان!

شا گوتی:

هەی سەگبابینە! ئەم سێ دەروێشە پیرو کەترەیە چۆن دەتوانن دەستو پێی ئێوە ببەستن؟ ئێــوە هەمووتان خەوتبوون. من خەزنەو ژنو منداڵی خۆم بەتەمای ئێوە جێهێــشتووە، ئێــوەش لــەباتی پاسەوانی، دەچن دەخەونو پاشان درۆ هەڵدەبەســتنو دەڵــێن دەســتو پێیــان بەســتنیەوە؟ ئێــستا لەسەرتان دەدەم.

ئەوسا نەڕاندی:

میر غەزەب! میر غەزەب!

میر غەزەب ئامادەبوو و بەفەرمانی شا، پاســەوانەکانی یــەك لــەدوای یــەك لەســەر ســفرەی چەرمینی سوور درێژ کردو بەشمشێر لەسەری دان.

ئینجا شا عەباس تەماشای دەروێشەکانی کرد کەلەترسان ئاگایان لەخۆیان بڕابوو و پەنجەی بــۆ دراوو گەواهیرەکە درێژکرد و گوتی:

ئەمانە هی ئێوەن. ئێمە دوێ شەو، بەهاوکاری توانیمان ئەمانە بدزین بۆئەوەی ژیانی خۆمــان نەختێ خۆشتر بکەین، بۆیە دەبێ پەیمانی خۆمان بەجێ بهێنین

شا عەباس وەزیری بانگ کــرد کەلەترســان پێــیو قــەدەمی شــکابوو، گــوتی: ئــەی وەزیــر! مەترسە، وەرە پێشەوە، ئەم پارەو گەواهیرە بکە بەچوار بەشی وەکوو یەك.

پاشان رووی کردە دەروێشەکانو گوتی:

براینه! فه‌رموون، هه‌ریه‌که به‌شێك بۆخۆتان هه‌ڵگرن! ده‌روێشه‌کان هه‌ریه‌که به‌شی خـۆی بـردو شا عه‌باسیش به‌شی خۆی هه‌ڵگرت‌و گوتی:

ئه‌مه‌ش هه‌قی دادوه‌ری من.. به‌ڵام ئه‌وه‌ش بزانن ئه‌گه‌ر جارێکی‌تر دزی بکـه‌ن، لێتـان خـۆش نابم‌و ئه‌مر ده‌کەم له‌سه‌ری هه‌مووتان بده‌ن.

ده‌روێشه‌کان دوعایان بۆ شا کردو گه‌واهیره‌که‌یان هه‌ڵگرت‌و به‌ترس‌و له‌رزه‌وه له‌کۆشـك هاتنـه ده‌ره‌وه.

به‌ده‌ستووری شا عه‌باس، هه‌ریه‌که له‌ده‌روێشه‌کان، یه‌ك رانه مه‌ڕو یه‌ك ره‌وه ئه‌سـپ‌و وشـتری کڕی‌و که‌وتنه سه‌ر کارو کاسبی‌و مه‌ڕ داری‌و هه‌ریه‌که زه‌ماوه‌نـدی له‌گـه‌ڵ کـچێکی جـوان کـردو ئاهه‌نگێکی شـکۆمه‌ندی گێـڕا‌و چـه‌ند بـه‌رانی گـه‌وره‌یان سـه‌ربڕی‌و پڵاویـان لێنـا‌و خواردیـان. ئاشقه‌کانیش به‌ده‌هۆڵ‌و زورنا حه‌فت شه‌وو حه‌فت رۆژ کردیانه لێده‌و بکوتـه‌و هـه‌موو بـه‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌یشتن.

منیش هاتمه خزمه‌ت ئێوه. هیوادارم ئێوه‌ش به‌ئاره‌زووی خۆتان بگه‌ن‌و هـه‌ر شـادو کامـه‌ران بن.

ئه‌مه بوو (چیرۆك) و سه‌ربرده‌ی شاعه‌باس که‌هه‌موو شه‌وێ به‌رگی خه‌ڵکی کووچـه‌و بـازاڕی ده‌کرده به‌رو به‌نه‌ناسیاوی ده‌چووه شارو گوندان بۆئه‌وه‌ی ئاگاداری حاڵی خه‌ڵك‌و بێ‌و کـه‌س زوڵـم‌و زۆرداری نه‌کاو فه‌رمانبه‌رانی حکوومه‌تیش به‌درۆیه‌کانی خۆیان ماڵی خه‌ڵك کاوڵ نه‌که‌ن.

١١

شا ئیسماعیل و قەرە بەرزەنگی

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، پاشایەکی کـورد هـەبوو بـەناوی (ئەسـلان) و کوڕێکی هەبوو بەناوی (شا ئیسماعیل)

شا ئیسماعیل، رۆژێ سواری ئەسپەکەی بوو و چووە ڕاوو شکارو هەر رۆیشت، رۆیشت، رۆیشت تا لەدامێنی چیایەك گەیشتە چەند رەشماڵێك.

کابرایەك لەناو رەشماڵەکەی هاتە دەرێو پرسی:

لاوۆ! تۆ کێی؟ و بەدوای چیدا هاتوویتە ئێرە؟

سوارەکە گوتی:

من شا ئیسماعیلی کوڕی پاشای ئەم وڵاتەم‌و هاتوومەتە ڕاووشکارو ڕێم کەوتۆتە ئێرە.

کابرای ره‌شماڵنشین گوتی:

کەوابێ تۆ میوانی منی، فەرموو لەئەسپەکەت دابەزە!

شا ئیسماعیل لەئەسپ دابەزی‌و جلەوی ئەسپەکەی لەقوژبێك بەستەوەو چووە ناو ره‌شماڵەکـە، چاوی بەکچێکی ئەوەندە جوان کەوت لەمانگی شەوی چواردە جوانترو قەشەنگتر بوو.

شا ئیسماعیل، لەگەڵ یەکەم سەرنجدا، نەك بەدڵێ، بەسەد دڵ، ئاشقی کچەی ره‌شماڵنشین بوو.

شەربەتیان هێناو خواردیانەوە. فراوینیان هێناو خواردیان. ئینجا شا ئیسماعیل لەدڵی خۆیـدا بیری کردەوە ئەگەر لەوێ بمێنێتەوە لەوانەیە لەئەشقی کچەکە بمرێ، بۆیە وای بەچاك زانی تا نەختێ هۆشی لەسەردا ماوە بگەڕێتەوە کۆشکی باوکی.

شا ئیسماعیل ماڵاوایی لەکابرای ره‌شماڵنشین کردو بەرەو شار گەڕایەوە.

کەشەو داهات، شا ئیسماعیل چاوی نەچووە خەو، ناچار بوو، هەستا چووە لای باوکی‌و گوتی:

باوکە! ئەشقی کچێ لەسەری داوم. دەبێ هەر بۆمی بێنی!

شا گوتی:

ئەو کچە کێیە؟ چ کارەیە؟ و لەکوێیە؟

کوڕەکە گوتی:

کچی ره‌شماڵنشینێکە، ره‌شماڵیان لەدامێنی فلانە کێو هەڵداوە. ناویشی (تۆمار)ە.

شا گوتی:

قەیدی نییە، من ئەوانە باش دەناسم. سبەی وەزیر دەنێرمە خوازبێنی کچەکە. تۆ ئێـستا بـڕۆ بەئاسوودەیی بخەوە.

شا ئیسماعیل گەڕایەوە ژووری خۆی‌و چووە ناوجێ‌و بالینگانی خۆی، بەڵام لەئەشق‌و مـەراقی کچەی ره‌شماڵنشین تا بەیانی خەوی لێ نەکەوت‌و هەر کەلەکەی وەرگێڕا

شا، دوای ڕۆیشتنی ئیسماعیل، داوای وەزیری کردو گوتی:

ئەی وەزیر! ئیشێکی گەورەو گرانمان هاتۆتە پێش!

وەزیر گوتی:

قیبلەی عالەم سەلامەتدار بێ! ئەمڕۆ ئێوە، خۆتان دەسەڵاتداری سەر رووی زەوین، چ گرێیەك هەیە بەدەستی ئێوە نەکرێتەوە؟

شا گوتی:

ئا، گیرگرفتێك هەیە، بەپارەو زۆردارەکی چارەسەر ناکرێ.

ئەو کچەی پێش چەند مانگێ، من دیمو ئەشقی بووەو رازی نەبوو مێردم پێ بکا، ئێستا ئیسماعی کوڕ چاوی پێکەوتووەو ئەشقی بووەو داوا دەکا بۆی بنێرمە داخوازی. خۆت دەزانی ئەگەر ئیسماعیل ئەو کچە بێنێ، من لەهەژمەتان دەمرم. جا تۆ دەبێ کارێکی وابکەی ئەو کچە بەنسیبی کوڕەکەم نەبێ. باشترین رێگاش ئەوەیە بچیتە لای ئەو رەشماڵنشینانەو پێیان بڵێی لەوێ بار بکەنو بچنە وڵاتێکی دوور بۆ ئەوەی کوڕەکەم چاوی پێیان نەکەوێ.

وەزیر گوتی:

سەرچاو! شا، چی بیەوێ، وا دەبێ!

بەیانی رۆژی پاشی، وەزیر سواری ئەسپ بوو و چووە لای رەشماڵەکانو لەوێ چووە رەشماڵی باوکی (تۆمار) و گوتی:

بیستوومە دوێنێ شا ئیسماعیل لای داوەتە رەشماڵی ئێوەو کچەکەی تۆی دیوە.

کابرای رەشماڵنیشن گوتی:

بەڵێ، وایە!

وەزیر گوتی:

ئێوە دەبێ بزانن ئەم شائیسماعیلە کابرایەکی چرووكو حەرامزادەیە. ئەشقی کچەکەی ئێوە لەسەری داوە، بەڵام ئەگەر کچەکەی ئێوە بخوازێو بیهێنێ، دەیفەوتێنێ.

کابرای رەشماڵنشین گوتی:

بۆچی کچەکەم دەفەوتێنێ؟

وەزیر گوتی:

نەخۆشییەکی هەیە. هەر کچێکی دەیهێنێ، تەنیا یەك شەو لەگەڵی دەخەوێو بۆ سبەینێ دەیکوژێو بەم جۆرە کچی بێ تاوانی خەڵك لەناو دەبا.

کابرای ره‌شماڵ نشین گوتی:

ئه‌ی چاره چییه؟ چ بکه‌ین؟

وه‌زیر گوتی:

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شا دڵی زۆر به‌ئێوه‌وه‌یه‌و نایه‌وێ کچه‌که‌تان به‌ده‌ستی کوڕه شـێته‌که‌ی بفـه‌وتێ، منی ناردوه پێتان بڵێم زوو لێره باربکه‌نو بچنه وڵاتێکی دوور ، شائیسماعیل پێی نه‌یدۆزرێته‌وه.

کابرای ره‌شماڵنشین گوتی:

خودا ده‌ست به‌باڵتانه‌وه بگرێ، مادام وابێ ئێمه لێره بار ده‌که‌ین.

تۆمار، له‌گۆشه‌یه‌کی ره‌شماڵێ گـوێی دابـووه قـسه‌کانی وه‌زیـرو بـاوکی، زانـی وه‌زیـر له‌بـه‌ر دوژمنداری، به‌درۆ ئه‌م قسانه ده‌کات. تۆمار که‌له‌گه‌ڵ یه‌کم سه‌رنجدا، ئه‌شقی شا ئیسماعیل ببوو، له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ئه‌گه‌ر شا ئیسماعیل زه‌ماوه‌ند له‌گه‌ڵ من نه‌کا، له‌داخان دیق ده‌که‌مو ده‌مرم. ئه‌گه‌ر مام بۆ ئه‌ومو ئه‌گه‌ر مردیشم بۆ عه‌ردم!)

تۆمار، که‌ده‌یزانیشا ئیسماعیل ئه‌وی خۆش ده‌وێو به‌دوایدا ده‌چێ، بیرێکی به‌میشکدا هاتو شتێکی له‌سه‌ر کاغه‌ز نووسیو کاغه‌زه‌که‌ی له‌ده‌ره‌وه‌ی ره‌شماڵه‌که لـه‌ژێر تاتـه بـه‌ردێك شـارده‌وه‌و هه‌ندێکی له‌ده‌ره‌وه هێشته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی له‌دوور‌ه‌وه دیار بێ.

دوای نه‌ختێ، ره‌شماڵنشینه‌کان کۆچیان کردو له‌به‌رچاو بزربوون، که‌چی تۆمار هه‌ر ئاوڕی له‌دواوه ده‌دایه‌وه‌و فرمێسکی ده‌ڕشتو چاوه‌ڕێی هاتنی شا ئیسماعیل بوو.

که‌ره‌شماڵنشینه‌کان کۆچیان هه‌ڵقه‌نا، وه‌زیریش سواری ئه‌سپه‌که‌ی بووو به‌ره‌و شار گه‌ڕایه‌وه.

شا ئیسماعیل، به‌هاتنه‌وه‌ی وه‌زیر شادو که‌یفخۆش بوو و به‌پیرییه‌وه چوو و پرسی:

ئه‌ی وه‌زیر! خه‌به‌رت خێر بێ! داخوازیی کچه‌که‌ت بۆ کردم؟

وه‌زیر بناگوێی خۆی خوراندو به‌خه‌مو که‌سه‌ره‌وه گوتی:

به‌خوا چ بڵێم !؟ من شه‌رمه‌زاری ئێوه‌م. ئه‌و کچه کچێکی شێته، رازی نه‌بوو له‌باره‌ی ئێـوه‌وه‌و هه‌ر قسه‌شی بۆ بکه‌م. ئه‌وان که‌بیستیان من بۆ خوازبێنی چوومه، تۆرانو باریان کردو رۆیـشتن. وا چاکه تۆش ئه‌و کچه نه‌زانه له‌میشکی خۆت ببه‌یته ده‌ره‌وه چونکه شیاوی تۆ نییه.

شا ئیسماعیل گوتی:

بەڵێ، ئەگەر یەکێ منی نەوێ، منیش ئەوم ناوێ هەرچەندە خۆشیشم بوێ.

شا ئیبسماعیل چووە ژووری خۆیو بەهەر جۆرێ بوو ئەوشەوەی کردە بەیانی .

رۆژی پاشی، شا ئیسماعیل لەدڵی خۆیدا گوتی: (لەوانەیە ئیشی وەزیر فێڵێکی تێدابێ، دوێنێ لەچاوەکانی ئەو کچە خوێندمەوە کەمنی خۆش دەوێ. ئێستا چ بووە، وا لێم تەوەللا بووە؟ واچاکە خۆم بچم خەبەرێك وەربگرم)

ئینجا سواری ئەسپەکەی بوو و بەغار بەرەو رەشماڵەکان رۆیشت، بەڵام کەگەیشتە ئەوێ، سەیری کرد وەزیر راست دەکا، لەوێ کۆچیان کردووەو رۆیشتوون.

شا ئیسماعیل لەدڵی خۆیدا بیری کردەوە و گوتی: (ئەگەر تۆمار خاتری منی بوێ، ئێستا نیشانەیەکی خۆی لەوێ جێهێشتووە. واچاکە بچم جێ هەواریان بپشکنم، بەڵکو نیشانەیەکم دەست بکەوێ).

شائیسماعیل چووە جێ هەوارەکەیان و گەڕا تا گەیشتە جێگای رەشماڵی باوکی تۆمار و لەوێ دیتی کاغەزێك لەبن تاتە بەردێك دانراوە. شا ئیسماعیل کاغەزەکەی هەڵگرتەوە، تۆمار نوسیبووی:

دەردی دڵی خۆم لەم کاغەزە نووسیوە

بەرەو شیراز کۆچمان کرد

ئەگەر منت دەوێ بەدوامدا وەرە

ژوانمان وەرزی بەهار بێ، شا ئیسماعیل [1]

شا ئیسماعیل، کەبۆنی یارەکەی لەو کاغەوە بۆهات، چاوی پڕ فرمێسك بوو و کاغەزەکەی بۆن کردو ماچی کردو لەگیرفانی خۆی ناو لەژێر لێوەوە بە پستە پست گوتی:

تۆماری ئازیز! بەدووتدا دێمە شیراز.

---

[1] ئەمە لەدەقی ئەسڵیدا چوارینەیەکی تورکییە

ئه‌وسا سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و شمشێری له‌که‌مه‌ر به‌ستو بێ‌ئه‌وه‌ی مـالاّوایی لـه‌باوکی بکـا، پشت له‌شارو روو له‌چۆله‌وانی، قامچی له‌ئه‌سـپه‌که‌ی داو رۆیـشت، رۆیـشت، کـه‌م رۆیـشتو زۆر رۆیشت، له‌دوورەوه بۆراتی قه‌لاّتێکی بینی.

شا ئیسماعیل ئه‌سپی به‌ره‌و ئه‌وێ هاژوا و دوای سه‌عاتێك گه‌یشته شووره و قه‌لاّیێ دیواری تا بلّێی بلند بوو.

شا ئیسماعیل رکێبی له‌ئه‌سپه‌که‌ی داو بـه‌ده‌وری حه‌سـاره‌که‌دا سـوورایه‌وه تـا گه‌یـشته بـه‌ر ده‌روازه‌یه‌کی گه‌وره که‌ئه‌لقه‌رێزێکی ئاسنی به‌ده‌رگاوه‌وه بوو.

شا ئیسماعیل له‌ئه‌سپه‌که‌ی دابه‌زیو ئه‌لقـه‌رێزه ئاسـنه‌که‌ی لـه‌ده‌رگاداو دوای نـه‌ختێ کـچێ ده‌رگای کرده‌وه‌و به‌خێرهاتنی کرد.

شا ئیسماعیل چووه ناو قه‌لاّته‌که. کچه‌که خورجینه‌ی له‌پاشکۆی ئه‌سپه‌که‌ی داگرته خـوارێو ئه‌سپه‌که‌ی ئاوداو بردی له‌سه‌ر ئاخوڕ به‌ستییه‌وه، ئینجا گه‌ڕایه‌وه‌و شا ئیسماعیلی برده ژوورێك.

کچه نانو ئاوو میوه‌ی بۆ شائیسماعیل هێناو ئیسماعیل ده‌ستی به‌خواردن کرد.

شائیسماعیل زانی ئه‌و قه‌لاّته له‌و کچه زیاتر که‌سی تێدا نییه، جا لێی پرسی:

کچه‌که! ئه‌وه تۆ له‌م چۆله‌وانیو له‌م شوورا به‌نده‌دا به‌ته‌نێ ده‌ژی؟

کچه‌که گوتی:

وه‌کوو خۆت ده‌بینی، ئێستا ته‌نیام.

شا ئیسماعیل گوتی:

باشه، که‌ست نییه؟

کچه‌که گوتی:

به‌دی! که‌سو کارم هه‌یه. ئه‌وه‌نده‌ش بێ که‌س نیم! من حه‌فت برام هه‌ن. شائیسماعیل گوتی:

ئه‌ی ئێستا حه‌فت براکه‌ت له‌کوێن؟

کچه‌که گوتی:

براکانم چوونه‌ته لای شیرازو له‌سه‌ر ڕێی شیراز خه‌ریکی شه‌ڕن؟

شائیسماعیل گوتی:

شەڕ لەگەڵ کێ دەکەن؟

کچەکە گوتی:

لەگەڵ پاشای میصر[٢]. هەر ڕۆژە یەکێ لەبراکانم دەهاتەوە ئێرەو نانو خواردنی بۆ ئـەوانی تـر دەبرد، بەڵام ئەوە سێ ڕۆژە هیچ خەبەریان نییە. نازانم چییان بەسەرهاتووە، کوژراون؟ یـان مـاون؟ منیش ناتوانم قەڵاکەم بێ خودان جێ بێڵمو بچمە هانایان.

ئەوانە ئەو شەوەیان بەقسەو گفتوگۆ بردە سـەرو کەشـەو لـەنیوەی بـوارد، کـچەکە نـوێنێکی ڕاخستو جلی خۆی داکەندو چووە ژێر لێفەو بەشا ئیسماعیلی گوت:

فەرموون، ئێوەش بخەون!

شا ئیسماعیل چووە بن لێفە، بەڵام خەوی لێ نەکەوت. کاتەکی دەستی بۆ کچەکە برد.

کچەکە بەنارەحەتی گوتی:

کابرا، تۆ بێ ئەسڵو نەسەب نیت، بۆ دستم بۆ دێنی، ئەگەر هەرکەسێ بێتە ئێرەو دەسـتم بـۆ بێنێ، من بەسەلامەتی نامێنم!

شا ئیسماعیل گوتی:

کەواتە نوێنی من بەجیا ڕابخە!

کچەکە گوتی:

من نەمدەزانی تۆ ئەوەندە بێ تواناو شیرحەرامی، ناتوانی جلەوی نەفسی خۆت بەرامبەر بەژنێك بگری.

---

[٢] مصر: جاران، ئەو شوێنو شارو کیشوەرەی خەڵك دەیانزانی هەن وەکو : میصرو چینو شیرازو خوارەزمو هیندوستانو ڕۆمو یەمەنو قەوقازو کرمانو ئەسفەهانو تەورێزو مازنندەرانو خوراسانو هەمـەدانو .. پاڵـەوانی هەقایەتـەکان دەچـوونە ئـەو شـوێنانەو.. تەنانـەت کـورد نـاوی (میـصر) لەکوڕەکانیان دەنێن. ئێمە لەکرمانجی خۆماندا زۆر تووشی ناوی (مصر) یان (مصرخان) دەبین، بێگومان (ص)ەکە کەسرەی لەژێرە نەك سکون، با بەگەورەی کۆکەرەوەی ئەم کۆمەڵە هەقایەتەش ناوی (مصر خان) بووە.

شا ئیسماعیل له‌قسه‌کانی کچه‌که له‌خۆی ته‌ریق بووه‌وه‌و چووه‌گۆشه‌یه‌ك‌و خورجینه‌که‌ی خسته بن سه‌ری‌و جلێکی به‌سه‌ر خۆی داداو نووست.

به‌یانی زوو، شائیسماعیل ئه‌سپی له‌ته‌ویله ده‌رهێناو زینی کردو چووه لای کچه‌که‌و پرسی:

ئه‌رێ تۆ نه‌تگوت ناوت چییه؟

کچه‌که گوتی:

چت له‌ناوی من پێ ده‌بڕێ؟ من ناوم (سۆمار)ه.

شا ئیسماعیل گوتی:

ناوی خۆشت وه‌کوو خۆت جوانه! زووکه نان‌و خۆراکێك بۆ براکانت حازر که، من ده‌مه‌وێ به‌هانایانه‌وه بچم، له‌وانه‌یه دوژمن ئابلووقه‌ی دابن.

سۆمار هه‌ندێ نان‌و خواردنی له‌ناو توێشه‌به‌رده‌یه‌ك ناو خستییه ناو تۆربه‌یه‌ك‌و له‌سه‌ر ته‌رکی ئه‌سپی شا ئیسماعیلی به‌ست‌و ئینجا زرێیه‌ك‌و کلاو خوده‌یه‌ك‌و قه‌لغانێك‌و نێزه‌یه‌کیشی دایه شا ئیسماعیل.

شا ئیسماعیل خاتری له‌سۆمار خواست‌و سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و له‌قه‌لاچووه ده‌رێ‌و به‌ره‌و شیراز هاژوای.

ئێستا گوێ له‌باسی حه‌فت براکه‌ی سۆمار بگرن:

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌شکری دوژمن زۆر بوو و حه‌فت براکه‌ی سۆمار کوشتن‌و زیانێکی زۆریان لێدابوون. ئه‌وان توانیبوویان حه‌فت براکه ئابلوه‌وقه بده‌ن‌و لێ نه‌گه‌ڕێن له‌سه‌ر ئه‌و کێوه بێنه خوارێ که‌خۆیان لێ قایم کردبوو و له‌وێوه دوژمنیان تیره‌باران ده‌کرد.

حه‌فت براکه به‌رۆژ شه‌ڕیان ده‌کردو به‌شه‌و پێنج نه‌فه‌ریان ده‌خه‌وتن‌و به‌نۆره دوو نه‌فه‌ریان ئێشکیان ده‌گرت‌و پاسه‌وانییان ده‌کرد، نه‌وه‌ك دوژمن له‌پڕ په‌لاماریان بدا، بۆیه نه‌یانده‌توانی خۆیان له‌ئه‌لقه‌ی ئابلووقه ده‌رباز بکه‌ن؟

برای گچکه، له‌گه‌ڵ گه‌ردوگوڵی به‌یانی له‌خه‌و هه‌ستاو براکانی به‌ئاگا هێناو گوتی:

براینه! ئه‌مڕۆ دوا رۆژی ته‌قه‌لامانه: یان دوژمن قڕ ده‌که‌ین‌و له‌ناوی ده‌به‌ین، یان خۆمان هه‌موومان له‌شه‌ڕدا ده‌کوژرێین؟

براکان گوتیان:

بۆچی چ بووە؟ چ خەبەرت وەرگرتووە؟

برای گچکە گوتی:

دوێ شەو خەونێکم بینی کەسوارێکی ئازاو چاو نەترس لەلای قەڵاکەمانەوە بەغار بەرەو ئێـرە دەهات. نیشانەی بەرەکەتو وپیرۆزی لەتەوێڵدا دەدرەوشایەوە. ئەمە ئەمرۆ بێو بداتە پاڵ هەریەکێ لەدووبەرەکەی شەڕ، ئەو بەرەیە سەردەکەوێو بەرەکەی تر شکست دێنێ.

لەوکاتەدا، حەفت براکە دیتیان لەلای رۆژاواوە سوارێ بەئەسپێکی وەکوو رەخش وا بەغار دێ.

سوارەکە، لەبەرئەوەی بەرەو رۆژ هەڵات دەهات، کەتیشکی خۆر بەکڵاو خوودە و زرێو شمشێرو نێزەو قەلغانی دەکەت، چاوی دەتووزاندەوە.

حەفت براکە، تا ئەو کاتە هیچ سواری وا خەملیوو بەوەج و بێ باکیان نەدی بوو و زانیان خەونی براکەیان راست بووە. بەڵام خوا بزانێ داخۆ ئەم شۆڕە سوارە ئێستا خۆی دەداتە پاڵ ئەمان؟ یان پاڵ دوژمن؟

براکان دڵیان لەناوسنگ کەوتە خورپە خورپ، وەختیان لێ نەدەرۆیشت. سوارەکە هات هات تا گەیشتە نزیك مەیدانی شەڕ.

شا ئیسماعیل دیتی لەشکرێکی گەورە دەوری چیایەکی ئابلووقە داوەو حـەفت کـەس لەسـەر چیاکە خۆیان تەیار کردووەو دژی ئابلووقەکە وەستاون.

ئەوەبوو لەدڵی خۆیدا گوتی: (چۆن لەم دەریای لەشکرە بپەڕمەوەو خۆم بەوانە بگەیەنم؟ کارێکی زەحمەتە)

شا ئیسماعیل لەئەسپەکەی دابەزیو دەستی بەسەروروی ئەسپەکە داهێناو شـتێکی چـرپاندە گوێو ئینجا سوار بوو و بۆ ناو جەرگەی لەشکری دوژمن دایقەلاشت.

سەربازی میسر، وایان زانی ئەو سوارە بەخۆو بەئەسپەوە شێت بوونـە، بـەڵام کـەدیتیان شـا ئیسماعیل زۆری لێ شەقو پیل کردن، زانیان تووشی جەنگاوەرێکی بێوێنە بوونەتەوە کەئەسپێکی لەخۆی شێت تری لەبندایە. سەربازەکان، لەترسی کوژرانی خۆیان، رێیان بۆ شا ئیسماعیل کردەوەو ئەویش هاژوایو خۆی گەیاندە سەر چیاکە.

حه‌فت براکه هاتنه پێشوازی شا ئیسماعیل‌و رکێبیان گرت‌و ئافه‌رینیان لێکردو به‌خێرهاتنیان کرد.

شا ئیسماعیل، تۆربه‌نان‌و خواردنه‌کەی پێدان‌و گوتی:

باش بخۆن، بۆئه‌وه‌ی تێربن‌و بتوانن باشتر شه‌ڕ بکه‌ن، چونکه ده‌بێ ئه‌مڕۆ، ئه‌م له‌شکره دوابڕاوه قڕبکه‌ین.

براکان، که‌سێ رۆژ بوو هیچیان نه‌خواردبوو، به‌په‌له‌په‌ل که‌وتنه سه‌ر نـان خـواردن. له‌حزه‌یـه‌ك پێنه‌چوو ئه‌و خواردنه‌ی شا ئیسماعیل هێنابووی هه‌موویان ماشته‌وه، نه‌ك هه‌ر ته‌نیا شا ئیسماعیل هیچ خواردنی به‌رنه‌که‌وت، بگره براکانیش به‌وه‌نده خواردنه تێر نه‌بوون.

شا ئیسماعیل له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(شه‌ڕ به‌سکی برسی ناکرێ، ده‌بێ بیرێکی لێ بکه‌ینه‌وه). ئه‌و حه‌له گوتی: براینه، ئێوه له‌م ناوه ره‌وه‌که‌رێکی کێوی، ره‌وه مامزێك، ره‌وه مانگایه‌ك پێ نازانن؟

به‌دی! ئه‌و چه‌ند رۆژه‌ی لێره‌ین، هه‌موو رۆژێ، کاتی نیوه‌ڕۆ یه‌ك گاڕانه مانگای کێـوی له‌چـیا دێنه خوارێ‌و ده‌چنه سه‌ر ئه‌و کانییه‌ی ئه‌ولاو ئاو ده‌خۆنه‌وه‌و دووباره ده‌گه‌ڕێنه‌وه چیا.

له‌چیاوه بوو به‌تۆزو غوبار، شا ئیسماعیل سه‌یری کرد دیتی گاڕانـه مانگایـه‌ك ده‌چـنه سـه‌ر کانییه‌که. شائیسماعیل چاوه‌ڕێی کرد تا ئاوه‌که ده‌خۆنه‌وه‌و ورگیان پـڕ ئـاو ده‌بـێ‌و نـاتوانن بـاش رابکه‌ن.؟ ئه‌وسا سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و له‌چیا شۆڕبووه‌وه‌و هاژوای بۆناو دوژمن‌و ژماره‌یـه‌کی لێ کوشتن‌و ئابلووقه‌ی شکاندو به‌ره‌و کانییه‌که ئه‌سپی تاودا.

شا ئیسماعیل، که‌گه‌یشته سه‌ر کانییه‌که، مانگایه‌کی ته‌ڕو پڕی له‌ناو گاڕانه‌که که‌وته به‌رچاو بۆ که‌باب باش بوو، شا ئیسماعیل که‌مه‌ندی بۆ مانگاکه هه‌ڵداو گرتیـو ده‌سـت‌و پێـی به‌سـت‌و خستیه سه‌ر ته‌رکی ئه‌سپه‌که‌ی‌و به‌ره‌و چیا گه‌ڕایه‌وه‌و له‌ئابلووقه‌ی دوژمن تێپه‌ڕی‌و گه‌یشته‌وه لای براکان‌و مانگاکه‌ی داگرته خوارێ‌و گوتی:

براینه! زووکه‌ن، سه‌ری ئه‌م مانگایه ببڕن، با بیکه‌ین به‌که‌باب‌و بیخۆین بۆئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر کوژراین به‌ورگی تێره‌وه بچینه ئه‌و دونیا، نه‌ك به‌سکی برسی.

لەبراکان، دوویان سەری مانگاکەیان بڕیو کەوتنــە کــەوڵ کردنــی، ئــەوانی تــریش خــەریکی کۆکردنەوەی داری قەڵاشکەری بوون.

تا عەسر هەر خەریکی کەباب کردنو خواردنو خۆشیو رابواردن بوونو دوژمنــیش لــەدامێنی چیاوە بەواق وڕماوی تەماشایان دەکردن.

کەتاریك کەوتە عەردی، شا ئیسماعیل گوتی:

براینە! ئێوە ئەمشەو بەئاسوودەیی بخەون. من بەتەنێ دەچمە شەڕو بەریان لێ دەگرمو تا پشت ئەو چیایانەی بەرامبەر راویان دەنێم. کەدونیا روناك بووەوە، ئەگەر ئاگرم کردەوە، بزانن دوژمن کاری کراوەو وەرنە لام، ئەگەر نەتاندی هیچ دووکەڵ بەرزبێتەوە ئاسمان، بزانن کەمن کوژراوم.

حەفت براکە هەرچەندە پێیان داگرت شا ئیسماعیل روخسەت بدا ئەوانیش لەگەڵیدا بچنە ئەو شەڕە، بەڵام ئەو قبووڵی نەکرد.

کەبوو بەنیوە شەوو جەنگاوەرانی دوژمن خەویان لێ کەوت، شا ئیسماعیل سواری ئەســپەکەی بوو و لەچیا شۆڕبووەوە. لەدامێنی چیا جلەوی ئەسپەکەی لەگابــەردێك بەســتەوەو بەخەنجەرەکــەی پەتی پێی ئەسپەکانی دوژمنی بڕیو هەمووی بەرەڵلا کردن، ئەوسا شمــشێری لــەکالان دەرکێــشاو خۆی هەڵدایە سەر ئەسپەکەیو نەعرەتەیەکی لێ داو تاوی دایە ناو دوژمن.

دوژمنی خەواڵوو، وایان زانی حەفت براکەو ئەو سوارە شێتە بەیەکەوە هێرشیان هێناوە، لەترسان بەپێخاوسیو بەبێ چەك هەریەکە بەلایەکدا رایکرد بۆئەوەی رۆحی خۆی دەرباز بکا.

شا ئیسماعیل نەعرەتەی لێدەداو بەهەر دوو دەست شمــشێری دەوەشــاندو دەیکوشــتنو گــردی لەکوژراوان هەڵدەنا.

بەزیوەکانیش، لەتاریکی یەکتریان نەدەناسیو هەرکەســێ لێیــان نزیــك دەکەوتــەوە، ئەوانــەی شمشێر، یان نێزەیان پێ بوو، لێیان دەدانو دەیانکوشتن. بەم جۆرە تا دونیا روناك داهــات، زۆربــەی جەنگاوەرانی دوژمن کوژران، یان بریندار بوونو ژمارەیەکیش توانیان رابکەنو رۆحی خۆیان قوتــار بکەن.

شا ئیسماعیل، پێش ڕۆژهەڵات، ئاگرێکی کردەوەو دووکەڵی ئاگرەکـە بـەری ئاسمـانی گـرت. حەفت براکە زانیان شا ئیسماعیل سەرکەوتووەو سواری ئەسپەکانیان بوونو لەچیا دابەزینە خوارێو خۆیان گەیاندێو ئافەرینیان لێکردو بەئازایەتییان هەڵگوت.

ئەوسا براکان چوونە ناو ئۆردووی دوژمنو چی کەلو پەلو شتی گرانبەها هەبوو هـەڵیانگرتو لەئەسپەکانیان بارکردو لەگەڵ شا ئیسماعیل بەرەوقەڵا کەوتنەڕێ.

لەرێگادا، شا ئیسماعیل لەحەفت براکە بەپاش کەوت و یەکێ لەحەفت براکە گوتی:

براینە! ئێمە هەردەبێ خوشکی خۆمان بەشووبدەین، ئـەوەتا ئەگـەر بماندایـە پاشـای میـسر، کەناردبوویە داخوازی، ئەم وەزعە نەدەهاتە پێش کەلەوڵاتی خۆمان باربکەینو ئاوارە بـین، مـادام هەردەبێ بەشووی بدەین، با بیدەینە ئەم گەنجە جەنگاوەرو دلێرە. کێ لەمـە باشـترە؟ ئـەو ئەگـەر زەماوەند لەگەڵ خوشکی ئێمە بکا، پشتمان پێ بەقووەت دەبێو ئیتر کەس پێمان ناوێرێ.

براکان، هەموو قسەکەی برایان قبووڵ کرد. دوای نەختێ، شا ئیـسماعیل پێیـان گەیـشتەوەو بەیەکەوە ئەسپیان تاوداو تا کاتی ڕۆژاوا گەیشتنەوە قەڵا.

سۆمار، کەبراکانی دی، دەرگای قەڵای کردەوەو بەشائیسماعیلی گوت:

ئافەرین بۆ پەیمانو بەڵێنو پیاوەتیت! لەو باوەڕەدا نەبووم تۆ لەسەر قسەو بڕیـاری خـۆت بێـو بچیتە هانای براکانمو گیانی خۆت بخەیتە مەترسی.

شا ئیسماعیل سوپاسی کردو گوتی:

ئەمە ئەرکی خۆم بوو کەنانو نمەکی تۆم کردبوو و دەبوایە ڕێزی ئەو نانو نمەکە بگرم.

هەموویان چوون لەژووری سەرەوە دانیشتن. سۆماریش خواردنێکی خۆشی بۆ لێنانو خواردیان.

کەسفرەیان هەڵگرت، برای گەورە گوتی:

ئەی شا ئیسماعیل! هەروەکوو خوشکمان گوتی ئێمە قەرزاری تۆینو بەخێرا ئازایەتی تۆ بـوو لەو مۆلەکەیە ڕزگار بووین. ئێمە لەبەرئەوەی خوشکی خۆمان نەدایە پاشای میسر، پاشای میـسر لەشکرکێشی کردە سەر ئێمەو ئەو شەڕەی پێ فرۆشتین. ئێستاش ئێمە جگـە لـەتۆ هـیچ کەسـێ

بەشایەنی هاوسەریی خوشکی خۆمان نازانینو لەپاداشتی چاکەو پیاوەتیت، ئەو خوشکەمان دەقەبەر تۆ دەکەین.

شا ئیسماعیل سوپاسی کردنو زۆری کەیف پێهات.

حەفت براکە، سۆماریان لەشا ئیسماعیل مارەکردو سۆمارو شا ئیسماعیل دەستیان لەناو دەستی یەك ناو بەئارەزووی خۆیان گەیشتن.

شا ئیسماعیل ئەو شەوەی لەباخەڵی سۆماری بووکی قەڵادار کردە بەیانیو بۆ بەیانی، دوای ناشتا کردن ئەسپی خۆی زین کردو ئامادە بوو بڕوا.

براکانی سۆمار گوتیان:

ئەی شا ئیسماعیل! تۆ دوێنێ شەو بووکت گواستۆتەوە، ئێستا چۆن دەڕۆی؟

شا ئیسماعیل گوتی:

من بەدوای کارێکی گەورەدا هاتوومەتە ئەم وڵاتەو دەبێ بەرەو شیراز بڕۆم.

حەفت براکە گوتیان:

باشە، ئەگەر ئێمە هاوکارییەکمان لەدەست دێ، لەخزمەتت داین!

شا ئیسماعیل گوتی:

نەخێر! تەنیا رێگای شیرازم پێشان بدەن بەسمە. ئەگەر تا حەفت رۆژی تر گەڕامەوە، باشە، ئەگەر نەگەڕامەوە، خوشکتان ئازادەو ئێوە چوونە هەرکوێ لەگەڵ خۆتانی بەرن.

حەفت براکە گوتیان:

خەمی خوشکی ئێمەت نەبێ. لەبارەی رێگاشەوە، لێرە بڕۆ دەگەیتە دووڕیانێك، رێی دەستەراست بگرە، نەکەی بچیتە رێی دەستە چەپ، رێیەکی زۆر ترسناکەو کەس لەو رێیە بەسەلامەتی گیان دەرنابا.

شا ئیسماعیل پرسی:

رێی دەستە چەپ بۆچی ترسناکە؟

یەکێ لەبراکان گوتی:

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی[٣] یه‌ك له‌و ره‌ییه هه‌یه. مناره‌یه‌کی له‌که‌لله‌ی سه‌رو قۆنگره‌و قه‌لاتێکی له‌که‌له‌شی زه‌لامان دروست کردووه. که‌س ناوێرێ توخنی ئه‌ولا بکه‌وێ‌و هیچ که‌س له‌وێ به‌زیندوویی نایه‌ته‌وه.

شا ئیسماعیل گوتی:

باش بوو ئه‌م قسانه‌تان بۆ کردم.

ئه‌وسا قامچی له‌ئه‌سپه‌که‌ی داو مالاوایی لێکردن‌و رۆیشت.

شا ئیسماعیل هه‌ر رۆیشت‌و رۆیشت تا گه‌یشته دووره‌یانێك، جله‌وی ئه‌سپی به‌ره‌و ره‌ی ده‌سته چه‌پ وه‌رگێراو هاژوای. ماوه‌یه‌ك رۆیشت، له‌دوره‌وه قۆنگه‌و قه‌لات‌و مناره‌یه‌کی بینی. که‌نزیك که‌وته‌وه، بینی دیواری قه‌لاکه به‌ئێسك‌و که‌له‌شی زه‌لامان کراوه‌و مناره به‌رزه‌که‌ش به‌که‌لله‌سه‌ری زه‌لامان‌و له‌هه‌موو لاوه‌ش بۆن بۆگه‌نی مردوو دێ.

شائیسماعیل سه‌یری کرد ره‌شماڵێك له‌بن دیواری قه‌لاکه هه‌ڵدراوه. که نزیك که‌وته‌وه، دیتی که‌سی تێدا نییه، ته‌نیا یه‌ك ئاخوڕی لێیه.

شا ئیسماعیل زانی له‌یه‌ك که‌س‌و یه‌ك ئه‌سپ زیاتر که‌س له‌وێ ناژی. ئینجا له‌ئه‌سپه‌که‌ی دابه‌زی‌و ئه‌سپه‌که‌ی له‌سه‌ر ئاخوڕه‌که به‌سته‌وه‌و کاوو جۆی له‌به‌ر ڕۆ کردو خۆیشی چووه ناو ره‌شماڵه‌که‌و لێی پاڵ دایه‌وه.

ئێستاش گوێ له‌باسی قه‌ره به‌رزه‌نگی بگرن:

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی سه‌رله‌به‌یانی ئه‌و رۆژه سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و چوو بۆ ئه‌وه‌ی به‌ڵکو کابرایه‌ك بدۆزێته‌وه‌و بیهێنێ‌و سه‌رو که‌لله‌و که‌له‌شی بۆ قه‌لا ته‌واو نه‌بووه‌که‌ی به‌کار بێنێ و له‌به‌رئه‌وه‌ی تا عه‌سر هیچ که‌سی له‌و ناوه‌دا نه‌دۆزییه‌وه، ناچار بوو گه‌ڕایه‌وه قه‌لاو دیتی ئه‌سپێك له‌به‌رده‌رگای ره‌شماڵه‌که‌ی به‌سراوه‌ته‌وه.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی زۆری به‌لاوه سه‌یر بوو و له‌دڵی خۆیدا گوتی:

(ئه‌مه چ جۆره کابرایه‌کی گه‌مژه‌و بێ باکه به‌پێی خۆی هاتۆته ناو گۆڕ، دیاره کابرایه‌کی زۆر سه‌یره!)

---

[٣] قه‌ره‌به‌رزه‌نگی: قه‌ره‌زه‌نگی واته پێست ره‌ش. وشه‌ی به‌رزه‌نگی له‌بنچینه‌دا (زه‌نگباری – خه‌ڵکی زه‌نگبار) بووه‌و هه‌ڵگه‌ڕاوه‌ته‌وه‌و بووه به(بارزه‌نگی) و (به‌رزه‌نگی).

قەرەبەرزەنگی نزیك کەوتەوەو ئەسپەکەی حیلەیەکی کرد، ئەسپی شا ئیسماعیلیش حیلاندیو سمی لەزەوی کوتا. شا ئیسماعیل زانی دیارە یەکێ دێ. لچکی رەشماڵەکەی هەڵدایەوەو سەیری کرد دیتی یەکێ سواری ئەسپێکی بەڵەك بووەو بەرگێکی سووری جەللادانی پۆشیوەو رووبەندێکی رەشی بەسەردەمو چاوی دا داوە. شا ئیسماعیل هیچ قسەی نەکردو لەناو رەشماڵەکە پاڵی بەبالیفێکەوە داو خۆی خەریك کرد.

قەرەبەرزەنگیش جلەوی ئەسپەکەی بەستەوەو چووە ناو رەشماڵو دیتی کابرایەك پاڵی بەبالیفەوە داوە. سەلامی کرد. شا ئیسماعیل سەلامی لێ وەرگرتەوە.

قەرەبەرزەنگی گوتی:

میوان! بەخێرهاتی!

شا ئیسماعیل گوتی:

خزمەتکارم. خۆش بی!

قەرەبەرزەنگی چوو دوو هۆقە برنجی لەجەواڵێك دەرهێناو لەئاوی کردو دوای سەعاتێك پلاوێکی زەریفی لێناو لەلەنگەری کردو گوتی":

میوان! فەرموو نان بخۆن!

قەرەبەرزەنگی لەدڵی خۆیدا گوتی: (ئێستا با بزانم ئەم پیاوە لەپلاوخواردن چۆنە)

ئینجا یەك پارووی بەقەدەر چارەکە هۆقەیەکی لێدا.

شا ئیسماعیلیش پارویەکی دوو هێندەی ئەمی کرد، بەقەدەر نیو هۆقە دەبوو.

قەرەبەرزەنگی پارویەکی تری لێدا نیو هۆقە زیاتر دەبوو. شا ئیسماعیل دەستی پێداهێناو هەرچی پلاو لەبنی لەنگەرییەکە مابوو هەمووی ماشییەوەو خستییە زاری.

قەرەبەرزەنگی لەسەرسامییان دەمی بەش بووەو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(من ناتوانم دیواری قەڵاکەم بەکەلەشی ئەم کابرا شێتە دروست بکەم. جەنگ لەگەڵ ئەمەدا دروست نیە)

ئەو شەوە خەوتن تا بەیانی سپێدەی داو رۆژهەڵات، کەناشتایان کرد، قەرەبەرزەنگی گوتی:

کابرا! من لەیەك شەو زیاتر میوان راناگرم. دەتوانن تەشریفتان ببەن.

شا ئیسماعیل مالاّوایی له‌قه‌ربه‌رزه‌نگی کردو سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و بۆ ئه‌ودیو ته‌پۆلکـه و ناو گه‌لّییه‌کان دایهێلا.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگیش له‌ولاوه سواری ئه‌سپی خۆی بوو و له‌پشت ته‌پۆلکه‌یه‌کی ته‌وه ئه‌سـپی خـۆی لنگ داو له‌ناو گه‌لّی رێی له‌شا ئیسماعیل گرت‌و گوتی:

کابرا! تۆ دوێنێ میوانی من بووی، بۆیه هیچم لێ نه‌کردی، به‌لاّم ئێـستا میـوانی مـن نیـت. لێناگه‌ڕێم به‌زیندوویی لێره ده‌ربچیت. من بۆ دروستکردنی مناره پێویستم به‌که‌لله‌ی سه‌ری تۆو بۆ دروستکردنی دیواری قه‌لاّ پێویستم به‌که‌له‌شی تۆیه.

ئینجا شمشێری له‌کالان ده‌رکێشاو هه‌لّمه‌تی بۆ شائیسماعیل برد.

شا ئیسماعیل که‌وای بینی، ئه‌ویش شمشێری هه‌لّکێشاو له‌گه‌لّیا که‌وته جه‌نگ

ئه‌و دووه ئه‌وه‌نده شمشێریان لێکدا تا شمشێریان کولّ بوو و له‌کار که‌وت. ئه‌وسا شمشێریان فڕێداو ده‌ستیان له‌که‌مه‌ری یه‌کتر گیر کردو هه‌ریه‌که هه‌ولّی ده‌دا ئه‌وه‌ی دی له‌سه‌رزین بلّند بکاو به‌عه‌ردی دابدا. ئه‌وه‌نده له‌سه‌ر ئه‌سپه‌کانیانه‌وه ئه‌م لاو ئه‌و لایان به‌یه‌کتر کـرد تـا ئه‌سـپه‌کان له‌شـه‌که‌تییان شه‌لالی ئاره‌قه بوون. شا ئیسماعیل گوتی:

ئه‌ی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی! ئه‌وه ئێمه دوژمنی یه‌کترین، ئه‌م ئه‌سپانه چ گوناهیان هه‌یه ئاوها کفـت‌و شه‌که‌ت بن؟ واچاکه له‌ئه‌سپان دابه‌زین‌و زۆرانێ بکه‌ین.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی قبـوولّی کـردو هـه‌ردووکیان له‌ئه‌سـپه‌کانیان دابـه‌زین‌و جلـه‌وی ئه‌سـپه‌کانیان له‌لایه‌که‌وه له‌دره‌ختێك به‌سته‌وه‌و هاتن ده‌ستیان له‌که‌مه‌ری یه‌کتر گیر کردو که‌وتنه زۆرانبازی.

تا نیوه‌رۆ شه‌ڕیان درێژه‌ی کێشاو ئاره‌قه‌یان به‌سه‌رو روودا هاته خواری. ئه‌وسا شا ئیـسماعیل له‌هیکڕا هه‌موو هێزی خۆی کۆکرده‌وه‌و نه‌عره‌ته‌یه‌کی لێداو قه‌ره‌به‌رزه‌نگی بلّنـد کـردو له‌عـه‌ردی کوتا.

شا ئیسماعیل خه‌نجه‌ری له‌به‌ر که‌مه‌ری ده‌رهێنا بۆ ئه‌وه‌ی سه‌ری قه‌ره‌به‌رزه‌نگی له‌له‌شـی جیـا بکاته‌وه، به‌لاّم قه‌ره‌به‌رزه‌نگی ده‌ستی بردو رووبه‌ندی ره‌شی له‌سه‌ر رووی خۆی لادا.

شا ئیسماعیل هه‌ر هۆپێکی له‌خۆی زانی که‌دیتی چۆکی له‌سه‌ر سنگی ژنێك داداوه لـه‌مانگی شه‌وی چوارده جوان‌و نازدار تره.

شا ئیسماعیل دەستی خاو بووەوەو هێندەی نەما خەنجەری لەدەست بەربێتەوە، کەهاتەوە سەر خۆی، هەستاو پرسی:

کچی جوان! ئەمە چ کارێکە تۆ کردووتە؟ و ئەم هەموو پیاوەت کوشتووە؟

قەرەبەرزەنگی گوتی:

کابرا! من دەمەویست مێرد بکەمو هاتبوومە ئێرە بۆئەوەی پیاوێك بدۆزمەوە بەراستی پیاو بێ!

شا ئیسماعیل گوتی:

ئەی ئەوانەی کوشتوونت، پیاو نەبوون؟

قەرەبەرزەگی گوتی:

ئەگەر پیاو بوونایە بەدەستی ژنێکی وەکوو من نەدەکوژران. تۆ پیاوی کەپشتی منت لەعەردی دا. ئەگەر نەمکوژی، بەوپەڕی ئارەزووم شووت پێ دەکەم.

شا ئیسماعیل دەستی گرتو لەسەر زەوی قیتی کردەوە. ئینجا سواری ئەسپەکانیان بوونو گەڕانەوە ناو رەشماڵەکە.

بەیانی رۆژی پاشی، شا ئیسماعیل گوتی:

ئەی قەرەبەرزەنگی! من دەبێ بچمە شیراز.

قەرەبەرزەنگی پرسی:

بەدوای چیدا دەچیتە شیراز؟

شا ئیسماعیل گوتی:

من دڵم بەیەکێکەوەیە سەفەری کردووە بۆلای شیرازو لەچاوەڕوانی منایە، دەبێ بچم بیدۆزمەوە!

قەرەبەرزەنگی گوتی:

منیش لەگەڵتا دێم.

شا ئیسماعیل گوتی:

ئەگەر تۆ بێی، ئەم ماڵو سامانەی تۆ بێ خودان دەمێنێتەوە.

قەرەبەرزەنگی گوتی:

ئەگەر من سەد ساڵی تریش لێرە نەبم، هیچ پیاوێ زات ناکا بەم رێیەدا تێپەڕێ.

شا ئیسماعیل گوتی:

که‌واته، سواربه با برۆین

سواری ئه‌سپه‌کانیان بوون‌و به‌ره‌و شیراز هاژوایان

شا ئیسماعیل له‌پەرگه‌ی شاری شیراز به‌قه‌ره‌به‌رزه‌نگی گوت:

ئه‌گه‌ر بچینه ناو شار، بۆی هه‌یه یه‌کێ بماناسێ‌و ده‌ستگیر بکرێین. واچاکه له‌خانوویه‌کی ده‌ره‌وه‌ی شار خۆمان حه‌شار بده‌ین‌و له‌وێوه ده‌ست به‌ئیشی خۆمان بکه‌ین.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی قبوولێ کردو چوونه لای خانوویه‌کی بچکۆلانه که‌له‌و نزیکانه بوو.

شا ئیسماعیل له‌ئه‌سپ دابه‌زی‌و پیره‌ژنێك له‌به‌رئاگردانی ماڵه‌که دانیشتبوو، شا ئیسماعیل سه‌لامی لێ کردو گوتی:

دایه‌گیان، میوان راناگری؟

پیره‌ژن گوتی:

میوان پێلاوی له‌سه‌رچاوانه، به‌لام گه‌نجۆ، له‌حالی من ورد به‌ره‌وه، ئه‌گه‌ر ئێره‌تان پێ خراپ نییه‌و به‌م وه‌زعه رازین، فه‌رموون!

شا ئیسماعیل سوپاسی کردو له‌گه‌ڵ قه‌ره‌به‌رزه‌نگی چوونه ماڵی پیره‌ژن‌و جله‌وی ئه‌سپه‌کانیان له سووچێك به‌سته‌وه‌و له‌به‌رئاگردان دانیشتن، به‌لام هیچ خواردن نه‌بوو سکی برسییان پێ تێر بکه‌ن.

شا ئیسماعیل رووی کرده پره‌ژن‌و گوتی:

دایه ئه‌رێ هیچ دوکانێك له‌م نزیکانه نییه؟

پیره‌ژن گوتی:

با، ئه‌م شاره زۆر دوکانی لێیه‌و هه‌رچی بته‌وێ ده‌ست ده‌که‌وێ.

شائیسماعیل یه‌ك مسته دراوی دایه پیره‌ژن‌و گوتی:

برۆ به‌م پاره‌یه هه‌ندێ برنج‌و گۆشت‌و رۆن بکڕه‌و بیهێنه‌وه، وێنجه‌و جۆش بۆ ئه‌سپه‌کان بکڕه.

پیره‌ژن گوتی:

جا من چۆن ده‌توانم ئه‌م هه‌موو شته هه‌ڵگرم‌و بیهێنمه‌وه؟

شا ئیسماعیل گوتی:

پێویست ناکا خۆت ئەزیەت بدەی! عانەیەك بدە بەکرێکارێك، باشتەکان بێنێتەوە.

پیرەژن چوو هەموو شتەکانی کڕیو لەکۆڵی کرێکارێکی کردو هێنایەوە ماڵێ. پیرەژن ئەو شەوە پلاوی لێناو شا ئیسماعیلیش وێنجەو جۆی دایە ئەسپەکانو بەسێ قۆڵی لەبەرئاگردان دانیشتنو دەستیان بەقسەو گفتوگۆ کرد.

پاش ئەوەی پێکەوە شیویان خواردو هاتنەوە سەرخۆیان، شا ئیسماعیل لەپیرەژنی پرسی:

دایکە! ئەرێ ئەم شارە (چاروادار)ی وای تێدا هەن زستانان لێرە کۆچ بکەنو بچنە نزیك شاری بەغدا.

پیرەژن گوتی:

بەڵێ خەڵکانی وا هەن و ئێستا پازدە رۆژە لەکۆچی زستانەیان گەڕاونەتەوەو لەنزیك شیراز رەشماڵیان هەڵداوە، بەڵام نازانم بۆچی ئەمساڵ لەساڵانی پێشوو زووتر گەڕاونەتەوە. دەبوایە لەکۆتایی فەروەردین بگەنەوە ئێرە، کەچی ئەمساڵ دە رۆژ مابوو بۆ جەژنی نەورۆز هاتنەوە. بەیانیش زەماوەندی کچی سەرۆکی رەشماڵنشینەکانە.

شا ئیسماعیل، کەئەم خەبەرەی بیست، لەپشتی دەستی خۆی داو ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:

ئەی قەرەبەرزەنگی! هەموو رەنجو ماندووبوونمان بەفیڕۆ چوو.

شا ئیسماعیل رووی کردە پیرەژنو پرسی:

دایکە! دەتوانی ئەم شەو بەبیانوویەك خۆت بەو کچە بگەیەنیو راسپاردەیەك هەیە بیدەیتێ؟

پیرەژن بیری کردەوەو گوتی:

نا ، ناتوانم

شا ئیسماعیل گوتی: بۆچی ناتوانی؟

پیرەژن گوتی:

ئەو پیاوە مەڕدارە گەورەترین خانی ولاتەکەمانەو رێگا بە هەموو کەس نادا بچێتە ماڵی ، منیش ژنێکی هەژارو نەدارم، چۆن دەتوانم خۆم بەکچی خان بگەیەنمو راسپاردەی ئێوەی پێ بڵێم؟

شا ئیسماعیل کەئەمەی بینی، دەستی بردە گیرفانیو یەك مستە پارەی دەرهێناو پیرەژن، کەچاوی بەپارەکە کەوت، گوتی:

هه‌ڵبه‌ت ده‌توانم. بیرێکی لێ ده‌که‌مه‌وه، بزانم چۆن ڕێگایه‌ك بدۆزمه‌وه بچمه لای کچه‌که.

شا ئیسماعیل پاره‌که‌ی دایه پیره‌ژنو ئه‌و کاغه‌زه‌ی (تۆمـار) ڕۆژی خـۆی نووسـیبووی‌و لـه‌بن به‌ردی نابوو، له‌گیرفانی ده‌ری هێناو دایه پیره‌ژنو گوتی:

دایکه! ئه‌م کاغه‌زه ده‌به‌ی، ده‌یده‌ی به‌کچی خان. ئه‌گه‌ر کاغه‌زه‌که‌ی لێ وه‌رگرتی‌و له‌ناونیشانی منی پرسی پێی بڵێ که‌من له‌مالێ تۆم.

پیره‌ژن پاره‌که‌ی هه‌ڵگرت‌و کاغه‌زه‌که‌ی وه‌رگرت‌و به‌ره‌و هۆبه‌و ره‌شماڵه‌کانی خان که‌وته‌ڕێ.

پیره‌ژن، که‌گه‌یشته لای ره‌شماڵه‌کان، دیتی ئاشقان دۆڵ و زوڕنـا لێ ده‌ده‌ن‌و ژن‌و پیـاو سـه‌ماو هه‌ڵپه‌رکێ ده‌که‌ن. پیره‌ژنیش چووه مه‌یدان‌و ده‌ستی به‌شایی کردو له‌بارودۆخه‌که‌ی کۆڵیبه‌وه.

پیره‌ژن له‌کچێکی پرسی:

ئه‌رێ بووکه خان له‌ناو کامه ره‌شماڵدایـه؟ مـن به‌منـداڵی شـیرم داوه‌تـێ‌و زۆرم خـۆش ده‌وێ، ده‌مه‌وێ بچم بیبینم.

کچه‌که ره‌شماڵی بووکی پێشانی پیره‌ژن دا. پیره‌ژن چووه ناو ره‌شمـاڵی بـووك‌و سـه‌لامی کـردو گوتی:

کچه گیان! بووکێنیت پیرۆز بێ!

بووك سه‌یرێکی پیره‌ژنی کردو هیچ وه‌ڵامی نه‌دایه‌وه. پیره‌ژن، که‌زانی بـووك زه‌ماوه‌نـدی بـه‌دڵ نییه، شادو که‌یفخۆش بوو و به‌نهێنی کاغه‌زه‌که‌ی شا ئیسماعیلی نیشان دا.

کچه، که‌چاوی به‌کاغه‌زه‌که که‌وت، زوو له‌ده‌ستی پیره‌ژنی ده‌رهێناو گوتی:

دایه‌گیان، به‌خێرهاتی. پێ‌و قه‌ده‌مت به‌خێر بێ! لوتفت کرد هاتووی. ئه‌وسـا رووی کـرده ژن‌و کچه‌کانی ناو ره‌شماڵ‌و گوتی:

ئه‌و ژنه، به‌منداڵی زۆر میهره‌بانی له‌گه‌ڵ من کردووه‌و چـه‌ندین سـاڵه نه‌مـدیوه. ئێـوه برۆنـه ده‌ره‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی ئێمه به‌یه‌که‌وه نه‌ختێ قسه بکه‌ین.

ژنه‌کان ناو ره‌شماڵیان چۆڵ کردو ئه‌م دووه‌یان به‌ته‌نێ مانه‌وه تۆمار رووی کرده پیره‌ژن‌و به‌شێنه‌یی گوتی:

دایکه‌گیان! ئه‌وه‌ی ئه‌م نامه‌یه‌ی دایه تۆ، ئێستا له‌کوێیه؟

پیرەژن، کەدیتی پلانەکەی سەری گرتووە، گوتی:

خەبەرەی واخۆش بەبێ مزگێنی نابێ. مزگێنیم بدەرێ، تا پێت بڵێم.

تۆمار گوتی:

بۆ وەرگرتنی ئەم خەبەرە گیانیشم ببەخشم هێشتا هەرکەمە.

ئەوسا کەزیبەندی خۆی، کەگەوهەری گرانبەهای پێوە بوو، لەکەزی خۆی کردەوەو بەناوی مزگێنی دایە پیرەژن.

پیرەژن مزگێنییەکەی وەرگرتو گوتی:

خاوەنی ئەم کاغەزە ئێستا وا لەماڵی منە!

تۆمار پرسی:

دەتوانی ئەمشەو بیهێنیتە لای من؟

پیرەژن گوتی:

ئەوان دوو پیاون، چۆن بیانهێنمە ناو رەشماڵی تۆ کەهەموو ژنە پاسەوانی دەکەن.

تۆمار گوتی:

من دوو دەستە بەرگت دەدەمێ. ببە لەبەریان بکەو بیانهێنە ئێرە. هەرکەسێکیش پرسی ئێوە کێن؟ و دەچنە کوێ؟ بڵێ ئەمانە خوشکی شیری بووکنو دەیانەوێ بچنە ناو رەشماڵی بووك.

پیرەژن گوتی:

تەگبیرێکی باشە.

پیرەژن دەستە بەرگەکانی لەتۆمار وەرگرتو بەپەلەپرووزێ گەڕایەوە ماڵێ.

شا ئیسماعیل، کەچاوی بەپیرەژن کەوت، پرسی:

ها، دایکە! خەبەری خێرت بێ! چ خەبەرێکت پێیە؟

پیرەژن گوتی:

خەبەرێکی زۆر خۆشم بۆ هێناویت، بەڵام تا مزگێنیم نەدەیتێ پێت ناڵێم.

شا ئیسماعیل جارێکی تر مستە دراوێکی زێڕو زیوی دایە پیرەژنو گوتی:

ئێستا، زوو بڵێ، چ خەبەرێکت پێیە؟

پیره‌ژن گوتی:

تۆمار زۆر سه‌لامی هه‌یه‌وچاوه‌ڕێی ئێوه ده‌کا بچنه لای.

شا ئیسماعیل گوتی:

ئاخر، ئێمه چۆن بچینه لای؟

پیره‌ژن ده‌سته به‌رگه‌کانی تۆماری پێدان‌و گوتی:

زوو ئه‌مانه له‌به‌رکه‌ن‌و بڕۆن، نه‌وه‌ك دره‌نگ دادێ.

شا ئیسماعیل‌و قه‌ره‌به‌رزه‌نگی به‌رگی ژنانیان پۆشی‌و له‌بن کراسه‌وه خه‌نجه‌ریان له‌که‌مه‌ر به‌ست. پیره‌ژن‌و هه‌ردوو کچه‌که که‌وتنه ڕێ‌و ڕۆیشتن ڕۆیشتن تا گه‌یشتنه ناو ره‌شاڵه‌کان‌و چوونه لای ره‌شاڵی بووك.

دایکی زاوا، له‌گه‌ڵ خزم‌و که‌س‌و کاری خۆی بۆ (خه‌نه‌به‌ندان) هاتبووه ناو ره‌شاڵی بووك، به‌ربینگی پیره‌ژنی گرت‌و پرسی: ئێوه کێن؟ و له‌کوێوه دێن‌و ده‌چنه کوێ؟

پیره‌ژن گوتی:

که‌بووك منداڵ بوو، من شیرم داوه‌تێ و وه‌کوو دایکی ئه‌وم، ئه‌م دووه‌ش کچی خۆمن‌و به‌خوشکی بووك داده‌نرێن، ده‌چین بووك بیبینین‌و (رووبینی)[٤] بده‌ینێ

دایکی زاوا گوتی:

زۆر باشه! من شایی له‌گه‌ڵ تۆ ده‌که‌م

ئه‌وان به‌یه‌که‌وه شاییان کردو ئینجا دایکی زاوا گوتی:

ده‌بێ کچه‌کانیشت شایی بکه‌ن.

پیره‌ژن گوتی:

ئه‌وان گه‌نجن‌و شه‌رم ده‌که‌ن‌و حه‌ز ده‌که‌ن به‌زووترین کات بچنه لای بووك. ڕێگاشمان دوورەو ده‌بێ بگه‌ڕێینه‌وه ماڵێ.

دایکی زاوا گوتی:

---

[٤] رووبینی: پاره، یان شتی تره، له‌کاتی سه‌یرکردنی رووی بووك، یان کۆڕپه‌ی تازه بوو، پێشکه‌شی ده‌که‌ن.

کەواتە قەیدی نییە، بڕۆن!

چوونە ناو رەشماڵی بووك. چەند کچێ لەدەوری بووك، بەدەم دەنگـی دەفـو کەمانـچە شـاییان دەکرد.

بووك، کەپیرەژنو کچەکانی دی، گوتی:

دایکە! بەخێر هاتی! ئۆی خوشکەکانم چەند گەورە بوونە! چەندین ساڵە نەمدیون، زۆر غـەریبیم دەکردن.

ئەوسا دەستووری دا رەشماڵ چۆڵ بکەنو ئینجا گوتی:

ئەی ئیسماعیل! ئەی گەنجی بێ وەفا! بۆچی زووتر بەدوومدا نـەهاتی؟ ئـەی مـن لەنامەکـەدا نەمنووسیبوو دەبێ پێش نەورۆز خۆتم پێ بگەیەنێ!

شا ئیسماعیل گوتی:

کەمتەرخەمی لەمن نییە! ئێوە کۆچتان کردبوو و من هـەموو شـوێنێ بـەدوای تـۆدا گـەڕام، ئێستاش هەر ئەمرێ دەکەی بەگیانو دڵ جێ بەجێی دەکەم.

تۆمار گوتی:

تازە کار لەکار ترازاوەو بەیانی من بەبووك دەبەن. تۆ چیت لەدەست دێ؟ دەستووری ئەم شـارو عێڵو تایەفەی ئێمەش ئەوەیە سبەینێ هەموو خەڵکی شار، بەژنو پیاوو گەورەو بچووکەوە، شـار جێ دێڵنو دێنە چۆڵەوانی بۆلای رەشماڵەکانی ئێمەو تەماشای بووك دەکـەن و تـەڕادەو رمبـازی و زۆرانبازی دەکەنو هونەر دەنوێنن. منیش سواری ماین دەکەنو لێرە دەمبەنە شار بـۆ مـاڵی زاوا. ئەی ئیسماعیل! ئەگەر بتوانی لەچۆڵەوانی من بڕفێنی، ئەوە من بۆخۆت دەبـەی، ئەگـەرنا هـەتا هەتایە منت لەدەست دەچێ.

ئیتر ئەوان ماڵاواییان لەتۆمار کردو گەڕانەوە ماڵی پیرەژنو ئەو شەوە بیریان لەرێگە چـارەیەك کردەوە. سبەینێ زوو، شا ئیسماعیل چووە سەر بالینگانی قەرەبەرزەنگی و گوتی:

قەرەبەرزەنگی بۆ نووستووی؟ هەستە رابەر سەر خۆ.

سواری ئەسپی بەڵەك بەو باژۆ.

سەیری غیرەتو ئازایەتی ئیسماعیل بکە.

ئه‌مڕۆ ڕۆژی زۆرکاریو هونه‌رو پاڵه‌وانێتییه!

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی له‌خه‌و هه‌ستاو به‌شا ئیسماعیلی گوت:

من ئه‌مڕۆ خانو سوڵتان به‌هیچ نازانم

ئه‌مڕۆ له‌مه‌یدان هه‌ر خۆم شێرو سوڵتانم

سه‌ران له‌له‌شان جیا ده‌که‌مه‌وه‌و رووباری خوێن هه‌ڵده‌به‌ستم

ئه‌مڕۆ، نوقڵو شه‌کرو شیرینی ده‌به‌شنه‌وه.

شا ئیسماعیل دیسان گوتی:

ئه‌مڕۆ نوقڵو نه‌باتی ئێمه، ئه‌و نۆ بووکه‌یه

ئه‌گه‌ر بیرفێنین به‌ختمان شیرین ده‌بێ.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی ده‌سته به‌رگه‌که‌ی کرده به‌رو رووبه‌ندی له‌رووی خۆی داو له‌گه‌ڵ شا ئیسماعیل سواری ئه‌سپه‌کانیان بوونو به‌سروود خوێندنه‌وه به‌ره‌و چۆله‌وانی، ئه‌و شوێنه‌ی خه‌ڵکی لێ کۆببووه‌وه، ئه‌سپیان تاو داو له‌که‌نارێکه‌وه وه‌ستانو ته‌ماشایان کرد.

له‌مه‌یدان، ته‌رادو رمبازی سواران بوو. باوکی زاوا، که‌شا ئیسماعیلو قه‌ره‌به‌رزه‌نگی بینی له‌که‌ناری وه‌ستاون، رووی تێکردنو گوتی:

ئێوه‌ش به‌شداری ته‌رادو رمبازی بکه‌ن. ئه‌مڕۆ ڕۆژی سوارسوارانێو هونه‌ر نواندنی ئێوه‌ی گه‌نجه. ده دینارمان داناوه بۆ خه‌ڵاتی یه‌که‌م. هه‌وڵ ده‌ن به‌ڵکو به‌نسیبی ئێوه بێ.

ئه‌وانیش ئه‌سپی خۆیان لنگ داو ئه‌سپه‌کان غاریان داو به‌پێش هه‌موو سواره‌کانی دی که‌وتنو قه‌ره‌به‌رزه‌نگی ده دینارەکه‌ی برده‌وه.

له‌و کاته‌دا، بووکیان به‌سواری ماینو به‌تلی تلیو به‌دۆڵو زوڕنا هێنایه ناو مه‌یدانی گه‌وره.

زاواش، که گه‌نجی ئه‌سپ سواری به‌ده‌ره‌وه بوون، هاته ناو مه‌یدانو که‌گه‌یشته به‌رامبه‌ر بووك، سێوو هه‌نارو شه‌کری به‌سه‌ر سه‌ری بووکدا کرد. ئینجا جله‌وی ماینیی بوکیان سووڕانده‌وه بۆ ئه‌وه‌ی بۆ شاری ببه‌ن. بووك له‌ژێر رووبه‌ندی زێڕ کفتی، چاوی له‌هه‌موو لایه‌ك گێڕا بۆ ئه‌وه‌ی به‌ڵکو هاوڕێکانی ببینێ. له‌دوا چرکه‌دا، چاوی پێ که‌واتن به‌سواری ئه‌سپه‌کانیان له‌سوچێك وه‌ستاونو چاوه‌ڕێ ده‌که‌ن.

بووك، کەشا ئیسماعیلو قەرەبەرزەنگی بینی، دڵنیا بوو دەیانەوێ لەو مەیدانە بیڕفێنن.

قەرەبەرزەنگی، کەبووکی بینی، رووی کردە شا ئیسماعیلو گوتی:

شا ئیسماعیل! زووبە! نەوەك ئیشەکەمان لەدەست دەڕوا. تۆ خۆت بەبووك بگەیەنەو لەگەڵ خۆتی ببە، منیش لێ ناگەڕێم کەس بگاتە تۆ. ئەمڕۆ ڕۆژێکە شمشێری من لەم ئاقارە رووباری خوێن هەڵدەبەستێ. تۆ خەمی منت نەبێ. هەموو بیرو هەستو هۆشت لای بووك بێ!

قەرەبەرزەنگی هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو، شا ئیسماعیل ئاوزەنگی لەئەسپەکەی داو بەتوندی بەرەو ماینیی بووك هاژواىو بوو بەهاتو هاوار. خەڵکەکەی دەورەی بووك، چاویان لەسەر بووك هەڵگوزتو تەماشای ئەو سوارە شێتەیان کردو دەوری بووکیان چۆڵ کرد, شا ئیسماعیل دەرفەتەکەی بەهەل زانیو خۆی گەیاندە بووكو دەستێکی گەیاندە کەمەریو گرتیو لەسەر زین بڵندی کردو لەسەر تەرکی ئەسپی خۆی داینا و قامچی لەئەسپەکەی داو ئەسپ وەکوو ئەژدەها فیشکاندیو لەمەیدان دەرپەڕیو بەغار بەرەو کێوان تێی تەقاند.

سوارەکانی یاوەری بووكو زاوا، کەوتنە دووی بۆ ئەوەی بووك لەچنگ ئەو گەنجە شێتە دەربباز بکەن، بەڵام لەدامێنی چیا قەرەبەرزەنگی پەلاماری دانو لەگەڵ هەر پەلامارێکا چەند کەسی لێ کوشتن. ئەوانەی دواوە زەندەقیان چوو لەدڵی خۆیاندا گوتیان:

بۆچی ئێمە شێتین لەگەڵ ئەم شێتانە شەڕ بکەین؟

بەهەلەداوان گەڕانەوەو هەڵاتن.

شا ئیسماعیل و قەرەبەزەنگی و بووك بەرەو قەڵا ئەسپیان لنگ داو دوای چەند ڕۆژێ، گەیشتنە قەڵاو لەئەسپەکانیان دابەزینو چوونە ناو ڕەشماڵی قەرەبەرزەنگیو لەوێ حەسانەوە.

قەرەبەرزەنگی چێشتی لێناو هەرسێکیان بەخۆشیو شادی چێشتەکەیان خواردو باسی شەڕو دەستو قامەتو هونەرکاریی قەرەبەرزەنگییان کردو پێکەنین.

قەرەبەرزەنگی گوتی:

هونەر هونەری ئێوەی بووكو زاوا بوو، نەك هونەری من!

شا ئیسماعیل پرسی:

ئه‌ی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی! ئێستا، ده‌بێ بگه‌ڕێینه‌وه لای باوکم، چ له‌م هه‌موو مـاڵو سـامانه‌ی تـۆ بکه‌ین.؟

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی گوتی:

ئه‌وه‌ی گرانبه‌هایه له‌ئه‌سپانی بار ده‌که‌ینو ده‌یبه‌ینو ئه‌وه‌ی بێ نرخیشه لێره جێی دێلین. که‌س له‌ترسی من ناوێرێ بێره‌دا ره‌ت بێ، هه‌ر کاتێ پێویست بوو، ده‌گه‌ڕێینه‌وه‌و ئه‌وه‌ی تریش ده‌به‌ین.

ڕۆژی پاشی، هه‌رچی پاره‌و زێڕو زیو و گه‌وهه‌ری جۆراوجۆر له‌قه‌ڵادا هه‌بوو، له‌ناو سندووقانیان کردو له‌ئه‌سپو ئێسترانیان بار کردو خۆشیان سواربوونو هه‌ر ڕۆیشتن، ڕۆیشتن، ڕۆیشتن تا گه‌یشتنه بن شوورەی قه‌ڵای حه‌فت براکه.

براکـان که‌لـه‌دوورەوه چـاویان به‌شائیـسماعیلو هاوڕێکـانی کـه‌وت، چـوونه پێـشوازییانو به‌خێرهاتنیان کردنو به‌یه‌که‌وه چوونه ناو قه‌ڵاو شه‌ویان له‌گه‌ڵ یه‌ك به‌خۆشیو شادیو قسه‌و گفتوگۆ به‌سه‌ر بردو ئافه‌رینیان له‌ئازایه‌تی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی و شا ئیسماعیلو نۆ بووکه که کرد.

ڕۆژی پاشی، (سۆمار) یشیان هه‌ڵگرتو براکان، به‌رێیان کردنو ئـه‌وانیش هـه‌ر چـوار نه‌فـه‌ر ئه‌وێیان جێهێشتو به‌ره‌و شاری شا ئیسماعیل ملی ڕێیان گرت. کاروانێکی یه‌ك زاواو سێ بووکی!

سۆمار، هه‌م خوێنده‌واری هه‌بوو و هه‌م ره‌مل‌و ئوسترلابیشی ده‌زانی. له‌ڕێگادا، سۆمار ره‌ملی هاویشتو ده‌فکران ڕاچوو، قۆناغێك مابوو بگه‌نه شار، سۆمار گوتی:

ئه‌ی شا ئیسماعیل! من لێره یه‌ك هه‌نگاو زیاتر ناوێم!

شا ئیسماعیل گوتی:

بۆچی زیاتر نارۆی؟ ئه‌م شاره زێدی منه!

سۆمار گوتی:

ئه‌گه‌ر لێره زیاتر بڕۆم و بێمه ناو شار، تۆ ده‌کوژنو منیش ده‌گـرن. چـۆن بـچینه نـاو شـارێك که‌داویان بۆ ئێمه دانابێته‌وه؟ ئێره جێگایه‌کی جوانه‌و ئاوو هه‌وای خۆشه! با له‌قـه‌راخ ئـه‌م پاوانـه‌و له‌دامێنی ئه‌م چیایه‌و له‌سه‌ر ئه‌م کانییه کۆشکێك بۆخۆمان دروست بکه‌ینو پێکه‌وه ژیـان به‌سـه‌ر به‌رین.

شا ئیسماعیل گوتی:

ئەگەر ئێوە هەمووتان راتان وایە، منیش رازیم.

هەموو رەزامەندییان پێشان داو لەئەسپەکانیان دابەزینو بارەکانیان لەسەر پشتی ئەسپان داگرتو ئەسپەکانیان بەر هەڵدانە ناو مێرگو چیمەن. ئینجا دانیشتن فراوینیان خوراد.

پاشان، قەرەبەرزەنگی سواری ئەسپەکەی بوو و چووە شارو دوای گەڕانو شت کڕین، چەند وەستاو کرێکارێکی لەگەڵ خۆی هێنا بۆ ئەوەی کۆشکەکە دروست بکەن.

هەندێ کرێکار قوڕیان گرتەوەو هەندێك خشتیان بڕیو هەندێك بەردیان هێناو چەند وەستایەکیش دەستیان بەدروستکردنی کۆشکەکە کرد.

بەڕەنجو تەقەلای وەستاو کرێکارەکان، بەماوەیەکی کەم کۆشکێکی جوان قیت بووەوە.

رۆژێ ئەسلان پاشای باوکی شا ئیسماعیل چووە سەر کۆشکی خۆیو سەیری ئەو دەورو بەری کرد. لەدامێنی چیای بەرامبەر، کۆشکێکی لەکۆشکی خۆی گەورەترو جوانتری بینی. زۆری بەلاوە سەیر بوو. داوای لەوەزیر کردو گوتی:

ئەی وەزیر!

بڕۆ بزانە کێیە ئەو کۆشکەی لەوێ دروست کردووەو زوو خەبەرەکەم بۆ بێنەوە

وەزیر سواری ئەسپەکەی بوو و لەگەڵ چەند سوارێك چووە ئەو کۆشکەی دامێنی چیاو شا ئیسماعیلو دوو کچو نەفەرێکی رەشی کەتەی رووبەندپۆشی لەبەردەم کۆشکەکەدا دی. وەزیر یەکێ لەکچەکانی ناسی، تۆمار بوو، کەئەسلان پاشا کاتی خۆی وەزیری ناردبوو. داخوازی، بەڵام کچەکەی تری نەناسی، ئەویش لەجوانیدا ئەوەندە لەتۆمار کەمتر نەبوو.

وەزیر گەڕایەوە لای پاشاو گوتیئەو کۆشکە شا ئیسماعیل دروستی کردووەو کچە رەشماڵنیشینەکەشی بۆخۆی هێناوە، بێجگە لەو کچێکی لەویش جوانترو نۆکەرێکی قولەرەشی تۆقێنەریشی لەگەڵ خۆی هێناوەو پێکەوە لەوێ دەژین.

شا، کەئەم قسەیەی بیست، تووڕە بوو و گوتی:

ئەی وەزیر! ئەگەر شا ئیسماعیل لەناو نەبەیتو ئەو کچە رەشماڵ نیشینە بۆمن نەهێنی، من لەئەشقو مەراقی ئەو کچە دەمرم!

وەزیر گوتی:

که‌واته ده‌بێ بیر بکه‌ینه‌وه به‌چ ڕێگایه‌ك لـه‌ناوی بـه‌رین.. واچـاکه بـه‌برادەراتی بـۆی بـچین‌و بانگێشتی بکه‌ینه ئێره‌و لێره لەناوی به‌رین.

شا گوتی:

بۆ خواردن بانگێشتی ده‌که‌ین‌و ژه‌هر له‌قاپی پلاوی ده‌که‌ین. یه‌ك پـاروو بخـوا، ده‌سـت بـه‌جێ ده‌مرێ‌و ئێمه‌ش به‌ئاره‌زووی خۆمان ده‌گه‌ین.

وه‌زیر گوتی:

ئه‌ی ئه‌گه‌ر زانی‌و پلاوه‌که‌ی نه‌خوارد، چ بکه‌ین؟

شا گوتی:

ئه‌گه‌ر پلاوه‌که‌ی نه‌خوارد، به‌نۆکه‌ره‌کانمان ده‌ڵێین ده‌ست‌و پێی ببه‌ستن‌و به‌ڕیشمه [٥] بیخنکێنن.

وه‌زیر گوتی:

ته‌گبیرێکی باشه! رارای شاو فه‌رمان فه‌رمانی شایه!

ڕۆژی پاشی، وه‌زیر سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و چووه لای شـا ئیـسماعیل‌و سـلاوی بـاوکی پـێ گه‌یاندو گوتی:تۆ ئه‌مشه‌و میوانی ئێمه‌یت!

سۆمار، که‌گوێی له‌قسه‌ی وه‌زیر بوو، بیری کرده‌وه‌و چووه ژووری خۆی‌و ره‌ملی هاویشت‌و دیتی شا ئیسماعیل بچێته ئه‌م میوانداریيه، به‌زیندوویی ناگه‌ڕێته‌وه. حه‌په‌ساو چووه لای شا ئیسماعیل و گوتی:

مه‌چووه ئه‌م میوانداریيه! ئه‌گه‌ر بچی ده‌کوژرێی!

شا ئیسماعیل ناره‌حه‌ت بوو و گوتی:

چۆن نه‌چمه میوانداری باوکم؟ دوو جار وه‌زیر خۆی ناردۆته لای من.

راستیان گوتووه:

((ژن، پیاوان له‌خزم‌و که‌س‌و کاریان ده‌که‌نه‌وه))

---

[٥] ڕێشمه: پـه‌تێکی باریك‌و ره‌نگاو ره‌نگه، لـه‌داوه خـوری یـان ئاوریـشم ده‌هۆنرێتـه‌وه. _ لای ئێمـه به‌سه‌رکه‌له‌ی ولاخ ده‌گوترێ – و–

شا ئیسماعیل گوێی بەقسەی سۆمار نەداو ئەو شەوە چووە میوانـداریی بـاوکی. باوکـە، شـا ئیسماعیلی گرتە باوەشو ماچی کردو لەتەنیشت خۆی داینا و گوتی:

کوڕم! بەخێرهاتی. ئەو ماوەی تۆ لێرە نەبووی و هیچ خەبەری تۆمان نەبوو، زۆر هەراسـانی تـۆ بووین! سوپاس بۆ خودا بەدیدارت شادبووینەوە. بیستوومانە کچە رەشماڵنشینەکەشت هێناوە؟

شا ئیسماعیل سوپاسی باوکی کرد.

دوای سەعاتێ، سفرەیان راستو خواردنیان هێنا.

ئەسلان پاشا بەئیسماعیلی گوت:

کوڕم! فەرموو! چێشتکەرەکەمان پلاوێکی زۆر خۆشی بۆ لێناوی.

شا ئیسماعیل، یەکسەر قسەی سۆماری هاوسەری بیرکەوتەوە کەگوتبووی:

بەپلاوی ژەهراوی پێشوازیت لێ دەکەن، جا نەختێ بیر لەخواردنەکە بکەوە.

ئەسلان پاشا دووبارە گوتی:

دەی، فەرموو ناوی خوای لێ بێنە.

شاو وەزیر، هەریەکە پارووپەکی لـەقاپی خـۆی هـەڵگرتو خـستیە زاری. لـەو کاتـەدا، شـا ئیسماعیل پشیلەیەکی لەتەك خۆی بینی، چاوی لەسفرەکەی بڕی بوو. یەکسەر پارووپەکی لەپلاوی قاپی خۆی فڕێ دایە بەر پشیلەکە.

پشیلەکە نەختێ پلاوەکەی خواردو دەمو دەست وەرپلاو دەستو پێی لێك داو تۆپی.

شا، بەرووی کوڕەکەیدا گرژییەوەو گوتی:

ئافەرین کوڕم! دەمەویست زیرەکیو هوشیاریت تاقی بکەمەوە. ئێستا دڵنیـا بـووم تـۆ دەبـێ بەجێنشینێکی لێوەشای من. ئەگەر نەتزانیباو پاروت بۆ دەمت بردبا، لەدەستم دەردەهێنایو لێ نەدەگەڕام بیخۆی. ئێستاش کەخۆت زانیت، وەرە خواردن لەقاپی من بخۆ.

کەشێوی خۆیان خوارد، باوکە گوتی:

باشە، کوڕم! من ئەوا ئەقڵی تۆم تاقیکردەوە. خۆشبەختانە ئەقلێکی تەواوت هەیە، بەڵام دەبێ هێزو تاقەتیشت تاقی بکەمەوە.

ئەوسا، رووی کردە وەزیرو پرسی:

ئه‌ی وه‌زیر! په‌تو گوریسێکی توند بێنه.

وه‌زیر گوتی:

به‌ڵێ!

شا گوتی:

ڕێشمه بێنه و بازووه‌کانی منی توند پێ ببه‌سته، بزانن ده‌توانم بیپچڕێنم، یان نا؟

وه‌زیر پێشتر په‌تێکی ئاماده کردبوو، هێنای توند بازووه‌کانی شای پێ شه‌ته‌ك دا.

شا هه‌رچی تینی دایه خۆیو هه‌وڵو ته‌قه‌لای دا نه‌یتوانی بیپسێنێ. ئه‌و حه‌له رووی کرده وه‌زیرو گوتی:

من ئیتر پیرو زورهان بوویمو ئه‌و تاقه‌ته‌ی سه‌رده‌می گه‌نجیم نه‌ماوه که ڕێشمه‌که بپسێنم. ئێستا په‌ته‌که له‌بازووی من بکه‌مه‌وه‌و بازووی شائیسماعیلی کوڕی منی پێ ببه‌سته، بزانم ئه‌و ده‌توانێ ڕێشمه‌که بپچڕێنێ، یان نا؟

وه‌زیر په‌ته‌که‌ی له‌بازووه‌کانی شا کرده‌وه‌و توند بازووه‌کانی شا ئیسماعیلی پێ به‌ست.

شا ئیسماعیل به‌هه‌موو هێزی خۆیه‌وه، ته‌کانی دایه بازووه‌کانی خۆی. به‌ڵام په‌ته ئاوریشمه‌که نه‌پساو بگره تا سه‌ر ئێسقان له‌گۆشتی بازووی ختم بوو.

شا ئیسماعیل که‌دیتی خوێن له‌بازووه‌کانی فیچقه‌ی به‌ست، تێگه‌یشت ژنه‌که‌ی راستی ده‌کرد، به‌ڵام تازه کار له‌کار ترازا بوو.

شاو وه‌زیر، هه‌ریه‌که ده‌ستی دایه چه‌قۆیه‌كو چاوه‌کانی شا ئیسماعیلیان له‌کاسه‌ی سه‌ری ده‌رهێناو شه‌و به‌دزی که‌له‌شی نیوه‌مردوویان له‌چۆله‌وانییه‌کی دوورە شار فڕێدایه ناو بیرێك.

ئه‌وسا، شا به‌وه‌زیری گوت:

ئه‌ی وه‌زیری دڵسۆزو خزمه‌تگوزار! ئێستا ئه‌وه ئاسوده بووم. سبه‌ینێ ده‌چین، کچه‌ی ره‌شماڵنشین دێنینه کۆشك. له‌و دوو کچه هه‌رکامه‌یان جوانتر بوو، ئه‌وبۆمنو ئه‌وه‌ی تر بۆتۆ.

وه‌زیر سوپاسی لوتفو ئاوڕی شای کرد به‌رامبه‌ر به‌خۆیو ئینجا گه‌ڕانه‌وه کۆشك.

سۆمار، کەدیتی شا ئیسماعیل نەگەڕایەوە، دووبارە رەملی هاویشتو زانی شا ئیسماعیلیان کوشتووە. زۆر گریا. هەستا چووە لای قەرەبەرزەنگیو تۆمارو گوتی:

بەختمان هەڵگەڕاوەتەوە! شا ئیسماعیلیان فەوتاندووە، بەیانیش دێن ئێمە دەبەن!

قەرەبەرزەنگی، کەئەم قسانەی بیست، خوێن لەدەمارەکانی جۆشاو گوتی:

ئەگەر شتی وا رووی دابێ، سبەینێ کارێکی وا دەکەم، توخمی ئادەمیزاد لەم ولاتەدا نەمێنێ. هەموویان قڕ دەکەمو رەحم بەهیچ کەسیان ناکەم.

هاوسەرەکانی شا ئیسماعیل، هەرچۆنێ بوو، ئەوشەوەیان گەیاندە بەیانی.

کەرۆژهەڵات، قەرەبەرزەنگی سواری ئەسپی خۆی بوو و شمشێر بەدەستو ئامادە، لەبەر دەروازەی کۆشك راوەستا.

لەولاوەش، ئەسلان پاشا جارچییەکانی خۆی بەناو شاردا بڵاو کردەوە بۆ ئەوەی جارِ بدەن ئەمڕۆ رۆژی زەماوەندی پاشایەو هەرکەسە دەتوانێ با سواری ئەسپەکەی خۆی بێو بەرەو ئەو کۆشکەی لەدەرەوەی شار دروست کراوە باژوا. بووکی پاشا لەوێوە دێنن.

قەرەبەرزەنگی لەدوورەوە بینی سوارەکانی شا دەستە دەستە لەشار هاتنە دەرەوەو بۆلای ئەوان ئەسپیان تاو دا. ئەویش قامچی لەئەسپەکەی داو رووی کردە سوارەکانو بەربینگی پێ گرتنو پرسی:

ئەوە ئێوە دەچنە کوێ؟

سوارەکان گوتیان:

دەچینە ئەو کۆشکە. ئەو دوو کچەی لەوێن، سواری ئەسپیان دەکەینو بۆ پاشاو وەزیریان دەبەین.

قەرەبەرزەنگی، کەگوێی لەم قسانە بوو، زانی شا ئیسماعیل تووشی بەڵایەك هاتووە، بۆیە تاخیری نەکرد، بەتەڕدەستی پەلاماری سوارەکانی داو لەچەپەو راستەوە بەشمشێر لێی کوشتنو لێ نەگەڕا. لەکۆشك نزیك ببنەوە

ئه‌و ڕۆژه، قه‌ره‌به‌رزه‌نگی نیوه‌ی سواره‌کانی شای کوشت‌و ئه‌وانی تر به‌ره‌و شار هه‌ڵاتن. قه‌ره‌به‌رزه‌نگیش گه‌ڕایه‌وه کۆشك‌و تا به‌یانی له‌ده‌وروبه‌ری کۆشك ئێشکی گرت، نه‌وه‌ك سواره‌کانی ئه‌سلان پاشا، شه‌و هێرش بێنن.

ڕۆژی پاشی، سه‌ربازی سواره‌و پیاده‌ی ئه‌سلان پاشا هه‌ڵمه‌تیان کرده سه‌ر کۆشکی شا ئیسماعیل.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگیش سواری ئه‌سپ بوو و شمشێر به‌ده‌ست لێیان ڕاپه‌ڕی‌و وه‌کوو چۆن گورگ ده‌که‌وێته ناو به‌رخان، ئاوها یه‌ك یه‌ك هه‌ڵیدڕین.

له‌شکری شا، که‌ئه‌مه‌یان دی، وره‌یان ڕووخاو که‌س زاتی نه‌کرد ڕووبه‌ڕووی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی بێته‌وه. پاشا هه‌رچه‌نده فه‌رمانی دا، که‌س نه‌چووه جه‌نگی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی، که‌ئه‌مه‌ی بینی، شمشێری هه‌ڵکێشاو هه‌ڵیکوتایه ناو جه‌نگاوه‌رانی شاو زۆربه‌ی هه‌ره زۆری کوشت‌و تا ده‌روازه‌ی شار ڕاوی نان.

شاو وه‌زیر، به‌هه‌زار ده‌رده‌سه‌ری، توانیان بگه‌نه‌وه ناو شارو ده‌روازه‌کان داخه‌ن. هه‌ر جه‌نگاوه‌رێکی شایش که له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌روازه‌کان مایه‌وه. که‌وته به‌رده‌می شمشێری قه‌ره‌به‌رزه‌نگی‌و کوژرا.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی گه‌ڕایه‌وه کۆشك‌و تا به‌یانی نۆبه‌تی گرت نه‌وه‌ك دوژمن غافڵگیریان بکا.

سبه‌ینه‌ی ڕۆژی پاشی، قه‌ره‌به‌رزه‌نگی سواری ئه‌سپ بوو و شمشێری گرته ده‌ست‌و چووه به‌ر ده‌روازه‌ی شارو ڵێنه‌گه‌ڕا که‌س له‌شار بێته ده‌ره‌وه.

ئێستاش گوێ له‌باسی شا ئیسماعیل بگرن

که‌شائیسماعیلیان فڕێدایه ناو بیره‌که، هێشتا گیانی له‌له‌شدا مابوو. خودا به‌زه‌یی به‌بێده‌ره‌تانی شا ئیسماعیل هاته‌وه‌و فه‌رمانی به‌جبرائیل کرد:

ئه‌ی جبرائیل! یه‌کێ له‌به‌نده گوناهکاره‌کانم له‌بیابان، کوێرو سه‌رگه‌ردان فڕێدراوه‌ته ناو بیرێك، بڕۆ له‌گه‌ڵداوی غه‌م ده‌ری بێنه‌و شیفای پێ ببه‌خشه‌و وه‌ره‌وه.

جبرائیل له‌ئاسمان هاته خوارێ‌و چووه ناو بیره‌که‌و شا ئیسماعیلی له‌ناو بیره‌که ده‌رهێناو هه‌ردوو چاوی چاك کرده‌وه‌و له‌شه‌قه‌ی باڵی داو گه‌ڕایه‌وه ئاسمان.

شا ئیسماعیل، کەلەروحمو کەرەمی خوا چاوی چاك بووەوە، گەرایەوە شارو لەوێ بیستی خەڵك بەترسو نیگەرانی باسی نەبەردیی‌و زەلامکوژیی قەرەبەرزەنگی دەکەن.

شا ئیسماعیل چووە بەر دەروازەی رۆژاوای شارو دیتی دەرگا داخراوەو پاسەوانان بەردو خۆڵیان لەپشت دەروازە رووکردووە.

منداڵێك لەوێ بوو، شا ئیسماعیل لێی پرسی:

ئەوە بۆچی دەروازە داخراوەو بەردو خۆڵیان لەپشت رووکردووە؟

منداڵەکە گوتی:

شا ئیسماعیل نۆکەرێکی رەشی هەیە، لەگەڵ پاشای ئێمەدا کەوتە جەنگو پاشای بەزاند. پاشایش فەرمانی دا دەروازەکان داخەنو بەردوخۆڵیان لەپشت روو بکەن. ئێستاش کەس ناوێرێ لەشار بچێتە دەرەوە و لەگەڵ ئەو قەرەبەرزەنگییە بجەنگێ.

شا ئیسماعیل، کەئەم قسانەی بیست، چووە کۆشکی ئەسلان پاشاو لەبەرئەوەی سەرو ریشی زۆر هاتبوو و دەمو چاوو لەشی لەڕو لاواز ببوو و ببووە ئێسك‌و پێست، کەس نەیناسیەوە. چووە حزوور پاشاو گوتی:

ئەی پاشا، ئەو کابرا رەشە کێیە تۆ بەخۆو بەلەشکرەوە لەبەری هەڵاتن‌و خۆتان لەشار نایەوە.

شا تووڕە بوو و گوتی:

قسەی وا بۆتۆ نەهاتووە: هەی برسی‌و پێخواس! تۆ چ کارەی کەقسەی لەدەمی خۆت گەورەتر دەکەی؟ تۆ چیت داوە لەکاروباری پاشایان؟ شا ئیسماعیل گوتی:

من دەمەوێ وەکوو جەنگاوەرێك خۆم بکەم بەفیدای پاشا. ئێستاش بفەرموون ئەسپێك‌و شمشێرێکم بدەنێ‌و دەروازەی شار بکەنەوە بۆ ئەوەی بچمە جەنگی ئەو رەشەیە. ئەگەر کوژرام بەجەهەننەم! من دەستم لەگیانی خۆم شووشتووە، ئێوەش واز لەو ئەسپ‌و شمشێرە بێنن کەداوتانە بەمن‌و کەوتۆتە بەردەستی دوژمن. ئەگەر سەرکەوتنیشم بەدەست هێناو کوشتم، هەرچی بمەوێ دەبێ ئێوە بمدەنێ!

شا قبووڵی کردو دەستووری بەوەزیر دا: هەرچی بۆ پاڵەوان پێویستە، لەئەسپ‌و شمشێرو نێزە، بیدەرێ‌و دەروازەی بۆ بکەوە با بچێتە جەنگی قەرەبەرزەنگی ئەسپ‌و چەکیان بۆ شائیسماعیل هێناو

ده‌روازه‌یان بۆ خسته سه‌ر پشت. ئه‌ویش سواری ئه‌سپه‌که‌ی بـوو و بـه‌ره‌و کۆشـکی ده‌ره‌وه‌ی شـار هاژوای.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی، که‌سواره‌که‌ی بینی، زۆر تووڕه بوو، شمشێری هه‌ڵکێشاو به‌تاو بۆی چوو.

شا ئیسماعیل ترسا نه‌وه‌ك به‌ده‌ستی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی به‌کوشتن بچێ، بۆیه بانگی کرد:

هۆ قه‌ره‌به‌رزه‌نگی! گوێ بگره! من شـا ئیـسماعیلم. له‌ئه‌سـپه‌که‌ت دامه‌بـه‌زه، له‌گـه‌ڵ یـه‌ك ده‌جه‌نگین. من که‌مه‌ند هه‌ڵده‌ده‌مو ده‌تگرمو ده‌ستت ده‌به‌ستمو ده‌تبه‌مه لای پاشا. لای پاشا په‌ته‌که بپچڕه‌و ده‌ستت بکه‌وه‌و ئه‌وسا به‌یه‌که‌وه پاشاو وه‌زیره‌که‌ی ده‌کوژین.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی گوتی:

باشه، به‌ڵام پێم بڵێ تا ئێستا له‌کوێ بووی؟ بۆچی وات به‌سه‌رهاتووه؟

شا ئیسماعیل گوتی:

ئێستا کاتی ئه‌م قسانه نییه، پاشان بۆت باس ده‌که‌م.

وای گوتو به‌شمشێر په‌لاماری قه‌ره‌به‌زه‌نگی دا.

ئه‌سلان پاشاو وه‌زیرو خه‌ڵك له‌سه‌ر بورجی شاره‌وه ته‌ماشای مه‌یدانی جه‌نگیان ده‌کرد. داخۆ ئه‌م دوو سواره چۆن له‌گه‌ڵ یه‌ك ده‌جه‌نگن. له‌پڕ سواری پاشا که‌مه‌ندی هه‌ڵداو ره‌شه‌ی زه‌لامکوژی له‌سه‌ر ئه‌سپ به‌ردایه‌وه‌و بازووی به‌ستو بۆ شاری هێنا.

خه‌ڵکی شار ده‌روازه‌یان کرده‌وه و بوو به‌هاواری شادی. شایش چووه پێـشوازیو له‌گـه‌ڵ خـۆی بردنی بۆ ناو کۆشکی خۆی.

ئه‌سلان پاشا گوتی:

ئه‌ی پاڵه‌وان! ئه‌م ره‌شه، به‌ده‌ستی جه‌للاد بسپێره بۆئه‌وه‌ی سه‌ری له‌له‌ش جودا بکاته‌وه.

پاڵه‌وان گوتی:

ئه‌ی پاشا، روخسه‌تم بده خۆم بیکوژم، چونکه زۆرم ڕق لێهه‌ڵگرتووه.

شا ئیسماعیل ده‌ستی بۆ شمشێر بردو له‌کالان ده‌ری کێشاو گوتی:

ئه‌ی قه‌ره‌به‌رزه‌نگی هه‌سته‌وه!

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی هه‌ستایه‌وه‌و ته‌کانی دایه بازووه‌کانیو په‌ته‌که‌ی پچڕاند.

شا ئیسماعیل رووی کردە باوکی‌و گوتی:

هەی بێ رەحم! من شا ئیسماعیلی کوڕی تۆم. ئەوەتۆ چۆن دڵت هات چاوەکانم دەربێنێ‌و فڕێم دەیتە ناو بیر؟ ئێستا وابەختت پشتی تێ‌کردووی.

ئەو حەلە، شا ئیسماعیل رووی کردە دەست‌و پێوەندەکانی شاو گوتی:

ئەمە ئێوەو ئەمەش مەیدان! هەرکەسێ بەرگری لەپاشای خۆی دەکا بابێتە پێش!

کەس نەچووە هانای پاشا. شا ئیسماعیل و قەرەبەرزەنگی شمشێریان هەڵکێشاو پاشاو وەزیریان کوشت. خەڵکی شاریش ئەمانیان خواست‌و شا ئیسماعیلیان لەسەر تەختی پاشایەتی داناو پیرۆزباییان لێ کرد.

شا ئیسماعیل‌و قەرەبەزەنگی لەگەڵ تاقمە سوارێك لەشار چوونە دەرو رووبان کردە کۆشکی کچەکان.

تۆمار، کەسوارەکانی دی، تەماشایەکی سۆماری کردو گوتی:

بێ شك قەرەبەرزەنگیش کوژراوە بۆیە ئەم سوارانە بەرەو رووەمان دێن. تازە بەخسیرو گرفتار بووین.

ئەوسا دەستیان لەملی یەك کردو لە پڕمەی گریانیان دا.

کەسوارەکان نزیك کەوتنەوە، سۆمار بەشادومانی گوتی:

چاودێ! چاودێ! ئەمە قەرەبەرزەنگی خۆیەتی‌و ئەوەی تەکیشی چەند بەشائیسماعیل دەچێ!

تۆمارو سۆمار لەکۆشك دەرپەڕینە دەرێو شا ئیسماعیلیان ناسییەوەو دەستیان هاویشتە ملی یەکترو نەختێ گریان، ئینجا بەشادومانی چوونە ناو کۆشك.

کەشەو داهات‌و هەموو گردبوونەوە، شا ئیسماعیل رووی کردە تۆمارو سۆمارو گوتی:

ئەم قەرەبەرزەنگییە، لەم ماوەیەدا، رەفتاری لەگەڵ ئێوە چۆن بوو؟

گوتیان:

کابرایەکی پیاوو چاو قایمە! ئەگەر ئەو نەبایە، ئێمە هەر لەهەوەڵەوە دەبووین بەیەخسیری باوکت.

شا ئیسماعیل زەردەخەنەیەکی هاتێ و گوتی:

ئەی قەرەبەرزەنگی! رووبەندت لادە بۆئەوەی پیاوەتیت باشتر دەربکەوێ.

قه‌ره‌به‌رزه‌نگی رووبه‌ندی له‌روو لاداو هه‌موو به‌حه‌په‌ساوی دیتیان ئه‌مه کچێکی جوانو نازداره.

تۆمارو سۆمار زۆر شادومان بوونو گرتیانه باوه‌شو ماچیان کردو ئیکلامیان بۆ کێشاو ناویان پرسی. قه‌ره‌به‌رزه‌نگی گوتی:

ناوم (سه‌یران)ه

شا ئیسماعیل و سۆمارو تۆمار ئافه‌رینیان له‌م ناوه جوانه کرد.

شا ئیسماعیل ده‌ستووری به‌و که‌سانه‌دا که‌له‌شاره‌وه هاتبوون بۆئه‌وه‌ی به‌زووترین کات کاروباری زه‌ماوه‌ند رێك بخه‌ن.

چوون، چه‌ند گۆیه‌نده‌و مه‌لایه‌کیان هێناو ئاهه‌نگێکی زه‌ماوه‌ندی شکۆداریان سازدا.

شا ئیسماعیل، یه‌که‌م جار سه‌یرانو ئینجا تۆمارو سۆماری له‌خۆی ماره کردو هه‌موو به‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌یشتنو تێر پلاوی زه‌ماوه‌ندیان خواردو ئه‌وه‌نده به‌رخو به‌رانیان سه‌ربڕیو کردیانه که‌باب تا هه‌موو خه‌لك تێر و پڕ بوونو پلاوو که‌بابێکی زۆریش له‌مه‌نجه‌له‌کان مایه‌وه.

من هه‌ندێ پلاوم له‌قاپێك بۆ ئێوه هێنا بوو، به‌لام که‌گه‌یشتمه هنداودێ، سه‌گه‌کانی دێ په‌لاماریان دام. پێم له‌قۆرتێك راچوو و که‌وتمو قاپه پلاوه‌که‌م له‌ده‌ست به‌ربووه‌وه‌و پلاوه‌که رژا.

منیش وا به‌خزمه‌تی ئێوه گه‌یشتمو هیوادارم ئێوه‌ش به‌ئاره‌زووی خۆشی خۆتان بگه‌نو بن به‌ژنو پیاوی دلێرو به‌غیره‌تی به‌یانی، به‌لام ئه‌وه‌ش بزانن، دونیا له‌دوژمن خاڵی نییه‌و دوژمن هه‌میشه پلانی شووم بۆ له‌ناوبردنی خه‌لك ده‌کێشێ.

١٢

تاوله کردنی شاعەباس

(نرد لیستنی شاعباس)

هەبو نەبوو، بێجگە لەخودا هـیچ کـەس نـەبوو، پاشـایەك هـەبوو نـاوی (شـاعەباس) بـوو، پایتەختەکەی شاری گەورەی (ئەسفەهان) بوو.

رۆژێ، شاعەباس بەرگی دەروێشی کردە بەرو کەوتەناو شاری ئەسفەهان بـۆ ئـەوەی ئاگـاداری کاروبارو چۆنیەتی ژیانو گوزەرانی خەڵكو رەفتاری کارمەندانی دەوڵەت ببێ.

شاعەباس، بەبەرگی دەروێشی بەناو کووچـەو کۆڵانـەکانی پایتەختـدا دەرۆیـشت، چـاوی بـە جەنازەیەك کەوت، لەناو دارەبازەیان نابوو، بۆ گۆڕستانیان دەبرد. پیرەمێردێـك بەوێـدا دەڕۆیـشت، دەروێش لێی پرسی:

پیرەمێرد! ئەرێ ئەمە مردووە؟ یان زیندووە؟

پیره‌مێرد پێکه‌نینی به‌گه‌مژه‌یی ده‌روێش هات‌و گوتی:

ده‌روێشه شێت! ده‌بینی وا ده‌یبه‌ن به‌خاکی ده‌سپێرن!

ده‌روێش گوتی:

تۆ وه‌لاّمت نه‌دامه‌وه، من پرسیارم لێ کردی: ئه‌مه زیندووه؟ یان مردووه؟

پیره‌مێرد گوتی:

تۆ ئه‌گه‌ر شێت نه‌بای، ئه‌م پرسیاره‌ت نه‌ده‌کرد، خۆت وا ده‌بینی مردووه‌و بۆ گۆڕستانی ده‌به‌ن؟

ده‌روێش دیسان پرسیاره‌که‌ی دووباره کرده‌وه‌و پیره‌مێرد هه‌مان وه‌لاّمی دایه‌وه.

شاعه‌باس دیتی منداڵێك له‌وێ وه‌ستاوه، له‌منداڵه‌که‌ی پرسی:

کوڕیژگه! ئه‌م مردووه‌ی ده‌یبه‌نه گۆڕستان، ئایا مردووه، یان زیندووه؟

کوڕه‌که گوتی:

ده‌روێش! ئه‌مه ئه‌گه‌ر شتێکی له‌پاش به‌جێ مابێ، زیندووه،و ئه‌گه‌ر هیچی له‌پاش به‌جێ نه‌مابێ، مردووه.

شاعه‌باس به‌کوڕه‌که‌ی گوت:

ده‌ك ئافه‌رینت لێ بێ!

پیره‌مێرده‌که، ده‌چوو شارێکی تر پاشاش بوو به‌هاوڕێی.

به‌دووقۆڵی رۆیشتن هه‌ر رۆیشتن تاگه‌یشتنه ته‌باره گه‌نمێکی سه‌وز، ده‌روێش گوتی:

پیره‌مێرد! ئه‌گه‌ر خاوه‌نی ئه‌م گه‌نمه، گه‌نمه‌که‌ی نه‌خواردبێ، زۆربه‌ی هه‌ره‌زۆری ده‌بێ به‌هی خۆی‌و ئه‌گه‌ر خواردبیشێتی هیچی بۆ نامێنێته‌وه.

پیره‌مێرد گوتی:

به‌راستی هاوڕێکه‌م کابرایه‌کی شێته! کاکه، ئه‌م گه‌نمه هێشتا پێ نه‌گه‌یشتووه، خاوه‌نه‌که‌ی چۆن خواردوویه‌تی؟

شاعه‌باس هیچی نه‌گوت .

له‌وێ ره‌ت بوون، رۆیشتن، رۆیشتن تا گه‌یشتنه رووبارێکی پڕ ئاو.

دەروێش گوتی:

پیرەمێرد! وەرە پردێك لەسەر ئەم رووبارە دروست بکەینو بەسەریدا بپەڕینەوە!

پیرەمێرد گوتی:

دەروێشە شێت! پرد بەچ شتێ دروست بکەین؟ چ بێلو کولنگمان پێیە؟ یان چ مشارو تەپشوو بزمارو دارمان هەیە تا پردی پێ دروست بکەین؟ تۆ قسەی پووچو بێ مانا دەکەی، ها؟

دیسان هەر رۆیشتن، رۆیشتن تابەرەبەری رۆژاوا گەیشتنە شارێك. دەروێش پرسی:

پیرەمێرد! ئەرێ ئەم شارە ئاوەدانی تێدایە؟ یان نا؟

پیرەمێرد گوتی:

هاوڕێی شێت! نابینی ئێرە شارەلبازاڕی هەیە، دوکانی هەیە، خەلکێکی زۆری تێدا دەژی، چۆن دەبێ ئاوەدانی تێدا نەبێ؟ من خۆم مالو گوزەرانم لێرەیە.

نەختێ رۆیشتنو گەیشتنە ناو کۆلانەکانی شار، دەروێش وتی: هاوڕێ! ئێستا کە دەچیتەوە مالێ، نەختێ هێدی تر بڕۆ!

پیرەمێرد گوتی:قسەکانی تۆ جێی پێکەنینن! من کەدەچمەوە مالی خۆم، بۆچی هێدی تر بڕۆم؟ چەند هەنگاوێکی تر پێکەوە رۆیشتن، ئەو سا پیرەمێرد لە دەروێش جودا بووەوەو گەڕایەوە مالێو دەرگای کردەوەو خۆی بەحەوشەدا کرد.

کچی پیرەمێرد، مەلەی دەکرد، رووتو قووت بوو، کەچاوی بەباوکی کەوت، زریکاندیو گوتی:

باوکە! ئەگەر نەختێ هێدیتر بهاتیتایەوە، یان لەدەرگات بدایە، من جلم دەکردەوە بەرو تۆ بەرووتی نەتدەبینیم، نەمن گوناهبار دەبوومو نەتۆش!

پیرەمێرد بەشەرمەزاری لەحەوشە چووە دەرەوە بۆ ئەوەی کچەکەی جلی بکاتەوەبەر.. دوای نەختێ گەڕایەوەو کچەکە لێی پرسی:

باوکە! ئەمڕۆ لەم سەفەرەتا کێ هاوڕێت بوو؟

پیرەمێرد گوتی:

رۆلە! دەروێشتێکی شێتەلۆکە هاوڕێم بوو، منیشی بەقسە پووچەکانی خۆی شێت کرد بوو.

کچه‌که گوتی:

قسه‌کانی چ بوون؟

باوکه‌که گوتی:

جه‌نازه‌یه‌کیان ده‌برده سه‌رقه‌بران، لێی پرسیم، ئه‌مه زیندووه؟ یان مردووه؟ منیش گوتم: ئه‌گه‌ر زیندووبایه، نه‌یانده‌برده سه‌رقه‌بران.ئینجا گه‌یشتینه ته‌باره گه‌نمێك، هێشتا گه‌نمه‌که‌ی پێ نه‌گه‌یشتبوو، ده‌روێش لێی پرسیم: خاوه‌نه‌که‌ی، ئه‌مه‌ی خواردووه؟ یان نه‌یخواردووه؟ ئه‌گه‌ر نه‌یخواردبێ بابی یه‌ك ساڵی ده‌کات، منیش پێم گوت: ئه‌م گه‌نمه هێشتا نه‌گه‌یشتووه، خاوه‌نه‌که‌ی چۆن خواردوویه‌تی. دوای ئه‌وه گه‌یشتنه رووباریێك، دیسان گوتی: وه‌ره پردێك له‌سه‌ر ئه‌م رووباره دروست بکه‌ین. منیش گوتم: ئێمه هیچ که‌ره‌سته‌مان نییه، چۆن ده‌توانین پرد دروست بکه‌ین؟ پاشان گه‌یشتینه نزیك شار، پرسی: ئه‌م شاره ئاوه‌دانی تێدایه؟ یان نا؟ گوتم : ئه‌ی نابینی ئێره شارێکی ئاوه‌دانه. که ویستمان لێك جودابینه‌وه، پێی گوتم: تۆ که‌ده‌چیته‌وه ماڵێ، نه‌ختێ هێدیتر بڕۆ.

کچه ئاقڵو ژیره‌که‌ی پیره‌مێرد گوتی:

باوکه! ده‌روێش قسه‌ی دروستی کردووه، به‌ڵام تۆ تێی نه‌گه‌یشتووی ئه‌و چ ده‌ڵێ بۆ ئه‌وه‌ی وه‌ڵامی دروستی بده‌یته‌وه:

له‌باره‌ی جه‌نازه‌که‌وه، مه‌به‌ستی ئه‌وه بووه: ئایا ئه‌م مردووه میراتو یادگارێکی چاکی دوای خۆی جێ هێشتووه که‌پاش مه‌رگی ناوی پێ زیندوو بێ، یان نا؟ ئایا هیچ کوڕی چاكو ته‌ربیه‌تدراوی له‌پاش به‌جێماوه؟ ئه‌گه‌ر ئه‌م یادگارانه‌ی له‌پاش به‌جێ مابێ، زیندووه ئه‌گه‌ر نا مردووه.

له‌باره‌ی ته‌باره گه‌نمه‌که‌ش، مه‌به‌ستی ئه‌وه‌بووه، ئه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی پێشه‌کی نه‌یخواردبێو سه‌له‌می به‌سه‌ر نه‌هێنابێ، بابی مه‌سره‌فی یه‌ك ساڵی خۆیو خێزانه‌که‌ی ده‌کاتو ئه‌گه‌ر پێشه‌کیش خواردبێتی مانای وایه هیچی بۆ نه‌ماوه‌ته‌وه.

له‌باره‌ی رووباری پڕ ئاوو دروست کردنی پردیش له‌سه‌ر ئاوه‌که، مه‌به‌ستی ئه‌وه بووه: پێویسته یه‌کێکتان پێی خواس بکاتو ئه‌وه‌ی تر بگرێته کۆڵو له‌رووباره‌که بپه‌ڕنه‌وه.

لەبارەی ئاوەدانی شاریش کەپرسیاری کردووە، مەبەستی ئەوە بووە ئایا کەس لەو شـارە هەیـە میوان قبوولّ بکا، یان نا؟ چونکە ئەگەر لەجێگایەك میوان قبوولّ نەکەن، نابێ بڵێین ئـەو جیگایـە ئاوەدانی تێدایە، ئەو جێگایە لەبیابانی وشكو قاقڕ خراپترە.

لەبارەی هێدی رۆیشتنی تۆش، باوکە! ئەگەر تۆ هێدیتر بهاتیتایـەوە مـاڵێ، منـت بـەرووتو قووتی نەدەدیو من دوای مەلە جلم دەکردەوە بـەرو ئێـستا هـەردووکمان شـەرمەزارو گوناهبـار نەدەبووین.

کەواتە ئەو پیاوە شێت نەبووە، باوکە! تۆ نەزان بوویو لەقسەکانی حـاڵی نـەبووی... زوو بـڕۆ لەهەر شوێنێکی شار دۆزیتەوە، بیهێنەوە ماڵی خۆمان.

پیرەمێرد لەماڵـەوە هاتـە دەرێو هـەموو کوچـەو شـەقامو گەڕەکـەکانی شـار گـەڕا، بـەڵام دەروێشی نەدیتەوەو کەسیش نەیزانی لەکوێیە، تاگەیشتە لای کەلاوەیەك، تەندوورێکی تێـدا بـوو. دەروێش لەتەنیشت تەندوورەکە دانیشتبوو، پیرەمێرد خۆشحاڵ بوو، لێـی چـووە پـێشو سـەلامی کردو گوتی:

دەروێش، هەستە بچینە ماڵی ئێمە!

دەروێش گوتی:

نایەم ، ئێرە باشترە!

پیرەمێرد هەر سوور بوو کەکابرا بچێتە ماڵیان، بەڵام دەروێش گوتی:

ئێرە باشە، ئەمشەویش هەر دەقەتێ، ئەوەتا گووتویانە:

"هەم شەوی سەموور بەسەرچوو، هەموو قەراخی تەنوور بەسەرچوو"[1]

هەر چۆنێ بوو پیرەمێرد دەروێشی رازی کردو لەگەڵ خۆی بردییەوە ماڵێ. کچی پیرەمێـردیش بەخێرهاتنی دەروێشی کردو رێزی گرتو پلاوێکی زەریفی لێ ناو بەیەکەوە خواردیان.

---

[1] ئەمە ئاماژەیە بۆ مەسەلێکی سوڵتان مەحمودی غەزنەوی کەساڵی ٤٢١ك وەفاتی کردووە. کەناچار بوو شەوێکی لەقەراخ تەنوور بردە سەرو بەیانی گوتی:

"شب سمورهم گذشت لب تنورهم گذشت"

ئه‌وسا پیره‌مێرد به‌ده‌رۆیشی گوت:

من زۆر شه‌که‌تم، ده‌چم ده‌خه‌وم.

کچه‌که، به‌ده‌رۆیشیشی گوت بۆ خۆی بجه‌سێته‌وه. ده‌رۆیش دیتی کچه‌که په‌رده‌یه‌کی له‌ناوه‌راستی ژوورەوه هه‌ڵبه‌ست‌و ته‌خته تاوڵه‌یه‌کی له‌ودیو په‌رده‌وه دانا.

ده‌رۆیش له‌کچی پیره‌مێردی پرسی:

تاوڵه‌ش ده‌زانی؟

کچه‌که گوتی:

به‌ڵێ! ئه‌گه‌ر ئاره‌زووت لێ بێ، ده‌توانین یاری بکه‌ین.

ده‌رۆیش گوتی:

من له‌ماڵی دونیا سه‌د دینار پاره‌م هه‌یه‌و له‌سه‌ر ئه‌وه مه‌رج ده‌که‌م. تۆ چیت هه‌یه مه‌رجی له‌سه‌ر بکه‌ی؟

کچه‌که گوتی:

منیش که‌نیزه‌یه‌کی گورجیم[٢] هه‌یه. مه‌رجه‌که له‌سه‌ر ئه‌و ده‌که‌م.

له‌م به‌رو له‌و به‌ری ته‌خته‌ی تاوڵه‌که دانیشتن‌و ده‌ستیان به‌یاری کرد.

تا به‌تره‌کی شه‌وچوو، یاری درێژه‌ی کێشا. ئاخیری کچه‌که یارییه‌که‌ی دۆڕاندو شاعه‌باس که تاوڵه‌زانێکی باش بوو، بردییه‌وه.

ده‌رۆیش گوتی:

ئێستا ئه‌وه دۆڕاندت، که‌نێزه گورجییه‌که‌ت بێنه‌وبیده به‌من.

کچه‌که په‌رده‌ی ناوه‌راستی ژوورەوه‌ی لاداو گوتی:

فه‌رموو! که‌نێزه گورجییه‌که خۆمم!

شاعه‌باس کچه‌که‌ی بۆ ماوه‌ی سێ شه‌وو سێ رۆژ له‌خۆی سیغه کردو به‌دزی به‌کچه‌که‌ی گوت:

---

[٢] گورجی: حه‌ڵکی ولاتی گورجستان

ئاگاداربە! من شاعەباسم، بەڵام ئەمە لەهیچ شوێنێ باس نەکەی! ئینجا سەد دینار پارەو بازووبەندێکی لەناو کەشکۆڵی خۆی دەرهێناو دایە کچەکەو گوتی:

ئەگەر منداڵت بوو کوڕ بوو، ناوی بنێ محەمەدو ئەم بازوو بەندەی لەقۆڵ ببەستە، کەگەورە بوو خۆی دەمدۆزێتەوە، ئەگەر کچیش بوو، ئەم بازووو بەندە بفرۆشەو بۆی بکە مەسرەف.

ئەوسا شا ماڵاوایی کردو گەڕایەوە ئەسفەهان.

نۆ مانگو نۆ رۆژ تێپەڕی، خودا کوڕێکی دایە ئەو ژنەو ناوی نا محەمەد، کەبوو بەحەفت ساڵی چووە قوتابخانەو لەقوتابخانەو یاریدا لەگەڵ منداڵەکانی تر، سەرتۆپی ئەوانەبوو کەهاوزێ خۆی بوون.

کەمحەمەدو منداڵەکانی دی بەشەڕ دەهاتن، منداڵەکان پێیان دەگوت: محەمەدی بێ باب!

محەمەد بەم جوێنە زۆر نارەحەت دەبوو ئەزیەتی دەخوارد.

رۆژێ، محەمەد هاتەوە ماڵێو بەدایکی گوت:

دایە گیان (بژێرك)[٣] م بۆ بکە.

دایکی محەمەد ئاگری لەئاگردان کردەوەو ئاگر لرفەی لێ هەستا. تاوەی لەسەر ئاگر داناو گەنمی تێ کرد بۆ ئەوەی بیکاتە برێشکە. محەمەد دەرفەتەکەی بەهەل زانیو دەستی دایکی توند گرتو لەتاوەی داغ نزیکی کردەوەو گوتی:

ئەگەر پێم نەڵێی باوکی من کێیە، دەستت بەرنادەمو بەتاوەی داغیوە دەنێم

دایکە گوتی:

کوڕم! تۆ بێ باوك نیت! تۆ کوڕی شاعەباسی گەورەی!

کوڕەکە، کەئەمەی بیست، شادو کەیفخۆش بوو، گوتی:

کەوابێ من دەچمە دوای باوکم!

رۆژی پاشی، محەمەد بەرەو ئەسفەهان کەوتە رێ.دایکی محەمەدیش دەستە بەرگێکی پیاوانەی کردەبەرو بەسواری ئەسپ بەربەیار رۆیشتو بەرابی لێ گرتو پرسی:

---

[٣] بژێرك: برێشکە، (گەنم یان تعۆو کاڵەکی لەسەر ساج برژاوە).

گه‌نجۆ، ده‌ڵێی تۆ پاڵه‌وانی، ئامادەی زۆرانبازی له‌گه‌ڵ من بکه‌ی؟

محه‌مه‌د گوتی: به‌ڵێ ئامادەم

خۆیان له یه‌ك رووکردو که‌وتنه زۆرانبازی

ژنه‌که، له‌پڕ محه‌مه‌دی گرتو بڵندی کردو به‌عه‌ردی داداو گوتی:

تۆ هێشتا منداڵی، نه‌ك پاڵه‌وان!

محه‌مه‌د قه‌پۆزی شکاو نه‌چووه ئه‌سفه‌هان، گه‌ڕایه‌وه ماڵێ.

ساڵ وه‌رسوڕایه‌وه، محه‌مه‌د دووباره به‌ره‌و ئه‌سفه‌هان که‌وته‌ڕێ بۆ ئه‌وه‌ی باوکی بدۆزێته‌وه. دایکی دیسان به‌جلی پیاوانه ڕێگای لێ گرتو که‌وتنه زۆرانبازی، به‌ڵام ئه‌م جاره محه‌مه‌د سه‌رکه‌وتو پشتی ناحه‌زه‌که‌ی له‌عه‌ردی دا.

دایکی محه‌مه‌د رووبه‌ندی له‌رووڵاداو به‌کوڕه‌که‌ی گوت:

ئه‌ی محه‌مه‌د! تۆ ئێستا گه‌وره‌و ته‌مامی‌و ده‌توانی ئیشی خۆت ده‌ربه‌ی. ئه‌وسا ده‌ستی کوڕه‌که‌ی گرتو بردییه‌وه ماڵێو ئه‌و بازووبه‌نده‌ی شاعه‌باسی باوکی محه‌مه‌د پیێ دابوو، له‌بازووی محه‌مه‌دی به‌ستو ره‌وانه‌ی سه‌فه‌ری کرد.

محه‌مه‌د هه‌ر ڕۆیشت، ڕۆیشت تاگه‌یشته شاری گه‌وره‌ی ئه‌سفه‌هان. له‌په‌ڕگه‌ی شار، چاوی به‌پیره‌میێردێکی دوکاندار که‌وت، خه‌ریکی کاروکاسبی بوو، محه‌مه‌د چووه لایه‌وه‌و سه‌ڵاوی لێ کردو پرسی:

باوکه‌ڵپێویستت به‌کرێکار نییه؟ من له‌م شاره غه‌ریبه‌مو به‌دوای پاروه نانێکدا ده‌گه‌ڕێم.

پیره‌میێرد ره‌فتاری به‌ئه‌ده‌بانه‌و سیمای جوانی محه‌مه‌دی که‌وته به‌ردڵو گوتی:

کوڕه‌که! من ژنو منداڵم نییه، ئامادەم تۆ به‌کوڕی خۆم قبووڵ بکه‌م

ئه‌گه‌ر بته‌وێ ئه‌م دوکانه به‌تۆ ده‌سپێرم تۆ کاسبی بکه، منیش ده‌چمه مزگه‌وتو دوامینی عومرم به‌نوێژو خواپه‌رستی ده‌به‌مه سه‌ر پاروه نانێك هه‌ر ده‌ست ده‌که‌وێوبه‌یه‌که‌وه ده‌یخۆین، خودا رزق ده‌دا، به‌مه‌رجێ سه‌ر راستو ده‌ستپاك بیت.

محه‌مه‌د گوتی:

باشه، من ئامادەم

بوو بەشەو، چوونەوە ماڵی دوکاندارەکەو نووستن

بەیانی رۆژی پاشی، محەمەد دەستی دایە کلیلی دوکانو هاتە دوکـانو دەسـتی بەکاروکاسـبی کرد.

چەند رۆژێك پێ چوو، لەبەر سەر راستیو هەرزان فرۆشیو سیمای جـوانی محەمـەد، خـەڵکی شار دەستە دەستە دەچوونە دوکانەکەی. دەستەیەکیان شتیان دەکڕیو دەسـتەیەك هـەر بۆسـەیری جوانی محەمەد دەچوون.

جوانیی محەمەد ناوبانگی پەیدا کـردو دەم بـەدەم بـەناو شـاردا بڵاوبـووەوەو هـەموو دەچـوون سەیریان دەکرد.

رۆژێ کچی وەزیر چووبوە سەربانی کۆشکەکەیو تەماشای شاری دەکرد، دیتی بەردەم دوکـانی محەمەد قەرەباڵغە.

کچی وەزیر داوای کەنیزەکەی کردو گوتی:

کچێ! برۆ، بزانە، ئەوە ئەو خەڵکە چییە لەوێ کۆبوونەتەوە. زوو خەبەرەکەم بۆ بێنەوە.

کەنێزەکە چارۆکەی بەسەری داداو چوو، کەگەیشتە دوکـانی محەمـەدو دیتـی خـەڵك، بـەژنو پیاوو گەورەو بچووکەوە، بەبیانووی شت کڕین بێ یان هەر بیانوویەکی تر بـێ، وەسـتاونو سـەیری روخساری جوانیی ئەو گەنجە دوکاندارە دەکەن. کەنێزەکەش ئەوەندە شەیدای جوانیی گەنجەکە بـوو، هەر لەبیری نەما بەچ ئیشێك هاتووە، کاتێ بـەخۆی زانـی، دیتـی رۆژئـاوا بـووەو دونیـا تاریـك داهاتووەو گەنجەکە خەریکە دەرگای دوکانەکەی دادەخا.

کەنێزەکە لـەدڵی خۆیـدا گـوتی: (سـەیرە، هـاتبووم خەبـەرێك وەربگـرم! ئێـستا رووم نییـە بگەڕێمەوە کۆشك، کچی وەزیر هەر دەمکوژێ).

کەنێزەکە، بەناچاری و بەدڵی پڕ کەسەرو بەچـاوی پـڕ فرمێـسکەوە لـۆژ لـۆژ بـەرەو کۆشـك بووەوە.

کچی وەزیر لەبەیانییەوە چـاوەڕێ بـوو کەنیزەکـە بێتـەوەو خەبـەرێکی بـۆ بێنـێ، کەچـاوی پێکەوت، لەداخان هەڵچوو و تێر قسەی پێ گوتو گوتی:

ئاوها دەچیتە سۆراغی دەنگو باس!؟

که‌نێزه‌که گوتی:

خانم! له‌که‌مو کورتیم ببووره! ئه‌گه‌ر من به‌یانی چووم‌و شه‌و هاتمه‌وه، دڵنیام ئێوه بچن شـه‌ویش ناگه‌ڕێنه‌وه.

ئه‌وسا چی دیبوو بۆی باس کرد.

کچی وه‌زیر بڕیاری‌دا به‌یانی خۆی بچێته دوکانی محه‌مه‌د و له‌نزیکه‌وه ببینێ.

ڕۆژی پاشی، کچی وه‌زیر جل‌وبه‌رگی که‌نێزه‌که‌ی پۆشی‌و چووه شار، به‌ڵام شـه‌و کـه گه‌ڕایـه‌وه کۆشکی خۆی وه‌کوو شێت ئارام‌و هه‌دادانی لێ‌ڕابوو. هه‌ر پێڕاوگه‌ی ده‌کردو فرمێـسکی ده‌ڕشـت‌و له‌عیشقی محه‌مه‌د تین‌و تاقه‌تی له‌به‌ردا نه‌مابوو.

کچی وه‌زیر داوای که‌نێزه‌که‌ی کردو گوتی:

هه‌قی تۆ بوو. من ئه‌قڵ‌و ئیمانم به‌ته‌واوی ڕۆیشتووه، ئێستا چ بکه‌ین؟ سه‌ره‌نجام، ئـه‌م دووانـه گه‌یشتنه ئه‌و رایه، که‌له‌ناو کۆشکی خۆیانه‌وه تاناو دوکانی محه‌مه‌د، نۆینێك لێ بـده‌ن‌و ڕێگایـه‌ك بۆ ئه‌وێ بکه‌نه‌وه. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش چه‌ند بیر لێده‌ڕو کرێکارێکیان هێنا بـۆ ئـه‌وه‌ی نۆینێـك بـۆ دوکانی محه‌مه‌د لێ بده‌ن.

نوێنه‌که لێ ده‌درا، له‌و ماوه‌یه‌دا کچی وه‌زیر بـێ ئـیش نه‌وه‌سـتا بـوو، بـه‌هۆی که‌نێزه‌کـه‌وه په‌یامی پێویستی به‌محه‌مه‌د ده‌گه‌یاندو خه‌به‌ری نۆین لێدانه‌که‌ی پێ ڕاگه‌یاند.

دوای چه‌ند ڕۆژێ نۆینه‌که ته‌واو بوو.

شه‌و، که‌دونیا تاریك داده‌هات، محه‌مه‌د له‌ژوورەوه ده‌رگای دوکانی داده‌خـست‌و بـه‌دزی بـه‌ناو نۆینه‌که‌دا ده‌چووه کۆشکی وه‌زیرو ئه‌شقبازی له‌گه‌ڵ کچی وه‌زیر ده‌کردو به‌یانی، به‌هـه‌مان ڕێگـادا ده‌گه‌ڕایه‌وه دوکان.

ڕۆژێکیان، به‌ره‌به‌ری ڕۆژاوا شاعه‌باس به‌رگی ده‌رویشی خۆی پۆشی‌و بـۆ گـه‌ڕان بـه‌ناو شـاردا له‌ده‌رگای نهێنی کۆشکی خۆیدا هاته ده‌ره‌وه ڕۆیشت تاڕێی که‌وتـه بـه‌ردوکانی محه‌مـه‌دو سـه‌یری کرد خه‌ڵکێکی زۆر له‌وێ کۆبوونه‌ته‌وه.

شاعەباس چووە پێشەوەو هەر واقی لەجوانیی دوکاندارەکە وڕماو چووە لای و دەستی بەقسەو حەنەك کردو باسی هەموو شتێکی کرد.

محەمەد، کەدیتی دەروێش دەرۆزەکەرێکی سەرنجکێشو قسەزانە، پەرداخە شەربەتێکی بۆ هێناو داوای لێ کرد لەدوکانەکەی بمێنێتەوەو بەیەکەوە قسەو گفتوگۆ بکەن.

کەرۆژئاوا بوو و دەروێش ویستی بڕوا، محەمەد پێی گوت:

دەروێش ئەمشەو لای من بمێنەوە

دەروێش قبوولی کردو لەوێ مایەوەو لەگەڵ محەمەد دەستی بەگاڵتەو گفتوگۆ کرد. لەپڕ دەرگای نۆینەکە کرایەوەو کەنیزەی کچی وەزیری لێ هاتە دەرێو بەمحەمەدی گوت:

گەنجۆ! خانم چاوەڕێی ئێوە دەکاتو دەفەرموێ بۆچی دواکەوتن؟

زوو هەستە وەرە

محەمەد گوتی:

بەخانم بڵێ ئەمشەو میوانم هەیەو ناتوانم بێم. کەنیزەکە چووەوە ناو نوێنەکەو رۆیشت. زۆری پێ نەچوو هاتەوەو بەمحەمەدی گوت:

خانم دەفەرموێ بەخۆو بەمیوانەوە بێ.

دەرگای دوکانیان داخستو بەنۆینەکەدا چوونە ناو کۆشکی کچی وەزیرو شێویان خواردو خواردنەوەیان نۆشیو دەستیان بەگفتوگۆ کرد.

کەشەو راشکا، محەمەد دەستی کچی وەزیری گرتو بردییە ناو ژوورێكو دەروێشیش دەستی کەنیزەکەی گرتو بردییە ژوورێکی ترو شەویان کردە بەیانی.

سبەینێ بەیانی، دەروێشو محەمەد ناشتایان کردو بەنۆینەکەدا گەڕانەوە دوکان.

دەروێش سوپاسی محەمەدی کردو خاتری خواستو گەڕایەوە شار.

محەمەد داوای لێ کرد، بێتەوە سەردانی

شاعەباس گەڕایەوە کۆشکی خۆیو لەرێیەکی نهێنی چووەوە ناو کۆشكو بەرگی پاشایەتی کردە بەرو لەسەر تەخت دانیشتو داوای وەزیری کردو گوتی:

ئه‌ی وه‌زیر! ئه‌مشه‌و ده‌تبه‌مه جێگایه‌ك، به‌ڵام تامن فه‌رمان نه‌ده‌م نابێ تۆ هیچ شتێ بكه‌ی.

وه‌زیر گوتی:

سه‌رم پێوه نییه، قوربان! به‌بێ روخسه‌تی ئێوه ئاویش ناخۆمه‌وه. كه‌رۆژئاوا بـوو، شـاعه‌باس‌و وه‌زیر به‌رگی ده‌روێشانیان كرده به‌رو ده‌ستیان دایه كه‌شكۆڵو ته‌وه‌رزین‌و به(یـاهو_یـاهو) چـوونه دوكانی محه‌مه‌دو كه‌وتنه گفتوگۆ.

زۆری پێ نه‌چوو، كه‌نێزه‌ی كچی وه‌زیر له‌نۆینه‌كه هاته ده‌رێو به‌محه‌مه‌دی گوت:

گه‌نجۆ! خانم ده‌ڵێ بۆچی ده‌نگی به‌سه‌رداهات . به‌زووترین كات بێ، چاوه‌ڕێم.

محه‌مه‌د گوتی:

به‌خانم بڵێ ئه‌مشه‌و ناتوانم بێم، دوو میوانم هه‌یه.

كه‌نێزه‌كه رۆیشت‌و دوای نه‌ختێ گه‌ڕایه‌وه‌و گوتی:

خانم ده‌فه‌رموێ: به‌خۆوو به‌میوانه‌كانییه‌وه بێن.

محه‌مه‌د ده‌رگای دوكانی داخست‌و له‌گه‌ڵ شاعه‌باس‌و وه‌زیر، چوونه ناو نۆینه‌كه‌و رۆیشتن.

وه‌زیر له‌پڕ دیتی له‌ناو كۆشكی كچه‌كه‌ی ئه‌م سه‌ریان ده‌رهێنا. ویستی شتێ بڵـێ، شـاعه‌باس ئیشاره‌تێكی بۆ كرد كه‌بێ ده‌نگ بێ‌و هیچ قسه نه‌كاو وادابنێ هیچی نه‌دیوه!

شه‌و كۆتایی هات‌و دیسان محه‌مه‌د له‌گه‌ڵ كچی وه‌زیرو شاعه‌باس له‌گه‌ڵ كه‌نێزه‌كـه، هه‌ریه‌كـه چوونه ژوورێك و وه‌زیر له‌خه‌فه‌ت‌و له‌ڕكان تاسبه‌ینێ هه‌ر تووك‌و نه‌فره‌تی له‌به‌دبه‌ختیی خۆی كردو خه‌وی لێ نه‌كه‌وت.

به‌هه‌رحاڵ، ئه‌و شه‌وه‌ش كه‌بۆ وه‌زیر شه‌وێكی زۆر درێژ بوو، كۆتایی هـات، ئه‌گه‌رچـی بـه‌لای شاعه‌باس‌و محه‌مه‌ده‌وه شه‌وێكی زۆر كورت‌و تیژڕۆ بوو.رۆژی پاشی، شاعه‌باس‌و وه‌زیـرو محه‌مـه‌د، هه‌رسێكیان به‌نۆینه‌كه‌دا له‌كۆشكی كچی وه‌زیر چوونه‌ده‌رێ‌و هه‌ركه‌سه‌چووه دوو ئیشی خۆی.

شاعه‌باس، كه‌گه‌یشته‌وه كۆشكی خۆی، به‌وه‌زیری گوت:

ئه‌ی وه‌زیر! تازه به‌چاوی خۆت بینیت؟ تۆ ئاگـات لـه‌ناو مـاڵی خـۆت نـه‌بێ، چـۆن ده‌تـوانی له‌وڵاتێكی وا گه‌وره ئاگادار بی؟

وه‌زیر سه‌ری شۆڕ كردو هیچی نه‌گوت.

شاعەباس بەرگی سووری جەللادی پۆشیو لەسەر تەخت دانیشتو گزیری نارد محەمەد بەدەستی بەستە بێنێتە کۆشکی پاشا. ئەوسا فەرمانی دا: لەسەری ئەم سەگبابە حەرمزادەیە بدەن.

جەللاد، محەمەدی لەسەر سفرەی چەرمینی سوور دانا بۆ ئەوەی لەسەری بدا، بەڵام پێش لەسەردانی بەرگیان لەبەرکردەوە، لەپڕ جەللادو فەرمانبەران بازووبەندەکەی محەمەدیان بینی کەنیشانەی پاشایەتی پێوە بوو.

لەبەینی خۆیانەوە گوتیان: ئەم کوڕە نەك هەر بەدڕەوشتە، بگرە دزیشەو ئەم بازوو بەندەی لەخەزنەی پاشا دزیوە، وا چاکە خەبەری شا بدەین بۆ ئەوەی سزایەکی توندتری بدا.

وەزیر خەبەری هێنا: قوربان! ئەو کوڕە حەرمزادەیە دەرچوو دزیشە. بازووبەندێکی لەخەزنەی شاهانە دزیوەو لەبازووی دایە.

شاعەباس هاواری کرد:

ئەها نامەردینە! دەستی لێ نەدەن، کوڕە نەیکوژن، بیهێننە لای من. کەمحەمەدو بازووبەندەکەیان هێنا، شا دیتی ئەمە ئەو بازووبەندەیە کەئەو شەوە دایە کچە تاوڵەکەرەکەو ئیتر زانی محەمەد کوڕی خۆیەتی.

شاعەباس پێکەنیو گوتی:

ئەی وەزیر! کچەکەی تۆ داوی لەجێگایەکی خراپ دانەناوەتەوە. محەمەد کوڕی منە. مەلای دەربار بێننو ئاهەنگی زەماوەندێکی زۆر شکۆمەند سازبدەن.

شاعەباس ئەو رووداوەی بۆ وەزیر گێڕایەوە کەپێش چەند ساڵێ لەبەینی خۆیو دایکی محەمەد رووی دابوو. ئەوسا فەرمانبەرەکانی نارد بۆ ئەوەی دایکی محەمەدیش بێننە کۆشکی شاهانە.

مەلا کچی وەزیری لەکوڕی پاشا مارەکردو ئەم دووانە دەستیان لەناو دەستی یەکتر نا. سێ شەوو سێ رۆژ بوو بەزەماوەندو لێ دەو بکوتەو خەڵك چەند رۆژێك لەکۆشکی پاشادا، پلاویان خواردو شادییان کردو بەئارەزووی دڵی خۆیان گەیشتنو کەوتنە خۆشی.

منیش بەخزمەتی ئێوە گەیشتمو ئومێدەوارم ئێوەش بەئارەزووی خۆتانو بەکامی دڵتان بگەنو بزانن هەرچی لەرۆژی بەرێوە لەناوچەوانی بنیادەم نووسرابێ، هەر دەبێ بێتەدی.

١٣

كه‌یوان شا

"ییك هه‌وو تونه‌وو، نه‌چیا هه‌وو،نه‌ئاو هه‌وو، ژه دوو خادی كه‌س تو نه‌وو"

هه‌بوو نه‌بوو، نه‌چیا هه‌بوو، نه‌ئاو هه‌بوو، له‌پاش خودا هیچ كه‌س نه‌بوو. پاشایه‌ك هه‌بوو به‌ناوی (كه‌یوان) به‌چاكی‌و نه‌رمی‌و دادپه‌روه‌ریی ره‌فتاری له‌گه‌ڵ خه‌ڵك ده‌كرد.

رۆژێ، كه‌یوان شا به‌سواری ئه‌سپ، له‌گه‌ڵ یاوه‌ره‌كانی به‌ناو كۆڵانێكدا ده‌رۆیشت بۆ ئه‌وه‌ی بچێته راووشكار. پیره‌مێردێك هه‌نبانێكی سواڵ كردنی به‌شانی دادابوو، له‌ناوه‌ندی كۆڵانه‌كه ده‌رۆیشت، ئه‌سپی شاو یاوه‌ره‌كانی له‌به‌ر پیره‌مێرده‌كه نه‌ختێ سه‌نگرانه‌وه‌و دواكه‌وتن، شا له پیره‌مێرده‌كه تووڕه بوو و ڕكی خۆی لێ كرده‌وه، بۆچی وایكرد ئه‌سپه‌كانیان هێدی ببنه‌وه.

پیره‌مێرد، خۆی له‌بن ده‌ستو پێی ئه‌سپه‌كان لاداو له‌ره‌فتاری شاویاوه‌ره‌كانی دڵی شكاو رووی كرده ئاسمان‌و گوتی:

خودایە! راستیان گوتووە، ئەوەی بچێتە سەرخانەی زین، کۆیلایەتی خوا ناکا.

دڵۆپە فرمێسکێکی لەگۆشەی چاو هاتە خوارێو لەقسەکەی بـەردەوام بـوو: خودایـە! رێگـای راست پێشانی کۆیلە مەغروورەکانی خۆت بدە!

کەیوان شا ئەو رۆژە لەگەڵ یاوەرەکانی چووە راووشکار، بەڵام هەرچەندە لەکێوو بیابان ئەسـپی تاوداو گەڕاو سوڕا هیچ نێچیرێکی نەگرتوشەو،بەکفتو شەکەتیو بەدەست بەتاڵی، گەڕایەوە شار.

شا، بەرکو کینەو بەتووڕەیی گەڕایەوە کۆشك، هاوسەری شا بـەم گۆڕانـەی رەفتـاری شـا زۆر پەستو نیگەران بوو.

چەند رۆژێك بەسەر ئەم رووداوەدا تێپەڕی، رۆژێ کەیوان شـا، لـەدڵی خۆیـدا گـوتی: (ئێـستا بەهارەو دەشتو کێوو دامێن پڕ گوڵو گوڵاڵەو سونبولە، وا چاکە ژنو منداڵەکانم بۆ گەشتو سەیران ببەمە چۆڵەوانیو چەند رۆژێك پشوو بدەم)

رۆژی پاشی، کەیوان شا، وەزیری کرد بەجێ نشینی خۆی بۆ ئـەوەی چـل رۆژ لـەجێگای ئـەو پاشایەتی بکاو خۆیشی لەگەڵ (زلێخان)ی ژنیو منداڵەکانی، بەبێ نۆکەرو کارەکەر، وەکوو خەڵکی ئاسایی، لەشار دەرچووو رووی کردە کێوێکی دوورە شار، لەگەڵییەکی سەوزو هەراو خۆش، لـەدەم رووبارێکی پڕ ئاوی خوڕ، لەئەسپەکانیان دابەزینو چادرێکیان هەڵدا.

بەڕۆژ، کەیوان شا دەچووە راوە کەوو مامز، چەند دانەیەکی ڕاو دەکردو ژنەکـەی لێـی دەنـانو بەیەکەوە دەیانخواردو بەخۆشی دەژیان.

چل رۆژ تێپەڕی، کەیوان شاو هاوسەرو منداڵەکانی گەڕانەوە شار، بەڵام وەزیری خاین، رێی نەدا بگەڕێنەوە شارو بەیەکجاری خۆی کرد بەپاشا.

کەیوان شا، ناچار بوو دەستی ژنو منداڵەکانی خۆی گـرتو چـووە کێوێـكو لـەناو گەڵییـەك ئاکنجی بوون.

چەند رۆژێکی پێ چوو، رۆژێ کاتی عەسر، کاروانێك رێی کەوتە ئەو گەڵییەو ئـەوانیش لـەوێ باریان خست. ژنی سەرکاروانەکە ژانی زایمانی گرتو هیچ ژنێ لەناو کاروانەکە نەبوو مامانەتی بکا.

سه‌رکاروان، له‌دوورەوه، چادرێکی لای رووبارەکه بینیو له‌دڵی خۆیدا گوتی (بابـچمه ئـەو چـادره، به‌ڵکو ژنێکی کارزانو دونیا دیته‌ی لێ بێو بیهێنمه سه‌ر بالینگانی ژنه‌کەم)

سه‌ر کاروان سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو و رووی کرده چادری که‌یوان شاو چوو سه‌لامی کردو گوتی:

ژنه‌کەم ژانی زایمانی گرتـووەو ئه‌وەنـده‌ی ده‌کـا نـاتوانێ منداڵه‌کـه‌ی ببـێ! هـاتووم رێ بـده‌ن هاوسه‌ره‌که‌تان ببه‌مه سه‌ر ژنه‌کەم بۆ ئه‌وه‌ی یارمه‌تی بدا، نه‌وەك خوانه‌خواسـته ژنه‌کـەم له‌ده‌سـت بچێ.

که‌یوان شا، (زولێخان)ی به‌گه‌ڵ کابرای بازرگـانی سـه‌رکاروان دا. کـه گه‌یـشتنه نـاو چـادری بازرگانه‌که، زۆر که‌یفخۆش بوون که‌دیتیان ژنی بازرگانه‌که منداڵه‌که‌ی بووه.

رۆژ خه‌ریك بوو ورده ورده له‌پشت کێوان ئاوا ده‌بوو که‌هاوسه‌ری که‌یوان شا ویستی بگه‌ڕێته‌وه، به‌ڵام بازرگانه‌که لێ نه‌گه‌ڕاو داوای لێ کرد پیاڵه شه‌ربه‌تێك بخواته‌وەو شـه‌که‌تیی له‌شـی ده‌ربکـا، ئه‌وسا خۆی تاچادره‌که‌یان له‌گه‌ڵی ده‌چێ.

تۆمه‌ز، له‌و ساته‌وه که بازرگانه‌که چاوی به (زولێخان) که‌وتبوو، ئه‌شقو گرفتـاریی جـوانییو نازداریی ببووو پلانی داده‌ڕشت بۆ ئه‌وه‌ی بیڕفێنێ. ئه‌وه بوو بازرگانه‌که به‌دزی ده‌ستووری به‌کاروانداا بجوڵێنو شه‌و بکه‌ونه‌ڕێ.

دونیا ته‌واو تاریك داهاتبوو که کاروان که‌وته‌ڕێ. بازرگانیش ژنی که‌یوان شای سواری پاشکۆی ئه‌سپی خۆی کرد گوایه ده‌یباته‌وه چادری شا، به‌ڵام رێگایه‌کی تری گرته‌به‌رو گوێی به‌دادو هـاواری (زولێخان)نه‌دا.

بازرگانه‌که، هه‌ر رۆیشت رۆیشت تاگه‌یشته وڵاتێکی تر که‌چه‌ندین قۆناغ له‌چادری شا دوور بوو.

که‌یوان شاو دوو کوڕه‌که‌ی (مه‌هنان)ی حه‌فت ساڵه‌و (فـه‌رزان)ی پێـنج سـاڵه، ئـه‌و شـه‌وه‌یان له‌چاوه‌ڕوانی گه‌رانه‌وه‌ی (زولێخان) برده سه‌ر، به‌ڵام زولێخان هیچ خه‌به‌ری نه‌بوو. شا، که‌نه‌یده‌توانی منداڵه‌کانی له‌و کێوانه به‌ته‌نیا جێ بیڵێو بچێته تاقیبی ژنه‌که‌ی، له‌دڵی خۆیدا گومانی بۆ ئه‌وه چوو که‌ژنی بازرگانه‌که هێشتا منداڵی نه‌بووەو زولێخـان شـه‌و لای ئـه‌و ماوه‌تـه‌وەو هه‌ڵبـه‌ت بـه‌یانی ده‌گه‌ڕێته‌وه، به‌ڵام که‌به‌یانی داهاتو رۆژ دونیای روناك کرده‌وه، شـا ته‌ماشـای شـوێنی ئێـوارانی

کاروانەکەی کرد، دیتی هیچ چادرو کاروان دیار نییە، کەیوان شا ئاخێکی هەڵکێشاو چـاوی تـاری داهاتو بەربوەوە، بەڵام دوای نەختێ هاتەوە هۆش خۆیو زانی بازرگانەکـە فریـوی داوەو ژنەکـەی رفاندووە.

کەیوان شا، زارۆکانی لەخەو بەئاگا هێنـاو بـەدوای سـۆراغی ژنەکـەیا، رووی کـردە شـوێنی چادرەکان، بەڵکو نیشانەیەك، یان دەوسێکی (زولێخان)ی دەست بکەوێ یان بزانێ کاروانەکە رووی کردۆتە کام لا، بەڵام لەرێگادا تووشی روبارێکی خوڕ هات. کەیوان شا، لەبەر ئـەوەی نەیـدەتوانی هەردوو منداڵەکەی بکاتە کۆڵو لەرووبارەکە بیانپەڕێنێتەوە، ناچار بوو کوڕە بچووکەکەی لـەم بـەر جێ هێشتو (مەهنان)ی کوڕە گەورەی سواری شانی خۆی کـردو ملـی بەرووبارەکـەوە نـا، بـەڵام ئەوەندەی نەمابوو بگاتە ئەو بەری رووبارەکە، لەپڕ گوێی لەقیژەی (فەرزان) بوو، سەیری کرد دیتی گورگێك خۆی لە منداڵەکە ڕۆکردو قەپی لێداو بۆی دەرچوو. کـەیوان شـا، لـەم رووداوە تووشـی سەرەگێژە هات، پێی لەبەردێك گیر بوو و بەربووەوە ناو ئاوو (مەهنان)یش لەسەر شانییەوە کەوتـە ناو ئاوی خوڕو ئاوەکە بردی. تا، شا خۆی لەخنکان رزگار کرد، کوڕێکی ئاو بـردیو ئـەوەی تـری گورگ قەپاندی.

کەیوان شا، بەچاوی بەفرمێسکەوە سەری بۆ ئاسمان هەڵبڕیو گوتی:

خودایە! من چ گوناهێکم لەدەرگای تۆ کردووە، کەدەبێ تووشـی بەدبـەختیی وا گـەورە بـبم؟ پاشایەتیت لێ سەندمەوە، ژنو منداڵەکانت لێ سەندمەوە کەتاکە غـەمڕەوێنی ژیانم بوون، ئێـستا خاکی کوێ بکەم بەسەر خۆما؟

کەیوان شا بیری کردەوە خۆی لەئاوی رووبارەکەدا بخنکێنێ بۆ ئەوەی لـەم هـەموو غـەمو ڕۆژە رەشییە رزگاری ببێ، بەڵام لەپڕ بیری کەوتەوە کەخۆ کوشتن گوناهێکی گەورەیە، بۆیـە نـەك هـەر لەسزای ئەو دونیا ترسا، بەڵکو لەدڵی خۆیدا گوتی: (خۆ کوشتن کاری مرۆڤی بـێ دەسـەڵاتو بـێ توانایە، چارەی هیچ دەردێکیش ناکا. وا چاکە ئومێدم بەلوتفی خوا هەبێ. خوا چـۆن دەردی داوە، ئاوها دەرمانیشی داوە. بۆی هەیە رۆژێ بێو بتوانم ژنەکەم بدۆزمەوە، هەرچەندە تـازە منداڵـەکانم لەدەست چوون)

شا پشتی به‌لوتفی خوا به‌ستو به‌ته‌پو کۆو فرمێسك رشتنه‌وه، به‌دەم رووباره‌که‌دا چووه خوارێ به‌ڵکو جه‌نازه‌ی کوڕه‌که‌ی له‌قه‌راخ رووباره‌که بدۆزێته‌وه‌و به‌خاکی بسپێرێ، به‌ڵام نه‌یدۆزییه‌وه.

ئێستاش باگوێ له‌باسی زولێخان بگرین که بازرگانه‌که رفاندی‌و شه‌و له‌گه‌ڵ خۆیدا بردی:

زولێخان، تایه‌ك حه‌فته هه‌ر گریاو شینی‌و زاری کرد، کاروانی بازرگانیش هه‌رروژه رێگایه‌کی دوورتری به‌ره‌و وڵاتی هیندستان ده‌بڕی.

رۆژێ، بازرگانه‌که چووه لای زولێخان‌و گوتی:

ژنه‌که! تازه کار له‌کارترازاوه‌و نابێ به‌هیچ جۆرێ بیر له‌گه‌ڕانه‌وه بکه‌یته‌وه. تۆ هی منیت‌و ده‌بێ ببی به‌هاوسه‌ری من. تکایه بەس بگری،زه‌ره‌ر بەجوانیی خۆت ده‌گه‌یه‌نی، ئێستا هه‌رچی ئاره‌زوویه‌کت هه‌یه پێم بڵێ.

زولێخان گوتی:

ئه‌ی بازرگان! تۆ کارێکی زۆر نامه‌ردانه‌ت ده‌رهه‌ق به‌من کرد. مێرده‌که‌م متمانه‌ی به‌تۆ کرد، که‌چی تۆ منت هه‌ڵگرت‌و منداڵه‌کانت بێ دایك‌و مێرده‌که‌مت بێ هاوسه‌رو ئاواره کرد. نازانم داخۆ ئێستا چییان به‌سه‌رهاتووه‌و به‌بێ من چ ده‌که‌ن. من چۆن‌و به‌چ دڵو ئاره‌زوویه‌که‌وه مێرد به‌تۆ بکه‌م.

بازرگانه‌که پرسی:

باشه مێردی تۆ کێیه؟ که‌تۆ ئه‌وه‌نده دڵسۆزو وه‌فاداری بۆی؟

زولێخان گوتی:

مێردی من شا که‌یوانه، وه‌زیره‌که‌ی خیانه‌تی له‌گه‌ڵ کردو هاتبووین به‌ناچاری لەم گه‌ڵییه به‌ده‌رده‌سه‌ری‌و رۆژه‌ره‌شی ژیانمان به‌سه‌رده‌برد که تۆ په‌یدا بووی.

بازرگانه‌که، که‌ناوی که‌یوان شای بیست، به‌هه‌ردوو ده‌ستان له‌ته‌پڵی سه‌ری خۆیداو گوتی:

وای له‌خۆم! ژنه‌که بمبه‌خشه، که‌من ئێوه‌م نه‌ناسی، که‌یوان شا یه‌کێکه له‌دۆستەکانی منو به‌رله‌چه‌ند ساڵێ چه‌ند جارێك میوانی بووم‌و نان‌و نمه‌کم کردووه‌و لوتفم لێ‌دیوه‌و سامانی خۆم به‌قه‌رزاری ئه‌و ده‌زانم. لێره به‌دواوه تۆ خوشکی منی، تابه‌مێردو منداڵه‌کانت نه‌گه‌یه‌نمه‌وه ده‌ست نادەمه هیچ کاری تر.

رۆژی پاشی، کاروانەکە گەیشتە هیندستان، بازرگانەکە کەلوپەلو کالای خۆی فرۆشتو هەرچی پێویستی بوو کڕیو لەگەڵ کاروان بەرەو ئێران گەڕایەوە.

بائەوانە لەرێگا جێ بێڵێن، بچین بزانین کوڕەکانی کەیوان شا چییان بەسەرهات:

(مەهنان) کەلەکۆڵی باوکی بەربووەوە ناو ئاو، ئاوی خوڕی رووبارەکە تابەردەمی جۆگەی باخێك بردی کەلەروبارەکە هەڵبەسرابوو. باخەوان، خەریکی ئاودانی دارەکانی باخەکەی بوو. هەستی کرد ئاوی جۆگاکە بڕا. دەستی دایە بێڵەکەیو چوو، دیتی کەلەشی کۆرپەیەکی ساوا لەبەردەم کونی جۆگای باخ گیری خواردووەو لێ ناگەرێ ئاوی رووباەکە بچێتە ناوباخ. باخەوان، یەکسەر کەلەشەکەی لەناو جۆگا دەرهێناو رایکێشایە لایەكو لەسەر سك درێژی کردو بەدەست ورگی پاڵ دا، تاقوڕاوی روبارەکەی هەموو لەورگی هاتە دەرێ. دوای نەختێ، منداڵەکە جووڵایەوەو هەناسەیەکی هەڵکێشاو بەهۆش خۆی هاتەوە. باخەوانەکە، سەرودەمو چاوولەشی مەهنانی لەقوڕولیتە شووشتو لەباوەشی کردو بردییەوە ماڵێ. باخەوانەکە، لەبەرئەوەی هیچ منداڵی نەبوو، بەژنەکەی گوت:

خودا ئەم کوڕەی بۆ ناردووین بۆ ئەوەی وەکو منداڵی خۆمان بەخێوی بکەین.

ژنی باخەوانەکە شادو کەیفخۆش بوو (سمسمە)[1] ی لێ ناو دەرخواردی منداڵەکەی داو خزمەتی کرد تا مەهنان بەتەواوی چاك بووەوە.

(فەرزان) یش گورگ بەکەڵبەیەوە گرتیو بەرەو چیاو لێڕەوار رای کردو گەیشتە گەڵییەکی تر، شوانێك لەوێ مەڕی دەلەوەڕاند، کەچاوی بەگورگەکە کەوت، سەگەکانی مێگەلی لە گورگەکە بەرداو سەگەکان راویان ناو منداڵەکەیان لێ سەندەوە.

شوانەکە، منداڵەکەی هەڵگرتەوەو بردییەوە ماڵێو بەژنەکەی گوت: حورمێ! ئێمە کوڕمان نابێ، خودا رەحمی پێ کردووینو ئەم کوڕەی بۆ ناردووین.

---

[1] **سمسمە: خواردنێکی زۆر سادەیە. کورد لێی دەنێن، هەندێ ئاردە گەنم لەناو رۆنی داغ دەکەن، بیبەرو زەرچووبەو گۆشتە برژاوو هەندێ ئاوی تێ دەکەن، دەیکوڵێنن تا خەست دەبێ.**

ژنی شوانه‌که زۆر شادو خۆشحاڵ بوو و برینه‌کانی (فه‌رزان)ی تیمار کردو شۆربایه‌کی باشی بـۆ دروست کردو ئه‌ویش خواردیو چاك بووه‌وو له‌وێ گیرسایه‌وه.

چه‌ند ساڵێکی پێ چوو، بازرگانه‌که ئه‌وه‌نده‌ی به‌دوای که‌یوان شاو منداڵه‌کانیدا گـه‌ڕا، هیـچی ده‌ست نه‌که‌وت.

که‌یوان شایش، به‌غه‌مو په‌ریشانی ده‌گه‌ڕا، تاگه‌یشته شارێك. پاشای شاره‌که تـازه مردبـوو و پیاوانی ده‌ربارو خه‌ڵکه‌که کۆببوونه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی بازی شاهی هه‌ڵبده‌نو پاشایه‌کی تـازه بـۆ خۆیـان هه‌ڵبژێرن.

که‌بازی شاهییان هه‌ڵدات. باز فڕی، چوو له‌سه‌ر سه‌ری که‌ی‌یوان شا نیـشت، که‌له‌کاوڵگه‌یـه‌ك خه‌وتبوو.

خه‌ڵك‌و پیاوانی ده‌ربار چوون، له‌خه‌و خه‌به‌ریان کرده‌وه، دیتیان له‌نده هۆرێکـه لـه ئاسـکه‌لتی بنیاده‌م، ریش‌و نینۆکه‌کانی هاتوون، له‌به‌ر له‌ڕو لاوازی چاوه‌کانی به‌قووڵـدا چـوون‌و ره‌نـگ‌و رووی په‌ڕیوه‌و به‌دفه‌ساڵێکه بۆ خۆی! خه‌ڵکه‌که ته‌ماشای یه‌کتریان کردو گوتیان.

ئه‌م ده‌رۆزه‌که‌ره، به‌م بارودۆخه‌وه، بۆ پاشایه‌تی ده‌ست نادا. هه‌ڵبه‌ت بازی شاهی مه‌ستو دێوانه بووه. ئه‌وه‌بوو ده‌رۆزه‌که‌ره‌که‌یان له‌ناو کاوڵگه‌که وه‌ده‌رناو بازه‌که‌یان هێناو هاتنه‌وه.

رۆژی پاشی، دووباره بازی شاهییان هه‌ڵدا. بازه‌که فڕی چوو، چوو ده‌رۆزه‌که‌ره‌که‌ی لـه‌کۆڵانێك دۆزییه‌وه‌و له‌سه‌رسه‌ری نیشت.

خه‌ڵکه‌که‌و پیاوانی ده‌ربار به‌دوای بازه‌که‌دا رایان کرد، هاتن، دیتیان هه‌مان درۆزه‌کـه‌ری رۆژی پێشووه. وه‌رگه‌ڕانه ده‌رۆزه‌که‌ره‌که‌و لێیان داو شاربه‌ده‌ریان کردو بازه‌که‌یان هێنایه‌وه‌و هاتنه‌وه.

رۆژی سێیه‌م، جارێکی تر بازیان هه‌ڵدا. باز فڕی و له‌شار چـووه ده‌ره‌وه‌و چـوو لـه‌رێگا له‌سـه‌ر سه‌ری که‌یوان شا نیشت.

خه‌ڵك‌و پیاوانی ده‌ربار به‌دوو بازه‌که‌دا چوون، دیتیـان هـه‌مان درۆزه‌کـه‌ری رۆژانـی پێـشووه. له‌به‌ینی خۆیانه‌وه راوێژیان کردو گوتیان مادام ئیراده‌ی خوا وایه ده‌رۆزه‌که‌رێك ببێ به‌پاشای ئێمـه، ئێمه‌ش به‌مه رازین.

خەڵك‌و گرەگرەكانی شار، درۆزەكەرەكەیان سواری ئەسپێك كردو بردیانە گەرماوو بەرگی شاهانەیان كردەبەرو تاجێكی گەوهەر نیشانیان لەسەر ناو هەموو حەپەسان كەدیتیان رەفتارو هەڵس‌وكەوتی هەر بەراستی شاهانەیە، هەموو خۆشحاڵ بوون‌و لەسەر تەختی پاشایەتی دایاننا‌و پارەیان بەناوی ئەو لێداو بوون بەفەرمانبەرداری.

كەیوان شایش سوپاسی خودای كردو لەدڵی خۆیدا گوتی: (دەڵێی خوا لەگوناهەكانم خۆش بووەو دەرگای خێری لێ كردووەمەتەوە، لەوانەیە رۆژێ بێ ژنەكەشم بداتەوە)

شای تازە، بەدادپەروەری‌و میهرەبانی رەفتاری لەگەڵ خەڵك دەكردو چارەی دەردی دڵی لێقەوماوان‌و بێنەوایانی دەكردو هاوكاری دەكردن‌و خەڵكیش زۆر لێی رازی بوون.

شا، بۆ ئەوەی لەشكرێكی باش پێكەوەبنێ، فەرمانی‌دا لەشارو گوندو هۆبان، گەنجان بەكرێ بگرن بۆ سەربازی، كەئەم خەبەرە گەیشتە بەرگوێی باخەوان‌و شوانەكە، كەهەریەكە لەلای خۆیەوە كوڕێكی كەیوان شای پەروەردە كردبووو پێی گەیاندبوو، خۆیشیان لەكاركەوتبوون‌و ژیانێكی سەختیان هەبوو، هەریەكە بەژنی خۆی گوت:

مادام شا كوڕەكەمان بۆ سەربازی دەكرێ، واچاكە ئێمەش بیفرۆشین بۆ ئەوەی هەم ئێمە ببین بەخاوەن پارەو سامانێك‌و هەم ئەویش بكەوێتە بەختەوەری.

ژنەكان رازی بوون‌و هەردوولا كوڕەكانی خۆیان بەنوێنەرانی شا فرۆشت.

(مەهنان)و (فەرزان) یش وەكوو هەزاران گەنجی تر چوونە خزمەتی سەربازی‌و دوای ماوەیەك، لەبەر تواناو لێوەشاوەیی خۆیان، هەریەكە بوو بەئەفسەرو فەرماندەی دەستەیەكی گەورەو پاشان گەیشتنە پایەی سەرهەنگی.

بەرێكەوت، رۆژێ، بازرگانەكە رێی كەوتە ئەو شارو دیارەو لەبەر ئەوەی دەبوایە كەلوپەل‌و كاڵای خۆی لەو شارە بفرۆشێ‌و هەر لەوولاتەش كەلوپەو كالای تر بكرێ، بەپێی دەستوور، هەندێ دیاری لەگەوهەرو زێڕو زێوەری گرانبەهای هەڵگرت‌و چووە دیداری شا.

شا، كەئەم هەموو دیارییەی دی، داوای لەبازرگانەكەكرد شەو لەلای بمێنێتەوە، بەڵام بازرگانەكە گوتی: لەبەر ئەوەی ژنەكەم لەناو كاروان بەتەنیایە، واچاكە بگەڕێمەوە.

شا گوتی:

ئاسوده‌و خاترجه‌م به، ئێستا پاسه‌وانان ده‌نێرم، تا به‌یانی نۆبه‌ت له‌هاوسه‌رو کاروانه‌که‌ت بگرن.

که‌بازرگانه‌که ئه‌مه‌ی دی، ناچار بوو لـه‌ناو کۆشـك مایـه‌وه. شـا، سـه‌رهه‌نگ (مـه‌هنان)و سه‌رهه‌نگ (فه‌رزان)ی راسپارد له‌گه‌ڵ سه‌ربازه‌کانی خۆیـان نۆبـه‌ت لـه‌کاروانو چـادری هاوسـه‌ری بازرگانه‌که بگرن.

شه‌و له‌نیوه‌ی تێپه‌ڕی بوو، سه‌رهه‌نگ (مه‌هنان) هه‌ستی کرد ژنی بازرگانه‌که له‌ناو چادره‌که‌ی نوێژی دابه‌ستووه‌و له‌ده‌رگای خوا ده‌گری‌و ده‌پاڕێته‌وه. که‌باش وردبووه‌وه، گوێی لێ بوو ژنه‌که ده‌ڵێ:

خودایه! من مێرده‌که‌مو (مه‌هنان)و(فه‌رزان)ی کوڕم به‌تۆ سپارد! چه‌ند سـاڵه ره‌نجـی جیـایی‌و ده‌ربه‌ده‌ری ده‌چێژم، خودایه بۆ منیان بگه‌ڕێنه‌وه)

(مه‌هنان)، که‌گوێی له‌رازونیازی ژنه‌که بوو، ژیانی رابردووی خۆی له‌به‌رچاو زیندوو بووه‌وه به‌بێ ده‌ستی خۆی چووه ناوچادری ژنه‌که‌و گوتی:

دایه! مه‌ترسه! من گوێم له‌قسه‌کانت بوو، ژیانی من‌و تۆ تێك ده‌کاته‌وه! ژنه‌کـه به‌پـه‌شـۆکاوی گوتی:

تۆ چۆن دێیته ناو چادری من؟ ده‌ته‌وێ هه‌رئێستا هاوار بکه‌مو فه‌رمانبه‌ران بـێن‌و ده‌سـتگیرت بکه‌ن؟

(مه‌هنان) داوای بوردنی کردو گوتی:

دایکه! نه‌ختێ روخسه‌تم بده سه‌رگوزه‌شته‌ی ژیانی خۆمت بـۆ بـاس بکـه‌م، ئه‌گـه‌ر مـن‌و تـۆ سه‌رگوزه‌شته‌ی ژیانمان یه‌ك شت نه‌بوو، هاوار بکه، بێن ده‌ستگیرم بکه‌ن، بابه‌یانی شا من بـه‌تاوانی هاتنه ناوچادری تۆ له‌سێداره بدا.

ژنه‌که، که‌ئه‌مه‌ی دی، روخسه‌تی دا دابنیشێ. (مه‌هنان) ده‌ستی پێکرد به‌سه‌رهاتی ژیانی خۆی یه‌ك یه‌ك گێڕایه‌وه: هه‌ر له‌سه‌رده‌می شایه‌تی باوکی‌و چۆن وه‌زیر خیانه‌تی له‌گه‌ڵ باوکی کردو چـۆن ئاواره بوون‌و چۆن بازرگانێك دایکی هه‌ڵگرت‌و باخه‌وانێك نه‌جاتی داو گه‌وره‌ی کردو پاشان ئه‌وه‌بوو چووه ریزی سوپای پاشاو ئێستاش بۆته نۆبه‌تداری چادری ئه‌و ژنه.

ژنه‌که، که‌قسه‌کانی (مه‌هنان)ی بیست، له‌ناوچادره‌که ده‌رپه‌ڕی‌و گرتییه باوه‌ش‌و گوتی:

مه‌هنان! کوڕم! من زولێخانی دایکی تۆم! ئه‌ی باوك‌و برات ده‌نگ‌و باسیان چییه؟

(مەهنان) گوتی:

دایە، من لەم ماوەیەدا زۆر گەڕامو سوڕام، بەڵام نەمتوانی هیچ سۆراغێکیان بکەم.

سەرهەنگ (فەرزان)، کەئەویش ئەو شەوە نۆبەتداری چادری ژنەکە بوو، لەناکاو دیتی پیاوێـك خۆی بەناو چادری ژنەکەدا کرد. هێدی خۆی گەیاندە لای چادرەکە بۆ ئەوەی بزانێ ئەمانە لەژووری چ دەکەن. کە گەیشتە نزیك چادرەکە دیتی ئەمانە دەستیان کردۆتە ملی یـەکترو دەگـرینو نـاوی کەیوان شاو زولێخانو مەهنانو فەرزان دێنن. ئەویش نەختێ ژیـانی منـداڵی خـۆی بـەبیرمابوو، لەدڵی خۆیدا گوتی: (ئەم دووانە دایكو برای منن)، ئەوسا چووە ناو چادرەکەو ئـەویش سـەربردەی خۆی گێڕایەوەو زولێخان تێگەیشت ئەمەش (فەرزان)ی کوڕە گچکەکەیەتی. ئەمانە زۆر بەدیـداری یەکتر شاد بوونو پاش گریان کەوتنە خۆشیو شادومانی.

فەرمانبەران، شەو بەدزی، چوونەلای شاو خەبـەریان دایـە، گوتیـان ئەفـسەرەکانت چـوونەتە ناوچادری بازرگانەکەو ئەشقبازی لەگەڵ ژنەکەی دەکەن.

شا دەریای قینی هاتە جۆشو لەگەڵ وەزیرو بازرگانو جەللاد چووە لای چادرەکەو دیتی هەموو دەست لەمل یەك خەوتوون.

شا فـەرمانی بەفەرمانبـەرەکانی کـرد یەکـسەر داری قنارەیـان بـۆ بـچەقێنن، ئینجـا داوای سەرهەنگ (مەهنان)و سەرهەنگ (فەرزان)ی کردو پێی گوتن: ئێستا بەسزای کارەکانتان دەگەن بۆ ئەوەی بن بەپەند بۆ خەڵکی تر.

بازرگانیش بەزولێخانی گوت:

ژنەکە! ئەو بێ ئابڕووییە چ بوو کردت؟ تۆ چەند ساڵ لەگەڵ من بووی‌و وەکوو خوشك تەماشام دەکردیو تۆ سوێندت خواردبوو تامێردو منداڵەکانت نەدۆزیتەوە دەست لە گریەو زاری هەڵنـەگری. ئێستا ئەوە چۆن بوو لەگەڵ ئەم ئەفسەرانە خزانە باوەشی یەکتر؟

زولێخان زەردەخەنەیەکی هاتێو گوتی:

ئەی بازرگان! من بەئارەزووی خۆم گەیشتمو کوڕەکانی خۆمم دۆزییـەوە ئـەو پیـاوە گەنجانـەی لەباوەشی من نووستبوون، (مەهنان)و (فەرزان)ی کوڕی خۆم بوون.

ئینجا بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕایەوە

بازرگان‌و وه‌زیرو که‌یوان شا، به‌واق وڕماوی گوێیان دابووه قسه‌کانی زولێخـان، شـا پـه‌لاماری زولێخانی داو گرتییه باوه‌ش‌و گوتی:

ئه‌ی زولێخان! منیش که‌یوانی هاوسه‌ری تۆم

خانه‌واده‌ی که‌یوان شا، که‌له‌ره‌حمی خواو دوای چه‌ند ساڵ په‌رته‌وازه‌یی ئێستا کۆببونـه‌وه‌و پێـك گه‌یشتبوونه‌وه، کردیان به‌شادی‌و خێرێکی زۆریان به‌هه‌ژارو لێقه‌وماوان کردو ئاهه‌نگیان سازداو یه‌ك حه‌فته به‌خۆشی‌و شادی رایانبوارد.

بازرگانه‌که! که‌له‌لایه‌که‌وه خۆی به‌شه‌رمه‌زارو به‌هۆی به‌دبه‌ختی ئه‌و خێزانه‌و له‌لایه‌کی تریشه‌وه خۆی به‌هۆی پێـك گه‌یـشتنه‌وه‌و خۆشـبه‌ختیان ده‌زانـی، زۆر داوای لێبـوردنی له‌شـاو زولێخـان‌و (مه‌هنان)و (فه‌رزان) کردو به‌که‌یوان شای گوت:

ئێستا ئامادەم مه‌سره‌فی له‌شکره‌که‌ت بده‌م بۆ ئه‌وه‌ی بتگه‌یه‌نمه‌وه شارو وڵاتی خۆت‌و تۆڵه‌ی تۆ له‌وه‌زیری خیانه‌تکار بکه‌مه‌وه.

که‌یوان شا رازی بوو و بۆ سبه‌ینێ ده‌ستووری دا (مه‌هنان)ی کوڕه گه‌وره‌ی زه‌ماوه‌نـدی له‌گـه‌ڵ کچی وه‌زیری ئه‌و شاره کرد. دوای یه‌ك حه‌فته زه‌ماوه‌ندو ئاهه‌نگ‌و شادی، که‌یوان شا (مه‌هنان)ی له‌و شاره، له‌جێی خۆی داناو خۆیشی له‌گه‌ڵ زولێخان‌و بازرگان‌و سه‌ربازه‌کانی چووه جه‌نگی وه‌زیری خیانه‌تکار.

دوای چه‌ند رۆژێ، وه‌زیری خیانه‌تکار، که‌چـه‌ند سـاڵ بـوو لـه‌جێی کـه‌یوان شـا له‌سـه‌رته‌خت دانیشتبوو و زوڵم‌و سته‌مێکی زۆری له‌خه‌ڵك کردبوو و خه‌ڵکه‌که زۆر لێی ناڕازی بوون، خه‌به‌ری بۆ هات که که‌یوان شا به‌خۆو به‌له‌شکرێکی گرانه‌وه له‌په‌رگه‌ی شار دابه‌زیوه‌و شاری ئابڵووقه داوه.

وه‌زیر په‌شۆکاو فه‌رمانی به‌هه‌ر سه‌رهه‌نگ‌و ئه‌فسه‌رێکی خۆی کرد بچێته جه‌نگی که‌یوان شا، که‌س گوێی نه‌دایه‌و به‌قسه‌ی نه‌کرد.

سه‌ربازو خه‌ڵك ده‌سته ده‌سته له‌شـار ده‌رچـوون‌و خۆیـان دایـه پـاڵ کـه‌یوان شـاو تـه‌واوزۆیان خواسته‌وه. که‌یوان شا لێیان خۆش بوو و چووه ناو شار.

که‌یوان شا، له‌ناو پێشوازیکه‌ره‌کان، درۆزه‌که‌رێکی شه‌لی بینی وه‌ستاوه‌و سه‌یر ده‌کـا. کـه‌یوان شا، که‌چاوی به‌درۆزه‌که‌ره‌که که‌وت، یه‌کسه‌ر ئه‌و رۆژه‌ی بیرکه‌وته‌وه که‌له‌سه‌ر رێی خۆیا دڵـی ئـه‌م

درۆزەکـەرەی رەنجانـدو هـەموو شـتێکی بەمێـشك داهاتـەوەو بـۆی دەرکـەوت ئـەم ئـاوارەیی‌و دەردەسەرییەی سالانی رابردووی ژیانی لەئەنجامی ئەو بـوغرابی‌و لووتبەرزییـە بـووە کەئـەو رۆژە دەرهەق بەم درۆزەکەرە کردی‌و دڵی رەنجاند.

شا لەو درۆزەکەرە شەلەیە چووە پێش‌و دەستی گرت‌و لەگەڵ خۆی بردییەوە کۆشـك‌و لـەماڵ‌و نیعمەتی دونیا بێ نیازی کرد.

وەزیر خۆی لەتەویلەیەك شاردبووەوە، خەڵکەکە گرتیـان‌و بردیانـە حـوزوور کـەیوان شـا. شـا دەستووری دا کردیانە دوو لەت‌و هەر لەتێکیان لەدەروازەیەکی شار هەڵواسـی بـۆ ئـەوەی خـەڵك ئەنجامیی خیانەت‌و نمەك بەحەرامی ببینن.

کەیوان شا لەوە بەدواوە بەدادپەروەریی‌و میهرەبانی‌و بەخشندەیی رەفتاری لەگەڵ خەڵك کـردو پاش ماوەیەك (فەرزان)ی کوڕی لەجێی خۆی لەسەر تەخت داناو خۆیشی تامـابوو هـەرگیز خـوای لەبیر نەکردو تامرد هەر خەریکی خوا پەرستی بوو.

منیش گەرامەوەو هاتمە خزمەتی ئێوەو داوام لەخوا ئەوەیە ئێـوەش بـەئارەزووی دڵـی خۆتـان بگەن. قەت خوا لەبیرمەکەن‌و دڵـێ هـیچ سـتەمدیدەیەك مـەرەنجێنن چـونکە خـوا لـەناو دڵـی بنیادەمدایە.

١٤

چاره‌نووس

هه‌بوو نه‌بوو، بێجگه له‌خودا هیچ که‌س نه‌بوو. وه‌رزی به‌هار بوو و ره‌شماڵی مه‌ڕداری کرمانجان له‌کوێستانی سه‌وزو پڕ گوڵو گیای (ئارموتلی)و (کیسمار)[١] هه‌ڵیاندا بوو و جه‌له‌بچی[٢] له‌شارو گوندی دوورەوه ده‌هاتنه (بینه)[٣] کان بۆ ئه‌وه‌ی به‌رخه‌نێران بکڕنو به‌قازانجێکی زۆر له‌بازاڕی (قوچان)و (مه‌شهه‌د) بیانفرۆشنه‌وه.

رۆژێ جه‌له‌بچییه‌ك هاته هۆبه‌کانو چووه ره‌شماڵی (زاڵ به‌گ)و شه‌و میوانی ئه‌و بوو.

جه‌له‌بچی داوای له(زال به‌گ) کرد نوێنه‌که‌ی ئه‌م له‌ده‌ره‌وه‌ی ره‌شماڵ رابخه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی خۆشیی له‌سه‌یری مانگو ئه‌ستێره‌و ده‌نگی بولبولو زیکزیکه وه‌ربگرێ.

---

[١] ئارموتلیو کیسمار: له‌کێوه‌کانی باکوڕی رۆژاوای شاری قوچانو له‌پاوانی ره‌شماڵنشینه‌کانی کوردی سیوکانلوو رود کانلوو تۆپکانلوو هیزولانکون.

[٢] جه‌له‌بچی : ئه‌و که‌سه‌یه که‌مه‌ڕ له‌مه‌ڕداران ده‌کڕێو له‌بازاڕی شاران ده‌یانفرۆشێته‌وه.

٣) بینه: بانه: ئاوه‌دانیو شوێنی نیشته‌جێی که‌ژوه‌ری ئه‌و هۆزانه‌یه که له‌چه‌ند ره‌شماڵێکدا ده‌ژین.

شەو لەنیوەی بوارد بوو، ژنی زال بەگ تووشی ژانی منداڵبوون هـاتو دوای نـەختێ کـوڕێکی بوو.

جەلەبچی لەبەر دادو هاواری ژنی زەیستانو هەراو هۆریـای دەوروبـەری، خـەوی لێ هـەڕماو تابەرەبەری بەیانی خەوی لێ نەکەوتو هەر کەلەکەی گۆڕی.

جەلەبچی سەیری ئاسمانی دەکرد، لەپڕ دیتی سوارێکی ئەسپ سـپی لـەئاسمان هاتـە خـوارێو چووە ناو ئەو رەشماڵەی ژنی زال بەگ منداڵی تێدا ببوو.

جەلەبچی بەسەرسامی پرسیاری لەخۆی کرد: ئەو سوارە کێیە لەئاسمان هاتەخوارێو چووە نـاو ئەو رەشماڵە؟ لەوانەیە ئەوە خەون بێ بینیم! چاوەکانی هەڵگلۆفتو دووبارە تەماشـای رەشماڵەکـەی کرد، دیتی ئەسپە سپییەکە هەروا لەبەر دەرگای رەشماڵەکە بەسراوەتەوە.

جەلەبچی ویستی هاوار بکاو رەشماڵنشینەکان بەخەبەر بێنێ، بـەڵام لـەناکاو دیتـی سـوارەکە لەناو رەشماڵەکە هاتە دەرێو گرێی جلەوی ئەسپەکەی لەسنگی رەشماڵ کردەوەو ویـستی سـواربێو بڕوا جەلەبچی بەچاپووکی لەناونوێن دەرپەڕیو هەر رایکردە لایەوەو بەرۆکی گرتو گوتی:

تۆکێیتو بەدوای چیدا چویتە ناو ڕەشماڵی ژنان؟ زوو بڵێ نەوەك دەتکوژم.

سوارەکە هەرچەندەی هەوڵی داخۆی لەدەست جەلەبچی رزگار بکـا، کـەلکی نـەبوو، ئـاخیری گوتی:

من (چارەنووس)م و لەئاسمانەوە هاتوومەتە خوارێ بۆ ئەوەی قیسمەتو ئاینـدەی منداڵەکـەی زال بەگ چییە لەنێوچاوانی بنووسم.

جەلەبچی گوتی:

راست بڵێ، چیت لەناوچەوانی منداڵەکە نووسی؟

سوارەکە گوتی:

ئەو شتانە پەیوەندییان بەتۆوە نییە، لێم گەڕێ بڕۆم، درەنگە، خەڵك بەئاگادێ.

جەلەبچی گوتی:

تاڕاستیم پێ نەڵێی، رێت نادەم بڕۆی!

سوارەی ئەسپ سپی دیتی ئەم پیاوە دەستبەردار نابێ، پێی گوت:

که‌واته گوێ بگره و بزانه که‌له‌نێوچه‌وانی ئـه‌و کـوڕه نووسـیم مـاڵو سـامانی تـۆ هـه‌مووی به‌نسیبی ئه‌وببێ.

جه‌له‌بچی که‌گوێی له‌ماڵو سامانی خۆی بوو، هه‌موو شتێکی له‌بیرکردو ده‌ستی خـاو بـوه‌وه‌و به‌رۆکی چاره‌نووسی به‌ردا. ئه‌ویش سواری ئه‌سپه سپییه‌که‌ی خۆی بوو و گه‌ڕایه‌وه ئاسمان.

ورده ورده دونیا روونا‌ك داهات‌و ژن‌و کچانی ره‌شماڵنـشین بـۆ (ده‌وکیـاین)[٤] له‌خـه‌و هه‌سـتان. ماستی مه‌نجه‌ڵانیان له‌مه‌شکه‌کان کردو به‌سێ پێکیان هه‌ڵواسی.

زۆری پی ته‌چوو، پیاوه‌کانیش له‌خه‌و رابوون‌و ناشتایان کردو هه‌ریه‌که چووه دوای ئیشی خۆی.

جه‌له‌بچیش، که‌تابه‌یانی چاوی نه‌چووه‌بووه خه‌و، ئه‌و به‌رخانه‌ی کڕیبوونی به‌ئه‌مانـه‌ت لای زال به‌گ جێی هێشتن‌و رووی کرده هۆبه‌و ره‌شماڵی ره‌شماڵنشینه‌کانی تری چیاکانی ده‌وروبه‌ر بـۆ ئـه‌وه‌ی هه‌ندێ کاروبه‌رخی تر بکڕێ‌و بیانهێنێته‌وه ئه‌وێ.

چه‌ند رۆژێکی پێ چوو، جه‌له‌بچی په‌نجا به‌رخی کڕیبـوو ، بـه‌خۆو بـه به‌رخه‌کانـه‌وه گه‌ڕایـه‌وه ره‌شماڵی زاڵ به‌گ‌و دیسان میوانی ره‌شماڵی ئه‌و بـوو. دانیـشتن‌و ده‌سـتیان به‌قـسه‌کرد، جه‌له‌بـچی به‌زالی گوت:

خودا، تائێستا هیچ منداڵی به‌من نه‌داوه، ئه‌گه‌ر ئه‌و منداڵه‌م بـده‌یتێ کـه پـێش چـه‌ند رۆژێ خوا پێیدان، به‌رامبه‌ر به‌مه، ئه‌و به‌رخانه‌ی له‌تۆم کڕیوه، به‌دیاری پێشکه‌شت ده‌که‌م.

زال به‌گ گوتی:

روخسه‌ت بده قسه له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌م بکه‌م‌و ئه‌ویش رازی بکه‌م.

زال به‌گ چووه لای ژنه‌که‌ی‌و حاڵو مه‌سه‌له‌ی تێ گه‌یاند. ژنه‌که یه‌که‌مجار نارەزایی پیـشان دا، به‌ڵام زال به‌گ گوتی:

حورمێ! هه‌موو به‌رخه‌کانی جه‌له‌بچی، له‌ناو مێگه‌لی خۆمان، ده‌بێ بـه هـی خـۆت. چ لـه‌و هه‌موو منداڵه بکه‌ین که هه‌مانه؟ ئه‌گه‌ر ئه‌و منداڵه‌ی خۆمانی بده‌ینێ، هه‌م ئه‌و ده‌بـێ بـه‌خاوه‌ن منداڵو هه‌م خواش دووباره منداڵێکی تر به‌ئێمه ده‌دا.

---

[٤] ده‌وکیانن: مه‌شکه‌ژه‌ندن

سەرەنجام، ژنی زال بەگ رازی بوو و رۆژی پاشی، منداڵەکەی لە قۆنداغە پێچاو شـیری دایـەو ماچی کردو هێنای، دایە جەلەبچیو بەرخەکان بۆ زال بەگو ژنەکەی مانەوە.

جەلەبچی منداڵەکەی لەناو تۆربەکەی ناو بەشانی داداو ئەو کاروبەرخانەی لەرەشماڵنـشینەکانی تری کرپیبوون بەپێش خۆی دانو بەرەو (قوچان) کەوتەرێ. جەلەبـچی هـەر رۆیـشت، رۆیـشت تـا گەیشتە سەر چیایەكو ویستی منداڵەکە لەسەر چیاوە فرێ داتە خوارێ، بەڵام لەدڵی خۆیدا گـوتی (بۆچی ئەم منداڵە بکوژم؟ لەژێر ئەم دارکاژەی دادەنێم، گورگێك، چەقەڵێك دێو دەیخوا؟

جەلەبچی منداڵەکەی لەتۆربەکەی دەرهێناو لەبن درەختەکەی داناو بەرێکەوت، مامزێك لـەو رۆژانە زابـوو. خەرتـەل کارەکـەیان خواردبـوو و گـوانی پڕشـیر بـوو. مامزەکـە بەسـەرگەردانیو پەرێشانی گەیشتە لای دارکاژەکە. منداڵەکە دەگریـا، مامزەکـە بـێ خواسـتی خـۆی چـووە لای منداڵەکەو لێی نزیك کەوتەوەو گوانی خۆی لەزاری ناو منداڵەکە، برسـی بـوو، دەسـتی بەمـژینی شیری مامزەکە کرد. هەم مامزەکە بـەم کـارەی ئیـسراحەتی کـردو هـەم منداڵەکـەش لەبرسـان رزگاری بوو و لەگریان وەستا.

مامزەکە بەزمانی منداڵەکەی دەلستەوەو دڵنەوایی دەدایەوەو هەر لـەو دەوروبـەرە دەلـەوەڕاو ئاوی دەخواردەوەو چاوەدێری منداڵەکەی دەکردو شیری دەدایە.

چەند رۆژێ بەم جۆرە بەسەرچوو، رۆژێ زال بەگ کەرەکەی کورتان کـردو دەسـتی دایـە تـەورو گوریسو بۆ دارکردن چووە ئەو چیایە. زال بەگ خەریکی برینەوەی چلی وشکی درەختـی جەنگـەل بوو کە گوێی لەدەنگی گریانی منداڵێ بوو. زۆری پێ سەیر بوو، چونکە کەس لەو نزیکانە نـەبوو، گریانو واقەواقی منداڵەکە زال بەگی بۆ لای خۆی راکێشا.

زال بەگ کەگەیشتە لای دارکاژەکە، دیتی منداڵێك لەبن دارەکە دانـدراوە. کـە هەڵیگرتـەوە، دیتی منداڵەکەی خۆیانەو جەلەبچی لەوێ جێی هێشتووەو رۆیشتووە.

زال بەگ بەدیتنی منداڵەکەی شاگەشکە بوو و بردییە ناو رەشماڵانو بە ژنەکەی گوت:

مژدەم بدەرێ، هەم منداڵەکەمان بۆ هاتەوەو هەم بووین بەخاوەنی چەند بەرخێك. نـازانم داخـۆ جەلەبچی برادەرمان چی بەسەرهاتووە. منداڵەکەی ئێمەی لەناو جەنگەڵ جێ هێشتووە.

ژنه‌که منداڵه‌که‌ی خۆی گرته باوه‌ش‌و شیری دایه ئینجا قۆنداغـه‌ی کـردو دڵنـه‌وایی دایـه‌وه. که‌شه‌و داهات، ژنه‌که له‌زال به‌گی پرسی:

ناوی منداڵه‌که‌مان بنێین چی؟

زال به‌گ گوتی:

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ژێر دارکاژ دۆزیومه‌ته‌وه، واچاکه ناوی بنێین (کاژ). ژنه‌که رازی بوو و ناویان نـا (کاژ)

چه‌ندین ساڵ به‌سه‌رداچوو،و کاژ بوو به‌گه‌نجێکی قۆزو ژیـرو بـه‌وه‌جو دایبـابی بیریـان کـرده‌وه کچێکی بۆ بدۆزنه‌وه‌و بیکه‌ن به‌هاوسه‌ری.

له‌و سه‌روبه‌نده‌دا، کابرای جه‌له‌بچی دیسان بیری کـرده‌وه جـارێکی تـر بـچێته کێـوان‌و بـه‌رخ له‌مه‌ڕداران بکڕێ‌و بزانێ داخۆ دایبابی منداڵه‌که‌ش چییان به‌سه‌ر هاتووه.

جه‌له‌بچی دوای شازده ساڵ، حه‌ڤده ساڵ، جارێکی تر بوو به‌میوانی زال به‌گ‌و ژنه‌کـه‌ی، بـه‌ڵام خۆی پێ نه‌ناساندن‌و ئه‌وانیش نه‌یانناسییه‌وه، چونکه پیر ببوو، هه‌موو سه‌روریشی سپی ببوو.

که‌شه‌و داهات، زال به‌گ بانگی کاژی کوڕی کرد بۆ ئه‌وه‌ی بچێ بزانێ ئـه‌و مـه‌ڕه نه‌خۆشـه‌ی له‌و لای ره‌شماڵه‌که به‌سرابوه‌وه، چی به‌سه‌رهاتووه.

جه‌له‌بچی سه‌ری له‌ناوی کوڕی زال سوڕماو پرسی:

ئه‌وه بۆچی کوڕه‌که‌ت ناوناوه کاژ؟

ئه‌مه هه‌قایه‌تێکی دوورودرێژی هه‌یه.

جه‌له‌بچی گوتی:هه‌قایه‌ته‌که‌یم بۆ بڵێ، بامنیش بزانم

زال به‌گ گوتی:

پێش ده‌وری شازده، حه‌ڤده ساڵ بوو که‌خودا ئه‌م کوڕه‌ی هـه‌ر لێـره‌دا به‌ئێمـه به‌خـشی. ئـه‌و شه‌وه جه‌له‌بچییه‌کمان میوان بوو. منداڵه‌که‌ی له‌ئێمه کڕی‌و بردی، بـه‌ڵام دوای چـه‌ند رۆژێ کـه‌بۆ دار کردن چوومه چیا منداڵه‌که‌م له‌سه‌ر فلانه چیا، له‌ژێردار کاژێك دۆزییـه‌وه‌و هێنامـه‌وه مـاڵێ. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئێمه دارکاژمان به‌لاوه ئازیزو پیرۆزه‌و پاسه‌وانی ئه‌م منداڵه‌ش بووه، ناوی کوڕه‌کـه‌مان نا کاژ.

جەلەبچی زانی ئەم گەنجە هەر ئەو کوڕەیە کەلەژێر دارکاژەکە جێی هێشتبوو بۆ ئەوەی گـورگ بیخوا، بەڵام منداڵەکە نەمردبوو و ببوو گەنجێکی کۆك.

جەلەبچی، ئەو شەوە دیسان لەناوجێ، پلانی دارشتو بیری لەچـارەیەك کـردەوە، چـۆن کـاژی گەنج لەناوبەرێ بۆ ئەوەی بەقسەی کابرای چارەنووس، ماڵو سامانەکەی بەنسیبی ئەو نەبێ.

بەیانی، جەلەبچی لەگەڵ کەوا سپێدێ بەخەبەر هات. کە نانو ماستیان خوارد، بـەزال بـەگو ژنەکەی گوت

من کیسەی پارەم لەماڵەوە لەبیرکردووەو لەشـار نـەمهێناوە. ئـەرێ کـاژ نـاتوانێ بەسـواری ئەسپی من بچێتە قوچانو کیسە پارەکەم لەکوڕەکانم وەربگرێو بۆم بێنێ.

ئەوانیش گوتیان:

بۆ ناتوانێ؟ زۆریشی پێ خۆش دەبێ، بچێ قوچانیش ببینێ.

جەلەبچی کاغەزێکی بۆ کوڕەکانی نووسی، دایە کاژو ناونیشانی ماڵی خۆیشی پێ گوت.

کاژ سواری ئەسپی جەلەبچی بوو و قامچی لێداو بەرەو قوچان تاوی دا. کاژ شادو کـەیفخۆش بوو، ئەسپەکەی بەیەلغار رۆیشت، رۆیشت تا بەرەبەری رۆژاوا گەیشتە قوچانو بەپرسـیاران مـاڵی جەلەبچی دۆزییەوە. لەپڕ کاژ چاوی بەکچێکی جوانو ماهڕوو کەوت گۆزەیەکی بەدەسـتەوە بـوو، لەدەرگای حەوشەی ماڵی جەلەبچی دەهاتە دەرەوە.

کچەکە ئەسپی باوکی ناسییەوە، بەڵام سـەیری کـرد لـەباتی بـاوکی خـۆی، گـەنجێکی قـۆزو کەڵەکەتی بەسەر پشتەوەیە. کچەکە لێی چووە پێشو پرسی:

گەنجۆ! ئەوە لەکوێوە دێی؟و دەچیتەکوێ؟ ئەمە ئەسپی باوکی منە، چـۆن تـۆ سـواری بـووی؟ ئەی باوکم خۆی چی بەسەرهاتووە؟

کاژ لەوەڵامدا بەکچەکەی گوت:

باوکتان ساخو سەلامەتە. میوانی رەشماڵەکانی ئێمەیـە. باوکتـان کاغـەزێکی پـێ نـاردووموو رایسپاردووە بیدەم بەبراکانت.

کچەکە گوتی:

کوا کاغەزەکە؟ بیدە بەمن

کاژ کاغه‌زه‌که‌ی دایه کچی جه‌له‌بچی که‌ناوی (دالستان). بوو دالستان نامه‌که‌ی خوێنده‌وه‌و ره‌نگی له‌روودا نه‌ما، به‌ڵام بۆ ئه‌وه‌ی وانه‌کا گه‌نجه‌که بزانێ تێکچوو رووی خۆی بۆ لای دیوار وه‌رگێڕاو به‌شێکی له‌کاغه‌زه‌که‌ی باوکی نووسیبووی، دڕاندو له‌گیرفانی خۆی ناو قه‌له‌می پێ بوو، له‌نیوه سپییه‌که‌ی تری کاغه‌زه‌که، له‌زاری باوکییه‌وه بۆ براکانی نووسی:

(ڕۆڵه ئازیزه‌کانم!

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دایبابی ئه‌م گه‌نجه، که‌ئه‌م کاغه‌زه‌ی بۆ ئێوه هێناوه، زۆر چاکه‌یان له‌گه‌ڵ من کردووه، وا ئه‌م کوڕه‌م ناردو هه‌ر یه‌کسه‌ر که‌نامه‌که‌تان خوێنده‌وه، مه‌لا بێننو دالستانی خوشکتانی لێ ماره بکه‌ن. له‌وانه‌یه من دوای چه‌ند ڕۆژێکی تر بێمه‌وه قوچان. ئاهه‌نگێکی زه‌ماوه‌ندی شکۆدار بۆ خوشکتان بگێڕن)

دالستان کاغه‌زه‌که‌ی ده‌ق کردو دایه گه‌نجه‌که‌و گوتی:

ئه‌مه مالّی ئێمه‌یه. نامه‌که بده به‌برا گه‌وره‌که‌م، به‌ڵام ئه‌گه‌ر باس بکه‌ی من خوێندوومه‌ته‌وه ده‌تکوژن. له‌م باره‌یه‌وه هیچ قسه‌یان له‌گه‌ڵ مه‌که.

کاژ نامه‌که‌ی وه‌رگرتو چووه مالّی جه‌له‌بچی‌و نامه‌که‌ی دایه برا گه‌وره‌ی کچه‌که. برای گه‌وره نامه‌که‌ی خوێنده‌وه‌و دایك‌و براکانی بانگ کردو ناوه‌ڕۆکی نامه‌که‌ی پێ ڕاگه‌یاندنو داوای لێ کردن به‌زووترین کات ده‌ستووری باوکیان جێ به‌جێ بکه‌ن.

یه‌کێ چووه دوو مه‌لاو یه‌کێ چووه دوو سازندانو یه‌کێ چووه دوو کاروباری تر. ژنی جه‌له‌بچیش کاژی برده باڵه‌خانه‌و به‌خێری هێنا.

دوای سه‌عاتێك، ده‌نگی دۆڵو زورنا به‌رزبووه‌وه‌و له‌مالّی جه‌له‌بچی بوو به‌ئاهه‌نگی زه‌ماوه‌ند.

کاژ له ژنی جه‌له‌بچی پرسی:

ئه‌وه مه‌سه‌له چییه؟

ژنی جه‌له‌بچی گوتی:

زه‌ماوه‌ندی تۆو دالستانی کچی منه، مێرده‌که‌م فه‌رمانی داوه له‌تۆی ماره‌بکه‌ین‌و بیده‌ین به‌تۆ.

کاژ، کاتێ ئەم خەبەرەی بیست کەهیچ چاوەڕێی نـەدەکرد، زۆر شـادو کـەیفخۆش بـوو. ئـەو شەوە، زۆربەی خەڵکی شار لەماڵی جەلەبچی کۆبوونەوەو کردیانـە هەڵپـەرکێو شـایی. خەنـەیان لەدەستی بووکو زاواناو شەویان بەخۆشیو شادی کردە بەیانی.

رۆژی پاشی، دووبارە بوو بەلێدەو بکوتەی ئاشقانو دەنگی دۆڵو زورنـا بەسەرانـسەری شـاری قوچاندا بڵاوبووەوە. بەرەبەری نیوەڕۆ بووکیان سواری ماین کـردو بەشـاباش شـاباش بردیانـە ئـەو خانووی بۆ بووکو زاوا ئامادەیان کردبوو.

کەبووک گەیشتە ماڵێ، کاژ کەبەبەرگی زاوایەو جامانەی ئاوریشمی سوور زۆر قـۆزتر ببـوو، چووە پێشوازی بووکو سۆرەسێوی لەسینی سەردەستی برازاوای هـەڵگرتو لەسەرسـەری بووکـەوە فڕێی دایە ناو خەڵک. گەنجەکان سێوەکانیان لەهەوا قۆزتەوەو کردیانە گـوێ فڕکـانێو سـێوەکانیان دابەش کردو خواردیان.

بەهەرحاڵ بووکیان لەسواری ماین دابەزاندو بردیانە پەردەو بەدەسـتی زاوایـان سـپاردو ئـەوان بەمرازی دڵی خۆیان گەیشتن.

ئێستاش گوێ لەباسی جەلەبچی بگرن:

جەلەبچی، کەدیتی کاژ هیچ خەبەری نەبوو، کەیفی ساز بوو وای زانی کوڕەکـانی پلانەکـەیان جێبەجێ کردووە، بەڵام بەدرۆ بەزال بەگی گوت کە گوایە دڵی بەکوڕەکەیانەوەیەو گوتی:

هەڵبەت کوڕەکەم لەماڵەوە نەبووە، بۆیە کاژ درەنگی بەسەردا هاتووە، دەبێ خۆم بچمە شـارو پارەکە بێنم.

دایبابی کاژ رازی بوونو جەلەبچی بەرەو قوچان کەوتەڕێ. جەلەبچی ، کەگەیشتە بـەردەروازی ماڵی خۆیان، دوو کەڵی ئاگردانو ئاپۆرەی خەڵکی دی، واقی وڕما، لەو کاتـەدا کـوڕە گەورەکـەی رووبەرووی هات

جەلەبچی لێێ پرسی:

ئەو مەنجەڵانەی سەرئاگرچینو؟ ئەو هەراوزەنایە چییە بەرپاتان کردووە؟

کوڕەکە گوتی:

باوکە گیان! بەخێربێیتەوە، ئەی خۆت نازانی ئەمە زەماوەندی دالـستانە کەلـەدوێنێوە تـەواو بووەو ئەمڕۆش پاتەختی بووکە.

باوکە بەسەرسامییەوە پرسی:

چۆن بەبێ من دالستانتان بەشووداوە؟ داوتانە بەکێ؟

کوڕه‌که گوتی:

داومانه‌ته کاژ، ئه‌و کوڕه‌ی نامه‌که‌ت پێ ناردبوو.

باوکه پرسی:

ئه‌وه چۆن ئیشی واتان کردووه؟ بۆچی من چ نامه‌یه‌کم پێ ره‌وانه کردبوو؟

کوڕه‌که گوتی:

باوکه گیان! خۆت نوسیبووت یه‌کسه‌ر که‌ئه‌م ته‌ته‌ره گه‌یشته جێ، خوشکی خۆتانی لێ ماره بکه‌ن. ئێمه‌ش فه‌رمانی تۆمان به‌جێ هێنا.

جه‌له‌بچی، که‌زانی کوڕه‌که پلانه به‌دیومه‌که‌ی ئه‌می هه‌لگێڕاوه‌ته‌وه، به‌ناچاری بێ ده‌نگ بوو و چووه ژووره‌ی بێ ئه‌وه‌ی پلاوی بووك بخوا، به‌بیانووی ده‌رده‌ڵ شه‌و به‌برسێتی چووه ناوجێو بیری له‌داڕشتنی پلانێکی نوێ کرده‌وه.

سبه‌ینێ، له‌گه‌ڵ گه‌ردو گۆڵی به‌یانی، که جه‌له‌بچی له‌خه‌و هه‌ستاو ناشتای کرد، دیتی کاژ به‌حه‌وشه که‌وت. جه‌له‌بچی بانگی کاژی کردو پیرۆزبایی لێ کرد ئینجا چووه ده‌ره‌وه‌و رووی کرده دوکانی گۆشتفرۆشی شارو پێی گوت:

ئه‌ی کاکی گۆشتفرۆش! ئه‌مه سه‌د دینار بۆ خۆت! من هه‌ر که‌سێکم ناردو داوای لێ‌کردی پێنج کیلۆ گۆشتی په‌راسوی بده‌یتێ، بیبه پاشخانی دوکانو سه‌ری بڕه. منیش دێم هه‌رچی بته‌وێ خه‌ڵاتت ده‌که‌م.

گۆشتفرۆش رازی بوو، سه‌د دینار پاره‌ی خۆی وه‌رگرتو له‌شوێنێك ته‌قه‌تی کردو ئاماده‌بوو فه‌رمانی جه‌له‌بچی جێبه‌جێ بکا.

جه‌له‌بچی گه‌ڕایه‌وه ماڵی خۆیانو چووه باڵه‌خانه‌و به‌کاژی گوت:

کوڕم! بۆ نیوه‌ڕۆ میوانمان دێ، ئه‌م سه‌به‌ته‌یه هه‌لگره‌و بڕۆ لای فلانه گۆشتفرۆش بڵێ‌پێنج کیلۆ گۆشتی په‌راسووی باشت بداتێ.

کاژ سه‌به‌ته‌که‌ی هه‌لگرتو له‌باڵه‌خانه هاته‌خوارێو له‌به‌رده‌رگای حه‌وشه رووبه‌رووی کوڕه گه‌وره‌ی جه‌له‌بچی بووه‌وه.

کوڕه گه‌وره‌ی جه‌له‌بچی پرسی:

شا زاوا، ئەوە دەچیتە کوێ؟

کاژ گوتی:

بەدەستووری باوکتان دەچم پێنج کیلۆ گۆشتی پەراسوو لەفلانە گۆشتفرۆش دەکڕم

کوڕە گەورەکە گوتی:

تۆ تازە زاوای، عەیبە تاچەند رۆژی تر ئیش بکەی، یان بچیتە بازاڕ. سەبەتەکە بەمن بدەو تۆ بگەڕێوە ماڵێ. من خۆم دەچم گۆشتەکە دەسەنم.

کاژ سەبەتەکەی دایەو خۆی گەڕایەوە حەوشە. جەلەبچیلەباڵەخانەوە چاوی پێ کەوتو پرسی:

ئەی تۆ نەچووی لای گۆشتفرۆش گۆشت بکڕیو بیهێنی؟

کاژ گوتی:

بەدی، ویستم بچم، بەلام کوڕە گەورەکەت لێ نەگەڕا، سەبەتەکەی لێ وەرگرتمو خۆی چوو.

جەلەبچی زۆر پەستو نیگەران بوو و گوتی:

زووکە، خۆت ئەو سەبتەیە هەڵگرەو برۆ گۆشتێکی باش بکڕەو بیهێنەوە. کاژ دەستی دایە سەبەتەیەکی ترو لەماڵ دەرچوو. لەکۆڵانێ تووشی کوڕی دووەمی جەلەبچی هات. ئەویش بەخورتی سەبەتەکەی لەکاژ سەندو خۆی چوو گۆشت بکڕێو کاژی رەوانەی ماڵێ کردەوە

دوای نەختێ، جەلەبچی دیسان تەماشای کرد، دیتی کاژ هاتەوە حەوشە، لێی پرسی:

ئەی تۆ نەچووی گۆشت بکڕی!؟

کاژ گوتی:

کوڕەکەی ترتان لێ نەگەڕا من بچم، سەبەتەکەی لێ وەرگرتمو خۆی چووە لای گۆشتفرۆشەکە گۆشت بێنێ.

جەلەبچی هەراسان بوو و گوتی:

زوو بە، خۆت برۆ، گۆشتی چاك نادەنە ئەو

کاژ سەبەتەیەکی تری هەڵگرتو لەماڵ چووە دەرەوە. ئەم جارە کوڕە گچکەی جەلەبچی تووشی هات سەبەتەکەی لێ وەرگرتو کاژی رەوانەی ماڵەوە کردەوە.

جه‌له‌بچی، له‌هه‌راسانی‌و مه‌راقان، له‌حه‌وشـه بـه‌م لاوبـه‌ولادا پێڕاوگـه‌ی ده‌کـرد. نیگـه‌رانی کوڕه‌کانی بوو. سه‌یری کرد کاژ دیسان وا هاته‌وه. جه‌له‌بچی به‌توورەیی لێی پرسی:

ئه‌وه بۆچی گه‌ڕایته‌وه؟

کاژ گوتی: کوڕه بچوکه‌که‌تان لێ نه‌گه‌ڕا من بچم، خۆی چوو!

جه‌له‌بچی به‌په‌شۆکاوی‌و به‌راکه‌راك غاری دایه دوکـانی گۆشتفرۆشـه‌که‌و خـۆی به‌دوکانه‌کـه‌دا کرد.

گۆشتفرۆشه‌که پێی گوت:

خه‌لاتم بده‌رێ، هه‌رسێکم کوشتن!

جه‌له‌بچی سه‌د دیناری تری دایه گۆشتفرۆشه‌که گوتی:

ها، به‌هه‌مان ساتوور سه‌ری منیش ببڕه، چونکه (چاره‌نووس)م وای له‌ته‌وێڵ نووسیوم.

گۆشتفرۆشه‌که، سه‌د دینارەکه‌ی وه‌رگرت‌و سه‌ری جه‌له‌بچیشی بڕی.

به‌مجۆره هه‌موو ماڵو سامانی جه‌له‌بچی، وه‌کو (چاره‌نووس) نووسیبووی به‌نسیبی کـاژ بـوو و له‌گه‌ڵ دالستان به‌م هه‌موو ماڵو سامانه‌وه گه‌ڕایه‌وه ناو هۆبه‌ی ره‌شماڵان.

منیش هاتمه خزمه‌ت ئێوه بۆ ئه‌وه‌ی پێتان بڵێم:

خودا له‌رۆژی به‌رێوه چی له‌ناوچه‌وانی مرۆڤ نووسیبێ، هه‌ر ئه‌وه ده‌بێ‌و له‌به‌ر هه‌ڵاتنی نییه.

١٥

حەیدەر پاڵەوان

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو. ڕۆژێ شاعەباس بانگی حەیدەر پاڵەوانی کـردو پێی گوت:

حەیدەر بەگ! دەبێ بچیتە شاری تەورێزو باجی حەفت ساڵەی ئەوێ کۆبکەیتـەوەو بیهێنیتـەوە پایتەخت.

حەیدەر بەگ گوتی:

پاشای گەورە! چەند مۆڵەتم دەدەی بۆ کۆکردنەوەی باجی تەورێز؟

شاعەباس گوتی:

چل ڕۆژ مۆڵەتت دەدەم

حه‌یده‌ربه‌گ ئیکلامی کێشاو له‌باره‌گای پاشا چووه ده‌ره‌وه‌و گه‌ڕایه‌وه ماڵێ . ئه‌سپی زین کردو لغاوی زیوینی له‌ده‌م کردو قه‌مچی ده‌سك زیوی گرته ده‌ستو ماڵاوایی لـه‌ژنو منداڵـه‌کانی کـردو به‌سواری ئه‌سپ له‌ئه‌سفه‌هانه‌وه هاته ده‌رێو رووی کرده ته‌وریز.

خێرا هاژوایو هیواش هاژوای، که‌م رۆیشتو زۆر رۆیشت، کێوو گردو گه‌ڵیو بانی ته‌ی کـرد، دوای حه‌فته‌یه‌ك گه‌یشته شاری ته‌وریز.

حه‌یده‌ر به‌گ کۆڵان به‌کۆڵان به‌ته‌وریزدا هاژوای، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌سی له‌شار نه‌ده‌ناسیو نه‌یده‌زانی بچێته کوێ، حه‌په‌سا که چ بکا. له‌و کاته‌دا، چاوی بـه ده‌روازه‌یـه‌کی گـه‌وره کـه‌وت، ده‌روازه‌کـه له‌دارکاژ دروست کرابوو و بزماری گه‌وره‌و جوانی لێ درا بوو، نیشانه‌ی شه‌وکه‌تو دارایـی خـاوه‌ن ماڵه‌که بوو.

حه‌یده‌ر به‌گ چووه به‌رده‌م ده‌روازه‌که‌و له‌ئه‌سپ دابه‌زیو له‌حه‌لقه ڕێزی ده‌رگای دا.

خانه‌خوێ ده‌رگای کرده‌وه، دیتی پاڵه‌وانێکی به‌وه‌ج لغاوی ئه‌سپه‌که‌ی به‌ده‌سـته‌وه‌یه‌و له‌بـه‌رده‌م ده‌روازه‌ی ماڵی وه‌ستاوه.

خانه‌خوێ سه‌لامی کردو حه‌یده‌ر به‌گ سه‌لامی لێ وه‌رگرته‌وه[1].

خانه خوێ گوتی:

پاڵه‌وان، به‌خێر هاتی، له‌م شاره، کێ ده‌ناسی؟ به‌دوای چیدا ده‌گه‌ڕێی؟

حه‌یده‌ر به‌گ گوتی:

من له‌م شاره‌دا غه‌ریبمو که‌س ناناسم.

خانه خوێ گوتی:

مادام وایه، فه‌رموو ئه‌سپه‌که‌ت راکێشه حه‌وشه!

حه‌یده‌ر به‌گ ئه‌سپه‌که‌ی برده حه‌وشه. خانه خوێ ئه‌سپه‌که‌ی له حه‌یده‌ر به‌گ وه‌رگرتو بردییه گۆشه‌یه‌کی باخو به‌مه‌یته‌ری سپاردو پێی گوت:

به‌چاکی خزمه‌تی ئه‌م ئه‌سپه بکه، تیمارو قه‌شاویشی بکه.

---

[1] هه‌ق وابوو بڵێ: حه‌یده‌ر به‌گ سه‌لامی کردو خانه‌خوێ سه‌لامی لێ وه‌رگرته‌وه (و)

ئینجا خۆی گەڕایەوەو چووە لای پاڵەوانەکەو گوتی:

ئەی پاڵەوان، فەرموو بۆ باڵەخانەو لەوێ پشوویەك بدە.

خانەخوێو حەیدەر بەگ لەپلیکانەی باڵەخانە سەرکەوتنو لەژووری میوانان دانیشتن.

خانەخوێ پرسی:

پاڵەوان! نەتگوت بەچ ئیش هاتوویتە تەورێز؟

حەیدەر بەگ گوتی:

شا رایسپاردووم باجو هەستەی حەفت ساڵەی تەورێز کۆبکەمەوەو بیبەمەوە ئەسفەهان.

خانە خوێ گوتی:

ئەی پاڵەوان! من ناوم ئیبراهیم بەگەو لەم شارەدا ئاشنایەتیم لەگەڵ سەرۆکی گەڕەکەکانو خاوەن موڵکە گەورەکانو بەگو خانەکان هەیە. من خۆم بەبێ ئەزیەتو مشەققەت باجی تەورێزت بۆ کۆدەکەمەوە.

حەیدەر بەگ، شەو لەماڵی ئیبراهیم بەگ مایەوە.

رۆژی پاشی، ئیبراهیم بەگ لەگەڵ نۆکەرەکانی چووە ناو شارو بازاڕی تەورێزو کەوتە کۆکردنەوەی باجو تاشەو داهات، دەئێستری لەگەواهیراتی جۆربەجۆرو دراوی زیو بارکردو هێنایەوە ماڵێو دایە حەیدەر بەگ.

ئەو شەوەش، ئەمانە دووبەدوو، بەگفتوگۆو خۆشی رایانبوارد . کەبوو بەبەیانی، حەیدەر بەگ گوتی:

ئیبراهیم بەگ، برام، ئەگەر روخسەت بدەی من دەگەڕێمەوە ئەسفەهان بۆ ئەوەی لەکاتی خۆیدا بگەمەوە حزوور پاشا.

ئیبراهیم پاشا گوتی:

برام، کەیفی خۆتە! چۆنت حەز لێیە ، وابکە.

ئیبراهیم دەستووری دا گەواهیراتو پارەکەیان لەئێستران بارکردو لەگەڵ حەیدەر بەگ سواری ئەسپەکانیان بوونو کاروانچی ئێسترەکانیان بەڕێ خستو رۆیشتن تا لەدەروازەی گەورەی تەورێزو

کۆنگره‌و بورجه‌کانی ده‌رچوون. ئه‌وسا هه‌ردووکیان له‌ئه‌سپه‌کانیان دابه‌زین‌و یه‌کتریان گرته باوه‌ش‌و مالاّواییان کرد. حه‌یده‌ر به‌گ بۆ ئه‌سفه‌هان‌و ئیبراهیم به‌گ بۆ ته‌وریز گه‌ڕایه‌وه.

حه‌یده‌ر به‌گ و کاروانه بچکۆلانه‌که‌ی به‌رۆژ رێیان ده‌بڕی‌و به‌شه‌و له‌کاروانسه‌راکانی سه‌ر رێگا پشوویان ده‌داو رۆژی پاشی دیسان ده‌که‌وتنه‌وه رێ، تاگه‌یشتنه‌وه شاری ئه‌سفه‌هان‌و چوونه (کۆشکی چل ستوون)ی شاعه‌باس که‌له‌وێ له‌سه‌ر ته‌خت داده‌نیشت.

مژده‌به‌ر که‌چاوی به‌باری ئێستره‌کان‌و به حه‌یده‌ر به‌گ که‌وت، به‌هه‌له‌داوان چووه لای شاو خه‌به‌ری دایه‌و مزگێنیه‌کی باشی له‌شاعه‌باس وه‌رگرت.

شاعه‌باس که‌یفی پێ هات‌و چووه پێشوازی حه‌یده‌ر به‌گ‌و ته‌وێڵی ماچ کردو به‌لێوه‌شاوه‌یی‌و ئازایه‌تی هه‌ڵگوت‌و بردییه ناو کۆشك‌و له‌سه‌ری مه‌جلیسی داناو فه‌رمانی دا شه‌ربه‌ت‌و شیرینیان بۆ هێنا

شاعه‌باس گوتی:

ئه‌ی پاڵه‌وان، ده‌ك ئافه‌رینت لێ بێ، من هه‌رگیز به‌بیرم دا نه‌ده‌هات به‌م ماوه که‌مه بتوانی باجی ته‌وریز کۆکه‌یته‌وه‌و بیگه‌یه‌نیته ئێره که‌بۆ مه‌سره‌فی جه‌نگی دوژمنان پێویستمان پێ ده‌بێ، و ئێستا به‌رامبه‌ر به‌م خزمه‌ته‌ی تۆ، نۆباره ئێستر بده خه‌زنه‌و باره ئێسترێك بۆ خۆت ببه.

حه‌یده‌ر به‌گ سوپاسی شای کردو هه‌ستا، یه‌ك باره زێڕو دراوو گه‌واهیراتی هه‌ڵگرت‌و بۆ خۆی بردییه‌وه ماڵێ.

حه‌یده‌ر به‌گ رۆژی پاشی داوای بیناسازێکی کاراموه‌و هونه‌رمه‌ندی کرد که له‌ئه‌سفه‌هان ناوبانگی دابوو، کاغه‌زێکی پیشان دا نه‌خشه‌ی خانووی ئیبراهیم به‌گی له‌سه‌ر کێشرا بوو و گوتی:

ده‌مه‌وێ باڵه‌خانه‌یه‌کی وه‌کوو ئه‌م خانووه‌م بۆ دروست بکه‌ی، هیچ جیاوازییه‌کیان نه‌بێ.

وه‌ستای بیناساز گوتی:

به‌سه‌رچاو ّ!

وه‌ستا داوای سێ مانگ مۆڵه‌تی کرد بۆ دروست کردنی باڵه‌خانه‌که

وه‌ستای بیناساز، به‌هاوکاری وه‌ستاو کرێکاره شاره‌زاکانی ئه‌سفه‌هان، دوای سێ مانگ کۆششی شه‌وو رۆژ، باڵه‌خانه‌یه‌کی دروست کرد له‌ئه‌سفه‌هان مانه‌ندی نه‌بوو. ئه‌وسا بانگی حه‌یده‌ر به‌گی کرد

بۆ ئەوەی بێو کارەکەیان ببینێ. حەیدەر بەگ هاتە ناو باڵەخانە نوێکەیو لەپلیکانـە سـەرکەوتو بەناو ژوورو دالانەکاندا گەڕاو سوڕاو زەردەیەکی هاتێو گوتی:

ئافەرین، وەستا، دەستتان نەڕزێ، دڵم چۆنی دەویست ئاوها دروستتان کردووە.

حەیدەر بەگ، جگە لەدەست هەق، خەڵاتێکی باشیشی کردنو هـەمووی بـەڕێ کـردن. رۆژی پاشی، ماڵی گواستەوەو لەگەڵ ژنو منداڵو کەنیزو نۆکەرەکانی خۆی چوونە ناو باڵەخانەکە.

با حەیدەر بەگ لەناو باڵەخانەکەی خۆی بەتەنیا جێبهێڵێنو سـەرێك لەتـەورێز بـدەینو بـزانین ئیبراهیم بەگ لەچ بیرو خەیاڵێکدایە:

ئیبراهیم بەگ، رۆژێ لەدڵی خۆیدا گوتی:

وا چاکە بچمە ئەسفەهانو بزانم ئایا کەس لەبارەگای شاعەباس هەیە بەناوی حەیدەر بەگ، یان نا؟ دوور نییە ئەو کابرایە فێڵبازو دز بووبێو منی خاپاندبێو پارەکەی بۆ خۆی بردبێ!؟

ئەو سا ، ئیبراهیم بەگ سواری ئەسپ بوو و بەرەو ئەسفەهان کەوتەڕێ. ئیـبراهیم بـەگ هـەر رۆیشت، رۆیشت، رۆیشت تاگەیشتە شاری ئەسفەهان. ئەسـفەهان شـارێکی زۆر لەشـاری تـەورێز خۆشترو گەورەتر بوو، خەڵك دەیانگوت:

ئەگەر تەورێز نەبێ ، ئەسفەهان نیوەی جیهانە.

ئیبراهیم بەگ بەسواری ئەسپ بەناو کۆڵاناندا گەڕا تا رووبەرووی سوارێك بوو. ناونیشانی ماڵی حەیدەر بەگی لێ پرسی.

سوارەکە بەپێشکەوتو ئیبراهیم بەگی گەیاندە ماڵی حەیدەر بەگ.

ئیبراهیم بەگیش بەرامبەر بەم رەفتارە پیاوانەی کابرا، درهەمێکی خـەڵات کـردو کـابرا زۆری هەوەس پێ هات.

ئیبراهیم بەگ لەئەسپ دابەزیو لەئەڵقەڕێزی دەرگای دا.

حه‌یدەر به‌گ، که‌ده‌روازه‌ی کرده‌وه، دیتی ئه‌مه ئیبراهیمی بـرای گفته‌نییـه‌تی[٢] ئـه‌م دووانـه له‌شه‌وقی دیداری یه‌کتر باوه‌شیان به‌یه‌کدا کردو ده‌مو ده‌ستی یـه‌کتریان مـاچ کـرد. حه‌یـدەر بـه‌گ به‌خێرهاتنی برای گفته‌نی خۆی کردو فه‌رمووی لێ کرد بۆ ژوورەوه. له‌ژووری میوانان داینا‌و چـووه ده‌ره‌وه بۆ ئه‌وه‌ی میوه‌و شه‌ربه‌ت بێنێ.

ئیبراهیم به‌گ، که‌ئه‌و باخ‌و باڵه‌خانه‌و ژوورانه‌ی دی، زۆر سه‌ری سوڕما، چونکه ئه‌و ژوورەی تیا دانیشتبوو ده‌ق وه‌کو ژوورەکه‌ی خۆی وابوو، ته‌نانه‌ت وێنه‌ی سه‌ردیوارەکان‌و په‌رده‌و ده‌فرو ده‌سـکی ده‌رگاکان‌و هه‌موو شتێ وه‌کوو هی ماڵی خۆی وابوو. له‌ته‌ماشای ئه‌م دیمه‌نانه نقووم بـوو و لـه‌دڵی خۆیدا گوتی:

(حه‌یدەر به‌گ له‌ماڵ‌و سامان‌و شکۆی دنیایی نه‌ك هه‌ر له‌من کـه‌متر نییـه، بگـره لـه‌منیش زیاتره)

ئیبراهیم به‌گ چه‌ند رۆژێك میوانی حه‌یدەر به‌گ بوو. به‌رۆژ ده‌چوو به‌شه‌قامه جوانه‌کان‌و باخـه دڵکه‌ره‌وه‌کانی ئه‌سفه‌هاندا ده‌گه‌ڕاو شه‌و ده‌هاته‌وه ماڵێ‌و له‌گه‌ڵ حه‌یدەر به‌گ خـه‌ریکی گفتوگـۆو خواردن‌و خواردنه‌وه ده‌بوو.

رۆژێکیان، که حه‌یدەر به‌گ چـووبووه حـزوور شـاعه‌باس و ئیـبراهیم بـه‌گ به‌تـه‌نیا لـه‌ماڵێ مابووه‌وه‌و له‌داڵانی باڵه‌خانه پیاسه‌ی ده‌کردو سه‌یری ئه‌و ده‌وروبه‌ره‌ی ده‌کرد، له‌پڕ دیتی ژنێکی زۆر جوان‌و قۆز له‌ماڵه‌که‌ی به‌رامبه‌ر هاته ده‌ره‌وه، وه‌کوو تاوس مه‌ست‌و ره‌نگاوره‌نگ بوو، وه‌کوو که‌و به‌له‌نجه‌ولار ده‌رۆیشت. ژنه‌که چووه سه‌ر حه‌وزی ئاوو زولف‌و که‌زی کرده‌وه‌و ده‌ست‌و ده‌موچاوی خۆی شووشت.

ئیبراهیم به‌گ که‌ئه‌م ژنه‌ی بینی، نه‌ك به‌دڵێ، به‌سه‌د دڵ ئه‌شق‌و گیرۆده‌ی بوو. گه‌ڕایه‌وه ژووری خۆی‌و سه‌ری نایه سه‌ر ئه‌ژنۆی خه‌فه‌ت‌و له‌دڵی خۆیدا گوتی : (هه‌ی کڵۆڵی به‌دبـه‌خت! تـۆ ئـاوت نه‌بوو؟ نانت نه‌بوو؟ ئاخر هاتنه ئه‌سفه‌هانت له‌چی بوو که‌توشی ئه‌م ده‌رده بێ ده‌رمانه بووی؟)

---

[٢] برای گفته‌نیه‌تی: ئه‌و برایه‌ی نه‌له‌دایك‌و باوکه‌و نه‌برای شیرییه، به‌ڵکو به‌هۆی پێکه‌وه گه‌وره‌بوون وه‌کوو برای ایٚهاتووه. به‌هه‌مان شێوه‌ش: خوشکی گفته‌نی‌و باوکی گفته‌نی‌و دایکی گفته‌نی‌و کوڕی گفته‌نی‌و هه‌ن (به‌فارسی: برادرخوانده، به‌عه‌ره‌بی الاخ بالتبنی)

لەو کاتەدا حەیدەر بەگ گەڕایەوە ماڵێو چووە ژووری ئیبراهیم بەگو سەلامی کردو دیتی برادەرەکەی حاڵی باش نییە، زۆر پەستو غەمبارە!

حەیدەر بەگ پرسی:

برا، ئەوە بۆچی غەمباری؟ بڵێ چیت دەوێ تابۆت پێك بێنم، تۆ نابێ غەم بخۆی؟

ئیبراهیم بەگ پرسی:

برا، ئەو ماڵەی بەرامبەر ماڵی تۆ، ماڵی کێیە؟

حەیدەر بەگ بەم قسەیە سەرەداوێکی کەوتە بەردەستو گوتی:

ئەمە ماڵی مامەمە!

ئیبراهیم بەگ گوتی:

ئەو ژنە کێیە لەو ماڵەدایە؟

حەیدەر بەگ زانی بۆچوونەکەی راستەو گوتی:

ئەمە دۆتامی منە، ساڵێکە مێردی لەجەنگ کوژاروەو بێ مێردماوەتەوە.

ئیبراهیم بەگ، کەگوێی لەم قسەیە بوو، لەخۆشییان چاوی بروسکەیداو لەدڵی خۆیدا گوتی: (کەواتە، نیوەی ئیشەکە پێك هات. ئەو ژنە بێ مێردەو بەهەرجۆرێ بێ، ئەگەر باڵەخانەو مولکی خۆمم لەتەورێز هەراج کردبێ، هەر دەیهێنم)

ئیبراهیم بەگ لەو بیرەدا بوو، حەیدەر بەگ پێکەنیو گوتی:

برا، نەکا ئەشقو مەراقی دۆتامی من لەسەری دابی؟

ئیبراهیم بەگ گوتی:

برا، راستی راستییەو درۆ درۆیە، ئەو دۆتامەی تۆ هێزو تاقەتی لێ بڕیمو ئامادەم هەرچی هەمەو نیمە بیخەمە بەرپێیو مادام مێردیشی نییە حەز دەکەم ببێ بەهاوسەری من. ئێستاش تۆ چ بەمەسلەحەت دەبینی؟ ئایا روخسەتی شتی وادەدەی؟ ئەمە پەیوەندی بەخۆتەوە هەیە.

حەیدەر بەگ گوتی:

کەواتە دیارە، ئەمەیە هۆی غەمباریت؟ ئەوە هەر هیچ نییە! هەر ئێستا دەستوور دەدەم مەلا بێنیو دۆتامی منت لێ مارە بکەن، بۆ ئەوەی بەمرازی دڵی خۆت بگەی.

ئیبراهیم به‌گ که‌یفی ساز بووو پێکه‌نی‌و ده‌تگوت هه‌موو دونیایان داوه‌تێ. حه‌یده‌ر به‌گ چووه ماڵه‌که‌ی به‌رامبه‌رو له‌ژنه‌که‌ی پرسی:

تۆ ئه‌مڕۆ چوویته سه‌ر حه‌وزی حه‌وشه‌و سه‌روقژی خۆت شووشتووه؟

ژنه‌که گوتی:

به‌ڵێ، چووم قژی خۆم له‌وێ شووشت

حه‌یده‌ر به‌گ گوتی:

که‌واته ئیشمان شڕه!

حه‌یده‌ر به‌گ چوو مه‌لای هێناو پێی گوت:

من ده‌مه‌وێ ژنی خۆم ته‌ڵاق بده‌م

ئینجا به‌مه‌لاو به‌ژنی خۆی گوت:

ئه‌گه‌ر یه‌ك وشه‌تان له‌باره‌ی ئه‌م روودداوه له‌زار بێته ده‌رێ، هه‌ردوکتان ده‌کوژم.

مه‌لاو ژنی حه‌یده‌ربه‌گ هه‌رێیان دا ئه‌م قسه‌یه بۆ هیچ که‌سێ نه‌که‌ن.

ئینجا حه‌یده‌ر به‌گ هه‌ردووکی بردنه باڵه‌خانه‌و مه‌لا، ژنه‌که‌ی له ئیبراهیم به‌گ مارەکرد.

حه‌یده‌ربه‌گ‌و مه‌لا له‌ماڵه‌وه هاتنه ده‌رێ. حه‌یده‌ربه‌گ دیارییه‌کی باشی دایه مه‌لاو دیسان لێی دووباره کرده‌وه نابێ له‌هیچ جێگایه‌ك باسی ئه‌م روودداوه بکا، مه‌لاش به‌ڵێنی داو ڕۆیشت.

ئیبراهیم به‌گ، که‌له‌باڵه‌خانه‌که به‌ته‌نێ له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌دا مایه‌وه، له‌دڵی خۆیدا بیری کرده‌وه‌و گوتی:

ئه‌ی دڵ غافڵ! قه‌ت ده‌بێ ژنێکی به‌و جوانییه له‌شاری ئه‌سفه‌هان هه‌بێ‌و مێردێکی بۆ په‌یدا نه‌بێ‌و ئیبراهیم به‌گ له‌ته‌ورێزه‌وه بێ‌و به‌چاوتروکانێك خوازبێنی بکاو له‌خۆی مارە بکا؟ نه ئه‌شتی وانابێ. ئه‌م ماسته موویه‌کی تێدایه.

ئیبراهیم به‌گ سه‌یرێکی ژنه‌که‌ی کردو گوتی:

ژنه‌که! تۆ کێی؟و چی حه‌یده‌ر به‌گیت؟

ژنه‌که گوتی:

من دۆتامی حەیدەر بەگم. مێردەکەم لەجەنگ کوژراوەو ئێستا بێ مێردمو حەیدەر بەگ منی لەتۆ مارە کردووە.

ئیبراهیم بەگ گوتی:

تۆو ئەو خودایەی دەیپەرستین راست بڵێو ترسی حەیدەر بەگت نەبێ. لێ ناگەڕێم هیچ ئەزیەتت بدا. هەرچی هەیە بەراستی پێم بڵێ. من دڵم بڕوایی نادا تۆ لەم شارە بێ مێرد بمێنیتەوە.

ژنەکە گوتی:

چ بڵێم، چ نەڵێم.....راستی بڵێم!

ئیبراهیم بەگ گوتی:

چی راستە ئەوە بڵێو باکت بەهیچ شتێ نەبێ

ژنەکە گوتی:

مادام سوێندت دام، ناچارم راستی بڵێم: بزانە، من ژنی حەیدەر بەگم. ئەمڕۆ تۆ منت لەباڵەخانە دیوەو ئەشقی من بووی و بە حەیدەر بەگت گوتووە ئەویش کەئەمەی زانی مەلای هێناو منی تەڵاق داو لەتۆی مارەکردمو رۆیشت.

ئەمەیە هەقایەتی ئێمەو ئەشقی تۆ، ئەی میوانی ئازیز!

ئیبراهیم بەگ داوای کاغەزو قەڵەمێکی کردو نووسی:

(حەیدەر بەگی برا، پاڵەوانی شاعەباس!

تۆ ئەوپەڕی ئازایەتیو پیاوەتیو رەوشتبەرزیت هەیە. کەئەم کاغەزەت خوێندەوە، نەکەی قسەیەکی لەگوڵ کاڵترو تاڵتر بەژنەکەت بڵێی. من خۆم زانیم ئەم ژنە هاوسەری تۆیە. رەنگە لەم دونیایە چاوت بەمن نەکەوێتەوە، بەڵام ئەگەر هیچ قسەی گران بەژنەکەت بڵێی، لەو دونیا بەرۆکت دەگرمو داوای دادپەروەریت لێ دەکەم کەهەقی میوانداریت بەجێ نەهێناوە)

ئەوسا کاغەزەکەی لەسەر دەرەی باڵەخانە چەسپاندو بەو شەوە تاریکە سواری ئەسپەکەی بوو و لەشار دەرچوو و بەرەو تەورێز هاژوای.

ڕۆژی پاشی، که‌خۆر له‌په‌نا کیوانه‌وه هه‌ڵات، حه‌یدەر به‌گ هه‌ستاو چووه باڵه‌خانـه بـۆ ئـه‌وه‌ی ناشتاوچا بۆ ئیبراهیم به‌گی برای ببا، به‌ڵام که‌چووه ژوورەوه، دیتی هاوسه‌ره‌که‌ی خه‌وتووه‌و ئیبراهیم به‌گ له‌وێ نییه. حه‌یدەر به‌گ ژنه‌که‌ی له‌خه‌و هه‌ستاندو پرسی:

ئه‌ی کوا ئیبراهیم به‌گی برام؟

ژنه‌که‌ی گوتی:

نازانم! له‌دوێ شه‌وه‌وه ڕۆیشتووه‌و هێژ نه‌هاتۆته‌وه.

حه‌یدەر به‌گ له‌پڕ چاوی به‌کاغه‌زه‌که‌ی سه‌ر سه‌رده‌ره‌ی ده‌رگا که‌وت کاغه‌زه‌کـه‌ی لێ کـرده‌وه‌و خوێندییه‌وه‌و له‌هه‌موو شتێ حاڵی بوو.

ئینجا رووی کرده ژنه‌که‌ی‌و گوتی:

ئیبراهیم به‌گ به‌مه‌سه‌له‌که‌ی زانیوه‌و ڕۆیشتووه، به‌ڵام ئه‌گه‌ر ئه‌م کاغه‌زه‌ی نه‌نووسیبایه، گومانم ده‌کرد تۆ ڕووداوه‌که‌ت بۆ باس کردبێ‌و ده‌مکوشتی. ئێستاش هه‌سته بچینه‌وه.

حه‌یدەر به‌گ دووباره ناردی مـه‌لا هـاتو ژنه‌کـه‌ی لـه‌ئیبراهیم وه‌رگرتـه‌وه‌و دووبـاره لـه‌خۆی ماره‌کرده‌وه‌و له‌م به‌ڵایه رزگاری بوو.

چه‌ند ساڵێکی پێ چوو، ڕۆژێ حه‌یدەر به‌گ ئیبراهیم به‌گی برادەری بیرکه‌وته‌وه‌و غه‌م دایگرت‌و له‌دڵی خۆیدا گوتی: (دوای ئه‌و مه‌سه‌له‌ی که‌رویدا، ئیتر ئیبراهیم نایه‌ته‌وه ئه‌سفه‌هان، واچاکه من بچم سه‌رێکی لێ بده‌م. ئه‌وسا چووه لای ژنه‌که‌ی‌و گوتی:

حورمێ! ئه‌وه بوو به چه‌ندین ساڵ ئیبراهیم به‌گ ڕۆیشتووه‌و هیچ خه‌به‌ری نازانین، واچاکه بچین سه‌ردانێکی بکه‌ین‌و ئه‌حواڵی بپرسین.

ژنه‌که‌ی گوتی:

ته‌گبیرێکی چاکه!

ڕۆژی پاشی، ژن‌و مێرد به‌خۆو به‌هه‌رسێ کوڕه‌که‌یان به‌ده‌ست‌و دیـاری ئه‌سـفه‌هانییه‌وه بـه‌ره‌و ته‌وریز که‌وتنه‌ڕێ.

چه‌ند شه‌وو چه‌ند ڕۆژ به‌سواری ڕێیان بڕی، تاقۆناغێك ما بگه‌نه تـه‌وریز. حه‌یدەربـه‌گ یـه‌کێ له‌نۆکه‌ره‌کانی ده‌پێشدا نارده شار بۆ ئه‌وه‌ی خه‌به‌ری هاتنیان به‌ئیبراهیم به‌گ بدا.

رۆژی پاشی، ئیبراهیم بەگ لەگەڵ هاوسەرەکەی و چەند برادەرێکی بەپیر حەیدەر بەگەوە هاتنو لەدەرەوەی دەروازەی شار تووشیان هاتن، بەخێرهاتنیان کردو بەرەو شاری تەورێز کەوتنەڕێ.

ئیبراهیم بردنییە ژوورێکی تایبەتیو گوتی:

زۆر بەخێربێن! لەوەختێکی باش هاتن، لەم رۆژانەدا زەماوەند بۆ کوڕەکەم دەکەم، باش بوو ئێوەی ئازیزیش هاتنو سەربەرزتان کردین.

حەیدەر بەگ پرسی:

ئەدی کوا کوڕەکەت؟ نەهاتە لامان.

ئیبراهیم بەگ گوتی:

کوڕەکەم چەند رۆژێکە بۆ سەرپەرشتی کاروبارەکانمان چۆتە دەوروبەری تەورێزو سبەی شەو دێتەوە

حەیدەر بەگ گوتی:

وا چاکە سبەینێ منیش بۆ راوشکارو سەرگەرمی بچمە زوورگو کیوەکانی دەوروبەری شار.

ئیبراهیم بەگ گوتی:

زۆرباشە، من کاروباری راووشکارت بۆ دابین دەکەم

سبەینێ رۆژی پاشی، حەیدەر بەگ سواری ئەسپەکەی بوو و چووە ڕاووشکار. نیوەڕۆ بوو کوڕی ئیبراهیم بەگ هاتەوە ماڵێ.

باوکی پێی گوت:

کوڕم! حەیدەر بەگی مامت بەخۆو بەژنو کوڕەکانی هاتوون حەیدەر بەگ خۆی چووەتە راو، بەڵام ژنی مامەو کوڕەکانی لەباڵەخانەن، واچاکە بچی چاكو خۆشییان لەگەڵ بکەی؟

کوڕی ئیبراهیم چووە لای ژنو کوڕەکانی حەیدەر بەگو یەك شالی ئاوریشمی سوورو جوانی بۆ مامۆژنی بەدیاری بردو دینارێکیشی بەدیاری دایە هەریەکە لەپسمامەکانیو بەخێری هێنانو لەکنیان مایەوە تا حەیدەر بەگ لەراوشکار دەگەڕێتەوە.

بوو بەعەسر، بەڵام حەیدەر بەگ هەر نەگەڕایەوە.

کوڕی ئیبراهیم به‌گ له‌گه‌ڵ ژن‌و کوڕه‌کانی حه‌یدەر به‌گ بۆ سه‌یران چوونه ناوباغ‌و پاشان شیویان خواردو گه‌ڕانه‌وه باڵه‌خانه.

کوڕه‌کانی حه‌یدەر به‌گ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شه‌که‌ت‌و ماندوو بوون، نوێنیان بۆ راخستن، پاڵیان دایه‌وه‌و نووستن.

کوڕی ئیبراهیم به‌گیش له‌ته‌ك مامۆژنی دانیشت‌و بارودۆخی ئه‌سفه‌هان‌و شاعه‌باسی لێ پرسی‌و سه‌ری قسان کرایه‌وه.

به‌تره‌کی شه‌و چوو بوو، حه‌یدەر به‌گ له‌راووشکار هاته‌وه‌و ئه‌سپه‌که‌ی برده ته‌ویله‌و، لـه‌دوورەوه سه‌یری کرد کوڕێکی گه‌نج له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌ی له‌گه‌رمه‌ی گفتوگۆدایه، حه‌یدەر به‌گ وه‌ك بڵێی دونیـای به‌سه‌ردا ڕووخابێ، له‌ڕکان چاوی تاری بوو و له‌دڵی خۆیدا گوتی: (به‌ه، بـه‌ه، چـاوم روون! ژنه‌کـه‌م هێشتا له‌رێگا نه‌گه‌یشتۆته جێ، دۆستێکی بۆ خۆی په‌یدا کردووه)

ئینجا تیرێکی ده‌رهێناو له‌به‌ر ژێی که‌وانی راکردو رایکێشاو هاویشتی.

تیره‌که به‌تیله‌قه‌ی پشتی کوڕه‌که‌ی ئیبراهیم که‌وت‌و جه‌رگ‌و دڵی بڕی‌و له‌سنگی هاتـه ده‌رێ‌و له‌به‌رامبه‌ر ژنی حه‌یدەر به‌گ به‌ربوه‌وه سه‌ر زه‌وی. کوڕه‌که وه‌رپلاو گیانی سپارد.

ژنه‌که زۆر شڵه‌ژاو زانی ئه‌م تیره له‌تیرکه‌شی مێرده‌که‌ی هاتووه.

قیژاندی:

حه‌یدەر به‌گ! مالّی خۆت کاول کرد! ئه‌وه چ ئیش بوو تۆ کردت؟

حه‌یدەر به‌گ هه‌ر رایکردو چوو، گوتی

ئه‌وه چ بووه وا ده‌قیژێنی؟

ژنه‌که گوتی:

مالّ کاول! تۆ برازای خۆت کوشت که‌سبه‌ینێ زه‌ماوه‌ندی بۆ ده‌کـرێ. حه‌یـدەر بـه‌گ، کـه‌زانی تاوانێکی چه‌ند گه‌وره‌ی کردووه، گوتی:

ژنه‌که، چ بکه‌ین؟ چ به‌ئیبراهیم به‌گ بڵێین؟ وه‌ره راکه‌ین!

ژنی حه‌یدەر به‌گ گوتی:

که‌واته باکوڕه‌کانمان له‌خه‌و هه‌ڵسێنین!

حەیدەر بەگ گوتی:

نە ئەگەر بەئاگایان بێنی، لەوانەیە بکەنە هاتو هاوارو ئیبراهیم بەگ تێ بگا، واچاکە ئەوان بۆ خۆیان هەر لەخەودا بن.

ئەوسا، ئەم دووانە، بەکش و بێ دەنگی لەباڵەخانە هاتنەخوارێو سواری ئەسپەکانیان بوون و بەغار لەشاری تەورێز دوورکەوتنەوە.

بەیانی رۆژی پاشی، کەخۆر سەری دەرهێنا، ئیبراهیم بەگ هەستی کرد میوانەکانی هێشتا لەخەو هەڵنەساون، چووە باڵەخانە، بینی کوڕەکانی حەیدەر بەگ خەوتوون، بەڵام حەیدەر بەگو هاوسەرەکەی دیارنین، ئیبراهیم بەگ چووە لاکەی تری دالانو بینی کوڕەکەی خەڵتانی خوێن بووە.

بەو تیرەی لەوێ کەوتبوو، ئیبراهیم بەگ هەموو شتێکی بۆ روون بوەوە ئیبراهیم بەگ چووە لای هاوسەرەکەی گوتی:

ژنەکە! ئەگەر خودا شتێکی چاك بەبنیادەم بدا چۆنە؟

ژنی ئیبراهیم بەگ گوتی:

زۆرباشە!

ئینجا ئیبراهیم بەگ پرسی:

ئەی ئەگەر خودا رۆژێ بیەوێ هەمان شتی لێ بسەنێتەوە، چۆنە؟

ژنەکە گوتی:

ئەگەر خودا شتێکی بەچاك زانیبێو بەبنیادەمی دابێ ، ئینجا بەچاکی زانیبێو لێی سەندبێتەوە، هەردووکیان ئیرادەی خودانو شتی چاکن.

ئیبراهیم بەگ گوتی:

کەواتە هەستە بچین شتێکت پێشان بدەم

چوونە باڵەخانە. ژنی ئیبراهیم بەگ شتێکی وای بەچاوی خۆی دی قەت چاوەڕوانی نەدەکرد.

ژن‌و مێرد که‌سیان تێ نه‌گه‌یاند کوڕه‌که‌یان کوژراوه. دوو سێ که‌سی هه‌ژاریان په‌یدا کرد. یه‌که‌و پێنج درهه‌م پاره‌یان پێدان خۆیشیان کوڕه‌که‌ی خۆیان شووشت‌و کفنیان کرد‌و به‌هاوکاری هه‌ژاره‌کان بردیان له‌گۆڕستان ناشتیان.

ئیبراهیم به‌گ‌و ژنه‌که‌ی گه‌ڕانه‌وه ماڵێ‌و هاتنه سه‌ر زه‌ماوه‌ندی کوڕه‌که‌یان که‌ئاشقان ده‌هۆڵ‌و زوڕنایان لێ ده‌داو کچ‌و کوڕی گه‌نج خه‌ریکی شایی‌و هه‌ڵپه‌رکێ‌و هونه‌رنواندن بوون. ژن‌و مێردیش هاتنه مه‌یدان‌و له‌گه‌ڵ خه‌ڵکه‌که ده‌ستیان به‌شایی کرد.

ئه‌و شه‌وه تابه‌یانی ئاهه‌نگ بوو، شادی بوو، شایی‌و هه‌ڵپه‌رکێ بوو. رۆژی پاشی، کاتی نیوه‌ڕۆ، خه‌ڵکه‌که چوون به‌دۆڵ‌و زوڕنا بووکیان هێنا، ئیبراهیم به‌گیش به‌رگی زاوایی له‌به‌ر کوڕه گه‌وره‌ی حه‌یده‌ر به‌گ کرد‌و ره‌وانه‌ی پێشوازی بووکی کرد. کچی خۆیشی له‌کوڕی دووه‌می حه‌یده‌ر به‌گ ماره کرد‌و ده‌ستبه‌جێ ئه‌ویشی کرد به‌بووك، یه‌ك ئاهه‌نگ‌و دوو بووك!

زه‌ماوه‌نده‌که به‌چاك‌و خۆشی کۆتایی هات‌و هیچ که‌س نه‌یزانی کوڕی ئیبراهیم به‌گ کوژراوه. هه‌ردووکوڕه گه‌وره‌که‌ی حه‌یده‌ر به‌گیش بوون به‌زاواو هیچ ئاگایان له‌و روودا‌وه نه‌بوو که‌له‌ده‌ست باوکیان قه‌وما بوو، چونکه ئیبراهیم به‌گ پێی گوتبوون، شه‌و، په‌یکێك له‌ئه‌سفه‌هان هاتووه‌و شاعه‌باس داوای باوکتانی کردووه ئه‌ویش به‌ناچاری ئێوه‌ی لێره جێ هێشتووه‌و له‌گه‌ڵ کوڕه‌که‌ی من چووه‌ته‌وه‌و که‌فه‌رمانی شاعه‌باسی جێبه‌جێ کرد ده‌گه‌ڕێته‌وه ته‌وریز. کوڕه‌کانیش باوه‌ڕیان کردبوو.

ساڵێکی به‌سه‌رداچوو، له‌م ماوه‌یه‌دا حه‌یده‌ر به‌گ شه‌وورۆژ بیری ده‌کرده‌وه‌و له‌به‌ر ئه‌و دڵپیسی‌و هه‌ڵه‌شه‌یی‌و بێ لێکدانه‌وه‌ی ئه‌نجامی دابوو، تووشی سه‌راسیمه‌یی هاتبوو تووك‌و نه‌فره‌تی ده‌کرد، شه‌وێکیان حه‌یده‌ر به‌گ، که‌ته‌واو بێ تاقه‌ت بوو، به‌ژنه‌که‌ی گوت:

من به‌یانی ده‌چمه ته‌وریز، بزانم کوڕه‌کانم چییان به‌سه‌ر هاتووه

ژنه‌که‌ی گوتی:

ئیشێکی چاکه! ئه‌گه‌ر خه‌به‌رێك بێنیته‌وه له‌دوو دڵی‌و نیگه‌رانی ده‌حه‌سێینه‌وه، کوڕه‌کانمان: یان ئه‌وه‌ته کوژراون‌و یان ئه‌وه‌ته‌ماون

رۆژی پاشی، حەیدەر بەگ سواری ئەسپەکەی بـوو بـەرەو تـەوریژ هـاژوایو دوای حەفتەیـەك گەیشتە ناوشاری تەوریژ. چووە ماڵی ئیبراهیم بەگو لەئەڵقەریژی دەرگای دا.

ئیبراهیم بەگ دەرگای کردەوەو کەچاوی بە حەیدەر بەگ کەوت، باوەشی پێدا کردو گوتی:

برام! زۆر بەخێر هاتی! چاومان لەڕێت بوو، تاخیر بووی‌و بەزەماندەکە رانەگەیشتی.

ئیبراهیم بەگ ئەسپی حەیدەر بەگی بەمەیتەر سپاردو بەیەکەوە چوونە باڵەخانە. حەیدەر بـەگ سەیری هەموو لایەکی کرد، هیچ نیشانەی کوڕەکانی خۆی نەدیو لێی مسۆگەر بوو کوشتوویانن.

ئەو شەوە قسەیان لەبارەی هەموو شتێکەوە کرد، تەنیا زەماوەندی کوڕەکان نەبێ.

رۆژی پاشی، حەیدەر بەگ گوتی:

ئەی ئیبراهیم بەگ! لەبەر ئەوەی کاری پێویستم لەئەسفەهان هەیە، حەزدەکەم روخسەت بـدەی بگەڕێمەوە.

ئیبراهیم بەگ گوتی:

ئەمڕۆش بمێنەوە، سبەی لەوسەری بڕۆرەوە

حەیدەر بەگ بەناچاری قبووڵی کردو هیچ قسەی نەکرد.

ئیبراهیم بەگ کوڕەکانی حەیدەر بەگی ناردبووە سەر سنووری قەفقاز بۆ ئەوەی لـەکێوی قـاف پاسەوانی سنووری وڵات بکەن. یەکسەر سوارێکی خۆشبەزی نارده دوویان و رایسپارد، لەبەر ئەوەی باوکتان لەئەسفەهانەوە هاتووەو پەلەیەتی بگەڕێتەوە، بەزووترین کات وەرنەوە تەوریژ، ئێمەش بەرەو ئێوە دێین بۆ ئەوەی لەفلانە جێ یەکدیگر بین.

رۆژی پاشی، ئیبراهیم بەگ لەگەڵ حەیدەر بەگ سوار بوونو بەرەو سنوور کەوتنە رێ.

بەرەبەری رۆژاوا، حەیدەر بەگ بینی سێ سوار بەپڕ تاوی بەرەوروویان دێن، کـەنزیك کەوتنـەوە بەرامبەر ئیبراهیم بەگو حەیدەر بەگ سەریان دانەواندو دەستی ئیبراهیم بەگیان ماچ کرد. ئیبراهیم بەگ بە حەیدەر بەگی گوت:

ئەمانە دەناسی؟... ئەمانە کوڕەکانی تۆن، بوونەتە ئەم جۆرە دلێرو شۆڕە سوارانە.

کوڕەکان دەستی باوکیان ماچ کرد. حەیدەر بەگیش شادو کەیفخۆش بوو، سەری مـاچ کـردنو هەموو سواری ئەسپەکانیان بوونو بەرەو تەوریژ گەڕانەوە.

که‌شه‌و داهات، هه‌موو کۆبوونه‌وه سه‌ریه‌ك‌و ئیبراهیم به‌گ گوتی:

ئه‌ی حه‌یده‌ر به‌گی برا!

خۆت هه‌راسان مه‌که! ئه‌وه‌ی قه‌وما ته‌قدیری خودا بوو. قه‌زاو قه‌ده‌ر ئه‌م به‌شه‌ی به‌ئێمه‌دابوو. ئه‌مه‌ش ده‌رباز بوونی تێدا نییه. ئێستاش بزانه من بووکی خۆم داوه‌ته کوڕه گه‌وره‌که‌ت‌و کچه‌که‌شم داوه‌ته کوڕی دووه‌مت‌و کوڕی بچووکیشم هه‌ر کردیت به‌زاوا. ئێستا کوڕی دووه‌مت بۆ من‌و هه‌ردوو کوڕه‌که‌ی تر بۆ خۆت.

حه‌یده‌ر به‌گ، که‌نه‌یده‌زانی له‌شه‌رمه‌زارییان چ بڵێ، سوپاسی کردو رۆژی پاشی، له‌گه‌ڵ هه‌ردوو کوڕی گه‌وره‌و گچکه‌ی‌و بووکه‌کانی به‌ره‌و ئه‌سفه‌هان که‌وتنه‌ڕێ.

ژنی حه‌یده‌ر به‌گ به‌دیتنی کوڕه‌کان‌و بووکه‌کانی زۆر که‌یفخۆش بـوو و لـه‌وه بـه‌دواوه هـه‌موو به‌خۆشی‌و کامه‌رانی به‌یه‌که‌وه ژیان.

منیش وا هاتوومه‌ته خزمه‌تی ئێوه. ئومێده‌وارم هه‌میشه کامه‌ران‌و به‌خته‌وه‌ر بن به‌ڵام وریا بن له‌هیچ کارێکا په‌له مه‌که‌ن، چونکه په‌له‌کردن کاری شه‌یتانه‌و زه‌ره‌رو په‌شیمانی به‌دواوه‌یه.

١٦

رزقی ماڵ لەسەر ژنە، یان لەسەر پیاوە؟

(رووزیی مالان، لەسەری ژنانە، یان لەسەر مێرانە؟)

"ییك هەوو ییك تونەوو، غیرەز خادی کەس تـو نـەوو، پادشـیك هـەوو، قیـزەك خـا هـەوو، ناوشامار وو"

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو، پاشایەك هەبوو کچێکی هەبوو ناوی (شـامار) بوو. زۆر جوانو ئیشکەرو وریاو زانا بوو. کچەکە داخوازیکـەری زۆر بـوو، بـەڵام ملـی نەدەدایـە شووکردنو بیانووی دەهێنایەوە.

شا، کەلەبیانوو هێنانەوەی کچەکەی بەتەنگ هـاتبوو، لـەدڵی خۆیـدا گـوتی: (مـادام وایـە، بەمێردی دەدەمە یەکێکی وا تاماوە لەبیرنەکاو تامی کەللە رەقی خۆی بچێژێ"

رۆژێ، پاشا لەکچەکەی پرسی:

شامار! پێم بڵێ: رزقی ماڵ، لەسەر ژنە، یان لەسەر پیاوە؟

شامار گوتی:

رزق له‌سه‌ر ژنه

پاشا گوتی:

چۆن؟

شامار گوتی:

باوکه! ئه‌گه‌ر باوه‌ڕ ناکه‌ی تاقی بکه‌وه.

شا، چه‌ند رۆژێك بیری له‌مه‌وه کرده‌وه، ئینجا ده‌ستووری دا له‌وڵات بگه‌ڕێن گه‌نجێکی وا بدۆزنه‌وه کەس له‌خۆی کەسیره‌ترو کەتره‌ترو ته‌مبه‌ڵتر نه‌بێ.

فه‌رمانبه‌رانی شا کەوتنه گه‌ڕانو دوای یەك ساڵ، فه‌رمانبه‌رێك خه‌به‌ری هێنا له‌فلانه گوند پیره‌ژنێکی هه‌ژارو نه‌دار هه‌یه، کوڕێکی هه‌یه ناوی محه‌مه‌ده. محه‌مه‌د هه‌م ته‌وه‌زه‌له‌و هه‌م کەتره‌یه‌و هه‌م بێ توانا.

پاشا فه‌رمانی‌دا، فه‌رمانبه‌ره‌کان بچن محه‌مه‌د بێننه کۆشك‌و (شامار)ی له‌محه‌مه‌د ماره‌کردو ڕه‌وانه‌ی گونده‌که‌ی کرده‌وه بۆ ماڵه بچووك‌و پەرپووته‌که‌ی پیره‌ژنه‌که.

دایکی محه‌مه‌د به‌هاتنی کچی پاشا خه‌جاڵه‌تو شه‌رمه‌زار بوو، به‌وی بایه زه‌وی ده‌م بکاته‌وه‌و قووتی بدا، بۆ ئه‌وه‌ی کچێکی وا جوانو نازدار له‌کاوله ماڵه‌که‌ی خۆیا به‌ناوی بووکی کوڕه کەتره‌که‌یه‌وه نه‌بینێ.

شامار، که‌به‌ئه‌دگاری پیره‌ژنه‌که‌وه زانی په‌ستو نیگه‌رانه، به‌دزی گه‌ردانه‌یه‌کی گرانبه‌های هێنا بوو، دانه گه‌وهه‌رێکی لێ کرده‌وه‌و دایه پیره‌ژن‌و گوتی:

دایکه گیان! ئه‌م گه‌وهه‌ره ببه شارو بیفرۆشه‌و به‌پاره‌که‌ی هه‌ندێ ده‌سته نوێن‌و قاڵییه‌ك‌و که‌ل‌وپه‌لی ناو مۆبه‌ق بکڕه‌و بیهێنه‌وه.

رۆژی پاشی، (شامار) خانوویه‌کی بچکۆله‌ی به‌دانه‌یه‌کی تری گه‌ردانه‌که‌ی کڕی‌و پاکی کرده‌وه‌و رایخست‌و زۆر به‌جوانی رازاندییه‌وه‌و له‌گه‌ڵ محه‌مه‌دی میّردی‌و دایکی محه‌مه‌د، چوونه ناو خانووه‌که‌و به‌رده‌وام بوون له‌ژیان.

شامار، بەژیریی خۆی زانی محەمەد لەبەر نەبوونی خواردنی چاك و پێویست پێیەکانی سست و بێ توانا بوونە، ئیتر دانە گەوهەرێکی تری فرۆشت و مانگایەك و چەند مەڕو مریشك و کەلەشێرێکی کڕی و هەموو رۆژێ لەشیری مانگا و گۆشتی مریشك و کەلەشێرو مەڕو میوەی تازە خواردنی چاك و بەهێزی بۆ محەمەد ئامادە دەکردو دەرخواردی دەدا، هەموو رۆژێش قاچەکانی دەشێلا، تامحەمەد بەسەرپێ کەوتەوەو وای لێ هات بەپێی خۆی بڕوا.

رۆژێکیان، شامار زانی کاروانێك بەرەو (رۆم) دەڕواو پێویستیان بە نۆکەرێکە ئیش و کاریان بۆ بکاو ئاوو ئالیك بە ئەسپو وشترەکان بداو خزمەتیان بکاو کرێی خۆی وەربگرێ.

شامار بەپیرە ژنی گوت:

دایکە گیان! محەمەد بەنۆکەری ببە لای سەرکاروان بالەگەڵ کاروان بچێتە رۆم. پیرەژن بەقسەی شاماری کردو رۆژی پاشی محەمەد لەگەڵ کاروانەکە بەرەو رۆم کەوتەرێ.

دوای چەند رۆژێك، شامار چووە شارو لەبازاڕی گەوهەرفرۆشان، چەند دانە گەوهەری تری گەردانەکەی خۆی فرۆشت کەلەشار هاتەوە گوند وەستایەکی بیناسازی لەگەڵ خۆی هێناو داوای لێ کرد کۆشکێکی بۆ دروست بکا لە کۆشکی باوکی جوانترو شکۆدارتر بێ.

محەمەد لەگەڵ کاروانەکە هەر رۆیشت و رۆیشت و رۆیشت تاگەیشتە بیابانێکی وشك و قاقڕ تەنیا یەك بیری ئاوی لێ بوو. محەمەد دەولکی شۆڕ کردەوە ناو بیرەکە بۆ ئەوەی ئاو بۆ کاروانچییان ببا، بەڵام هەموو جارێ دەولکەکە بەشتێ دەکەوت و بەتاڵی و بەبێ ئاو دەهاتە دەرێ.

کاروانچییە شەکەت و ماندووەکان ئومێد بڕ بوون، لەو کاتەدا محەمەد بەسەرکاروانی گوت:

پەتێك لەکەمەرم ببەستن، دەچمە ناو ئەم بیرە بزانم ئەوە چ شتیکە لێ ناگەڕێ دۆلکەکە پڕ ئاو ببێ.

پێنج کاروان لەدەم بیرەکە خستبوویان و سەرۆکی کاروانەکان بەلێنیان بەمحەمەد دا، ئەگەر ئاویان بۆ رەوانەی سەرەوە بکا، هەریەکە دە دیناری خەڵات بکا.

محەمەد کەچووە ناو بیرەکەو گەیشتە بنی، بەسەرسامی دیتی پیرەمێردێکی نوورانی لەناو دەلاقەیەك دانیشتبوو لێ نەدەگەڕا دەولکەکە پڕ ئاو ببێ. محەمەد سەلامی لەپیرەمێردەکە کردو

پیره‌مێرده‌که سه‌لامی لێ وه‌رگرته‌وه‌و له‌ئه‌حوالێ ئه‌مو دایکی‌و بووکه تازه‌که‌ی پرسی، ئه‌وسا هه‌گبه‌یه‌کی دایه محه‌مه‌د سێ هه‌ناری گه‌وره‌و سووری تیدا بوو گوتی:

ئه‌م هه‌نارانه بۆ بووکه‌که‌ت بنێره‌وه.

ئینجا پیره‌مێرده‌که روخسه‌تی به‌محه‌مه‌د دا ده‌ولکه‌کان له‌ئاوی بیره‌که پڕ بکاو ره‌وانه‌ی سه‌ره‌وه‌یان بکا.

محه‌مه‌د له‌ناو بیره‌که هاته ده‌ره‌وه‌و سه‌رۆك کاروانه‌کان هه‌ریه‌که ده دیناری به‌خه‌لات دایه. محه‌مه‌د په‌نجا دینار پاره‌ی له‌ناو هه‌گبه‌ی هه‌ناره‌کان ناو توند زاره‌کی به‌ست‌و به‌ئه‌مانه‌ت دایه گه‌نجێ که له‌کاروانێکی تردا بوو و له‌سه‌فه‌ری رۆم ده‌هاته‌وه‌و رێی به‌گونده‌که‌ی ئه‌ماندا بوو، بۆ ئه‌وه‌ی بیدا به‌دایکی.

گه‌نجه‌که، کاتێ هه‌گبه ئه‌مانه‌ته‌که‌ی دایه دایکی محه‌مه‌د، دایکه هه‌گبه‌که‌ی دایه بووك‌و شاماریش ده‌رکی هه‌گبه‌که‌ی کرده‌وه‌و دیتی په‌نجا دینارو سێ هه‌ناری تێدایه.

پیره‌ژن‌و شامار هه‌ر هه‌نارێکیان به‌چه‌قۆ ده‌شکاند بۆ ئه‌وه‌ی بیخۆن، ده‌نکه‌کانی هه‌ناره‌که وه‌کو یاقووتی سوور به‌سه‌ر زه‌وی وه‌رده‌بوون. که‌ئه‌م هه‌موو گه‌واهیراته‌یان دی زۆر شادو سه‌رسام بوون.

شامار به‌دایکی محه‌مه‌دی گوت:

خودا ده‌رگای ره‌حمه‌تی له‌محه‌مه‌د کردۆته‌وه!

شامار به‌و پاره‌و گه‌واهیره، چه‌ند گه‌ردانه‌یه‌کی جوانی بۆ خۆی کڕی‌و ده‌ستووری‌دا کۆشکه‌که به‌به‌ردی مه‌رمه‌ڕی به‌نرخ ته‌واو بکه‌ن‌و گۆڕ‌و حه‌وزی جوانی بۆ دروست بکه‌ن‌و دره‌خت‌و گوڵی ره‌نگاو ره‌نگ له‌ناو باغه‌که‌ی بچێنن‌و.. چه‌ندین نۆکه‌رو کاره‌که‌ریشی گرت بۆ ئه‌وه‌ی له‌ماڵه‌وه، له‌ناو کۆشك‌و سه‌راکه خزمه‌تی خۆی‌و خه‌سووی بکه‌ن.

ساڵێك پێ چوو، محه‌مه‌د له‌سه‌فه‌ری رۆم گه‌رایه‌وه‌و کاروان دووباره گه‌یشته‌وه سه‌ر هه‌مان بیرو محه‌مه‌د جارێکی تر چووه ناو بیره‌که بۆ ئه‌وه‌ی ئاو ره‌وانه‌ی سه‌ره‌وه بکا.. محه‌مه‌د، دیسان پیره‌مێرده‌که‌ی له‌ناو بیره‌که‌دی‌و سه‌لامی لێ کرد.

پیره‌مێرده‌که دڵنه‌وایی محه‌مه‌دی کردو سێ هه‌ناری تری دایه‌و گوتی: هه‌ر کاتێ تووشی گیروگرفتێك بووی، وه‌ره لای من!

محەمەد چەند دۆلکە ئاوێکی ڕەوانەی سەرەوە کردو لەناو بیرەکە هاتە دەرێو لەگەڵ کاروانەکە کەوتە ڕێ تاگەیشتەوە گوندی خۆیان، بەڵام هەرچەندە تەماشای کرد، خانووە بچووکەکەی خۆیانی لەوێ نەدی. محەمەد لەدڵی خۆیدا بیری کردەوە لەوانەیە بەسەهوو چووبێو ئەم گوندەکەی خۆیان نەبێ، بەڵام لەو کاتەدا، دایکی هاتبووە پێشوازی، ناسییەوەو باوەشی تێ وەرهێناو بەخێرهاتنی کرد.

محەمەد پرسی:

دایە! ئەی خانووەکەی ئێمە چی بەسەرهات؟و ئەم کۆشکو باغە گەورەو خۆشە هی کێیە؟

دایکی محەمەد، هەموو شتێکی بۆ کوڕەکەی باس کردو گوتی:

ئەم کۆشکەش شامار بۆ تۆی دروست کردووە.

ئەوسا بەیەکەوە چوونە ناو کۆشکو شامار بەگەرمیو بەشادومانی پێشوازی کرد.

ڕۆژی پاشی، محەمەد بەناچاری لەگەڵ کاروانەکە چووە پایتەخت. کاروانچییەکان خەریکی فرۆشتنی کاڵاو کەلوپەلی خۆیان بوونو ئەویش گەڕایەوە گوندی خۆیانو چوەوە لای شامار

پاش چەند مانگێك، شامار چەند پیاو ماقوولێکی لەگرەگرەکانی دێ، بەبەرگی پۆشتەو پەرداخەوە بەسواری ئەسپی جوانو ڕەهوانو بەدەستو دیاری بەنرخەوە نارده لای شاو بەشایان گوت:

محەمەد بازرگان، کەبازرگانێکی وڵاتی خۆتانە، جەنابی ئێوەی شای داوەت کردووە بچنە میوانداریی.

شا پرسی:

چۆنە تائێستا من ناوی ئەم بازرگانەم نەبیستووەو نایناسم؟ نازانم کێیەو ڕەچەڵەکی چییە؟

قاسیدەکانی شامار بەعەرزیان گەیاند:

یەکێکە لەرەعیەتەکانی ئێوەو هەر بەم زووانە دەیناسیت

شا، داوەتی محەمەدی قبوڵ کردو ڕۆژی پاشی لەگەڵ شازنو وەزیرەکانی بەسواری گالیسکەی زێڕ ڕوویان کردە ماڵی محەمەد.

شا، کەلەکۆشکی محەمەد نزیك بووەوە، زۆری پێ سەیر بوو کەدیتی ئەمە کۆشکێکە وەکوو کۆشکی خۆیو زۆر لەهی ئەویش جوانترو گەورەترو پڕگوڵو درەختترە. شا، چووە ناو هۆڵی میوانانو

دیتی ته‌ختێك دانراوه به‌گه‌واهیراتی جوان‌و ره‌نگاو ره‌نگ رازاوه‌ته‌وه‌و له‌ته‌ختی خـۆی باشـتره، شـا به‌خۆو به‌هاوسه‌ره‌که‌ی له‌سه‌ر ته‌خته‌که دانیشتن‌و محه‌مه‌دیش له‌بـه‌ر پێـی شـا دانیـشت‌و وه‌لاّمـی پرسیاره‌کانی دایه‌وه.

نۆکه‌ره‌کان، شه‌ربه‌ت‌و شیرینی جۆراوجۆریان له‌ده‌فرو که‌وچك‌و تاسی زێـڕی سـاف پێـشکه‌ش به‌شاو شاژن‌و پیاوانی ده‌ربار کردو دوای شیو خواردن قه‌لوونی بلـوورین‌و ره‌نگـاوره‌نگی به‌به‌سـته‌و پلپله‌ی زێڕیان هێنا که‌مایه‌ی سه‌رسامی شاو شاژن بوون.

شا له‌محه‌مه‌دی پرسی:

بازرگان! تۆ ژنت هێناوه؟ بریا کچی خۆم به‌شوونه‌دایه، ئێستا ده‌قه‌به‌ر تۆم ده‌کرد.

محه‌مه‌د گوتی:

جه‌ناب من زه‌ماوه‌ندم کردووه‌و هاوسه‌ره‌که‌م یه‌کێکه له‌که‌نیزه‌کانی تۆ

شاگوتی:

دیاره ژنێکی کارزان‌و شایسته‌ت هه‌یه، حه‌ز ده‌که‌م بیبینم.

محه‌مه‌د رۆیشت‌و له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌که‌ی گه‌ڕایه‌وه حزوور پاشا. شاو شاژن به‌بینینی ئه‌م ژن‌و مێرده قۆزو گه‌نجه هه‌ر واقیان وڕماو که‌به‌وردی ته‌ماشایان کرد شاماری کچی خۆیان ناسییه‌وه‌و هۆی ئـه‌م میوانداریی‌و ئه‌م هه‌موو سامانه‌یان زانی.

شامار، چی به‌سه‌رهاتبوو بۆ دایك‌و باوکی گێڕایه‌وه‌و ئه‌وسا له‌باوکی پرسی:

باوکه: ئێستا بفه‌رموون وه‌لاّمم بده‌نه‌وه:

رزقی ماڵ له‌سه‌ر ژنه، یان له‌سه‌ر پیاوه؟

باوکه! ئه‌م پیاوه ئه‌و محه‌مه‌ده ته‌وه‌زه‌ل‌و ده‌ستوپێ سپی‌و که‌تره‌یه‌یه که‌منت دایێ

شا، له‌م روودا‌وه‌و له‌ره‌فتاری خۆی شه‌رمه‌زار بوو و ئافه‌رینی له‌کچه‌که‌ی کـردو پێـی هه‌ڵـداو ئینجـا گوتی:

کچم هه‌قی تۆیه: رزقی ماڵ له‌سه‌ر ژنه!

١٧

جێ نشینی شاعەباس

هەبوو نەبوو، بێجگە لەخودا هیچ کەس نەبوو. رۆژێ شاعەباس لەسەر تەختی پاشایەتی دانیشتبوو لەپەنجەرەی کۆشکەوە سەیری گوڵو درەختەکانی باغەکەی دەکرد شاعەباس کەبەم هەموو جوانیو خۆشییە لەکەیفو شادیدا بوو، دەستی بەسمێڵیدا هێناو لەدڵی خۆیدا گوتی: (ئەگەر جێ نشینێکی لیوەشاوەم هەبوایەو بیتوانیایە ئەم دامو دەزگای پاشایەتییە بەرێوەببا،هیچ ناتەواوییەکم لەژیاندا نەدەما)

شا، ماوەیەك هەر بیری لەم مەسەلەیە کردەوەو خەندەیەکی رەزامەندی کەوتە سەرلێوو لەدڵی خۆیدا گوتی: (چ لەسبەی زووتر نییە، ئێڵچییان[1] دەنێرم بۆ ئەوەی داخوازی کچی پاشای (گورجستان)م بۆ بکەن کەکچێکی زۆر ناسكو نازدارەو لەبەر ئەوەی کچێکی ژیرو نەجیبزادەیە بێگومان کوڕیشی دەبێ بەپیاوێکی لیوەشاوەی جێ نشینی من)

---

[1] ئێڵچی: قاسیدی تایبەتی. سەفیر (وشەیەکی تورکییە).

شاعه‌باس ئه‌و شه‌وه له‌خۆشییان نه‌نووستو بۆ به‌یانی، که رۆژی زێڕین هه‌موو چیاو ده‌شتی روونا‌ك کرده‌وه، داوای چه‌ند وه‌زیروسه‌رداریکی خۆی کردو به‌چه‌ند سندووقه زێڕو گه‌واهیرو قوماشی زێڕ کفتو دیاری گرانبه‌ها ره‌وانه‌ی وڵاتی گورجستانی کردنو داوای لێ کردن به‌زووترین کات بووك بێننو بگه‌ڕێنه‌وه.

ئێڵچییه‌کانی شاعه‌باس، شه‌وو رۆژ له‌بیابانو چیاو گه‌ڵییاندا ئه‌سپیان تاوداو رۆیشتن، رۆیشن، تادوای یه‌ك مانگ گه‌یشتنه پایته‌ختی گورجستانو چوونه کۆشك‌و په‌یامی شاعه‌باسیان به‌خزمه‌ت پاشا گه‌یاندو داخوازی کچه‌که‌یان بۆ شاعه‌باس کرد.

شای گورجستان ده‌یزانی ئه‌گه‌ر سه‌رپێچی له‌خواستی شاعه‌باس بکا، ئاگری شه‌ڕ له‌وڵاتی خۆی هه‌ڵده‌گیرسێنێ‌و ده‌ره‌قه‌تی رووبه‌روو بوونه‌وه‌ی شاعه‌باسیش نایه، ناچار بوو ره‌زامه‌ندی پێشان دا، به‌ڵام گوتی:

ده‌بێ له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌که‌م‌و (فه‌روخ لیقا)ی کچیشم راوێژ بکه‌م به‌ڵام نه‌کچه‌که ئاماده بوو له‌دایك‌و باوك‌و زێدو وڵاتی خۆی دوور بکه‌وێته‌وه‌و نه‌دایکیبیشی. ئاخیری، دوای چه‌ند شه‌وو چه‌ند رۆژ راوێژو گفتوگۆ کچه‌که سه‌ری ره‌زامه‌ندی دانه‌وانـدو رۆژی پاشی، به‌شکۆو هه‌یبه‌تێکی بێ وێنه‌وه فه‌روخ لیقایان سواری ئه‌سپێك کردو به‌ده‌م دۆڵو زورنا لێدانی ئاشقان‌و گۆرانی گوتنی (لۆلۆچی)[٢]یان، پیاوه‌کانی شاعه‌باس، بووکیان له‌گورجستانه‌وه گواسته‌وه بۆ ئه‌سفه‌هان.

له‌ولاوه‌ش، شاعه‌باس سواری ئه‌سپی ره‌خش ئاسای خۆی بوو و له‌گه‌ڵ سه‌رکرده‌کانی له‌شکرو گره‌گره‌کانی ده‌ربار چووه پێشوازی بووك‌و له‌ده‌ره‌وه‌ی شار، سێوو هه‌ناری به‌سه‌رسه‌ری بووك داکردو باجی یه‌ك ساڵی وڵاتی به‌دیاری به‌بووك به‌خشی‌و به‌سواری ئه‌سپه‌که‌یه‌وه ته‌نیشت به‌ته‌نیشت ئه‌سپی بووك رۆیشت‌و به‌ناو حه‌شیمه‌تی ژن‌و پیاوو منداڵاندا تێپه‌ڕین که‌له‌سه‌ربانان و له‌ناو کۆڵانه‌کانی شار له‌خۆشییان هاواریان ده‌کرد، تێپه‌ڕین‌و چوونه ناو کۆشکی چل ستوون.

نۆ مانگ‌و نۆ رۆژ به‌سه‌رداچوو، خودا کوڕێکی جوانی به‌شاعه‌باس‌و فه‌روخ لیقا به‌خشی. شاعه‌باس به‌بیستنی ئه‌م خه‌به‌ره زۆر شادو که‌یفخۆش بوو و مزگێنیه‌کی باشی داو سه‌ده‌قه‌یه‌کی

---

[٢] لۆلۆلچی: سترانبێژی ناوچه‌یی به‌زمانی کوردی

زۆری کردو سوپاسی خودای بەجێ هێنا ئینجا چووە لای فەروخ لیقاو داوای لێ کرد روخسەت بـدا کوڕەکەیان بەدایەنێك بسپێرێ بۆ ئەوەی کوڕەکەیان بۆ بەخێو بکا.. بەلاّم فەروخ لیقا گوتی:

ئێمەی گورجی عادەتمان نییە کوڕی خۆمان بەدایەن بسپێرین من خۆم بەشیری خـۆم کوڕەکـەم بەخێو دەکەمو پێی دەگەیەنم.

شاعەباس راکەی فەروخ لیقای بەدڵ بوو. کوڕەکەشیان ناونا (سیاوەش)

دوو ساڵی پێ چوو، چەرخی چەپگەرد لێیان هەڵگەڕایەوەو ژیانی شیرینی لێ تاڵ کردن.

وەزیرێکی فێڵبازو زەبر بەدەست لەدەرباری شاعەباس هەبوو دەیویست شاعەباس لەناو بـەرێو خۆی لەجێی ئەو ببێ بەپاشا بەلاّم تازە ئەگەر شاعەباسیشی بکوشتیایە، کوڕی شـاعەباس دەبـوو بەپاشاو دەسەلاّت نەدەکەوتە بەردەسـتی وەزیـر ئـیتر وەزیـر بـیری کـردەوە، کەیەکـەجار بـەدزی شازادەبکوژێو پاشان نۆرەی شاعەباس دێ.

شەو، کەشاعەباس بەرگی دەروێشی کردەبەرو لەکۆشك چووە دەرێو بۆ گەڕان چووە ناو شـاری ئەسفەهان، وەزیر دەرفەتەکەی بەهەل زانیو بەدزی چووە ناوژووی فەرخ لیقا.

فەروخ لیقا بەخۆو بەمندالّەوە نووستبوون. وەزیر بەهێواشـی چـووە سەربێـشکەی سـیاوەشو لەناوبێشکەدا خنکاندی. ئینجا بەچەقۆ سەری بریو چەقۆکەی لەگیرفانی (یەلەگ)[٣]ی شـاژن نـاو بەپەلە لەژووریٚ چووە دەرەوە.

کەبەیانیدا، شاعەباس گەڕایەوە کۆشکی خۆیو چووە ژووری شاژنو دیتی سـەری کوڕەکـەیان بڕیوە. شاعەباس، فەروخ لیقای بەئاگا هێنا ئەویش بەحەپەساوی لەخـەو راپـەڕیو کـردی بـەدادو فوغان.

شاعەباس دەستووریدا دەرگای کۆشك داخەن بۆ ئەوەی هەموو کـەنیزەو نۆکـەرو نەفـەرەکانی دەربار بپشکنن.

وەزیری فێڵباز، کەشا رایـسپارد هـەموو کـەس بپـشکنێ، دوای نـەختێ چـەقۆی خوێنـاوی لەگیرفانی سوخمەی شاژن دەرهێناو گوتی:

---

[٣] یەلەگ یان یەل: سوخمەی ژنانە. ئێستاش هەندێ ژنە کرمانج لەبەری دەکەن. بەزۆری لەقوماشی ئاوریشم، یان ماهوت، یان قەناویز دروست دەکرێ.

ئه‌ی شای گه‌وره! فه‌روخ لیقا خۆی کوڕه‌که‌ی خۆی کوشتووه‌و به‌لگه‌ش ئه‌وه‌تا چه‌قۆی خوێناوی واله‌گێرفانی خۆیدایه.

شاعه‌باس ده‌ریای قینی جۆشاو ده‌ستووری‌دا فه‌روخ لیقا به‌رده‌باران بکه‌ن.

شاژنی به‌دبه‌خت هه‌رچه‌نده کردیه گریه‌و زاری‌و سوێندی خوارد که‌ئه‌م کوڕی خۆی نه‌کوشتووه‌و وه‌زیرو دارو ده‌سته‌که‌ی کردیانه هه‌راو هۆریاو هاواریان کرد.

خۆی کوشتوویه‌تی‌و ده‌بێ به‌رده‌باران بکرێ.

ئاژاوه‌گێره‌کان ژنه‌ی به‌دبه‌خت‌و چاره‌ره‌شیان برده مه‌یدان بۆ ئه‌وه‌ی به‌رده‌بارانی بکه‌ن، به‌لام چه‌ند پیاوێکی گه‌وره‌و ردێن سپی ده‌ربار چوونه حزوور پاشاو لێی پاڕانه‌وه له‌فه‌روخ لیقا خۆش بێ، چونکه ئه‌و ژنه گوناهه‌که‌ی هێشتا یه‌کلا نه‌بۆته‌وه‌و کوشتنی ده‌بێ به‌هۆی زڕأنی ناوی پاشا له‌جیهاندا.

شا لێی پرسین:

ئه‌ی باشه چ بکه‌ین؟

ردێن سپیه‌کان گوتیان:

ئازادی بکه، ده‌چێته کوێ بابچێ‌و باجه‌نازه‌ی کوڕه‌که‌یشی له‌گه‌ڵ خۆی ببا. شاعه‌باس پێشنیازه‌که‌ی په‌سند کردو ژنه‌که له‌مه‌رگ نه‌جاتی بوو و جه‌نازه‌ی (سیاوه‌یش)ی له‌باوه‌ش کردو به‌گریه‌و زاری‌و به‌ته‌پ‌و کۆو به‌ره‌شپۆشی له‌ئه‌سفه‌هان ده‌رچووو رووی کرده چۆڵۆ بیابان.

فه‌روخ لیقا هه‌ر رۆیشت، رۆیشت، رۆیشت تادوای چه‌ند شه‌وو چه‌ند رۆژ گه‌یشته گونده‌ك و له‌سه‌ر کانی گونده‌که دانیشت. ده‌مو چاوی خۆی له‌تۆزو غه‌بارو فرمێسك پاککرده‌وه‌و ده‌ستنوێژی شووشت‌و نوێژی دابه‌ست.

ژنو پیاوانی گونده‌که، داوه‌رانه سه‌ری‌و هه‌رچی لێیان ده‌پرسی، ئه‌م وه‌ڵامی نه‌ده‌دایه‌وه‌و نه‌ده‌دایه‌وه، گونده‌یه‌کان هه‌رچه‌نده سووربوون‌و هه‌وڵیان له‌گه‌ڵدا، نه‌چووه مالّی هیچێکیان ، چووه مزگه‌وتی دێ. خواردنیان بۆ هێناو له‌ته‌نیشتی دانیشتن. ئه‌ویش جه‌نازه‌ی کوڕه‌که‌ی له‌میحرابی مزگه‌وت دانابوو، نوێژی له‌سه‌رده‌کردو له‌ده‌رگای خودا ده‌پاڕایه‌وه!

کەدونیا تاریك داهات، خەڵکەکە بەتەنێ جێیان هێشتو پەرتەیان کردو هەرکەسە گەڕایەوە ماڵی خۆی.

فەروخ لیقا تابەرەبەری بەیانی خەریکی خواپەرستی بوو. رووی نیازی بەرەو قاپی پەروەردگاری بێ نیاز هەڵبڕیو هاواری حەزرەتی عەلی (س.خ) کرد تابەدەم نالەو فرمێسك رشتنەوە پێڵوەکانی قورس بوونو خەو بردییەوە.

فەروخ لیقا لەخەودا دی پیاوێکی جوانو نوورانی هاتو دەستی بەسەروگەردەنی کوڕەکەی داهێناو سەری بەلەشییەوە نووساندەوەو بەلیکی خۆی شوێنی برینەکەی تەڕ کرد.

فەروخ لیقا پرسی:

ئەی باوکی میهرەبان! تۆ کێی ئەو چاکەو میهرەبانییە لەگەڵ من دەکەی؟

کابرای نوورانی گوتی:

تۆ هاواری کێت کرد؟

فەروخ لیقا گوتی:

پیاوەکە! من هاواری عەلی میری ئیمانداران‌و پشتیوانی لێقەوماوو بێ نەوایانم کرد.

کابرای نوورانی گوتم:

من عەلیم. هەر کاتێ پێڕەوکەرەکانم داوای یارمەتیم لێ بکەن، بەهانایانەوە دەچم.

لەو کاتەدا، فەروخ لیقا لەخەو راپەڕی. لەگەڵ یەکەم گزنگی بەیانی گوێی لەگریانی کوڕەکەی بوو. فەروخ لیقا واقی وڕما. باوەڕی نەدەهات کوڕەکەی زیندووبووبێتەوە لەدڵی خۆیدا گوتی: (ئەوە خەونە دەیبینم؟)

چاوەکانی نووقاندو سەلاواتی لێداو دووبارە چاوەکانی کردەوە، دیتی منداڵەکە لەناو جێ هەستاو هاتەلایەوە. فەروخ لیقا لەخۆشییان زریکاندیو بوورایەوە.

ئەو لادێیانەی لەگەڵ گەردو گوڵی بەیان هاتبوونە مزگەوت، کەدیتیان ئەو منداڵەی دوێنێ مرد بوو، ئەمڕۆ زیندوو بۆتەوە، زۆر سەرسام بوون . دوای نەختێ ئەم خەبەرە بەسەرانسەری گوندا بڵاوبووەوەو ژنو پیاو بەمزگەوت وەربوونو بۆتفەرك بەرگی منداڵەکەو دایکیان زیوار بە زیوار کردو بۆ خۆیان بردو جلوبەرگی تریان بۆ هێنانو ئینجا کوڕەکەیان ناونا (حوسێن)

فه‌روخ لیقا له‌و گونده گیرسایه‌وه‌و، ئیشی بۆ گونده‌کان ده‌کردو به‌مه‌ به‌ڕێ ده‌چوو و کوڕه‌که‌ی خۆی به‌خێو ده‌کرد.

حه‌فت ساڵی پێ چوو، حوسێن چووه قوتابخانه‌و باش فێری قورئان خوێندن بوو.

ڕۆژێ، شاعه‌باس به‌خۆو به‌له‌شکره‌وه له‌جه‌نگ ده‌گه‌ڕایه‌وه، ڕێی که‌وته‌ ئه‌و گونده. مه‌لای گوند منداڵه‌کانی قوتابخانه‌ی برده پێشوازی شاو سه‌ربازه‌کانی بۆ ئه‌وه‌ی دابی (سه‌لامولا)[٤] به‌جێ بێنن منداڵه‌کانی قوتابخانه (سه‌لامولا)یان خوێند، به‌ڵام شاعه‌باس هه‌رچاوی له‌سه‌ر منداڵه‌کان بوو، ده‌ستووری دا(سه‌لامولا) دووباره بکه‌نه‌وه.

شا زۆری به‌لاوه سه‌یر بوو که‌حوسێن ئه‌وه‌نده به‌خۆی ده‌چێ، له‌ڕێو ڕه‌چه‌ڵه‌کی پرسی، خه‌ڵکی گوند چییان دی بوو، بۆ پاشایان گێڕایه‌وه.

شاعه‌باس فه‌رمانبه‌رێکی نارد بۆ ئه‌وه‌ی دایکی کوڕه‌که بێنن. شاعه‌باس، که‌چاوی به‌فه‌روخ لیقا که‌وت، ناسییه‌وه‌و دڵنه‌وایی کردو ته‌وازۆی خواسته‌وه‌و شوکرانه‌ی خودای به‌جێ هێنا.

ئینجا شاعه‌باس ده‌ستووری دا یه‌که‌و ده‌سته به‌رگی جوانو پۆشته‌یان له‌به‌ر ژنو کوڕه‌که‌ی کردو باجی حه‌فت ساڵه‌ی گونده‌کانیشی به‌خۆیان به‌خشییه‌وه. ئه‌و حه‌له سواری ئه‌سپ بوونو به‌ره‌و ئه‌سفه‌هان که‌وتنه ڕێ. له‌و کاته‌دا وه‌زیری فێڵباز خۆی گه‌یانده شا بۆ ئه‌وه‌ی قسه‌یه‌کی به‌گوێدا بچرپێنێ به‌ڵام ئه‌سپی شا لووشکه‌یه‌کی قایمی لێ داو ده‌ست به‌جێ وه‌زیری کوشت.

شاعه‌باس بیری کرده‌وه‌و به‌بیری هاته‌وه وه‌زیره‌که‌ی کاتی خۆی چه‌ند سوور بوو له‌سه‌ر کوشتنی ژنه بێ تاوانه‌که‌ی ئه‌وسا لێێ مسۆگه‌ر بوو وه‌زیری به‌دکار باعیسی ئه‌م هه‌موو به‌دبه‌ختییه بووه. شاتووك‌و نه‌فره‌تی له‌وه‌زیر کردو گوتی:

خودایه! مرۆڤی زگره‌ش‌و فێڵبازو بۆ خه‌ڵك خراپ، له‌لاپه‌ره‌ی ڕۆژگار بسره‌وه‌و زه‌لیل‌و ڕسوایان بکه.

---

[٤]- **سه‌لامولا: جۆره سرودێکی ئایینی بوو، منداڵی قوتابخانه له‌پێشوازی پیاوی گه‌وره‌و له‌دایکبوونی کوڕی تازه ده‌یانگوت، ئه‌مه هه‌ندێ دیاری بۆ مه‌لای گوند تێدا بوو.**

خەڵکەکەش گوتیان:

ئامین!

شاعەباس گەڕایەوە ئەسفەهانو لەگەڵ فەروخ لیقاو حوسێنی جێ نشینی خۆی ژیانێکی خۆشی دەستی پێ کردو چەند مەڕو رەشەوڵاغی کردە قوربانیو چێشتکەرەکانی شا لەهەرچوارگۆشەی شار مەنجەڵە پڵاویان وەسەر ئاگرناو پڵاویان بۆ گەورەو بچووکو دەوڵەمەندو هەژاری شار تێ کرد.

منداڵینە! منیش هاتمە لای ئێوە یەك مەنجەڵە پڵاوم بۆ هێنا بوون، بەڵام سەگەلی دێ پەلاماریان دام، پێم هەڵخلیسکاو بەرووبوومەوەو پڵاوەکە هەمووی رژا، ئێستاش بڕۆن بخەون، شەو درەنگە.

١٨

سێ بووك

هه‌بوو نه‌بوو كه‌س له‌خوا گه‌وره‌تر نه‌بوو. له‌سه‌رده‌مانی كۆن بازرگانێك هه‌بوو كالاو كه‌لوپه‌لی له‌ولاتێك ده‌كڕی‌و ده‌یبرده ولاتێكی ترو له‌وێ ده‌یفرۆشت‌و له‌و ولاته‌ش كالاو كه‌لوپه‌لی ده‌كڕی‌و ده‌یبرده ولاتێكی تر.

رۆژێ، بازرگانه‌كه له‌ئه‌رزه‌رۆم گه‌یشته شارێكی گه‌وره‌و قه‌وغاو به‌خۆو به‌كاروانه‌وه له‌كاروانسه‌رایه‌ك دابه‌زی. خاوه‌نی كاروانسه‌راكه تاجرێكی سه‌ر راست بوو كه‌ل‌وپه‌لی بازرگانه‌كه‌ی فرۆشت‌و شت‌ومه‌كی باشیشی بۆ كڕی.

كه‌شه‌و داهات، بازرگانه‌كه چووه ماڵی تاجره‌كه‌و شیویان خواردو باسی هه‌موو بابه‌تێكیان كرد. تاجره‌كه له‌بازرگانه‌كه‌ی پرسی:

برا ده‌ر! كه‌ی ژنت هێناوه‌و چه‌ند منداڵت هه‌یه؟

بازرگانه‌كه گوتی:

من تازە ژنم هێناوەو کەهاتمە ئەم سەفەرە ژنەکەم سکی هەبوو.

تاجرەکە گوتی:

ژنەکەی منیش سکی هەیە. مـادام وایـە، وەرە، بۆئـەوەی دۆسـتایەتیو هاوڕێتیمـان پتـەوو بەردەوام بێ، پەیمانێك ببەستین.

بازرگانەکە گوتی:

هەرچی ئێوە بەباشی دەزانن، من لاریم لێ نییە.

تاجرەکە، کەناوی (خواجە ئەحمەد) بوو، قەڵەمو کاغەزێکی هێناو نووسی:

ئەگەر ژنەکانمان هەردووکیان کوڕیان بـوو بـابن بـەبرای گفتـەنی یـەکترو لـەمیراتی باوکیـان هاوبەش بن، ئەگەر کچیش بون، خوشکی شیری یەکتربنو ئەگـەر یـەکێ کـوڕو یـەکێ کـچ بـوو، بازەماوەند بکەنو بن بەژنو مێرد. باناوی کوڕەکە (کەکۆ)[1] و ناوی کچەکە (زێڕەفشان)بێ

خواجەو بازرگان نووسینەکەیان مۆرکردو هەریەکە دانەیەکی لای خۆی گل دایەوە.

دوای چەند رۆژێك بازرگانەکە مالاّوایی لەبرادەرەکەی کردو چووە شارێکی ترو لەوێ کالاکـەی فرۆشتو کەلوپەلی تری لەو شارە کڕیو شاربەشار رۆیشتو رۆیـشت تاگەیـشتەوە ولاّت و مـالّی خۆی.

هەمان شەو، ژنی بازرگانەکە کوڕێکی بوو، بازرگان زۆری کەیف پێ هاتو ناوی نا (کەکۆ)

ساڵ وەرسوڕایەوە، بازرگانەکە نەخۆشی زۆری بۆ هێناو کۆچی دوایـی کـردو ژنـی بازرگانەکـە کـەناوی (تـووتی) بـوو، کـەکۆی بـەخێو کـردو گـەورەی کـردو ناردییـە قوتابخانـەو کـەکۆ بـوو بەخوێندەوار.

دوای چەندین ساڵ، کەکۆ پێ راگەیشتو بوو بەگەنجێکی دلێرو زانـا. رۆژێ تـووتی بەکـەکۆی گوت:

---

[1] کەکۆ، کیکۆ: واتە گەورەی گەوران، شاهی شاهان. (کی) وشەیەکی کرمانجییە بەمانای گەورەو پاشا دێ. ئەم واژەیە لەوشەی کوردی وەکوو خسرو- کەی خوسسرەوو کی کاوس- کەی کاوس بەهەمان مانا بەکارهاتووە.

که‌کۆ! تۆ ئێستا گه‌وره بووی، ده‌بێ بچیته دوای کـارو پیـشه‌یه‌كو كاروبـاری ژیانمـان بـه‌رێوه ببه‌ی.

که‌کۆ گوتی:

دایه! واچاکه منیش هه‌ر ئیشی باوکی خۆم بکه‌م

تووتی گوتی:

کوڕم! ئێمه هیچ سه‌رمایه‌مان نییه، بازرگانیش بێ سه‌رمایه ناکرێ

که‌کۆ گوتی:

به‌ڵام دایه گیان! تۆ گوتت گوایه بـاوکم بازرگـانێکی گـه‌وره‌و بـه‌رووه‌ت بـوه، که‌واتـه ده‌بـێ برادەری چاکیشی هه‌بووبێ. تۆ هه‌ندێ پاره‌م بۆ له‌وانه قه‌رز بکه، بۆ ئه‌وه‌ی منیش کارێـك بکـه‌مو ورده ورده پاره‌که‌یان بده‌مه‌وه‌و سه‌رمایه‌کیش بۆ خۆم پێکه‌وه بنێم.

تووتی گوتی:

ته‌گبیرێکی چاکه! جا که‌واته، واچاکه یه‌که‌مجار بچمه لای پاشاو رۆژی پاشـی (تـووتی) چـووه ده‌رباری پاشاو گوتی:

جه‌نابی پاشا! خۆتان ده‌زانن میرده‌که‌م، یه‌کێ بـوو لـه‌برادەره‌کانی ئێـوه، پـێش چـه‌ند سـاڵێ وه‌فاتی کردو له‌و ماوه‌یه‌دا هه‌رچی سه‌رمایه‌ی هه‌بوو هه‌موومان خه‌رج کـردو ئێـستاش کوڕه‌کـه‌م گه‌وره بووه‌و ده‌یه‌وێ له‌سه‌رکاری باوکی به‌رده‌وام بێ، به‌ڵام ئێمه هیچ پاره‌مـان نییـه ئه‌گـه‌ر ئێـوه لوتف بکه‌نو بڕه پاره‌یه‌ك به‌کوڕه‌که‌م بده‌ن، وه‌کوو سـه‌رمایه ئیـشی پـێ بکـا، قـه‌ت له‌چـاکه‌تان ده‌رناچین.

پاشا گوتی:

تۆ شێره ژنی! ده‌زانم دوای میرده‌که‌ت تۆ به‌چاکیو سه‌ربه‌رزی ژیانی خۆتو کوڕه‌که‌تت بـه‌رێوه بردووه، بۆیه هه‌رچه‌ند پاره‌ت ده‌وێ، ده‌تـده‌مێ. تـووتی به‌که‌یفخۆشـی گه‌ڕایـه‌وه مـاڵێو باسـی هاوکاریو پشتیوانی شای بۆ کوڕه‌که‌ی گێڕایه‌وه.

رۆژی پاشی، تووتیو کەکۆ چوونە لای خەزنەداری شاو هەندێ پارەیان لێ وەرگرتو بەو پارەیە چەند وشترو ئەسپو ئێسترو هەرچی پێویستیان بوو، کڕیان و کەکۆ ئامادەبوو، بۆ سەفەری ئایندە لەگەڵ بازرگانەکانی تر بچێتە سەفەر.

رۆژێ، کەکۆ و کاروانەکەی لەگەڵ کاروانەکانی تر بەرێ کەوتو لەم گوندەوە بۆ ئەو گوندو لەم شارەوە بۆ ئەو شارو لەم وڵاتەوە بۆ ئەو وڵات رۆیشتنو رۆیشتنو رۆیشتن تاگەیشتنە ئەرزەرۆم، ئەوە بوو کاتی خۆی باوکیشی بەبازرگانی چوو بووە ئەوێ.

هەریەکێ لەکاروانەکان چووە کاروانسەرایەکو بەرێکەوت کاروانەکەی کەکۆ رێی کەوتە کاروانسەرای خواجە ئەحمەد.

کەکۆ وشترەکانی یخ کردو باری لەسەر پشتی وشترەکان داگرتو ئەسپەکانی لەسەر ئاخوڕ بەستەوەو کاوجۆی لەبەر کردن، ئینجا شتو مەکەکانی هێناو بۆ فرۆشتن لەسەر سەکۆیەکی ناو کاروانسەراکەی دانا.

کەکۆ، تا شەو داهات، زۆربەی شتومەکەکانی خۆی فرۆشتو هەندێ شتی پێویستیشی کڕی.

خواجە ئەحمەدی خودانی کاروانسەراکە، سەرلەئێوارە بەکەکۆی گوت: گەنجۆ! تۆ ئەمشەو میوانی منی.

کەکۆ داوەتەکەی قبووڵ کردو پێکەوە چوونە ماڵی خواجە ئەحمەد. دوای شێو خواردن، خواجە پرسیاری دۆستە دێرینەکەی خۆی کرد کە خەڵکی کەکۆ بوو.

کەکۆ لەناونیشانی کابرای پرسی، ئینجا گوتی:

ئەو ناونیشانانەی ئێوە دەڵێن، نیشانەی باوکی منەو ئەویش چەند ساڵێکە کۆچی دوایی کردووە.

خواجە ئەحمەد غەم دایگرتو پرسی:

ئایا باوکت هیچ راسپاردەی بۆ جێ نەهێشتووی؟

کەکۆ گوتی:

نەخێر، کەباوکم مرد، من کۆرپەیەکی شیرەخۆرە بوومو دایکیشم لەم بارەیەوە هیچی بەمن نەگوتووە.

خواجه ئه‌حمه‌د گوتی:

پێش چه‌ند ساڵێ، من‌و باوکت بڕیارێکمان له‌به‌ینی خۆمان داوه، ئایا بڕیاره‌که‌ت قبووڵه؟

که‌کۆ گوتی:

من نازانم بڕیاره‌که چ بووه، به‌ڵام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ڕێزی تۆو باوکم له‌لایه‌ن، نه‌دیتی بڕیاره‌که‌م قبووڵه، چ چاك‌و چ خراپ، چونکه دڵنیام تۆو باوکم هه‌رگیز خراپه‌ی منتان ناوێ.

خوا ئه‌حمه‌د هه‌وه‌سی به‌ژیری‌و ره‌فتاری که‌کۆ هاتو ده‌سته‌کلیلێکی به‌ملییه‌وه بوو، به‌و کلیلانه ده‌رگای سندووقێکی گه‌وره‌ی کرده‌وه که‌له‌گۆشه‌یه‌کی ژوره‌وه دانرابوو، تۆماڕێکی پێسته ئاسکی له‌ناو سندووقه‌که ده‌رهێناو کردییه‌وه و کاغه‌زێکی له‌ناو ده‌رهێناو له‌سه‌رەتا تا کۆتایی بۆکه‌کۆی خوێنده‌وه. ئینجا گوتی:

گه‌نجۆ! پاش ئه‌وه‌ی باوکت له‌م شاره ڕۆیشت، خودا کچێکی به‌ئێمه‌دا ناومان نا(زێڕه‌فشان). لێم مسۆگه‌ره تۆش ناوت (که‌کۆ)یه

که‌کۆ گوتی:

به‌ڵێ! من ناوم که‌کۆیه

خواجه ئه‌حمه‌د گوتی:

ئه‌ی که‌کۆ! بزانه من خواجه ئه‌حمه‌دم، له‌به‌ر ئه‌و به‌ڵێنه‌ی به‌باوکتم دابوو، تائێستا زیره‌فشان چی داخوازیکه‌ری ده‌وڵه‌مه‌ندی هاتووه ، هه‌مووم ره‌تکردۆته‌وه‌و به‌که‌سم نه‌داوه. چه‌ند ساڵ بوو چاوه‌ڕێی هاتنی باوکت بووم، تائه‌مڕۆ هیچ خه‌به‌ری نه‌بوو. ئێستا ئه‌وه تۆ خۆت هاتووی. فه‌رموو زێڕه‌فشانی کچم ببینه، ئه‌گه‌ر به‌دڵت بوو زه‌ماوه‌ندی له‌گه‌ڵ بکه‌و ئه‌گه‌ر دڵیشت نه‌یگرت، پێم بڵێ، چونکه من له‌وه زیاتر ناتوانم رابیگرم، ده‌بێ به‌شووی بده‌م.

که‌کۆ، له‌به‌ر شه‌رم‌و حه‌یای خۆی ره‌نگی سوور هه‌ڵگه‌ڕاو متمه‌قی لێوه نه‌هات، خواجه ئه‌حمه‌د بانگی زێڕه‌فشانی کردو ئه‌ویش له‌ئه‌نده‌روونه‌وه هاته لای باوکی‌و سه‌لامی لێ کرد.

(که‌کۆ) ته‌ماشای (زێڕه‌فشان)ی کرد، دیتی کچێکی وه‌کو مانگی چوارده وایه، له‌جوانی‌و لێوه‌شاوه‌یی هاوتای نییه. ئه‌م دووانه هه‌ر له‌گه‌ڵ یه‌کم سه‌رنجدا نه‌ك به‌دڵێك، به‌هه‌زار دڵ ئه‌شقی یه‌کتر بوون.

خواجە ئەحمەد گوتی:

ڕۆڵەکانم! ئێستا ئێوە چ دەڵێن؟ ئایا ئامادەن زەماوەند لەگەڵ یەکتر بکەن؟

زێڕەفشان هیچ دەنگی نەکرد، بەڵام دڵی لەناو سنگیدا وەکوو ماسی ناو حەوز فڕکە فڕکە بـوو، دەترسا نەوەك کەکۆ بڵێ: نە ٭بەڵام گوێی لێ بوو، کەکۆ بەباوکی گوت:

خواجە ئەحمەد! هەرچەندە باوکم عەمری خوای کردووە، بەڵام دڵنیام ئێوە باوکایـەتی دەرهـەق بەئێمە دەکەنو هەرچی ئێوە بڵێن، من غولامی ئێوەم.

خواجە ئەحمەد زەردەخەنەیەکی بۆ کردو گوتی:

زۆرباشە، پیرۆزبێ! جا بابخەوین چونکە سبەینێ کـارێکی زۆرمـان لەپێـشەو دەبـێ کاروبـاری زەماوەندی ئێوە ڕێك بخەین.

ڕۆژی پاشی، مەلایان هێناو زێڕەفشانو کەکۆیان لەیەك مارەکرد.

ئاشقانو (بەخـشی)یـان هەریەکـە خـەریکی سـازلێدانو شـیعر خوێندنـەوەی خۆیـان بـوون، خەڵکیش دەستە دەستە هاتنو کردیانە شایی‌و هەڵپەرکێ.

شەش شەوو شەش ڕۆژ زەماوەندو شیرینی‌و پڵاوخواردن بـوو، ڕۆژی حەفتـەم (زێڕەفـشان)یـان سواری ماینێك کردو کەکۆ سێوو هەناری بەسەرسەری بـووك دا کـردو دەنگـی شـاباش شاباشـی خەڵك ئاسمانی خستە لەرزە. دەستی کەکۆو زێڕەفشانیان لەناو دەستی یەك ناو بردیاننە ناو پـەردەو بەم جۆرە ئەوان بەئارەزووی خۆیان گەیشتن.

چەند ڕۆژێکی پێ چوو، کاروانی کەکۆ کاتی گەڕانەوەی داهـاتو ئـەویش ناچـار بـوو لەگـەڵ کاروان بگەڕێتەوە.

خواجە ئەحمەد چەند سندوقێکی پڕ زێڕو زێوەرو قوماشـی ڕەنگـاو ڕەنـگـو دیـاری گرانبـەها کردو جیازێکی وای بەگەڵ باری بازرگانی کەکۆدا تائەو ڕۆژە کەس شتی وای نەدیبوو.

زێڕەفشانو کەکۆ مالاواییان لەدایك‌و باوکی زێڕەفشان کردو زێڕەفشان لەناو کەژاوە دانیـشتو وشتری کەژاوە دوابەدوای کاروانداکەوتەڕێ.

خواجە ئەحمەد بەکەکۆی گوت:

کـوڕم! تالەســەفەردای، هــەرگیز بــەرۆژ زێڕەفــشان لەکــەژاوە دەرمەهێنــە چــاوی مــەحرەمو نامەحرەمی پێ بکەوێ. زێڕەفشان جوانترین کچی ئەم ولاتەیــە، نــەوەکوو دوژمــن زەبرێکتــان لێ بدەن.

کەکۆ دەستی خواجە ئەحمەدی ماچ کردو سواری ئەسپ بوو بەدوای کــاروانو کــەژاوەدا پــشت لەشارو روو لەچۆڵ و بیابان کەوتەڕێ.

کاروان چەند شــەوو چــەند رۆژ رێــی بــڕیو هەرۆیــشتو رۆیــشت تــارۆژێ بەرەبــەری رۆژاوا، لەکەناری دەریایەك خستیان، کەدونیا تاریك داهات، کەکۆ زێڕەفشانی لەناو کەژاوە هێنایــە دەرەوە بۆ ئەوەی شەو لەناو رەشماڵەکەی ئەم پشوو بدات، نیوە شەو کەکۆ بەژنەکەی گوت:

شمەکم بۆ ئامادە کە، دەچم لەدەریا مەلە دەکەم بۆ ئەوەی تا کاروان بەڕێ دەکەوێ، ئامادەبم.

زێڕەفشان شمەکی کەکۆی لەناو بوخچەیەك پێچاو دایە دەســتیو ئــەویش رووی کــردە کــەناری دەریا، بەڵام زێڕەفشان هەرچەندە چاوەڕێی کرد، مێــردی هــیچ خەبــەری نــەبوو. وردە وردە دونیــا رووناك داهاتو کاروانچییەکان کەوتنە خۆ بۆ ئەوەی بەڕێ بکەون.

زێڕەفشان، بەپەستیو نیگەرانیو بێ تاقــەتی بــەدوای مێردیــدا رووی کــردە کــەناری دەریــاو هەرچەندە گەڕاو بانگی کرد هیچ دەوسێکی مێردی نەدی لەپڕ چاوی بەشمەکــەکانی کــەکۆ کــەوت لەسەر کۆتەرەی درەختێك داینابوون. زێڕەفشان نەختێ بیری کردەوە بەڵام بەهیچ کوێ نەگەیــشتو لەدڵی خۆیدا گوتی:

(کەکۆ! یان دزانی دەریا قەپاندوویانە! یان ئەوەتە خنکاوەو بۆتە خۆراکی نەهەنگان!)

لەبەر ئەوەی کاروان لەسەر رۆیشتن بوو، زێڕەفشان ناچار بوو شمەکی کەکۆی لەبــەر کــردو قــژی خۆی لەژێر شاڵو کڵاو شاردەوەو جلوبەرگی خۆی هەڵگرتو گەڕایــەوە لای کــاروان... زێڕەفــشان بارەکانی بەستو سواری ئەسپی کەکۆ بوو و لەتەك وشتری کەژاوەدا کەوتەڕێ. هیچ کەســێ کــەمو زۆر ئاگای لێ نەبوو کەکۆ چی بەسەرهاتووە.

کاروان هەر رۆیشتو رۆیشت تاگەیشتەوە شاری کەکۆ. خــزمو کــەسوکاری کاروانــچییەکانو زۆربەی خەڵکی شار هاتنە پێشوازییان. (تووتی)ی دایکی کــەکۆش، لــەدوورەوە ئەســپی کــەکۆی ناسییەوەو بەپیرییەوە چوو و گوتی:

کوڕم، بەخێر هاتیتەوە! بەراستی غەریبیم دەکردی، ئۆی ئەوە چەند جوانو قۆز بووی!

زێڕەفشان تێگەیشت ئەو ژنە دایکی کەکۆیە، لەئەسپ دابەزیو دایکی کەکۆی گرتــە بــاوەشو دەمو دووی یەکتریان ماچ کرد.

دایکە بەپێش کەوتو کەکۆ کەوتە شوێنییەوەو بەرەومالٚ بەرێ کەوتن. کەگەیشتنەوە مــالٚی، دەرودراوسێ بەشادمانی هاتنە پێشوازییان.

کەشیو خوراو تووتی چاوی بەسندووقی پڕ زێڕو زێوەرو قوماشی رەنگــاورەنگ کــەوت، واقــی وڕماو گوتی:

کوڕم! باوکت هەرچەندە بازرگانێکی بەناوبانگ بوو، بەلاٚم هیچ جارێك بەقەدەر تۆ ئەم هــەموو کەلەوپەلە گرانبەهایەی نەهێناوەتەوە، تۆ لەباوکت سەرکەوتووتر دەبی.

کەکۆ سوپاسی دایکی کرد. دایکی پێی گوت:

لەبەر ئەوەی دەستوور وایە بازرگانان کەلەسەفەر دێنــەوە دیــاری بــۆ پاشــا دەبــەن، پێویــستە ئێمەش دیارییەك بۆ پاشا ببەین کەچاکەی زۆری لەگەلٚ کردووین.

کەکۆ گوتی:

دایکە گیان! هەرچی دەتەوێ بیبە!

تووتی گوتی:

کوڕم! واچاکە تۆش لەگەلٚما بێیتە سەردانی پاشا، بــۆ ئــەوەی بزانــێ تــۆ چــەند لەکارەکانتــدا پێشکەوتووی و زیاتر چاکەت لەگەلٚ بکات.

(زێڕەفشان) دەترسا نەوەك شا بزانێ ئەمە (کەکۆ)نییە، بۆیە گوتی:

نەخێر، دایەگیان! خۆت بەتەنێ بڕۆ.

بەلاٚم تووتی قبوولٚی نەکرد. زێڕەفشان ناچار بوو رۆژی پاشــی لەگــەلٚ دایکــی چــووە ســەردانی پاشا

شا، لەحالٚی کەکۆی پرسیو بەبینینی ئەو دیارییە گرانبەهایانە حەپەساو زانی کەکۆ گــەنجێکی زۆر کارزانو دابناسەو شایانی هەموو شتێکە.

شا به‌دایکی که‌کۆی گوت:

ئه‌ی تووتی! خۆت ده‌زانی من کچێکم هه‌یه‌و تائێستا به‌هیچ داخوازیکه‌رێکم نـه‌داوه، چـونکه که‌سم ده‌ست نه‌که‌وتووه شایه‌نی ئه‌وه‌بێ ببێ به‌هاوسه‌ری کچی من، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی نـه‌ك هـه‌ر تـه‌نیا کچه، بگره جـێ نـشینی خۆیـشمه. جاله‌بـه‌ر ئـه‌وه‌ی کـوڕی تـۆ پیـاوێکی لێـوه شـاوه‌یه، مـن (په‌رێشان)ی کچی خۆمی پێشکه‌ش ده‌که‌م.

که‌کۆو دایکی سوپاسی ئه‌م هه‌موو لوتف‌و چاکه‌ی شایان کردو شاش ده‌ستووری‌دا بۆ سـبه‌ینێ ئاهه‌نگی زه‌ماوه‌ندی کچه‌که‌ی سازبده‌ن.

شه‌ش شه‌وو شـه‌ش رۆژ، ئاهـه‌نگی زه‌ماوه‌نـد به‌شـادی‌و خۆشـی سـازدراو رۆژی حه‌فتـه‌م ، (په‌رێشان)یان به‌جل‌و (تولاق)[٢]ی بووکێنیه‌وه سواری ماین کردو به‌شـاباش شـاباش گواسـتیانه‌وه ماڵی که‌کۆ. خه‌ڵکیش پلاوو شیرینیان خواردو په‌رته‌یان کردو هه‌رکه‌سه چووه‌وه ماڵی خۆی.

شه‌و، بووك‌و زاوا چوونه‌ناوجێ. بووك هه‌رچه‌نده چاوه‌رێی کرد زاوا نه‌چووه پـاڵی. کـچی پاشـا له‌دڵی خۆیدا بیری کرده‌وه: (ره‌نگه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی من کچه پاشام، زاوا رێزی منی گرتبێ‌و بـێ شـك سبه‌ی شه‌و له‌گه‌ڵم ده‌خه‌وێ. به‌ڵام ئه‌و شه‌وه‌و شه‌وی دواتـریش هـه‌ر بـه‌م جـۆره تێپـه‌ڕی.شـه‌وی پاشی، بووك به (که‌کۆ)ی گوت:

(که‌کۆ)! بۆ نایه‌یته لام؟ راسته من کـچی پاشـام، بـه‌ڵام ژنـی تـۆم. ئه‌مـه ده‌سـتووری ژن‌و میرداییه‌تی نییه تۆ ده‌یکه‌ی. ئه‌گه‌ر که‌یفیشت به‌من نایه، وابڵێ بابگه‌ڕێمه‌وه ماڵه‌باوانم.

زاوا گوتی:

ئه‌ی بووکه جوان! رازێك هه‌یه، به‌ڵێن ده‌ده‌ی ئه‌گه‌ر پێت بڵێم له‌هیچ کوێ نه‌یدرکێنی؟

بووك گوتی:

به‌ڵێ، به‌ڵێن ده‌ده‌م.

زاوا گوتی:

---

[٢] تـولاق: دولاغ، دولاخ. ده‌رپێیه‌کی فشی ژنانه‌یه له‌ساقه‌وه تاکه‌مه‌ر داده‌پۆشـێ‌و کاتـێ کـه‌بووك سواری ماین ده‌کرێ، له‌به‌ری ده‌که‌ن

کەواتە، گوێ بگرە رازی خۆمـت پـێ بڵـێم، ئەوسـا ئەگـەر نەتویـست لای مـن بمێنیتـەوە، بیانوویەك دەدۆزیتەوە بۆ ئەوەی بگەڕێیتەوە لای باوکتو ئابڕووی خۆت بپارێزی.

پەرێشان قبوولێ کرد.

زاوا، هەرچی لەسەرەتاوەتا ئەوساتە بەسەری هاتبوو، هەمووی بۆ پەرێـشان گێڕایـەوە ئینجـا کلاوی لەسەر کردەوەو قژی خۆی بلاوکردەوەو رووەمای خۆی دەرخست.

پەرێشان هەر واقی وڕما کەدیتی زاوا کـچێکی جـوانی بـێ وێنەیـە. هـەردووکیان دەسـتیان لەملی یەکتر کردو گریانو گفتیان دا ئەم رازە لای هیچ کەسێك نەدرکێننو چاوەڕێ بکـەن بـەڵکو (کەکۆ) خەبەری ببێو خودا لەو گیروگرفتە رزگاریان بکا.

ئێستاش بابزانن کەکۆ، کەچوو لەدەریا مەلە بکا، چی بەسەر هات؟

پاشایەك لەوبەری دەریا هەبوو، کچێکی زۆر جوانو دڵبەری هـەبوو بـەناوی (گوڵەفـشان) زۆر داخوازیکەری دەهات، بەڵام هیچێکیان بەمەرجی کچی پاشا رازی نەدەبوون.

ئاخیری شازادەیەك هاتە داخوازیی کچی پاشاو کچەکە گوتی:

گەنجۆ! بەیەك مەرج شووت پێ دەکەم کەبەناوی مارەیی چل موسلمانم بۆ بینـیو لەبـەردەمی خۆمدا هەموویان سەربڕی.

شازادە مەرجی کچی پاشای قبووڵ کـردو دوای ماوەیـەك فەرمانبـەرەکانی توانیـان سـیونۆ موسوڵمان بڕفێنن. فەرمانبەرانی شازادە کەلـەرێی دەریـاوە چـووبوون موسـلمانێك بـڕفێنن، لـەپڕ دیتیان وایەکێ لەکـەناری دەریـا بـەدابی ئیـسلامی خـۆی لـەئاودا دەشـوا! بەبەلـەم لێـی نزیـك کەوتنەوەو پریان دایە (کەکۆ)و گرتیان خستیانە ناو بەلەمەکەو بۆ شازادە یان برد.

خەبەریان دایە کچی پاشا چل موسوڵمانەکە ئامادەکراونو تۆش دەبـێ بـەڵێنی خـۆت بێنیتـە جێ.

(گوڵەفشان) بەبیستنی ئەم خەبەرە کەیفی سازبوو و رۆژی پاشـی، لەمەیـدانی گـەورەی شـار لەسەر تەخت دانیشتو سەیری دیلە موسوڵمانەکانی کرد کەدەستو پێیان زنجـیر کرابـوو، کەچـاوی بە (کەکۆ) کەوت، نەك بەدڵێك، بەسەد دڵ ئاشقو گرفتاری (کەکۆ) بوو و بەکەنێزەکەی گوت:

بەهەرجۆرێ بێ دەبێ ئەم دیلە بێنیتە کۆشکی من.

که‌نێزه‌که گوتی:

به‌سه‌رچاو!

که‌نێزه‌که کیسه زێڕێکی هه‌ڵگرتو چووه شارو درۆزه‌که‌رێکی دیو چووه لایه‌وه‌و گوتی:

ئه‌ی درۆزه‌که‌ر! ئه‌م کیسه زێڕه‌ت بده‌مێ، ئیشێکم هه‌یه، بۆم ده‌که‌ی یان نا؟

درۆزه‌که‌ره‌که، که‌چاوی به‌کیسه زێڕه‌که که‌وت، چاوی زه‌ق بووه‌وه‌و گوتی:

هه‌رچی بڵێی بۆت ده‌که‌م.

که‌نێزه‌که زێڕه‌کانی دایه‌و گوتی:

زوو ئه‌م کیسه زێڕه ببه‌وه مالێو بگه‌ڕێوه. ئه‌گه‌ر ئیشه‌که‌ت به‌پوخته‌یی کرد، کیسه زێڕێکی تریشت پێ ده‌به‌خشم.

درۆزه‌که‌ره‌که، زێڕه‌که‌ی برده‌وه مالێو دایه ژنه‌که‌یو گه‌ڕایه‌وه لای که‌نیزه‌که.

که‌نیزه‌که درۆزه‌که‌ره‌که‌ی برده لای پاسه‌وانی دیله‌کانو کیسه زێڕێکی دایه ئه‌ویشو رازی کرد بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژێك ده‌رۆزه‌که‌ره‌که له‌جێی که‌کۆ دابنێ. ئه‌مه‌ش هیچ جیاوازی نه‌بوو بۆ پاسه‌وانه‌که. ئیدی کیسه زێڕه‌که‌ی وه‌رگرتو درۆزه‌که‌ره‌که‌ی له‌جێی که‌کۆ به‌زنجیر به‌سته‌وه‌و (که‌کۆ)شی به‌پیره‌که‌نێزه‌که سپارد.

که‌نێزه‌که (که‌کۆ)ی برده لای گوڵه‌فشان. گوڵه‌فشان، که که‌کۆی بینی، ئه‌وه‌نده خۆشحاڵو شاگه‌شگه بوو، به‌بێ ده‌ستی خۆی، خۆی به‌باوه‌شی داداو داوای له‌که‌کۆ کرد بیهێنێ.

که‌کۆ گوتی:

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌ندێ گیروگرفت هه‌ن، من‌و تۆ ناتوانین زه‌ماوه‌ند له‌گه‌ڵ یه‌ك بکه‌ین.

گوڵه‌فشان گوتی:

گیروگرفتی چی؟ هه‌رگیروگرفتێ بێ من چاره‌ی ده‌که‌م، تۆ ته‌نیا ئه‌وه‌نده بڵێ که‌منت خۆش ده‌وێ.

که‌کۆ گوتی:

تۆ ئه‌رمه‌نی‌و من موسوڵمانم. زه‌ماوه‌ند له‌به‌ینی ئێمه‌دا ره‌وا نییه، جگه له‌وه‌ی من هاوسه‌رێکی تریشم هه‌یه

گوڵەفشان گوتی:

تۆ ئەگەر سەد دانە ژنی تریشت هەبێ، من بەوپەڕی ئارەزوو مێردت پێ دەکەمو بۆ خاتری تـۆ دەبم بەموسڵمانیش.

کەکۆ گوتی:

مادام تۆ قبوڵت کرد، منیش رازیم.

گوڵەفشان بوو بەموسلمانو لەو ساتە بـەدواوە، (کـەکۆ) بـەرگی کـچانی کردەبـەرو لـەجێی کەنێزەکە، لای گوڵەفشان مایەوە.

ئەم دووانە بەخۆشی لەگەڵ یەك رایاندەبوارد، تامۆڵەتی ئەو چل رۆژە تەواو بـوو کەگوڵەفـشان بۆزەماوەند لەشازادەو باوکی خواستبووی. رۆژی ئاخیری، گوڵەفشان بەباوکی گوت:

باوکە گیـان! لەبـەر ئـەوەی بـەیانی زەماوەنـدی بـووکێنی منـەو دەمبەنـە وڵاتێکـی دوور، روخسەت بدە ئەمڕۆ بەلەموانی تایبەتی منو کەنێزەکەم بباتـە نـاو دەریـا بـۆ ئـەوەی بتـوانم بـۆ دواجار بەناو دەریادا بگەڕێم. شا گوتی:

من هیچ لاریم نییە.

گوڵەفشانو کەکۆی کەنێزەی یەك هەگبە گەواهیراتی گرانبەهاو هەنـدێ پارەیـان بـردو چـوونە کەناری دەریاو سواری بەلەمی تایبەتی بوون.

بەلەموان، بەلەمەکەی بەدەریاوە نا، گوڵەفشان بەبەلەموانەکەی گوت:

بەلەموانّ! بمبە ئەو بەری دەریا بۆ ئەوەی سەیری کەناری جوانو دڵرفێنی ئەوبەر بکەم.

بەلەموان ملی نەدا، گوتی:

ئەوێ وڵاتی بێگانانەو دوور نییـە بکەوینـە بەردەسـتیان، جگەلـەوەش ئەگـەر باوکـت بزانـێ چووینەتە ئەوێ، لەسەری هەموومان دەدا.

گوڵەفشان گوتی:

جا باوکم لەکوێ دەزانێ؟ ئێمە دوو کەسین، نەختێ دادەبەزینو سەیرێکی جەنگـەڵو سـەوزایی کەنار دەریا دەکەینو سواری بەلەمەکەمان دەبینەوەو دەگەڕێینەوە.

ئینجا چەند عانەیەکی دایە بەلەموانو رازی کرد.

کاتێ به‌له‌مه‌که گه‌یشته که‌ناری ئه‌وبه‌ری ده‌ریا، گوڵه‌فشان‌و که‌کۆ دابه‌زین‌و به‌به‌لموانه‌که‌یان گوت:

واچاکه تۆ نه‌ختێ له‌ئێمه دوورکه‌وته‌وه، ئێمه ده‌مانه‌وێ لێره مه‌له‌بکه‌ین.

به‌له‌موان قبووڵی کردو له‌وێ دوورکه‌وته‌وه.

گوڵه‌فشان‌و که‌کۆ ده‌رفه‌ته‌که‌یان به‌هه‌ل زانی‌و رایان کرد بۆ ناو جه‌نگه‌ڵ‌و رۆیشتن، رۆیشتن تاگه‌یشتنه نزیك شارێك. گوڵه‌فشان خۆی له‌ژێر بنه‌ده‌وه‌نێکی زل شارده‌وه‌و که‌کۆ به‌رگی پیاوانی پۆشی‌و چوو دوو ئه‌سپی چاپووکی له‌شار کڕی‌و هێنای‌و هه‌ریه‌که سواری ئه‌سپێك بوون و به‌ره‌و شاری (که‌کۆ) هاژوایان.

ئه‌وان به‌شه‌و ئه‌سپیان لنگ ده‌داو به‌رۆژ، له‌ترسی دزو رێگران خۆیان له‌ناو چیاو جه‌نگه‌ل ده‌شارده‌وه‌و پشوویان ده‌دا، تادوای چه‌ند رۆژێك گه‌یشتنه نزیك شاری که‌کۆ.

که‌کۆ گوتی:

گوڵه‌فشان! واچاکه یه‌کێ ره‌وانه‌ی لای دایکم بکه‌م‌و خه‌به‌ری بۆ بنێرم بێته پێشوازی تۆ.

گوڵه‌فشان رازی بوو.. که‌کۆ شوانێکی بینی له‌و ناوه مه‌ڕی ده‌له‌وه‌راند، چووه لایه‌وه، سه‌لامی کردو گوتی:

شوانه‌که! تۆ تووتی دایکی که‌کۆ ده‌ناسی؟ یان نا؟

شوانه‌که گوتی:

به‌ڵێ ده‌یناسم ! ماڵی له‌گه‌ڕه‌کی ئێمه‌یه‌و من هه‌موو رۆژێ ده‌یبینم

که‌کۆ گوتی:

که‌واته پێنج درهه‌مت ده‌ده‌مێ، برۆ پێی بڵێ وا کوڕه‌که‌ت به‌خۆو به‌بووکه‌وه به‌ره‌و شار دێن، له‌گه‌ڵ چه‌ند نه‌فه‌رێك برۆنه پێشوازی بووکه‌که‌تان تاده‌شگه‌ڕێتیته‌وه، من چاوم له‌مه‌ڕه‌کانت ده‌بێ.

شوانه‌که پێکه‌نی‌و گوتی:

ئه‌وه‌تۆ گاڵته‌م پێ ده‌که‌ی؟ دوو مانگه تووتی کچی پاشای بۆ کوڕه‌که‌ی خواستووه‌و گواستووتیه‌وه‌و که‌کۆ ئێستا بۆته زاوای پاشاو یه‌ك حه‌فته‌ی ره‌به‌ق ئاهه‌نگیان گێڕاو ئێمه له‌وێ

پلاومان خوارد، ئێستاش تۆ هاتووی دەڵێی من کـەکۆم؟ بـڕۆ دوو ئیـشی خـۆت، خـوا نـەختێ عەقڵت پێ ببەخشێ!

کەکۆ، کەدیتی شوانەکە گوێ بەقسەکانی نادا، چووە لای جوتیارێك کەخـەریکی زەوی کـێڵان بوو و داوای لێ کرد بچێتە لای دایکی و خەبەری گەڕانەوەی کوڕەکەی پێ بگەیەنێ.

جوتیارەکە گوتی:

بڕۆ، بابە! بڕۆ! تۆ شێتی؟ چییە؟ کەکۆ ئێستا بۆخۆی لەباخەڵی کچی پاشادا خەوتووە، کەچـی تۆ بەمن دەڵێی بچم بەدایکت بڵێم بێتە پێشوازی بووکەکەت؟

کەکۆ گەڕایەوە لای گوڵەفشان و گوتی:

نازانم، لێرە مەسەلە چییە! وەرە بابڕۆین.

ملی ڕێیـان گـرت و کـاتی ڕۆژاوا گەیـشتنە ماڵـێ کـەکۆ، کـەکۆ لـە ئەڵقـەی دەرگـای داو کارەکەرێك دەرگای کردەوە، کەکۆ گوتی:

بەتووتی بڵێ برای گفتەنی کوڕەکەت هاتووە، روخسەت دەخوازێ بێتە ژوورەوە.

کارەکەرەکە ڕۆیشت، تووتی هات و دیتی کچ و کوڕێکی گەنج و قـۆز لەبـەر دەرگـا وەسـتاون، پێی گوتن:

زۆر بەخێر بێن! لەوەختی خۆیا هاتن! فەرموون، وەرنە ژووری.

کەکۆو گوڵەفشان چوونە ژوورەوەو ئەسـپەکانی خۆیـان بەسـتەوەو لەپەنجـەرەوە دیتیـان کـچ و کوڕێکی گەنج لەژووری لەپاڵ یەك دانیشتوون و گوڵ دەبێژن و گـوڵ دەژنـەون. هـەردووکیان چـوونە ژوورەوەو سەلامیان. کرد زەیڕفشان زوو (کەکۆ)ی ناسییەوەو لەجێی خۆی هەستایەوەو گوتی:

برای گفتەنی گیان! بـەخێر هـاتی. خۆزگـە زووتـر بهاتبـای و بەشـداری زەماوەنـدی ئێمـەت بکردایە.

ئەو شەوە، دوای شێو خواردن هەموویان خەوتن و بەیانیش حەسانەوەو شەوی پاشی، زێڕەفـشان گوتی:

لەبەر ئەوەی شەو درێژە، وەرن هەریەکەمان سەربردەی خۆی بگێڕێتەوە، بۆ ئەوەی شـەوی پـێ بقەتێنین.

هه‌موو رازی بوونو گوتیان:

واچاکه یه‌که‌م جار برای گفته‌نی که‌کۆ سه‌ربرده‌ی خۆی بگێڕێته‌وه، بـرای گفتـه‌نی، کـه کـه‌کۆ خۆی بوو، سه‌ربرده‌ی خۆی، له‌وکاته‌وه به‌هاوکاری دایکی پاره‌ی له‌پاشا قه‌رزکردو چووه بازرگـانیو له‌ئه‌رزه‌ڕۆم باوکی زێڕه‌فشانی دیو زه‌ماوه‌ندی له‌گه‌ڵ زێڕه‌فشان کـردو لـه‌ناو کـه‌ژاوه‌ی ناوهێنـایو شه‌و له‌که‌ناری ده‌ریا رفاندیانو به‌دیلیان گرتو تا گه‌یشته ئێره، هه‌مووی بێ زیادو که‌م گێڕایه‌وه.

دوای بـرای گفتـه‌نی، داوایـان له‌کـه‌کۆ کـرد، که‌زێڕه‌فـشان خـۆی بـوو، بـۆ ئـه‌وه‌ی باسـی سه‌رگوزه‌شته‌ی خۆی بکا، ئه‌ویش گوتی:

دوای ئه‌وه‌ی (که‌کۆ) له‌ده‌ریادا بزر بوو، من جل‌وبه‌رگی (که‌کۆ)م کرده‌به‌رو خۆم وه‌کـو ئـه‌و لێ کردو له‌گه‌ڵ کاروان هاتمه ئه‌م شاره. دایکی (که‌کۆ) منی به‌کوڕی خـۆی زانـیو بردمیـه‌وه مـاڵێ. رۆژی پاشی دیاریمان بۆ پاشا برد. پاشا منی که‌وته به‌ردڵو په‌رێشانی کـچی خـۆی لێ مـاره‌کردم. ئه‌وه‌تا ئێستا واله‌ته‌نیشت من دانیشتووه.

گوڵه‌فشان زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی هاتێو گوتی:

که‌کۆیان له‌ده‌ریا رفاندو هێنایان بۆ ئه‌وه‌ی له‌به‌رده‌می من له‌سـه‌ر بـده‌ن، بـه‌ڵام مـن ئه‌شـقی بووموو باوکمو ده‌زگیرانه‌که‌مم ته‌فره‌داو له‌گه‌ڵ که‌کۆ پێکـه‌وه هـه‌ڵاتینو دوێ شـه‌و گه‌یـشتینه ئـه‌م شاره‌و هاتینه ئێره، به‌ڵام دایکی (که‌کۆ) کوڕی خۆی نه‌ناسییه‌وه.

په‌رێشان و دایکی (که‌کۆ) به مه‌نده‌هۆشیو به‌واق وڕماوی گوێیان دابـووه ئـه‌م قـسانه، لـه‌پڕ زێڕه‌فشان له‌تریقه‌ی پێکه‌نینی داو گوتی:

ئێستا سه‌یرکه‌ن: من که‌کۆم ؟ یان ئه‌و؟

ئه‌و سا کلاوی له‌سه‌ر کرده‌وه‌و قژی خۆی بڵاوکرده‌وه‌و به‌دایکی که‌کۆی گوت:

دایکه! من زێڕه‌فشانی بووکی تۆمو ئه‌مه‌ش که‌کۆی کوڕتـه ئه‌وه‌شـیان گوڵه‌فـشانی بووکتـه‌و ئه‌مه‌ش هه‌ر په‌رێشانی بووکت.

هه‌موو به‌شادی یه‌کتریان گرته باوه‌شو یه‌کتریان ماچ کردو تووتی زۆر شادو کـه‌یفخۆش بـوو، په‌رێشانیش که‌ئه‌مه یه‌که‌م جار بوو که‌کۆی ده‌دی، نه‌ك به‌دڵێك، به‌سه‌د دڵ ئاشقو گرفتاری بوو.

بەیانی رۆژی پاشی، تووتی چووە دەرباری پاشاو هەموو رووداوەکەی بۆ باس کرد. پاشا هاتە دیدەنییانو زۆری کەیف پێ هاتو فەرمانیدا لەسەر حیسابی پاشا، بۆ هەریەکە لە ژنەکانی (کەکۆ) یەك حەفتە ئاهەنگی زەماوەند بگێڕن.

حەفتەی یەکەم ئاهەنگی زەماوەندی زێڕەفشانی کچی بازرگانەکە بوو، حەفتەی دووەم ئاهەنگی زەماوەندی پەرێشانی کچی پاشا بوو و حەفتەی سێیەم ئاهەنگی زەماوەندی گوڵەفشان بوو.

پاشاش، کەکەوتبووە ناو سالانەوە، کەکۆی لەجێی خۆی لەسەر تەختی پاشایەتی دانا و خۆی خەریکی گەشتو گەڕانو ڕاووشکارو خواپەرستیبوو.

کەکۆ بەخۆشیو میهرەبانی رەفتاری لەگەڵ دایكو ژنەکانیو لەگەڵ خەڵکەکە دەکردو بەشادومانی ژیانی دەگوزەراند.

ئەوان بەمرازی خۆیان گەیشتن، منیش هاتە خزمەت ئێوەو داوام لەخوا ئەوەیە ئێوەش بەمرازی خۆتان بگەن.

راستیی کوڕی چاکینە! هەندێ شیرینیو کشمیشم لەئاهەنگی زەماوەندی (کەکۆ) بۆ ئێوە هێنا بوو، بەڵام کە گەیشتمە ناو دێ، سەگەلی دێ پەلاماریان دام. شەو بوو، ترسامو لەبەردێك هەڵەنگوتمو بەربوومەوەو هەموو شیرینیو کشمیشەکەم لێ رژا. هەڵبەت جارێکی تر شیرینیو کشمیشتان هەر بۆ دێنم.

١٩

(خۆشقه‌ده‌م)ی هونه‌رمه‌ند

هه‌بوو نه‌بوو، له‌م دونیا به‌ربلاوه‌دا، بێجگه له‌خودا، که‌دونیای دروست کردووه، هیچ که‌سی تـر نه‌بوو، پیره‌ژنێك هه‌بوو، کچێکی هه‌بوو ناوی (خۆشقه‌ده‌م) بوو.

(خۆشقه‌ده‌م) کچێکی قه‌ڵه‌وو ته‌وه‌زه‌ڵو زۆرخۆر بوو، هیچ که‌س نه‌ده‌چووه داخـوازیی، لـه‌ملی دایکه پیره‌که‌ی مابوه‌وه، دایکیشی هه‌رچه‌نده سه‌ری ده‌هێناو سه‌ری ده‌بـرد چـۆن بـه‌مێردی بـدا، عه‌قڵی به‌هیچ نه‌ده‌گه‌یشت.

رۆژێکیان، کاروانێکی بازرگانی رێیان که‌وته نزیك شاری خۆشقه‌ده‌مو لایان دا شـار. بازرگـانی سه‌رۆك کاروان به‌نۆکه‌روهاوڕێکانی گوت: ئێوه چاوتان له‌باره‌کانو له‌ئه‌سپو وشـتره‌کان بـێ تـامن ده‌چمه شارو سه‌رێك له‌بازاڕ ده‌ده‌م، ئه‌گه‌ر بکرێ هه‌ندێ شتو مه‌کی خۆمان لێره ده‌فرۆشین.

بازرگان چووه شارو به‌ناو بازاڕدا گه‌ڕاو له‌گه‌ڕانه‌وه‌دا چاوی به‌پیره‌ژنێك کـه‌وت سـه‌تڵه ئـاوێکی به‌ده‌سته‌وه بوو، به‌زه‌حمه‌ت بۆ ماڵه‌وه ده‌یبرده‌وه.

بازرگانەکە بەزەیی بەپیرەژنەکەدا هاتەوەو سەتڵە ئاوەکەی تامالـەوە بـۆ هـەڵگرت و ویـستی بگەڕێتەوە، بەڵام پیرەژن روخسەتی نەداو گوتی:

کوڕم! ئەم هەموو زەحمەتەت کێشاو سەتڵە ئاوەکەت تائێرە هێنا، دەبێ بیبیتە ژوورەوە قۆریـە (ئانوخ)[1] و (پەپووك)[2] یەکت بۆ دەم دەدەم، بیخۆرەوەو شەکەتی لەشت دەربکە!

بازرگانەکە سوپاسی لوتفی پیرەژنـی کـردو داوەتەکـەی قبـوڵ کـردو چـووە ژوورێو لەسـەر پەلاسی ناومالێ دانیـشتو کـچێکی بینـی لـە سووچـێکی حەوشـە دانیـشتبوو، دانـی دەدایـە مریشکان. بازرگانەکە لە پیرەژنی پرسی:

ئەوە کێیە؟

پیرەژن گوتی:

ئەوە کچی خۆمە، ناوی خۆشقەدەمە

بازرگانەکە گوتی:

تۆ مادام کچێکی وا گەنجت هەیە، بۆچی خۆت ئەو رەنجو ماندوو بوونـە دەدەیتـە بـەرخۆتو دەچی ئاو دێنی؟ بۆچی ئەو نانێری؟

پیرەژن گوتی:

کچەکەم زۆر دەست رەنگینەو ئەگەر خەڵك بیبیـنن بەچـاوی دەبـەنو هەرچـی داخوازیکـەری هاتووە بەمێردم نەداوە، چونکە زۆرم خۆش دەوێو ناتوانم لێی دووربکەومەوە.

بازرگانەکە مەراقی گرتو گوتی:

دایکە! کچەکەت چ هونەرێك دەزانێ؟

پیرەژن گوتی:

---

[1] ئانوخ: کاکوتی، کاکوتو، ئاویشن: گیایەکی چۆڵەوانی خۆرسکە، لەتۆرەمەی نەعنایە. پەلکی بچووك و بۆنداره، لەماستو دۆی دەکەن. هەروەها دەمی دەکەنو وەکو چا دەیخۆنەوە.

[2] پەپووك: گیایەکی چۆڵەوانی خۆرسکە، دوو پەلکەیە، قاتۆرەی پرزەدارەو گوڵی وەنەوشەییە، لەبەر ئەوەی گوڵەکەی بۆنداره دەمی دەکەنو وەکوو چا دەیخۆنەوە.

ئه‌گه‌ر له‌سبه‌ینیٚ هه‌تا ئێواریٚ هونه‌ره‌کانی کچی خۆمت بۆ بـژمێرم هـه‌ر تـه‌واو نـابیٚ، بـه‌لاّم باپێت بلّێم: زۆر به‌ئیسراحات ده‌توانیٚ رۆژیٚ یه‌ك لاباره پـه‌مۆ برێسیٚو بیکا به‌ده‌زوویه‌کی جوان...

بازرگانه‌که پێشتر چه‌ند جارێك له‌بازرگانی پـه‌مۆ قازانجێکی زۆری کردبوو، بۆیه بـه‌و هونـه‌ره‌ی خۆشقه‌ده‌م شادو که‌یفخۆش بوو و له‌دلّی خۆیدا گوتی:

(ئه‌گه‌ر وابیٚ، ئه‌م کچه بۆ من باشه، واچاکه خۆم داخوازیی بکه‌م. ئینجا له‌م باره‌یه‌وه قـسه‌ی له‌گه‌لّ پیره‌ژن کرد. پیره‌ژنو کچه‌که‌یشی، به‌خۆشیو به‌ناخۆشـی، ئـاخیری رازی بـوون خۆشـقه‌ده‌م شوو به بازرگانه‌که بکا. مه‌لایان هێناو هـه‌ردووکیان لیٚـك مـاره‌کردنو ئاهـه‌نگێکی شـکۆداریان سازداو کردیانه که‌یفـو شادی.

دوای حه‌فته‌یه‌ك، بازرگانه‌که به‌پیره‌ژنی گوت:

دایکه! من ده‌بیٚ بچمه سه‌مه‌رقه‌ندو تادێمه‌وه یه‌ك مانگم پیٚ ده‌چیٚ بۆ ئه‌وه‌ی خۆشـقه‌ده‌میش له‌به‌ربیٚ ئیشی بێزار نه‌بیٚ، سی (٣٠) لاباره پـه‌مۆی کاروانه‌کـه‌م لیٚـره داده‌نـێم بـۆ ئـه‌وه‌ی رۆژیٚ لاباریٚکی برێسیٚ. ئه‌و رۆژه‌ی رستنی پـه‌مۆکه ته‌واو بوو، ئه‌وه رۆژی گه‌ڕانه‌وه‌و هاتنه‌وه‌ی منه.

پیره‌ژن گوتی:

باشه! تۆ هێشتا چاپووکیو خێرایی کارکردنی خۆشقه‌ده‌مت نه‌دیوه هه‌رهێنده ده‌ست پیٚ بکـا، به‌بیست (٢٠) رۆژ هه‌ر سی (٣٠) لاباره پـه‌مۆ ته‌واو ده‌کا.

رۆژی پاشی، بازرگانه‌که سی(٣٠) لاباره پـه‌مۆی له‌وشـتران بـارکردو هێنایـه مـالّی پـیره‌ژنو مالاّوایی له خۆشقه‌ده‌مو دایکی کردو له‌گه‌لّ کاروانه‌که‌یا به‌ره‌و سه‌مه‌رقه‌ند که‌وته‌ڕیٚ.

رۆژ هاتو رۆژ چوو. بیستو پێنج رۆژ ته‌واو بوو. پیره‌ژن له‌دلّی خۆیدا گوتی: چـه‌ند رۆژێکـی تر که‌بازرگانه‌که هاته‌وه، من چ جوابی بده‌مه‌وه؟!

ئه‌وه بوو به‌کچه‌که‌ی گوت:

کچم! تۆ ئه‌وه‌نده ده‌خۆیو ئه‌وه‌نده ده‌خه‌وی! ده‌نه‌ختیٚ بیر له‌ئابڕووی خۆشـت بکـه‌وه. هه‌سـته یه‌ك دوو ته‌شی له‌و په‌مۆیه برێسه بۆ ئه‌وه‌ی منیش بتوانم جـوابێکی بازرگانه‌کـه بده‌مـه‌وه، ئـاخر وانابیٚ!

سەرەنجام ، پیرەژنو خۆشقەدەم بڕیاریان دا لەسبەی بەیانییەوە، پـیرەژن خـەڕەکی پـەمۆ رسـتن بباتە سەربانو یەك مەنجەڵە (کاچی)[٣] یش بۆ خۆشقەدەم لێ بنێو لەتەك خەڕەکەکەی دابنـێ، بـۆ ئەوەی خۆشقەدەم کاچی بخواو پەمۆ بڕێسێ.

رۆژی پاشی، هەموو شت ئامادە بوو. خۆشقەدەم هەموو جارێ دەستی لەناو مەنجـەڵی کاچـی رادەکردو یەك مستە کاچی هەڵدەگرتو لەزاری دەکردو پەنجەکانی دەلستەوەو بەدەستەکەی تـریش خەڕەکی رستنی بادەداو بەورتەورت دەیگوت:

"نەدەکامە بالیسم، نەدەکامە بریسم" ئاخر منی بەدبەخت چ بکەم.

ئەو رۆژە تا رۆژئاوا بوو، دایکی خۆشقەدەم چـوار مەنجەڵـە کاچـی بـۆ بـردە سـەربان، بـەڵام خۆشقەدەم بەقەد یەك مست زیاتر نەیتوانی پەمۆ بڕێسێو لەدڵی خۆیداهەر دەیگوت:

(نەدەکامە بالیسم، نەدەکامە بریسم"

رۆژی پاشیش ئەم کارە بەردەوام بوو

کۆشکی پاشا لەنزیك ماڵێ پیرەژن بوو و پەنجەرەی ژووری کچی پاشا بەسـەر حەوشـەی مـاڵی پیرەژندا دەیڕوانی.

رۆژێ، کچی پاشا لەگەڵ کەنیزەو هاوڕێکانی خۆی قسەی دەکردو گەمـەی بەئەنگوسـتیلەکەی دەکردو لەدەمو لێوی نزیکی دەخستەوە، لەپڕ ئەنگوسـتیلەکەی لەدەسـت رۆیـشتو کەوتـە زاریو لەگەرووی گیر بوو.

خەبەریان دایە پاشاو کچەکەیان لەسەرتەختێك خەواندو هەر هەرچی حەکیمو تـەبیبو مـەلاو جنگریان هێنا، نەیانتوانی ئەنگوستیلەکە لەگەرووی کچی پاشا دەربێنن.

پاشا زۆر عادز بوو بۆ کچەکەیو دەستووریدا لەسەراپای شار جاڕ بـدەن، هەرکەسـێ بتـوانێ ئەنگوستیلە کە لەگەرووی کچی پاشا دەربێنێ، هەرچی بخوازێ دەیـدەنێ، بـەڵام هەرکەسـێ بێتـە سەربالینگانی کچەکەو هیچی پێ نەکرێ....

---

[٣] کاچی: خواردنێکی نەرمە لەئاردو رۆنو شیلەی ترێ دروستی دەکەن.

چه‌ند ڕۆژێك به‌سه‌ردا چوو، ڕۆژێکیان که‌کچه نه‌ساخه‌که‌ی پاشا له‌ته‌ك په‌نجه‌ره‌ی ژووری خۆی دانیشتبوو ته‌ماشای ده‌ره‌وه‌ی ده‌کرد، له‌پڕ چاوی به خۆشقه‌ده‌م که‌وت که‌هه‌ژده‌ر هه‌ژده‌ر کاچی هه‌ڵده‌لووشی‌و ده‌سته‌کانی ده‌لێسته‌وه‌و به‌ورته ورت ده‌یگوت:

"نه‌می تانم بلیسم، نه‌می تانم بریسم"

کچی پاشا قاقا به‌ئیشی خۆشقه‌ده‌م پێکه‌نی‌و به‌ده‌م پیکه‌نینه‌وه ئه‌نگوستیله‌که‌ی له‌گه‌رووی هاته ده‌رێ‌و رزگاری بوو.

خه‌به‌ریان دایه پاشا، گوتیان: مزگێنی! کچه‌که‌ت چاك بووه‌وه پاشا زۆر که‌یفخۆش بوو، شوکری خوای به‌جێ هێناو چووه کن کچه‌که‌ی‌و لێی پرسی:

کچم! ئه‌وه کام ته‌بیب ئه‌نگوستیله‌که‌ی بۆ ده‌رهێنای!

کچه‌که به‌باوکی گوت:

باوکه گیان! وه‌ره بڕوانه!

شا له‌په‌نجه‌ره‌وه خۆشقه‌ده‌می دی‌و زۆر پێکه‌نی‌و به‌کچه‌که‌ی گوت:

ئه‌وه‌ی ڕۆحی تۆی قوتار کردووه کچی پیره‌ژنه‌و ده‌بێ خه‌ڵاتێکی باشی بکه‌ین.

شا فه‌رمانبه‌رێکی نارد، پیره‌ژنیان هێناو پییێ گوت:

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کچه‌که‌ی تۆ بووه به‌مایه‌ی رزگار بوونی ڕۆحی کچه‌که‌م، هه‌رچت ده‌وێ بڵێ ده‌ته‌ده‌مێ‌و هه‌رئیشێکت هه‌یه بۆت جێبه‌جێ ده‌که‌م.

پیره‌ژن بیرێکی کرده‌وه‌و گوتی:

قیبله‌ی عالم سه‌لامه‌تداربێ! من هیچ شتم ناوێ، ته‌نیا هه‌ندێ په‌مۆم له‌عه‌نباری ماڵه‌وه‌دا هه‌یه ئه‌گه‌ر لوتف بفه‌رمووی‌و ده‌ستوور بده‌ی به‌ماوه‌ی سێ ڕۆژ بیڕێسن‌و بیکه‌ن به‌ده‌زوو ده‌زووه‌که ببه‌نه‌وه ناوعه‌نبار، زۆر مه‌منوون ده‌بم.

پاشا ده‌ستووری دا په‌مۆکه‌یان به‌سه‌ر ژنانی شاردا دابه‌ش کردو ژنان شه‌وو ڕۆژ که‌وتنه سه‌رپه‌مۆ ڕستن‌و هه‌موو په‌مۆکه‌یان کرد به‌ده‌زوو.

فه‌رمانبه‌رانی شایش ده‌زووی بادراویان برده ناو عه‌نباری پیره‌ژن‌و خۆشقه‌ده‌میش به‌خه‌یاڵی ئاسوودەوه، هه‌ر ڕۆژه چه‌ند مه‌نجه‌ڵه کاچی خۆی ده‌خواردو ده‌خه‌وت.

دوو رۆژ بەسەر ئەم رووداوەدا تێپەڕیو عەسری رۆژی سێیەم، زایەڵەی زەنگی وشتران هات. پیرەژن زانی ئەوە زاوای بازرگانیەتی لەسەفەری سەمەرقەند هاتەوەو ئێستا دەگاتە ماڵیان. پیرەژن ماڵی رشاندو گەسکی داو چاوەڕێی هاتنی بازرگانی کرد.

بازرگانەکە هاتە ماڵی پیرەژنو چاك و چۆنی لەگەڵ پیرەژنو خۆشقەدەم کردو چی دیاری بۆ هێنابوون پێشکەشی کردنو دەستیان بەچا خواردنەوە کرد.

لەپڕ قالۆنچەیەکی رەشو بەدفەساڵ لەژێر پەلاسی ناوماڵەوە هاتە دەرێ. پیرەژن هەستا بەگەرمی چاك وچۆنی لەگەڵ قالۆنچەکە کردو پێی گوت:

خوچە گیان! میوانمان هەیە، ئەمڕۆ بڕۆ، سبەی وەرەوە پێکەوە قسە دەکەین.

ئەوسا قالۆنچەکەی خستە سەر گەسك و بەهێواشی لەماڵەوە بردییە دەرێو گەڕایەوە ژوورێ.

بازرگانەکە سەری لەم کارە سوڕماو گوتی:

دایکە! چما قالۆنچە زمانی بنیادەم دەزانێ، تۆ بەم جۆرە، بەمیهرەبانی رەفتارت لەگەڵ کردو دواندت، وەك ئەوەی خزمێکی نزیکی خۆت بێ.

پیرەژن گوتی:

بەڵێ، راستە ئەمە خوشکی گەورەی منە، بۆتە قالۆنچە!

بازرگانەکە پرسی:

خوشکت چۆن بۆتە قالۆنچە؟

پیرەژن گوتی:

لەبەر ئەوەی ژنەکانی بنەماڵەکەمان زۆر ئیشکەرنو پەمۆڕێسی چاکن، ئەگەر خەڵك بزانن بەچاویان دەبەن. ئەوە خوشکمە، رۆژێ یەك لابارە پەمۆی دەکردە دەزوو، دراوسێ حەسوودەکەمان بەچاوی بردو بوو بە قالۆنچە. داپیرەشم کاتی خۆی تووشی هەمان چارەنووسی خوشکم هاتبوو.

بازرگانەکە، کەگوێی لەم قسانە بوو، زۆر پەستو نیگەران بوو و لابارە پەمۆکانی خۆی بیرکەوتەوەو گوتی:

ئه‌ی خۆشقه‌دەم پەمۆکەی چ لێ کرد؟

پیره‌ژن گوتی:

حه‌فته‌یه‌که هه‌ر سی (٣٠) لاباره پەمۆی کردۆته ده‌زوو و له‌ناو عه‌نباری ناوه ، فه‌رموو بڕۆ ببینه.

بازرگانه‌که، به‌سه‌رسامی له‌جێی خۆی هه‌ستاو چووه عه‌نبارو دیتی به‌لێ تابن ساپیته‌ی عه‌نبار هه‌ر که‌له‌فه ده‌زووی پەمۆیەو له‌سه‌ریه‌ك که‌له‌که کراوه. بازرگانه‌که ئیتر هیچ گومانی له‌ده‌ستڕه‌نگینی ژنه‌که‌ی نه‌ماو به‌پیره‌ژنی گوت:

دایکه گیان! له‌مه‌ودوا خۆشقه‌دەم قه‌ت نابێ ده‌ستی به‌ته‌شیو خه‌ڕه‌ك بکه‌وێ ده‌ترسم نه‌وه‌ك ئه‌ویش ببێ به‌قالۆنچه. هه‌زار عه‌نبار پەمۆ قوربانی یه‌ك تاڵه‌قژی خۆشقه‌دەم بێ.

به‌م جۆره خۆشقه‌ده‌می ده‌ستڕه‌نگین بۆ خۆی ئاسوده بوو و تاله‌ژیاندا مابوو هه‌رپلاوو کاچیو ئابگۆشتی ده‌خواردو ده‌خه‌وت.

له‌دێرزه‌مانه‌وه گوتویانه:

یه‌ك ده‌نکه جۆ به‌خت، له‌یه‌ك هۆقه عه‌قڵ باشتر کار مه‌یسه‌ر ده‌کا.

٢٠

عەلی دێوانەو عەلی عاقڵ[1]

(ئەلیی دینو ئەلیی باقل)

"ئەلیی دینەك هەوو، ئەلیی باقلەك هەوو، هەردو، هەڤال ون..."

عەلی دیوانەیەك هەبو، عەلی عاقلێك هەبوو، هەردووکیان هـاوڕێ بـوون.رۆژێ عـەلی ئاقـڵ بەعەلی دێوانەی گوت:

بڕۆوە گوندو لەماڵەوە نان بێنە، بیخۆین.

عەلی دێوانە ملی ڕێی گرتو ڕۆیشتو ڕۆیشت تاگەیشتەوە گوند. لەماڵەوە تەندوورێك نـانو گۆچانەکەی خۆی هێناو هاتەوە.

---

[1] ڤلادیمیر ئیڤا نۆڤ ناوی ئەم ئەفسانەیەی بە (عەلی دێوانەو عەلی ئاقڵ) بردووە،بەڵام راستەکەی ئەمەیە (عەلی عاقڵو وەلی دێوانە) عەلی باقلو عەلی دین

ماوه‌یه‌ك ڕێی بڕیو ئاوڕی دایه‌وه، سێبه‌ری خۆی بینی. ده‌چووه هه‌رکوێ سێبه‌ره‌که‌یشی به‌دوایدا ده‌چوو.

عه‌لی دێوانه وای زانی ئه‌مه کابرایه‌که به‌دوایدا دێ. سه‌ری وه‌رسووڕاندو به‌سێبه‌ری خۆی گوت:

براگیان! ئه‌وه تۆش برسیته؟

خۆی سه‌ری ره‌زامه‌ندی بۆ پێشه‌وه لارکرده‌وه، سێبه‌ره‌که‌ش سه‌ری بۆ پێشه‌وه لارکرده‌وه.

عه‌لی دێوانه دوو نانی له‌ناو تۆربه‌که‌ی ده‌رهێناو دایه‌و له‌ڕێی خۆی به‌رده‌وام بوو.

عه‌لی دێوانه نیو قۆناغی تر ڕۆیشت، ئاوڕی له‌دواوه دایه‌وه‌و ته‌ماشای کرد دیتی دیسان واسێبه‌ره‌که‌ی به‌دواوه‌یه. له‌دڵێ خۆیدا گوتی: (به‌سه‌زمان زۆر برسییه. دیاره به‌دوو نان تێر نه‌بووه. له‌دووم نابێته‌وه)

ئیتر نانێکی تری له‌تۆربه‌که‌ی ده‌رهێناو فڕێی دایه به‌رده‌می‌و که‌وته‌وه‌ڕێ. عه‌لی دێوانه نیو قۆناغی تر ڕۆیشت، دیسان سه‌یری کرد هه‌مان کابرا وا به‌دوایدا دێ. دیسان نانێکی تری دایێ.

به‌م جۆره عه‌لی دێوانه ده‌ڕۆیشت‌و سێبه‌ره‌که‌شی به‌دوایدا ده‌ڕۆیشت‌و عه‌لی دێوانه نانی پێ ده‌دا، تا نانه‌که هه‌مووی ته‌واو بوو. عه‌لی دێوانه به‌ده‌ست به‌تاڵی گه‌یشته‌وه لای برای.

عه‌لی عاقڵ پرسی:

برا گیان! نانت هێنا؟

عه‌لی دێوانه گوتی:

یه‌کێ له‌گه‌ڵما بوو به‌هاوڕێ، برسی بوو، نانه‌کانم دایه‌و هه‌مووی خوارد.

عه‌لی عاقڵ گوتی:

ئیشێکی زۆر باشت کردووه. تۆ لێره به من ده‌چمه‌وه گوند، نان دێنم. عه‌لی دێوانه گوتی:

بڕۆ!

عه‌لی عاقڵ به‌ره‌و دێ که‌وته‌ڕێ‌و عه‌لی دێوانه‌ش مه‌ڕه‌کانی ده‌نگ داو بردنیه سه‌رکانییه‌ك دارتووی زۆری به‌ده‌وروبه‌ره‌وه بوو.

عەلی دێوانە چووە سەردارتوویەك‌و تەکاندی‌و تووەکان بەربوونەوە سەرخوری مەڕەکان کەلـەبن درەختەکە بوون. هەر مەڕێك تووی کەوتبووە سەرپشت، عەلی دێوانە دەیگـرت‌و ماچـی دەکـردو تووەکانی سەرپشتی هەڵدەگرت‌و دەیخوارد‌و دەچووە لای مەڕێکی تر عــەلی دێوانــە، دوای ئــەوەی تێروپڕ تووی خوارد، مەڕەکانی لێ خوڕی و ڕۆیشت بۆ ئەوەی لەرووبار بیانپەڕێنێتەوە.

رووبار هەستا بوو و مەڕەکان نەدەوێران لێی بدەن.

عەلی دێوانە پێکەنی‌و لەدڵی خۆیدا گوتی: (مەڕەکان دەترسن نــەوەکوو پێلاویــان تــەڕ ببــێ‌و تێك بچێ، بۆیە ناوێرن لەئاوەکە بدەن، دەبێ پیلاویان لەپێ بکەمەوە)

یەك یەك مەڕەکانی گرت‌و سمەکانی بەچەقۆ لێ کردنەوە

مەرەکان لەبەر ئەوەی پێیان بریندار ببــوو و نەیانــدەتوانی لەســەر پــێ بوەســتن، لەســەر زەوی راکشان.

عەلی عاقڵ، کەلەگوندهاتەوەو دێوانەو مەڕەکانی لەدەم رووبارەکە بینی، لەدڵێ خۆیدا گــوتی: (داخۆ ئەو دێوانەیە دیسان چ دەستە گوڵێکی بەئاو داداوە!) واتە (چ کەتنێکی کردووە)

کەگەیشتە لای مەڕەکان، سەیری کرد خوێنیان لەپێ دەچۆڕێتەوە. لەگەڵ دێوانە بەشەڕ هــات‌و سێ زللەشی لەبنا گوێیدا، بەڵام تازە چ سوود؟ مەڕەکان پێیان نەدەکرا بڕۆن.

عەلی عاقڵ چەند ڕۆژێ دانی بەخۆیدا گرت تامەڕەکان پێیان بڕێك چاکتر بــوو. مــەرەکان زۆر لەڕو لاواز ببوون. بەختیان هەبوو کەلەماوەی ئەو چەند ڕۆژەدا خاوەنی مەڕەکان سەری لێ نەدان.

دیسان نانیان تەواو بوو و عەلی عاقڵ چووەوە گونــد نــان بێنــێ، عــەلی دێوانــەش تــانیوەڕۆ مەڕەکانی بردە لەوەڕو پاشان مەڕەکانی هێنایەوە سەرکانی‌و ئاوی دان. مەڕەکان کەتێر ئــاو بــوون، دەستیان بەکاوێژ کرد. عەلی دێوانەش نانی خــۆی لــەئاوی کــانی هەڵــدەهێناو دەیخــوارد. عــەلی دێوانە تەماشایەکی مەڕەکانی کرد دیتی وەکوو ئەم دەم لێك دەدەن، عــەلی دێوانــە تــووڕە بــوو و بەمەڕەکانی گوت:

هەی ماخۆ مردینە! واتان لێ هات دەولاسکەی من بکەنەوە؟ خۆم دەزانم چیتان لێ دەکەم.

ئەوسا یەك یەك مەڕەکانی گرت‌و بەچەقۆیەکی تیژ لچی لەبنەوە بڕین. عەلی دێوانە، کەلــچی مەڕەکانی بڕی‌و مەڕەکان ددانیان دەرکەوت، گوتی:

به‌راستی سه‌یره، ئه‌وه شه‌رم ناکه‌ن؟ خۆتان له‌من گڕده‌که‌نه‌وه‌و گاڵته‌م پێ ده‌که‌ن، هـه‌ی مـاخۆ مردینه!

عه‌لی دێوانه ویـستی بـچێ ددانـه‌کانی مـه‌ڕه‌کان بـه‌پلایز ده‌ربکێـشێ بـه‌ڵام عـه‌لی عاقـڵ به‌سه‌رداهاته‌وه. عه‌لی عاقڵ سه‌یری کرد مه‌ڕه‌کان هیچیان لچیان پێوه نـه‌ماوه. زۆر تـووڕه بـوو، به‌دێوانه‌ی گوت:

ئه‌ی دێوانه! تۆ تازه ئێمه‌ت به‌دبه‌خت‌و مـاڵ وێـران کـرد، هه‌سـته راکـه‌ین، نـه‌وه‌ك خـاوه‌نی مه‌ڕه‌کان بێ‌و ئه‌م وه‌زعه ببینێ، هه‌ردووکمان ده‌کوژێ، عه‌لی عاقڵ‌و عـه‌لی دێوانـه مـه‌ڕه‌کانیان برده ئاغه‌لێك‌و خۆشیان هه‌ڵاتن بۆ کێوو بیابان.

به‌رێکه‌وت، رۆژی پاشی، خاوه‌نی مه‌ڕه‌کان، کـه‌پیره‌ژنێکی جادووگـه‌ر بـوو، چـوو مـه‌ڕه‌کانی به‌سه‌ربکاته‌وه، دیتی مه‌ڕه‌کانی له‌ناو ئاغه‌ل کرابوون‌و هه‌موو نه‌خۆش‌و له‌ڕببوون‌و لچیان بـڕا بـوو و سمیان پێوه نه‌ما بوو و شوانه‌کانیش له‌چ جێیان دیار نه‌بوون.

پیره‌ژن له‌ناخه‌وه ئاخێکی هه‌ڵکێشاو له‌دڵی خۆیدا گوتی: (هـه‌ی بنیـاده‌می ناجـسنینه! مـن ده‌مه‌ویست مه‌ڕه‌کانم قه‌ڵه‌و بکه‌ن، بۆ ئه‌وه‌ی یه‌کم جار خۆتان‌و ئینجا مه‌ڕه‌کان بکـه‌م به‌قاورمـه‌و بیخۆم، ئێستاش که‌ڕاتان کردووه‌و مـه‌ڕه‌کانی منتـان بـه‌م ده‌رده بـردووه، خـۆم ده‌زانم چـیتان لێ ده‌که‌م.

پیره‌ژن ئه‌مه‌ی گوت‌و خولێکی لێداو که‌وته سه‌رشـکڵی دێـوێکی به‌دفه‌سـاڵ‌و گێـژی خـواردو به‌رزبووه‌وه ئاسمان.

دێوه‌که به‌سه‌ر جه‌نگه‌ڵ‌و ترۆپکی کێودا به‌ملاو به‌ولادا گه‌ڕا تا کاتی نیوه‌ڕۆ دووبراکـه‌ی بینـی له‌سه‌ر کانییه‌ك دانیشتبوون، سفره‌یان راخستبوو، نان‌و(سوزمه)یان ده‌خوارد.

دێوه‌که به‌نه‌عره‌ته لێدان په‌لاماری دووبراکه‌ی دا و گوتی:

هه‌ی نامه‌ردینه! ئێستا واده‌که‌م دایکتان تازیه‌تان بۆ دابنێ.

عه‌لی عاقڵ یه‌کسه‌ر له‌شوێنێ خۆی ده‌ڕپه‌ڕی‌و له‌گه‌ڵ دێوه‌کـه که‌وتنـه ده‌سـته‌ویه‌خه، بـه‌ڵام عه‌لی دێوانه، که‌خه‌ریکی نان خواردنی خۆی بوو، گوتی:

کوڕە نابینن من وا فراوین دەخۆم؟ ڕێزی سـفرەو نـانیش نـاگرن و پـەلاماری سـەرو سـەکوتی یەکتر دەدەن؟ هەرکەسێ پێی بەسفرە بکەوێ هەڵدەسم دەیکوژم.

دێوەکە لەعەلی عاقڵ بەتاقەتتر بوو، ویستی لەعەردی بداو سـەری لەلـەش جـودا بکاتـەوە. عەلی عاقڵ بیری کردەوە ئەگەر ئیشێکی وابکا عەلی دێوانە تووڕە بکا، بۆی هەیە عـەلی دێوانـە فریای بکەوێو بەهەردووکیان بتوانن دێوەکە بکوژن، ئەگەرنا دێوەکە یەکـەم جـار ئـەم دەکـوژێو ئینجا عەلی دێوانە. ئیتر هەوڵی دا دێوەکە بۆ سەر سفرەی عەلی دێوانە پاڵ بدا.

عەلی عاقڵ پاڵی بەدێوەکەناو دێوەکە پێی لەسفرە گیر بـوو. عـەلی دێوانـە زۆر تـووڕە بـوو، گوتی:

هەی دێوی حەرامزادە! ئەدی نەمگوت توخنی سفرەی من نەکەون! وادەزانی گاڵتـەتان لەگـەڵ دەکەم؟

هەردەرپەڕیو، داردەسـتێکی ئەسـتووری بەدەسـتەوە بـوو، لەکەللـەی سـەری دێوەکـەی داو دێوەکە گێژ بوو و بوورایەوەو بەربووەوە

عەلی دێوانە گوتی:

وات دەزانی گاڵتە دەکەم کە گوتم بێ ریزی بەسفرە مەکەن؟

عەلی عاقڵ کەپلانەکەی سەری گرت، بەتەڕدەستی چەقۆیەکی توندی لە قەپرغەی دێوەکـەداو دڵو جگەری بەگۆڕێ وەرکرد. دێوەکە بۆڕاندی و تۆپی. عەلی عاقڵ دەستی خۆی لەخوێنو خـوڕی دێوەکە شووشتو بە عەلی دێوانەی گوت:

برام! وەرە راکەین، بۆی هەیە دۆستەکانی دێوەکە سۆراغی بکەنو بێن بمانکوژن!

ئەوسا بەغار هەڵاتنو گەڕانەوە گوندی خۆیان.

Ali dehenak bu Ali okilak bu har du bero bu. Ali wa Ali dehen-ro gu: "harra kalä zha mol-do non zha mä wari." Ali dehen warkat chu, chuya kalä. Tandurake non haloni hot dore khoy shäfti haloni da chu. Wa jorak tamosho du kho ker, tamosho siye kho ker. Di wa khiyolé we ki odamaka tara. Gu: "berchi hui?"—gu: "e!" Du non warkhis doni. Diso niw oghojak chu diso tamosho ker diso di siyä. Gu: "bichora berchi-y-a. Nonak den."[2] Warkhis doni. Noné kho tawo ker. Chuya jam beré kho. Ali okilak gu: "ta nin oni?", gu: "odamak bar rä berchi bu ma do khor." Gu: "ajab ta che ker." Ali oghil gu: "tu lawro besaken to az harrema kalle nin binem." Ali dehen gu: "harra!" Ali dehen paz kash do. Oniya sar koniya. Doraka tut hawu. Ali dehin chuya sar doré tut darit, la sar har paze ke tut hawu haloni khur. Zha ruyé wo poch ker. La sar har kizhon tun na wu dager dakusht. Zha wi paz ro-ker. Chuya geshta kolak. Paz ow do. Har che ker zha wo pazo zha wi kolo rad bekä nochu. Gu: "harom boyon hun dakhozen wa sulé kho la owe likhenen." Bichoye kho zha jiwé kho warkhis chungulé wono zha kulof warkhis. Wo pazono geshten meren. Ali okil zha kalä hot, gu: "Ali ku paz? Ta chara ker?" Gu: "atoata[1] me nokeren min geshte kusht." Ali okil gu: "or da mole bowe ta kawe! Ta molé ma kharow ker. Ajab che keriya ta. Wara hanni kalä." Hotena kale. Gohekä won rin hawu. Gu: "bero jon wi gowo buwa bufrush." Ali dehen gu: "cha ayba kho' aya." Gohoye haloni ber. Du oghojak chu zha kalä, geshta kalposek. Wa kalpose-ro gu: "goho nokeri?" Kalpose la sar kawre bu sare kho taw do. Ali dehen gu: "suweydo zir az tem dah tumen bedha min." Diso saré kho taw do. Ali dehen hota kala Ali okil bere wi gu: "ta goho chara ker?" Gu: "min ferit." Gu: "ta wa cha qad[2] do?" Gu: "doya ke?" Ali dehen gu: "doya kalpose." Gu: "mole ta kharow bewe! Wiyo zha mine paz kir ta. Molkharow wara hanni." Har du zha won wa rä katen. Hotena jam kalpose. Di kalpose la sar kewro. Gu: "molkharow ta akle kho tunna. Dorowé wiyo la ki kawre bu? Wara hanni. I sol ta zha berchiyon ma dakuji. Ali dehen wa kalpose-ro gu: "warin dorowé ma bedha." Kalposa kho likhis da kune. Kulenge keshon kuno. Kalpose warkhis, dorak likhis kusht. Wa ǵariyo hota kalä.

دەقی ئەفسانەی (عەلی دێوانەو عەلی عاقڵ) بەزمانی کوردیی خوراسانیو بەپیتی لاتینی. لەم سەرچاوەیەوە وەرگیراوە.

Ivanow Voladimir: Journal of the Asiatic Society of Bengal.(N.S.XX III, 1927) Notes on khorasani

٢١

ئەو ساڵەی بەبووکیان بردم

(سالا کرمە بووك)

"ییك هەوو، ییك نەوو، ژەدوو خادی تو ییك نەوو"

هەبوو نەبوو، لەپاش خودای هیچ کەس نەبوو. ژنو مێردێکی هەژار هەبوون. چەند منداڵێکی سەرکەو بنکەیان هەبوو. پێکەوە دەژیان. رۆژێ، کابرای هەژار یەك هۆقە پەمۆی کـڕیو هێنایـەوە ماڵیو دایە ژنەکەیو گوتی:

ژنی باش! شەلوارم هەمووی دڕاوەو پینە پینە بووەو ئابڕووم لای خەڵك چووە، ها ئەم پەمۆیـە بڕێسەو بیکە قوماشو شەلوارێکم بۆ دروست بکە هەبزانە جەژنی نەورۆزیش هات.

(شاخانم) کەپێیان دەگوت (شاخی) گفتی دا تانەورۆز دادێ شەلوارێك بۆ مێردەکـەی دروسـت بکا بۆ ئەوەی بەبۆنەی جەژنی نەورۆز لەبەری بکا.

رۆژهاتو رۆژ چوو، شاخی هه‌موو رۆژێ یه‌ك هۆقه چێشت كاچی لێده‌ناو ده‌یخواردو ئیتر له‌به‌ر زۆر خۆری‌و ته‌مبه‌ڵی به‌ری به پەمۆرستنه‌وه نه‌بوو، به‌ڵام هه‌میشه بیری ده‌كرده‌وه پەمۆكه چۆن بڕێسێ تاوای لێ هات ته‌نیا چه‌ند رۆژێك مابۆ نه‌ورۆز.

رۆژێ، شاخی له‌ماڵه‌وه رۆیشت، چوو گه‌یشته ده‌م گۆمێكی گه‌وره‌و گوێی له‌قیڕقیڕی بۆقان بوو، شاخی گوتی:

هۆ بۆقی میهره‌بانینه! ئه‌وه ئێوه له‌گه‌ڵ منتانه؟

بۆقه‌كان دیسان قیڕه‌قیڕیان كردو شاخی گوتی:

ده‌زانم ئێوه میهره‌بانن‌و هاوكاریم ده‌كه‌ن‌و پەمۆكه‌م بۆ ده‌ڕێسن. بۆقه‌كان دیسان كردیانه قیڕه‌قیڕو شاخی گوتی:

زۆرباشه! ئێستا ده‌چم پەمۆكه‌تان بۆ دێنم.

ئینجا به‌هه‌له‌داوان گه‌ڕایه‌وه ماڵێ‌و هه‌نبانی پەمۆی هێناو چووه ده‌م گۆمه‌كه‌و بانگی بۆقه‌كانی كردو گوتی:

زوو وه‌رن، پەمۆكه ببه‌ن!

ئینجا پەمۆكه‌ی له‌ناو هه‌نبانه ده‌رهێناو پارچه‌پارچه‌ی كردو فڕێیدایه ناو گۆمه‌كه و گوتی:

زوو ئه‌مه بڕێسن، جه‌ژنی نه‌ورۆز نزیك بۆته‌وه. دوو رۆژی تر دێمه‌وه ده‌زووه‌كه‌تان لێ وه‌رده‌گرم‌و ده‌یبه‌مه‌وه.

شاخی به‌شادومانی گه‌ڕایه‌وه ماڵێ‌و له‌به‌ر چاكه‌و میهره‌بانی‌و دڵسۆزی بۆقه‌كان ده‌رهه‌ق به‌خۆی، زۆر شادو به‌كه‌یف بوو.

دوای دوو رۆژ، شاخی، كه‌میێرده‌كه‌ی چووه سه‌رئیش، له‌ماڵ هاته‌ده‌رێ‌و چووه سه‌رگۆمه‌كه‌و بانگی كرد.

هۆ بۆقی میهره‌بانینه! زووبن، ده‌زووه‌كه‌م بێنن، ده‌بێ زوو بگه‌ڕێمه‌وه ماڵێ.

به‌ڵام هه‌رچه‌نده چاوه‌ڕێی كرد، له‌قیڕقیڕی بۆقه‌كان پێوه هیچی نه‌بیست. شاخی دووباره گوتی:

ئه‌وه بۆ وه‌ستاون‌و ده‌زووه‌كه‌م بۆ ناهێنن؟ ده‌تانه‌وێ ململانه‌م له‌گه‌ڵ بكه‌ن‌و گاڵته‌و قه‌شمه‌ریم پێ بكه‌ن؟

بۆقەکان دیسان کردیانە قیرەقیرو شاخی، کەزۆر نارەحەت ببوو، گوتی:

زۆرباشە، مـادام پەمۆکـەم نادەنـەوە،خۆم دەزانم چـیتان لێ دەکـەم ئینجـا دەرپێـی تائـەژنۆ هەڵکردو چووە ناو گۆمەکـەو لـەناو قورولیتـەدا بـەدوای بۆقـەکانو دەزووی پەمۆکەیـدا گـەڕاو هەرچەندە هەوڵی دا بۆقێکی پێ نەگیراو هیچ پەمۆی نەدۆزییەوە، بەڵام لـەناکاو لـەبنی گۆمەکـە دەستی بەخشتێکی گەورە کەوت. شاخی خشتەکەی لەناو قورولیتە دەرهێناو گـوتی: دەی، مـادام ئێوە پەمۆی من نادەنەوە، منیش (بەری ستیر)[1] ی ئێوە دەبەم بۆ ئەوەی نەتوانن نـان بـۆ خۆتـان بکەنو تاپەمۆکەم نەدەنەوە، (بەری ستیر)ەکەتان نادەمەوە.

شاخی، خـشتەکەی هـەڵگرتو بەورتـە ورت گەڕایـەوە مـاڵێو شـەو، کـەمێردی هاتـەوە، رووداوەکەی بۆ گێڕایەوە.

مێردو کوڕە گەورەکەی شاخی، کەچاویان بەخشتەکە کەوت، زانیان ئەمە زێڕەو خـەنی بـوونو بەشاخییان گوت:

ئەم (بەری ستیر)ە هەرگیز بەئەمانەت نەدەیتە هیچ دراوسێیەك، ها!

نەوەك بیشکێنن‌و بۆقەکان دەزووی پەمۆکەمان بۆ خۆیان بگێڕنەوەو نەماندەنەوە.

شاخی گفتی دا (بەری ستیر)ەکە بەئەمانـەت، بـەهیچ کـەس نـەدا. بـاوکو کـوڕ، کەخـشتە زێڕەکەیان دی، بیریان کردەوە چۆن بیفرۆشنو کەس پێ نـەزانێ. بڕیاریـان دا کـەکاروانی بازرگـانی بەگوندەکەیاندا تێپەڕی، خشتە زێڕەکەیان پێ بفرۆشنو رانە مەڕێك بەپارەکە بکـڕنو زەماوەنـدیش بۆ کوڕەکە بکەن.

پاش چـەند رۆژێـك، رۆژی پیرەژنێکـی دراوسـێ چـووە لای شـاخیو داوای لێ کـرد (بـەری ستیر)ەکەی بەئەمانەت بداتێ بۆ ئەوەی چەند نانێك بۆ منداڵەکانی بکا.

شاخی گوتی:

بەمەرجێ بەری ستیرەکەت دەدەمێ کەپێش ئەوەی مێردەکەم لە چـۆڵو بیابـان بێتـەوە، بـۆم بێنیتەوە، بۆ ئەوەی لێم نەدا. پیرەژن قبووڵی کردو شاخی بەری ستیری بەئەمانەت دایێ.

---

[1] **بەری ستیر: تاتە بەردێکی پان‌و تەنکە، یان کەرپووچێکی چوارگۆشەی نزیکەی (٣٠ سم٢)، لەبەردەم ئاگردانی داگیرساوی دادەنێن‌و نانی نیمبژی سەرتاوەی لەسەردادەنێن تا باش ببرژێ.**

پیره‌ژن، که‌به‌ری ستیره‌که‌ی دی‌و زانی خشتێکی زێڕه، سه‌ری سووڕما و له‌شوێنێ شـاردییه‌وه‌و کاتی عه‌سر خشتێکی تری ئاسایی له‌جێی خشته زێڕه‌که هێناو دایـه شـاخی. شـاخی هه‌رچـه‌نده گوتی:

ئه‌مه به‌ری ستیری ئێمه نییه، پیره‌ژن نه‌چووه ژێربارو خشته‌که‌ی شاخی نه‌دایه‌وه.

شه‌و، که‌مێردی شاخی له‌گه‌شت‌و گه‌ڕان هاتـه‌وه‌و زانـی پیره‌ژنـی دراوسـێ خـشته زێڕه‌کـه‌ی بردووه، له‌ناخه‌وه ئاخێکی هه‌ڵکێشاو زۆر سـه‌خڵه‌ت‌و ده‌هـری بـوو و له‌گـه‌ڵ کوڕه‌کـه‌ی به‌ربوونـه گیانی شاخی‌و تامڕ بوو لێیان دا.

رۆژی پاشی، که‌باوك‌و کوڕ چوونه سه‌ر ئیشی خۆیان، شاخیش، که‌لێدانێکی زۆری خواردبـوو، به‌له‌شی شین‌و مۆر هه‌ڵگه‌ڕاو پڕژانه‌وه له‌و ماڵه رۆیشت‌و ملی ڕێی چۆڵه‌وانی گرته بـه‌رو رۆیـشت، رۆیشت تابه‌ره‌به‌ری رۆژاوا له‌دامێنی چیایه‌ك، گه‌یشته سه‌رکانیاوێك شـاخی ده‌سـت‌و ده‌مو چـاوی خۆی له‌کانییه‌که شووشت‌و له‌بـه‌ر کفتـی‌و شـه‌که‌تی خۆی‌له‌سـه‌ر کانییه‌کـه راکـشاو خـه‌وی لێ که‌وت.

رۆژی پاشی، رۆژ سه‌ری له‌ترۆپکی چیا ده‌رهێنابوو که‌شاخی هه‌ستی کرد یـه‌کێ تـه‌کانی پـێ ده‌دا. شاخی چاوی کـرده‌وه‌و سـه‌یری کـرد وشـترێکی جوانـه‌و بـارێکی گـه‌وره‌ی له‌سـه‌ر پـشته‌و به‌لموزی‌ته‌کانی پێ ده‌دا

شاخی گوتی:

رۆژباش- فریشته‌ی خودا[٢]- ئه‌وه تۆیان به‌دوای منداناردووه بۆ ئـه‌وه‌ی بێمـه‌وه مـاڵێ؟ زۆر باشه ئه‌گه‌ر چی زۆریان لێداوم، به‌ڵام تۆ فریشته‌ی خودای، ده‌ست به‌رووته‌وه نانێم‌و بـۆ خـاتری تـۆ دێمه‌وه.

تومه‌ز ئه‌مو وشـتره هه‌وسـاری پـساوه‌و شـه‌و لـه‌کاروانێکی گـه‌وره بـه‌جێ ماوه،کـه بـه‌ره‌و (سه‌مه‌رقه‌ند)و (بوخارا) ده‌چوو و دوای چـه‌ند شـه‌وو چـه‌ند رۆژ ئـه‌راگێلی گه‌یـشتۆته سـه‌ر ئـه‌و کانییه.

---

[٢]. کوردو وشتر به‌گیاندارێکی پیرۆزو به‌فریشته‌ی خوا ده‌زانن.

٣. چۆك کردن: یخ کردنی وشتر

شاخی دەستو دەمو چاوی خۆی لەئاوی کانییەکە شووشتو وشترەکەی (چۆك)[٣] کـردو لەسـەر باری وشترەکە سوار بوو و هەوساری توند کردو وشترەکە لەشـوێنی خـۆی هەسـتایەوەو ملـی ئـەو رێگایەی گرت کەشاخی پێدا هاتبوو.

کاتی رۆژاوا، شاخی گەیشتە بەردەرگای ماڵەوە، بەڵام دیتی کەس نەهاتە پێـشوازی، کردییـە هاتو هاوارو بانگی مێردەکەی کردو گوتی:

فریشتەی خودا بەدوومدا دەنێری بۆ ئەوەی بێمەوە، ئێستاش کەهاتوومەتەوە دەرگای حەوشـەم لەروونا‌کەیتەوە؟

کوڕەکە لەهاتو هاواری شـاخی لەماڵـەوە هاتـە دەرێو دیتـی دایکـی سـواری وشـترێکی بەباروبنەبووە، بەمەندەهۆشی رایکردە لای باوکیو گوتی:

باوکە! وەرە سەیرکە! شاخی هاتۆتەوەو وشترێکیشی بەبارەوە لەگەڵ خۆی هێناوە

هەردووکیان رایان کردە دەرەوەو کەچاویان بەوشـترەکە کـەوت خـەنی بـوونو بەخێرهاتنـەوەی شاخییان کردو وشترەکەیان بردە ناوحەوشەو دەرگایـان داخـست. پاشـان وشـترەکەیان چـۆك کـرد بارەکەیان لەسەر پشتی داگرتو بەوپەڕی سەرسامیو حەپەساوی دیتیان بـاری وشـترەکە هـەموو گەوهەرو یاقووتو شتی گرانبەهایە.

باوکو کوڕ، بەپەلە پروزێ باری وشترەکەیان بـردە ژوورەوەو بەگـەرمی بـەخێرهاتنی شـاخییان کردو پێیان گوت:

کەتۆ لێرە نەبووی گەلەك بۆت گریاینو ئەوەندەی لێت گەڕاین نەماندۆزیتەوە، ناچاربووین ئـەم فریشتە نەجیبەمان بەدواتدا نارد کەخودا لەئاسمانەوە بۆی ناردین بۆ ئەوەی تۆ لە هەر کوێ هـەیت بتدۆزێتەوەو بتهێنێتەوە. سوپاس بۆ خودا چاومان بەدیداری نازداری تۆ رۆشن بووەوە.

شاخی باوەڕی کرد کە کوڕەکەیو مێردەکـەی بەراسـتی بەدیـداری شـادو کـەیفخۆش بوونـە. باوکو کوڕ بیریان کردەوە ئەم جـارە چ بکـەن بـۆ ئـەوەی شـاخی رازی وشـترەکە لای دراوسـێکان ئاشکرا نەکا. ئاخیری بەم ئەنجامە گەیشتن کەدووبارە شاخی بکەن بـەبووکو ئەوسـا بـەپێی دابو دەستوور دەبێ چل شەوو چل رۆژ لەپەردەدا بێو لەماڵەوە نەیەتـە دەرێو بەمـەوە رازی وشـترەکە ئاشکرا نابێ.

کوڕه‌که چووه لای دایکی‌و گوتی:

دایکه! باوکم له‌دووری تۆ حه‌جمانی لێ بـڕا بـوو، هـه‌ر بـۆت ده‌گریـاو فرمێـسکی ده‌ڕشـت، ئێستاش داوات لێ ده‌کا تۆ رازی بی دووباره زه‌ماوه‌ندی له‌گه‌ڵ بکه‌ی‌و بن بـه‌بووك‌و زاواو هـه‌موو ناخۆشی رابردوو له‌بیر بکه‌ن .

شاخی، که‌قه‌ت به‌خه‌یاڵی دانه‌ده‌هات ئه‌وه‌نده ڕێـزی بگـرن، بـه‌م پێـشنیازه شـادومان بـوو و گوتی:

ئیشێکی زۆر باشه، منیش رازیم.

به‌یانی، باوك‌و کوڕ چوونه بازاڕ یه‌ك ده‌سته به‌رگ‌و شاڵێکی سوورو بازووبه‌ندێکی زیـوو گـارو سینه ریزو گواره‌ی گرانبه‌هایان کڕی‌و هێنایانه‌وه ماڵی‌و پێشکه‌ش شاخییان کرد.

شاخی زێوه‌رو خشڵه‌کانی به‌سه‌رو گه‌رده‌نی خۆی وه کردو شالی سووری کرده رووبه‌نـدو به‌سـه‌ر سه‌رو رووی خۆی داداو بوو به‌بووك.

منداڵه‌کانی شاخی بووکیان سواری وشتره‌که کردو چـه‌ند خولێـك وشـتره‌که‌یان له‌ده‌ورانـده‌وری حه‌وشه گێڕاو به‌شـاباش شـاباش‌و ده‌ف لێـدان، بـاوکی تـازه زاوایـان هێنایـه پێـشوازی بـووك‌و سینییه‌کی پڕ سێوو هه‌ناریان هێناو زاوا سـێوو هـه‌ناره‌کانی به‌سه‌رسـه‌ری بووکـدا کـردو ئـاخیری بووکیان له‌وشتره‌که دابه‌زاندو بردیانـه ژووری بـووکێنی‌و هـه‌موو هاتنـه ده‌ره‌وه‌و تونـد ده‌رگایـان داخست.

باوك‌و کوڕی گه‌وره چوونه حه‌وشه‌و ده‌ستیان به‌قسه‌کرد، چۆن وشتره‌که بن بزر بکه‌ن بۆ ئـه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی به‌دوویدا هات نه‌یده‌نه‌وه. سه‌ره‌نجام بڕیاریان دا وشتره‌که بکوژنه‌وه.

شاخی، ماوه‌یه‌ك لـه‌ژووری بـوکێنی دانیـشت‌و چـاوه‌ڕێی کـرد، سـه‌یری کـرد زاوا دیارنییـه حه‌وسه‌ڵه‌ی نه‌ماو هه‌ستا ته‌ماشای حه‌وشـه‌ی کـرد، دیتـی مێـرده‌ی‌و کـوڕی که‌وتوونه‌تـه گیـانی وشتره‌که‌و ده‌یانه‌وێ سه‌ری ببڕن. شاخی حه‌په‌ساو زریکاندی‌و گوتی:

نامه‌ردینه! ئه‌وه بۆچی فریشته‌ی خودا ده‌کوژنه‌وه؟ زووبن، ده‌رگای ژووری بکه‌نه‌وه

ئینجا کردی به‌هات‌و هاوارو به‌مستان وه‌رگه‌ڕایه ده‌رگا.

باوك‌و كوڕ كەزانییان بۆی هەیە دەرودراسێ لەبەرهات‌و هاواری شاخی بێنـە مالێـان‌و رازیـان ئاشكرا بێ، خێرا چوونە ژووری بووكێنی شاخی‌و گوتیان:

ئێمە نیازمان نەبوو فریشتەی خوا سەربڕین، بەڵام ئەو خۆی بەزمان هات‌و گوتی:

سەرم ببڕن‌و جگەرم بۆ بووك‌و زاوا بكەن بەكەباب بۆ ئەوەی پێش چوونە پەردە بیخـۆن_خـودا كوڕێكیان دەداتێ دەبێ بەگەورەترین پاشای دونیاو لەرۆژهەڵاتـەوە تارۆژئـاوا دونیـا دەخاتـە ژێـر دەسەڵاتی خۆیەوەو شاخیش دەبێ بەگەورەترین شاژنی جیهان. ئیتر ئێمـەش ناچـار بـووین سـەری ببڕین.

شاخی بڕوای بەقسەكانی كردن‌و گوتی:

كەواتە زوو سەری ببڕن‌و كەبابەكە ئامادە كەن.

باوك‌و كوڕ گوتیان:

بەڵام تكامان ئەوەیە بووكەخان بچێتەوە لەسەر جێگای خـۆی دابنیـشێ، تەماشـای دەرەوەش نەكا چونكە رۆحی وشترەكە بەمە نارەحەت دەبێ.

شاخی چوو لەژووری بووكێنی دانیشت‌و باوك‌و كوڕیش چوون وشترەكەیان سـەربڕی‌و گۆشـت‌و ئێسكەكەیان پارچەپارچە كردو لەناو كیسەو هەنبانانیان كردو لـەناو كـادین شـاردیانەوەو خـوێن‌و خوڕەكەیان شووشت‌و هیچ نیشانەی وشترەكەیان نەهێشت.

شـاخی‌و مێردیـشی كـەبابی جگـەری وشـترەكەیان خـوارد و بـەكامی دڵ گەیـشتن. شـاخی، سەبارەت بەنۆ بووكی، ماوەی چل رۆژ لەژووری بووكێنی نەهاتە دەرەوەو دوای چـل رۆژەكـە چـووە كۆڵانێ، تووشی كابرایەكی تەمەن مام ناوەندی هات، داردەستێكی بەدەستەوە بـوو بەنیگـەرانی‌و پەرێشانی سەیری ئەم لاو ئەو لای دەكرد. شاخی چووە لای كابراو لێی پرسی:

مامە گیان! ئەوە بەدوای چیدا دەگەڕێی؟ هیچ شتت لێ گوم بووە؟ كابرا گوتی:

خوشكم! ماوەیەك لەمەوبەر یەك وشـترم بـەباری لـەعل‌و گـەواهیراتی گرانبـەهاوە لـەكاروان دابڕاوەو گوم بووە.

شاخی گوتی:

ئەو وشترە مایەی [٤] دەڵێی بارێکی گەورەی لێیە، سپییە؟

کابرا بەشادومانی گوتی:

بەڵێ، خوشکێ! ئەوە وشتری منە. وشترەکە لەکوێیە؟ ئەگەر نیشانی منی بدەی مزگێنییەکی باشت پێشکەش دەکەم کەتاماوی پێویستت بەهیچ شتێ نەبێ.

شاخی گوتی:

هم! بەدبەخت، درەنگ هاتی. مێردەکەم سەری بڕیو گۆشتەکەمان خوارد.

کابرای بازرگان لەدڵەوە ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:

ئەی چیتان لەبارە گەواهیراتەکە کرد؟ ئەی کوا مێردەکەت؟

شاخی گوتی:

مێردەکەم بۆ ئیشوکار چۆتە چۆڵو بیابانو هیچ ئاگاشم لەگەواهیراتی تۆ نییە.

بازرگانەکە هیچ قسەی تری لەگەڵ شاخی نەکردو بەپرساران چووە ماڵی کوێخای گوندو مەسەلەی وشترەکەی بۆ باس کردو شکایەتی لەمێردی شاخی کرد

کوێخا یەکێکی نارده دوو مێردی شاخیو کەهات پێی گوت:

وشترەکە بەبارەوە هی ئەم بازرگانەیە، بیدەوە!

مێردی شاخی نکوولی کردو نەچووە ژێر بارو گوتی:

کوێخا ئەم کابرایە درۆ ئەکا، ئێمە وشتری وامان نەدیوە.

ئەوەندەی کوێخا پێی داگرت، ئەم هەرنکولی کرد. کوێخا یەکێکی نارد ئەم جارە شاخی بێنن.

کەشاخی هات، کوێخا لێی پرسی:

تۆ کەی بینیت مێردەکەت وشترەکەی سەربڕی؟

شاخی گوتی:

(سالا کرمە بووك) واتە: ئەو ساڵەی بەبووکیان بردم. کوێخا پێکەنیو بەبازرگانەکەی گوت:

---

[٤] وشتری مایە: جۆرە وشترێکی مێیە. کورد وشتری مێیەی (نەروانە) لەوشترە نێری دوو کۆپانە چادەکەنو ئەو وشترەی لێ دەکەوێتەوە.

کابرا! چەندین ساڵە ئەم ژنە مێردی کردووەو کوڕوکچی گەورەی هەنو وەختە ئەوان بەبن بەبووكو زاوا، کەچی وشترەکەی تۆ دوو مانگە بزر بووە. ئەم ژنەشێتەو لەشێتایەتی خۆیەوە ئەم قسانە دەکا. بڕۆ لەشوێنێکی تر بەدوای وشترەکەتدا بگەڕێ.

بازرگانەکە دیتی کوێخا راست دەکات، ئیتر بەناچاری لەوێ رۆیشتو بەدوای سۆراغی وشترەکەیدا ملی بەچیاو چۆڵەوە نا.

ماوەیەك تێپەڕی، باوکی شاخی مردو لەگۆڕستان شاردیانەوەو دابی تازیەیان بەجێ هێناو سێمینەیان[٥] بۆ کرد.

دوای چەند رۆژێ، شاخی لەماڵ هاتە دەرەوە. پیرەمێردێکی لایدەو سەرگەردانی لەکۆڵانێ دی بەرەو رووی دەهات. شاخی لێی پرسی:

مامە گیان! ئەوە لەکوێوە دێی؟

پیرەمێردیش لەبەر ناحەڕەتی خۆی گوتی:

لەجەهەننەم!

شاخی گوتی:

مامە گیان! چەند رۆژێکە باوکم مردووە! داخۆ قەت لەدەوروبەری جەهەننەم چاوت پێ نەکەوتووە.

پیرەمێردەکە زانی تووشی ژنێکی شێتۆکە هاتووەو دەتوانێ سوود لەم دەرفەتە وەربگرێ. وەڵامی دایەوە:

بەدی! منی بەئیش رەوانەی لای تۆ کردووە بۆ ئەوەی بەڵکو فریای بکەوی. شاخی پرسی:

ئیشی چی، مامە گیان!؟

پیرەمێردەکە گوتی:

---

[٥] لەناو کوڕدی کرمانج دەستوور وایە، ماڵی مردوو بۆ ماوەی سێ رۆژی یەکەم پلاوو گۆشت پێشکەش خەڵك دەکەن، لەرۆژی چلەمو رۆژی ساڵوەرگەڕیشی بۆ شاد بوونی رۆحی مردووەکە، قورئانی بۆ دەخوێنن و خواردن دەبەخشنەوە ئینجا کەس وکاری مردووەکە تازییەکە دەڕەوێننەوە.

فه‌رمانبه‌ران ده‌ستی من‌و ده‌ستی باوکی تۆیان به‌ستبوو بۆ جه‌هه‌ننـــه‌م ده‌یـــانبردین بـــۆ ئـــه‌وه‌ی فڕێمان بده‌نه ناو ئاگرو بمانسووتێنن، به‌ڵام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی من له‌م دونیایه گوناهم کـــه‌م بـــوو، منیـــان به‌ده‌سته‌به‌ر ئازاد کرد بۆ ئه‌وه‌ی بێم هه‌نـــدێ پـــاره‌و گـــه‌واهیر بـــۆ فه‌رمانبـــه‌رانی جه‌هه‌ننـــه‌م ببـــه‌م تابه‌هه‌شتییه‌کی به‌دبه‌خت‌و بێ پاره له‌به‌هه‌شت ده‌ربکه‌ن‌و من له‌باتی ئه‌و ببه‌نه به‌هه‌شـــت. جاکـــه له‌جه‌هه‌ننه‌مه‌وه هاتم، باوکـــت زۆر گریـــاو پاڕایـــه‌وه بـــۆ ئـــه‌وه‌ی بیبه‌نـــه به‌هه‌شـــت، فه‌رمانبـــه‌رانی جه‌هه‌ننه‌م به باوکتیان گوت:

ده‌بێ یه‌ك هه‌نبانه پاره بده‌ی بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌م ئیشه‌ت بۆ بکه‌ین ئیتر ئه‌وه چه‌ند رۆژه من بـــه‌دوای تۆدا ده‌گه‌ڕێم بۆ ئـــه‌وه‌ی هه‌نبانـــه پاره‌کـــه‌م بـــده‌یتێ بـــۆ بـــاوکتی ببـــه‌م‌و له‌جه‌هه‌ننه‌مـــه‌وه بیبه‌نـــه به‌هه‌شت.

شاخی گوتی:

خوا له‌باوکت خۆش بێ که‌زه‌حمه‌تت کێشاوه‌و هاتووی. هه‌ر ئێستا ده‌چم هه‌نبانه پاره‌کـــه‌ت بـــۆ دێنم.

شاخی به‌په‌له پروزێ گه‌ڕایه‌وه مالێ‌و چووه ژووری بنه‌بانێ‌و ده‌ستی دایه یه‌کێ له‌هه‌نبانـــه پـــڕ پاره‌کانی باری وشتره‌که‌و هێنای و دایه پیره‌مێرده‌که‌و تکاشی لێ کرد لابداته مالیان‌و نانێـــك بخـــوا تامێردی له‌چۆڵ‌و بیابان دێته‌وه به‌ڵکو ئـــه‌ویش راســـپارده‌یه‌کی هـــه‌بێ، بـــه‌ڵام پیره‌مێرده‌کـــه ترســـا نه‌وه‌ك مێردی شاخی به‌سه‌ردا بێته‌وه‌و فێڵه‌که‌ی ئاشکرا ببێ، گوتی:

نه‌خێر، خوشکم! من ناتوانم لێره بمێنمه‌وه..ئه‌گه‌ر تاخیر ببم له‌وانه‌یه فه‌رمانبـــه‌رانی جه‌هه‌ننـــه‌م ناڕه‌حه‌ت بن‌و باوکت ببه‌نه جه‌هه‌ننه‌م‌و کار له‌کاربترازێ. جالێ گه‌ڕێ بابڕۆم‌و ئـــه‌و پاره‌یـــه بده‌مـــه فه‌رمانبه‌رکان‌و تکایان لێ بکه‌م روخسه‌تی باوکیشت بده‌ن بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژێك بگه‌ڕێتـــه‌وه ئـــه‌م دونیایه‌و سه‌ردانێکتان بکا. ئه‌وسا هه‌رجۆره به‌خێرهاتن‌و خزمه‌تێکی بکه‌ن وه‌خت هه‌یـــه‌و ئێمـــه‌ش له‌خزمه‌تتان دا ده‌بین.

پیره‌مێرد چیتر چاوه‌ڕێی نه‌کردو به‌په‌له‌په‌ل مالاّوایی له‌شاخی کردو به‌ره‌و جه‌هه‌ننه‌م که‌وته‌ڕێ.

شاخی بەخەبەری هاتنەوەی باوکی مـردووی زۆر شـادو کـەیفخۆش بـوو، هەسـتا حەوشـەی رشاندو گەسکی دا و چوو (قولۆ)[٦] و (نەجۆ)[٧] ی ئاشقی هێنا بـۆ ئـەوەی دەهـۆڵو زورنـا لێ بدەن.

ژنو کچانی دێ، کەگوێیان لـەدەنگی دەهـۆڵو زورنـا بـوو، جلـی رەنگاورەنگیـان کردەبـەرو دەستەدەستە هاتنە ماڵی شاخیو لەگەڵ شاخی کردیانە شاییو هەڵپەڕکێ.

بەرە بەرەی رۆژاوا، کەمێردوکوڕەکەی شاخی لەسەر کار هاتنەوە مـاڵێ، سەرسـامو حەپەسـان کەدیتیان کۆڕی شاییو شادییە لەماڵی ئـەوانو شـاخی لەناوەنـدی گـەڕی شـاییدا هەڵدەپـەڕێو بەشادی دەڵێ:

"باقی من تی، باقی من تی"[٨]

باوکو کوڕ لەبەینی خۆیانەوە گوتیان:

نازانین شاخی دیسان چ دەستەگوڵێکی بەئاوداداوەو ئەم بەزمو ئاهەنگەی سـازداوە؟ تازیـەمان هەیەو دە رۆژە باوکی مردووە، چۆن دێتەوە؟

ئاخیری مێردی شاخیش چووە ناوگەڕی شاییو شـاخی راکێـشایە لایـەکو هـۆی ئـەم بـەزمو ئاهەنگەی لێ پرسی:

شاخی گوتی:

بەڵێ، باوکم دێتەوە.

ئینجا رووداوی بەینی خۆیو پیرەمێردە فیڵبازەکەی بـۆ گێڕایـەوە. مێـردی شـاخی یەکـسەر ئاشقەکانی لەئاواز لێدان راگرتو داوای لەخەڵکەکە کرد پەرتە بکەنو هەرکەسـە بـچێتەوە مـاڵی خۆی. ئینجا لەشاخی پرسی پیرەمێردەکە نیشانی چۆن بوو. ئەوسا باوکو کـوڕ هەریەکـە سـواری ماینەك بوو و بەدوای پیرەمێردی فێڵبازدا بەرەو کێوو بیابان دایانە بەرقامچی.

---

[٦] قولۆ: کوڕتکراوەی (غولامعەلی)یە.

[٧] نەجۆ: کوڕتکراوەی (نەجەفعەلی)

[٨] واتە: باوکم دێتەوە! باوکم دێتەوە

پیره‌مێردی فێڵباز گه‌یشتبووه دامێنی چیایه‌ك كه‌له‌دوورەوه دیتی دوو سـوار بـه‌پڕتاو بـۆ لای ده‌هاتن، زانی ئه‌مانه مێـردو كـه‌س‌وكاری ئـه‌و ژنـه‌نو بـه‌دوای ئه‌مـدا هـاتوون خـۆی گه‌یانـده (جوتیكار)[٩] ێ كه‌له‌و نزیكانه زه‌وی ده‌كـێڵاو له‌گـه‌ڵ یه‌كـه‌م سـه‌رنجدا هه‌سـتی پـێ كـرد ئـه‌و به‌سه‌زمانه كه‌چه‌ڵه. ئیتر چووه لایه‌وه‌و ماندوونه‌بوونی لێ كردو لێی پرسی:

براگیان! دیاره تۆ مووت به‌سه‌ره‌وه نییه‌و كه‌چه‌ڵی!

جوتیاره‌كه گوتی:

به‌ڵێ، مامه گیان! من هه‌ر له‌منداڵییه‌وه به‌كاری خوا كه‌چه‌ڵ بوومه

پیره‌مێردی فێڵباز گوتی:

ئه‌و دوو سواره ده‌بینی ته‌قله كوت به‌ره‌و ئێره دێن؟

جوتیاره‌كه گوتی:

به‌ڵێ، ده‌یانبینم!

پیره‌مێردی فێڵباز گوتی:

نه‌تزانیوه كچی پاشا تووشـی نه‌خۆشـییه‌كی كوشـنده بـووه؟ و ته‌بیبـه‌كانی چـوونه‌ته سـه‌ری به‌پاشایان گوتووه ئه‌گه‌ر مۆخی سه‌ری حه‌فت كه‌چـه‌ڵ تێكـه‌ڵ بكـه‌نو یـه‌ك پـاروی ده‌رخـواردی كچه‌كه بدەن، كچه‌كه چاك ده‌وبێته‌وه. ئه‌و دوو سواره‌ی ده‌یانبینی، ئه‌مانـه فه‌رمانبـه‌ری پاشـانو به‌دوای كه‌چه‌ڵاندا ده‌گه‌ڕێن زوو به تانه‌گه‌یشتوونه‌ته ئێره جل‌وبه‌رگمان بگۆڕینه‌وه. من لـه‌جێی تـۆ جووت ده‌كه‌مو تۆش بڕۆ له‌و كاوڵاشه خۆت بشاره‌وه بۆ ئه‌وه‌ی نه‌تبینن.

كابرای كه‌چه‌ڵ، سوپاسی كابرای فێلبازی كردو به‌پله‌په‌ل جل‌وبه‌رگی خۆی له‌گـه‌ڵ گۆڕییـه‌وه‌و خێرا خۆی گه‌یانده كاوڵاشه‌كه‌و خۆی له‌ناو دۆڵه‌دانی ئاشه‌كه شارده‌وه.

زۆری پێنه‌چوو، مێردو كوڕه‌كه‌ی شاخی، كه‌ماینه‌كانیان شه‌ڵاڵی ئاره‌قه ببوون، گه‌یـشتنه لای پیره‌مێردی فێڵباز كه خه‌ریك بوو جووتی ده‌كرد. جل‌و به‌رگی كابرا له‌گه‌ڵ ئـه‌و نیـشانانه‌ی شـاخی هه‌ڵیدا بوو یه‌كی نه‌ده‌گرته‌وه، ئیتر ماندووبوونیان لێ كردو پرسیاری كابرای فێڵبازیان كرد.

---

[٩] **جوتیكار: جوتیار**

جووتیارەکە، کەخۆی کابرای فێڵباز بوو، گوتی:

بەڵێ، من کابرایەکی بەو سەروسەکوتو جلوبەرگەم بینی کـەئێوە دەڵـێن، بێـرەدا تێپـەڕی. کەلەدوورەوە چاوی بەئێوە کەوت، بەرەو ئەو کاوڵاشەی خوار گەڵی تێی تەقاند.

باوك و کوڕ گوتیان:

خۆیەتی!

ئیتر بەرەو کاوڵاشەکە ئەسپیان تاودا. رۆژئاوا ببوو، خەریك بوو دونیا تاریك دادەهات، کەئـەم دووە گەیشتنە لای ئاشەکەو لەماینەکان دابەزینو چوونە ناو ئاشـەکە. ئاشـەکە تاریـك و نوتـەك بوو، دوای گەڕانو پشکنین کابرایەکیان لـەناو دۆڵـەدانی ئاشـەکە دۆزییـەوەو رایانکێـشایە دەرێو دایانە بەر مستو پێلەقان.

جوتیاری بەدبەختو لەگوێی گا نووستوو، هەر دەرگریـاو دەیگـوت: ئێـوەو خـودا بـەزەییتان بەخۆمو ژنو منداڵەکانمدا بێتەوە، سەرم هەمووی کەچەڵ نییە. من لەمنداڵییەوە کەچەڵ نەبوومـە. چەند ساڵێك لەمەوبەر نەخۆش کەوتمو قژی سەرم هەڵوەری. سـوێندم بـەخودا مـن کەچـەڵ نـیم. جوتیارەکە هەردەپاڕایەوەو سوێندی دەخوارد کەکەچڵ نییە.

مێردی شاخی کەزۆر ناڕەحەتو نیگەران بوو، گوتی:

هەی سەگبابی فێڵباز! ئێمە چـیمانداوە لەکەچـەڵیی تـۆ؟ بێنـە ئـەو هەنبانـە پارەیـە بـدەوە کەلەژنەکەی منت سەندووەو تەفرەت داوە.

جوتیارەکە گوتی:

سوێندم بەخودا، من لەبەیانییـەوە تـائێوارە ئێـوە هـاتن هـەر زەویـم دەکـێڵاو هـیچ ئاگـام لەمەسەلەی ژنو پارەی تۆ نییە. ئەو کابرایە بەمنی گوت گوایە ئێوە بەدوای کەچەڵاندا دەگـەڕێنو دەیانکوژن. ئیتر جلو بەرگی خۆی دایـە مـنو جلوبـەرگی منـی کـردە بـەر. منـیش لەترسـی کەچەڵاتی خۆم هاتمە ئێرە.

باوك‌و كوڕ زانییان كابرای فێڵباز جوتیاری كڵۆڵیشی تەفره‌داوه. ئیتر له‌گه‌ڵ جوتیاره‌كه چوونه‌وه سه‌رزه‌وی كابرا، به‌ڵام كه‌گه‌یشتنه لای كێڵگه‌كه‌ی دیتیان كابرای فێڵباز سواری بارگیری جوتیاره‌كه بووه‌و رایكردووه.

ماینه‌كانی باوك‌و كوڕه‌كه شه‌كه‌ت ببوون، نه‌یانده‌توانی چیتر رێ ببڕن‌و بگه‌نه كابرای فێڵباز.

كابرای فێڵباز پاره‌كه‌ی بۆ خۆی بردو جوتیاری كڵۆڵیشی لێدانێكی باشی خواردو بارگیره‌كه‌شی له‌ده‌ستدا و مێردو كوڕه‌كه‌ی شاخیش به‌به‌دبه‌ختی‌و په‌ڕێشانی له‌ده‌ست گه‌مژه‌یی‌و نادانی (شاخانم) به‌ره‌و ماڵ بوونه‌وه.

باشه منداڵه ئازیزه‌كان! بڕۆن بخه‌ون، شه‌و له‌نیوه‌ی بواردووه.

پاشکۆی یەکەم

هەقایەتخوانەکان

سەکینە کانیمشکانی دایکم، ٨٥ ساڵییە

* سەکینە کانیمشکانی دایکم، ٨٥ ساڵییە، نەخوێندەوارە، خەڵکی گوندی (ئۆغاز)ە. ئەم هەقایەتانەی گێڕاوەتەوە:

١-شابزن، ئەویش لەئەحمەد کانیمشکانی بابی وەریگرتووە.

٨-شا سوڵتانی مارو میهرنیگار، لەفەرەجوللا قرشماری وەریگرتووە.

١٧-جێنشینی شاعەباس، لەخوالێخۆشبوو عەباسی باوکی حوسێنی حەسەن زادە وەریگرتووە.

١٩-خۆشقەدەمی هونەرمەند.

٢١-ئەو ساڵەی بەبووکیان بردم، لەحەنیفەی خوشکی خوالێخۆشبووی وەریگرتووە.

مه‌لیك محه‌مه‌د دوست ئۆغازی‌و هاوسه‌ری خوالێخۆشبووی:
زه‌ینه‌ب دۆدانلۆ

* مه‌لیك محه‌مه‌د محه‌مه‌د دوست ئوغازی، ٧٥ ساڵییه، خوێنده‌واریی سه‌ره‌تایی هه‌یه، خه‌ڵکی گوندی (ئوغاز)ه، ئه‌م هه‌قایه‌تانه‌ی گێڕاوه‌ته‌وه:

٦-مه‌مه داوچی‌و ئه‌نگوستیله‌ی سلێمان پێغه‌مبه‌ر. له‌خوالێخۆشبوو خاڵۆ محه‌مه‌د حه‌سه‌ن میرزایی ئۆغازی‌و خوالێخۆشبوو مامه به‌ختیارو هاوسه‌ره‌که‌ی ره‌وزه گوڵی خوشکی خاڵۆ محه‌مه‌د حه‌سه‌ن وه‌ریگرتووه.

٧-ئه‌فرووزپه‌ی. له‌خوالێخۆشبوو خاڵۆ محه‌مه‌د حه‌سه‌ن وه‌ریگرتووه.

٩-دره‌ختی چل داستان.

١٣-که‌یوان شا، له‌خوالێخۆشبوو خاڵۆ محه‌مه‌د حه‌سه‌ن وه‌ریگرتووه

١٨-سێ بووك. له‌خوالێخۆشبوو سوڵتان مه‌حمودی[1] وه‌رگرتووه.

---

[1] **مه‌لیك محه‌مه‌دو هاوسه‌ری خوالێخۆشبووی زه‌ینه‌ب دۆدانلو له‌ره‌شماڵنشین‌و مه‌ڕداره‌کانی (ئۆغاز) بوونه‌و له‌پاوانه‌کانی عیشقاباد ئه‌م چیرۆکه‌یان له‌سوڵتان مه‌حموودی بیستووه. شایه‌نی باسه، کورد ده‌وری ساڵی ١٣٢١ زستانان بۆ له‌وه‌ڕاندنی که‌ری په‌زه‌کانیان به‌کۆچ و کۆچباره‌وه ده‌چوونه عیشقبادی تورکمانستان.**

*خوالێخۆشبوو زەینەب دەودانلو، هاوسەری مەلیك محەمـەد محەمـەد دۆسـت، ٧٠ سـالّییە، نەخوێندەوارە، خەڵکی گوندی (ئۆغاز)ە ئەم هەقایەتانەی گێراوەتەوە:

٤-برای شێتو برای عاقڵ

١١-شا ئیسماعیلو قەرە بەرزەنگی

١٢- چـارەنووس. لەخوالێخۆشـبوو (میهرنیـسا)ی دایکـی خوالێخۆشـبوو خـالۆ محەمـەد حەسەنو کوێخا سادق وەریگرتووە.

*قڵادیـیر ئیڤـانۆڤ، رۆژهەڵاتناسـی رووسـی، ١٩٢٧ ز، و گوڵەئەنـدام ئۆغـازی هاوسـەری خوالێخۆشبوو حاجی خوداداد ئەم هەقایەتەی گێڕاوەتەوە:

٢٠- عەلی دیوانە و عەلی عاقڵ.

* خوالێخۆشبوو سەکینە جەلالی ئوغازی[٢] ، ژنی مەلا رەمەزانی مامەم و کـچی عـەلی ئەسغەری کەربەلایی گوندی ئوغاز، ئەم هەقایەتانەیان گێراوەتەوە:

٢- کلکی زەنگوڵەیی

٣- عەلەکە و فاتەکە

---

[٢] ئەمانـە باپیرانیـان لـە کـوردی جـەلالی فـەیرووزە بوونـە کـە دوای ئـەوەی رووسـەکان شـاری فـەیرووزەیان داگـیر کـرد، هاتنـە ئێـران و لـە (یـەنگی قەلعـەی قوشـخانە) کـە گوندێکـە دەکەوێتەی باکووری شاری (شیروان)، ئاکنجی بوون، پاشان هاتنە گوندی ئەغاز). ئەمە ژنێکی قەدو باڵاڕێکی چوست و پاك و ئازا بوو. سـاڵی ١٣٣٥ لـە گونـدی ئوغـازی زێـدی خـۆی کۆچـی دوایی کرد. سەکینە، لە شەوە درێژەکانی زستان هەقایەتی بۆ دەگێڕاینەوە. دەوری ساڵی (١٣٢٧) هەقایەتی (عەلەکەو فاتەکە) م لەوبیست، هەندێ لایـەنی ئـەم هەقایەتـەم لـە بـیر کردبـوو بـەڵام چـا بـوو هاوسـەرەکەم هـەمووی بـە تـەواوی دەزانـی، هاوسـەرەکەم ئـەم هەقایەتـەی لـە خوالێخۆشبوو و خاڵۆ محەمەد حەسەن و لە مامە بەختیارو رەوەز گوڵی بیستووە.

خوالێخۆشبوو مامە بەختیارو ره‌وزه‌گوڵی هاوسه‌ری (کچی خاڵۆ محه‌مه‌د حه‌سه‌ن میرزایی)، ساڵی ١٣٧٥

*عالی به‌گ میسرزاده‌ی کوڕی شاگلدی ، ٥٨ ساڵییه، خوێنده‌واری سه‌ره‌تایی هه‌یه، ئه‌م ئه‌فسانه‌یه‌ی له بانومیلکانی کانیشمکانی دایکیو حه‌لیمه ده‌وداڵوی هاوسه‌ری من و عه‌لی محه‌مه‌د عه‌لی نیا موتله‌ق وه‌رگرتووه و گێڕاوه‌ته‌وه:

٩- دره‌ختی چل داستان، هاوسه‌ری منیش له‌گوڵ سوومه‌ی مامۆژنی و له زه‌ینه‌ب ده‌وداڵوی پووری و له گوڵستانی دایکی وه‌ریگرتووه.

* نه‌وروز محه‌مه‌د ئه‌مان محه‌مه‌دی و شه‌وکه‌ت ئیمانزاده ئوغازی هاوسه‌ری، ٦٥ ساڵییه، نه‌خوێنده‌واره ، خه‌ڵکی گوندی ئوغازه ، ئم هه‌قایه‌ته‌ی گێڕاوه‌ته‌وه:

١٦- ره‌قی ماڵ، له‌سه‌ر ژنه ، یان له‌سه‌ر پیاوه ؟ له خوالێخۆشبوو سیمین عوزاری دایکی شه‌وکه‌ت وه‌ریگرتووه.

*ا.ا سوکرمانی ره‌ژهه‌ڵاتی رووس، ١٩٨٦ز، ئه‌م هه‌قایه‌تانه‌ی گێڕاوه‌ته‌وه:

٥ — بارامی چیلکه‌که‌ر

١٠- شاعه‌باس

١١-ئیسماعیل و قه‌ره‌به‌رزه‌نگی

١٥-حه‌یده‌ر پاڵه‌وان(٣)١٧

---

(٣) ئه‌م هه‌قایه‌تانه له کتێبی (کرمانجی خوراسان) ی ا.ا سوکرمان، بڵاو کردنه‌وه‌ی زانستو ئه‌ده‌بیاتی ره‌ژهه‌ڵاتناسی مۆسکۆ، وه‌رگێراون و له‌گه‌ڵ گێڕانه‌وه‌که‌ی خوالێخۆشبوو خاڵۆ

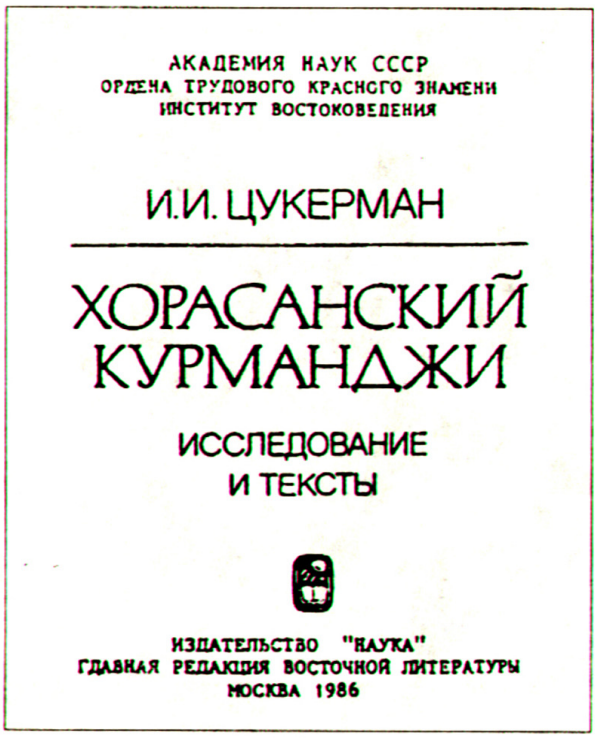
АКАДЕМИЯ НАУК СССР
ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

И.И. ЦУКЕРМАН

ХОРАСАНСКИЙ КУРМАНДЖИ

ИССЛЕДОВАНИЕ И ТЕКСТЫ

ИЗДАТЕЛЬСТВО "НАУКА"
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1986

لاپەڕەی ناونیشانی کتێبی (کرمانجی خوراسان)ی ا.ا سوکرمان، بڵاوکردنەوەی زانستو ئەدەبیاتی رۆژهەڵاتناسی مۆسکۆ، ١٩٨٦ز.

محەمەدو حەسەن بەرواورد کراون، ئەو ناتەواوییە کەمانەی لە گێڕانەوەکەی سوکرمان هەبوو پڕ کرانەوەو ناوەکان راست کرانەوەو لەوانەیە سوکرمان ئەم هەقایەتانەی لە (خاڵۆ حەسەنی) دالانداری کاروانسەرای عیشقبادی بیستبێ. خاڵۆحەسەن لە هەقایەتخوانە ناودارەکانی ناوچەی عیشقابادی پایتەختی کۆماری تورکمانستانو فەیرووزە بووە. ئەوەبوو ، ساڵی ١٣٢٩، ریگای راکردنی بۆ (جەجۆخان) و براکەی لە زندانی رووسیای قەیسەری، خۆش کرد. بڕوانە: کلیم الله توحدی، حرکت تاریخی کرد به خراسان، ج٣.

• خوالێخۆشبوو.... خانمێکی شاری فه‌یرووزه‌ی کۆماری تورکمانستانه، لـه کورده‌کـانی جه‌لالی عیشقابادی تورکمانستانه ٧٥ ساڵییه، نه‌خوێنده‌واره، خه‌ڵکی شاری عیشقاباده. ئه‌م هه‌قایه‌ته‌ی گێڕاوه‌ته‌وه:

تاوله‌کردنی شاعه‌باس[٤]

	ناوی هه‌قایه‌ته‌که	هه‌قایه‌تخوان	گۆڕه‌نده‌ی ئه‌سڵی	جۆری هه‌قایه‌ت
١	شابزان	سه‌کینه کانیمشکانی دایکم	بـــاوکی خوالیخۆشـــبوو ئه‌حمـــه‌د کانیمشکانی	
٢	کلکی زه‌نگوڵه‌یی	خوالیٚخۆشبوو سه‌کینه جه‌لالی ئوغازی		
٣	عه‌له‌که و فاته‌که	خوالیٚخۆشبوو سه‌کینه جه‌لالی ئوغازی و خوالیٚخۆشبوو مامه به‌ختیار	خوالیٚخۆشبوو میهرنیای دایکی خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن میرزایی	هه‌قایه‌تی گیاندارن
٤				
٥	برای شێت و برای عاقڵ	زه‌ینـه‌ب ده‌ودانبـوی هاوسـه‌ری مـه‌لیك محمه‌د محمه‌د دوست ئه‌غازی	خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن و مامه به‌ختیار ره‌وزه گوڵی هاوسه‌ری.	
٦	بارامی چیلکه‌کەر	ا.ا سـه‌کرمان و خـاڵۆ محمـه‌د حه‌سـه‌ن	خاڵۆ محمه‌د حه‌یه‌ن	
٧	مه‌مه‌داوچـــــــــی و	مـــه‌لیك محمـــه‌د دۆســـت و زه‌ینـــه‌ب	فه‌ره‌جوڵڵا قرشمار	
٨	ئه‌نگوستیله‌ی سلیمان	ده‌ودانلـوی هاوسـه‌ری . زوراب فرمـادی	خوالیٚخۆشـبوو خـانم مه‌لـه‌کان گـول	
٩	پیغه‌رمبه‌ر	تۆیکانلو	سوومه‌ی مامۆژنی‌و زه‌ینه‌بی‌و پووری	
	ئه‌مروزپه‌ری	مه‌لیك محمه‌د محمه‌د دۆست	و گولستانی دایکی	
	شاســـولتانی مـــارو	سه‌کینه کانیمشاکانی دایکم	خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن	
	میهرنیگار	مـه‌لیك محمـه‌د محمـه‌د دوسـت. حوسـین		
	دره‌ختی چل داستان	حاجی زاده‌و		
		شانازبه‌یره‌می هاوسه‌ری		
		عه‌لی به‌گ میرزاده‌ی کۆڕی شاگلدی		
		حه‌لیمی ده‌ودانلوی هاوسه‌رم		
		عه‌لی محمه‌د نیا موتله‌ق		
١٠	شا عه‌باسی	ا.ا سوکرمان و خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن	خـاڵۆ محمـه‌د حه‌سـه‌ن و میهـر نیـای دایکی	٢- هه‌قایه‌تی مانای قایبه‌ت
١١	شـــا ئیســـــماعیل و	ا.ا سـوکرمان و مـه‌لیك محمـه‌د محمـه‌د دۆست و زه‌ینه‌بی هاوسه‌ری	خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن	١. هه‌قایه‌تی ئه‌فسوون و جادوویی
١٢	قه‌ره‌به‌رزه‌نگی	خوالیٚخۆشبوو... خانمی فه‌یرووزه‌یی	خوالیٚخۆشبوو میهرنیای دایکی خاڵۆ محمه‌د حه‌سن	
١٣	تاوله‌کردنی شاعه‌باس	مه‌لیك محمه‌د محمه‌د دۆست	خوالیٚخۆشبوو سیمین عوزاری دایکی شه‌وکه‌ت	
١٤	که‌یوان شا	زه‌ینـه‌ب ده‌ودانلـوی هاوسـه‌ری مـه‌لیك محمه‌د محمه‌د دوست		
١٥	چاره‌نووس	ا.ا سوکرمان و خاڵۆ محمه‌د حه‌سه‌ن ئه‌وروز محمه‌د ئه‌مان محه‌مه‌دی و هاوسـه‌ره‌که‌ی شـه‌وکه‌ت ئیمـانزاده‌یی ئوغازی		
١٦	حه‌یده‌ر و پاڵه‌وان			
	رزقی ماڵ- له‌سه‌ر ژنه؟			
	. یان له‌سه‌ر پیاوه؟			

[٤] ئه‌م ئه‌فسانه‌یه لـه‌و شریته‌ی ئه‌م خانمه ساڵی ١٣٧٢ تۆماری کردووه‌و له‌هه‌مان کاتدات به‌هۆی جه‌نابی موجته‌بی قه‌یتاغی به‌ده‌ستم گه‌یشت، وه‌رگێڕدراوه.

پاشکۆی ژمارە دوو

کۆڕەکانی ئوغاز(١)

(١)

باوکم دەفتەرێکی بیرەوەری لەپاش بەجێماوە، لەلاپەڕەکانی بەرامبەر مێژووی لـەدایك بـوونی منداڵەکانی،کەمن،پێنجەمینیانم، ووسیویەتی:

(لەدایکبوونی کەلیموللا، شـەوی دووشـەممە.(٢٤)ی زیلحجـە، ١٣٦٠، بەرانبـەر(٢٢)ی دی ماە، ١٣٢٠، ئیلان ئیل)[٢].

ئێستا دوارۆژانی ئازەر ماهی(١٣٢٧)ی خورشیدیەوە ئێمە لەگوندی ئۆغازین کەزێدی خـۆمو مەڵبەندی عێلی کوردی(سیوکانلۆ)ە. پێڵاوە(ئوتلی)[٣]ە کانم کۆنو درا دڕاونو چەن پینەیان لەسـەر یەك لێدراوەو حەفت هۆقە قوڕو لیتـە لەکونەکانـەوە دێنـە ژوورەوەو ناچاریـشم، کـەهاتو چـۆی قوتابخانەی سەرەتایی (رودکی)یئۆغاز دەکەم، لەدوو خۆم رایان دەکێشم.

رۆژ لەسەر ئاوابوونە، دەمو چاوو گوێچکەکانم لەبەر سۆزو سـەرماو بـەفرو زریـان سـورو شـین هەڵگەڕاون. پێشتر، هاوکاری براکانم کردووە، رەشە وڵاغو کەرو مـەڕمان ئالیـك داوەو مریـشكو کەڵەشێرمان لەتەویلەو(پونگ)[٤]ە کان کردووەو دەرگـای تەویلـەمان کلیـل داوەو لەبـەر سـۆزو سەرمای زستان، وا بەپەلە پرۆزێ بەرەو ماڵ دەبینەوە.

---

[١]گوندێکە چل کیلۆمەتر لەباکووری رۆژهەڵاتی شاری شیروان دوورە. ئەم گوندە جاران سەر بەشارستانی قوچان بوو، ئێستا سەر بە شارستانی شێروانە. سەیری نەخشەی لاپەرە (٦ ی ئەم کتێبە بکە.

[٢]ئیلان ئیل: سال مار (بەزاراوەی تورکی)

[٣] ئوتلی: جۆرە پێڵاوێ بوو بنەکەیان لەلاستیکی پێچکەی ماشینی باری، یان ئوتوبوس (ئوتل) دروست دەکرد و هەر بەو ناوەش ناسرابوو.

[٤] پونگ: کۆلیتی مریشکان (و)

باوکم له‌سه‌ربانه،فه‌روه‌که‌ی به‌سه‌رسه‌رو مه‌ندیلی‌دا هه‌ڵکێشاو سه‌یری سه‌عاتی گیرفانی ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی که‌مه‌غریب داهات، بانگ بدا، تاکو ئێمه بچینه ژوورەوەو چوارمشقی له‌ده‌وری سۆبه‌ی دار دابنیشینو خۆمان گه‌رم بکه‌ینه‌وه، باوکیشم که‌بانگی مه‌غریبی دا، دێته خواره‌وه بۆ لامان.

دایکم، له‌ئێمه زیاتر شاره‌زای خوو ڕه‌وشتی باوکمانه، دوای که‌مێ پیاڵه چایه‌کی بۆ دێنێو ئه‌ویش بینی پێوه ده‌نێو ده‌یخواته‌وه.

دوای ساتێ، دایکم سفره ڕاده‌خاو ئابگۆشت له‌سه‌ر ئاگردان داده‌گرێ، بۆنی عه‌تری(مه‌رزه)[٥]و بۆنو به‌رامه‌کانی تری ژوورەوه پڕده‌که‌نو ئیشتیهای هه‌موومان ده‌که‌نه‌وه. ئینجا دایکم ئاوی ناو مه‌نجه‌ڵ له‌سه‌ر نانی وردکراوی ناو کاسه‌که‌مان ده‌کات، به‌ڵام تا باو دوعای نانخواردنی به‌سه‌ردا نه‌خوێنێ، هه‌قمان نییه ده‌ست بۆ قاپه‌کانمان درێژ بکه‌ین.

که‌دوعاکه خوێنرایه‌وەو ته‌واوبوو، خێرا په‌لاماری نانی له‌کاسه گوشراوه‌کانمان ده‌ده‌ین. خوشکو براو دایکو باوك جیاوازیان نییه، هه‌موو ده‌بێ تێرو پڕ بخۆن.

شه‌وی هه‌ینییه. دایکم سه‌ماوه‌ری جۆشداوه، پاش نه‌ختێکی تر براده‌رانی شه‌و دێن. ئه‌وه‌نده‌ی پێناچێ سه‌گه‌که‌مان ده‌وه‌ڕێ، به‌ڵام زوو میوانه‌کان ده‌ناسێو ئیتر چیدی پیان ناوه‌ڕێ.

میوانه‌کان: که‌ربه‌لای ره‌مه‌زان، کوێخا ره‌مه‌زان(ئیسماعیل)، خاڵۆ مه‌حه‌مه‌د حه‌سه‌ن، سه‌رتیپو مامه به‌ختیار له‌سه‌ری گونده‌وه هاتوونو به(یائه‌ڵڵا) دێنه ژوورەوەو له‌به‌ر سۆبه خۆیان گه‌رم ده‌که‌نه‌وه.

دووباره سه‌گه‌که‌مان ده‌وه‌ڕێ، به‌ڵام ئه‌مجاره‌یان به‌پچڕ پچڕی: ئیبراهیم مه‌حه‌مه‌د سه‌ردار(مه‌مه ره‌ش)، ره‌حیم جه‌فیو ئه‌بولحه‌سه‌ن، حه‌یده‌ر قوڵی ده‌لاك، موسه‌ییه‌بو ره‌جه‌ب، یه‌حیا مه‌حه‌مه‌د میرزا باقر، حوسێن عه‌باسو فه‌خرایی فه‌راشی قوتابخانه‌که،که‌یه‌کێکه له‌مه‌سنه‌ویخوانه‌کان. ئه‌مانه یه‌ك له‌دوای یه‌ك دێنه ژوورەوەو کۆڕی شێخ (ئه‌سه‌دوڵڵا)ی باوکم پێك دێنن.

---

[٥] مه‌رزه: جۆره سه‌وزه‌یه‌کی خورده‌نی بۆنداره.

ئەم کۆڕە کۆڕێکی هەفتانەیەو شەوانی هەینی لەماڵی ئێمە سازدەدرێو دوای چا خوارادنەوە، قورئان خوێنەکان چەند ئایەتێکی قورئان دەخوێننەوەو شێخ ئەسەدوللا مانای ئایەتەکان لێك دەداتەوە ئینجا لەکتێبی (سحاب الدموع- هەوری فرمێسك) کەبەزمانی(فارسیو تورکیو عەرەبییە) رەوزەیەك لەبارەی کارەساتی (ئەهلی بەیت)، ئیمام حوسێن(س) دەخوێنرێتەوەو دوعاو فاتیحاش بۆ خوالێخۆشبوونی مردوان.

هەندێ شەو، شێخ ئەسەدوللا چیرۆکی وەکو یوسفو زوڵێخاو زەکەریاو سلێمانو یونسو پێغەمبەرەکانی دی لەکتێبی (قصص الانبیاو- چیرۆکی پێغەمبەران) بۆ دانیشتوان دەخوێنێتەوە، ئینجا خاڵۆ حەسەن دێتە مەیدانو زۆر بەشەوقو زەوقەوە هەقایەتی خۆشو بەتام دەگێڕێتەوە. هەندێ جاریش دەبێت بەمەسنەوی خوێندنەوە. باوکمو ئەبولحەسەن فەخرایی (کوڕی مەلا ئەحمەدی بەردەری) باشترین مەسنەویخوێنن.

لەم کۆڕانەدا ، کتێبی(قصص الانبیاو- چیرۆکی پێغەمبەران)و ماتەمکەدەو ئەمیر حەمزەی ساحێبقرانو موختار نامەو کتێبە ماتەمنامەکانی وەکو: قومری دەخیلو شوعاعیو هەروەها کوللییاتی سەعدیو چل تووتیو سەلیمی جەواهیر فرۆشو ئەسکەندەر نامەو ئەمیر ئەرسەلان، دەخوێننەوە. کرتۆپە، یان کدووی کلاو یان میوەی وشکراوەو سجوق پێشکەش بەمیوانەکان دەکەنو نیوەشەو، هەرکەسە بەرەو ماڵی خۆی دەبێتەوە.

بێجگە لەکۆڕی شێخ ئەسەدوللا، لەشەوانی ئاخیری پایزو وەرزی زستان، کۆڕوکۆبوونەوەی تر لەماڵو گەڕەکەکانی دیکەی گوندی ئوغاز، ساز دەکرێ:

(٢)

ئیبراهیم پینە دۆز دراوسێی دیوار بەدیواری باشوری ماڵی ئێمەیەو خزمی باوکمە. ئیبراهیم زۆر چاك دووتار لێدەداو گۆرانی باش دەچڕێ.

بەتایبەتی گۆرانی(های زوڵێخانی) [٦]

قولو (غولامعەلی)ی قرشمار دوو وتار دەژەنێو دەیکا بەبەزمو هەرا.....[٧]

---

[٦] **گۆرانی (های زولێخانی) مەقامێکی مۆسیقای کرمانجییە، بەزمانی عاشق وەسفی زولێخا دەکا.**

[٧] **ئەمە لەدەقە ئەسڵیەکەدا لادراوە.**

مه‌لا ره‌مه‌زانی مامه‌م(به‌خشی)یه‌و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌نگێکی به‌رزو قه‌به‌ی هه‌یه. که‌گۆرانی ده‌ڵێ هه‌موو سازه‌کان بێ ده‌نگ ده‌بن‌و که، که‌ره‌مو ئه‌سڵی خان ده‌چڕێ یان که‌ئه‌رز گوڵی یاری‌و عه‌شقی ناکامی خۆی له‌گه‌ڵیا ده‌که‌وێته‌وه یاد، به‌زمو هه‌رایه‌کی تر ده‌نێته‌وه‌و به‌و ده‌نگه گه‌ورەو قه‌به‌یه‌ی خۆیه‌وه خانوو ده‌هه‌ژێنێته‌وه.

حه‌یده‌ر قچك (حه‌یده‌ر کوچه‌ك)، بنعامێکی خۆمانه، ماته‌مگێڕێکی هه‌ره چاکه. ده‌ست له‌بن گوێی ده‌نێ‌و پڕ به‌سۆزی دڵ تێهه‌ڵده‌کاته (ئه‌للامه‌زاره)و هه‌رکه‌سێ گوێی لێبێ فرمێسکی له‌چاوان ده‌بارێ.

سوڵتان عه‌لیش، کاتی ستڕانی(لێ یارێ)[٨] ده‌چڕێ، که‌باس له کچه به‌دلیگیراوه کورده‌کان ده‌کا، ئه‌وه‌نده به‌شاره‌زایی ده‌یچڕێ‌و که‌ش‌و هه‌وایه‌کی غه‌مگینی وا دروست ده‌کات، هه‌مووی له‌پڕمه‌ی گریان ده‌ده‌ن.

شیعره‌کانی(جه‌عفه‌ر قولی)[٩]و نه‌جمای شیرازو کتێبه دڵداریيه فارسی‌و توركی‌و کورديیه‌کانی وه‌کو: زوهره‌و تاهیر، غه‌ریب شاسه‌نه‌م، مه‌عسوم‌و ئه‌فرووزپه‌ری، له‌م کۆبوونه‌وه‌یه‌دا ده‌خوێنرێته‌وه.

به‌تول(ی ژنی مام ئیبراهیمی پینه دۆز) مه‌نجه‌ڵی کرتۆپه‌ی کوڵاو وه‌رده‌گێڕێته‌وه ناو (له‌نگه‌ری) یان‌و نان‌و نمه‌ك له‌سه‌ر سفره داده‌نێت هه‌موو میوانه‌کان ده‌ست له‌سازو ئاواز هه‌ڵده‌گرن‌و دێن په‌لاماری کرتۆپه‌ی کوڵاو ده‌ده‌ن.

که‌سکی خۆیان تێرکرد، قولوی قرشمار دووباره ده‌ست ده‌داته دووتاره‌که‌ی‌و په‌نجه‌ی به‌ئاوازی شادی ئاشنا ده‌کات.

---

[٨] **ستڕانی (لێ یارێ) مقامێکی مۆسیقای کورديیه، باسی به‌دیل گیرانی کچانی کورديی ره‌شماڵنیشن‌و مه‌ڕدارانی تایه‌فه‌ی (باشقانلو) ده‌کا به‌ده‌ست توركمانه‌کانه‌وه له‌ساڵی ١٣٢٣.**

[٩] **جه‌عفه‌ر قولی : شاعیرو عارف‌و مۆسیقزانێکی گه‌وره‌ی کرمانجییه.**

ئینجا ئیبراهیمو ئەوانی دی دێنە مەیدانی سەماو یەك لەدوای یەك ئاهەنگی(یەك قرسە)و(دوو قرسە)و (ئەنارەکی)و (چەپەڕاستە) لێدەدەنو شۆرو هەرایەك بەرپا دەکەن، تانیوە شەو بەردەوام دەبێ.

(٣)

کۆڕی حسێنی خەیات، کە کەماڵیان چەند کۆڵانێك لەولای ماڵی ئێمەوەیە، لەهەموو کۆڕو کۆبوونەوەکانی گوندی ئوغاز چالاکترو بەردەوامترە. هەژارو سواڵکەرو دەروێشو قەلەندەرەکانی بانی قوچانو شێروان، کەدێنە ئوغاز، ئەم کۆڕە پێك دێنن. ئەمانە، شەو، لەماڵی حوسێنی خەیات خڕ دەبنەوەو دەست بەبەرنامەی نەقاڵیو شانامە خوێندنەوە دەکەنو تا گەردو گۆڵی بەیانی بەردەوام دەبن.

بابا فەقیری کۆنە قوچان میوانداری ئەم کۆڕەیە. قوروە فەقیری خەڵکی کۆنە قوچان، رەمۆی فەقیری خەڵکی بانی(تیتوکانلۆ)ی[١٠] قوچانو یەکێکی تری خەڵکی گوندی خانە سەری شێروان، جاروبار قوروە قەلەندەریش دێو لەگەڵ چەند فەقیرێکی ترو ژمارەیان دەگاتە حەفت هەشت نەفەر.

ئەندامانی ئەم کۆڕە، بەرۆژ، هەریەکە روو دەکاتە گوندێکی گەڵی (سیوکانلو)[١١] کەسەر بەمەڵبەندی ئوغازەو بەنۆرە هەر سواڵکەرەو دەچێتە گوندێكو عەسر، کە دەگەڕێنەوە ئوغاز، هەرچی گەنمو جۆو پارچە نانی لەهەنبانیاندایە، دەیفرۆشنە دوکاندارەکانو چاو ڕۆنو شەکرو شتی تر دەکڕنو رۆژئاوا، ، یەك لەدوای یەك، دەچنە ماڵی حوسێنی خەیات. حوسێنی خەیات بەئەسڵ قوچانییەو لەئوغاز پاڵتۆ دەدووری. شەو تا بەیانی کار دەکاتو مەکینەی دورمانی هاوارو ناڵەناڵییەتی. بەرۆژیش دەخەوێ.

(ئوغول جەمال) ی ژنی حوسێنی خەیات، هەر شەوە خواردنێکی گەرمیان بۆ لێ دەنێو زۆر بەسەبرو حەوسەلەیە لەخزمەت کردنی ئەم چەشنە میوانە جۆر بەجۆرانە.

---

[١٠] تیتکانلو: گوندێکە دەکەوێتە رۆژئاوای قوچان، سەر بە(فاروج)ی.

[١١] سیوکانلو: عێلێکی کوردی خوراسانە، مەڵبەندەکەیان گوندی ئوغازە

بابه فه‌قیر، گوایه هه‌موو شانامه‌ی له‌به‌ره، به‌ئاوازێکی گه‌رمو گوڕو به‌ده‌نگێکی به‌رز، به‌جۆرێ شانامه ده‌چڕێ، هه‌ر ده‌ڵێی جه‌نگی شه‌ڕی رۆستەمو ئه‌سفه‌ندیار ئێستا وا روو ده‌داو بێ ده‌نگی و سه‌رسامی باڵی به‌سه‌ر هه‌موو لایه‌کدا ده‌کێشێ.

هه‌ندێ شه‌و، کتێبی، چل تووتی ، سه‌لیمی جه‌واهیر فرۆش، ئه‌میر ئه‌رسه‌لانی ناودارو شێرویه‌ی ناودار ئه‌م ده‌ست ئه‌و ده‌ستیان پێ ده‌کرێو ده‌خوێندرێنه‌وه، خه‌ڵکه‌که‌ش گوێ ده‌گرنو ئوغول جه‌مالیش چای ده‌گێڕێ. وه‌ستا حسێنی خه‌یاتیش به‌وردی گوێ ده‌داتێ، بۆ ئه‌وه‌ی که‌س به‌غه‌ڵه‌تی کتێبه‌که نه‌خوێنێته‌وه، یان رسته‌یێ لانه‌دا. ئه‌و هه‌موو کتێبانه‌ی له‌به‌ره‌و زۆر ئاگاداری شیعرو په‌ندی کوردیو تورکیو فارسییه‌و هه‌موو جارێ تامی قسه‌کانی خۆیان پێ خۆش ده‌کاو هه‌موو لایه‌ك ده‌خاته پێکه‌نینو که‌شو هه‌وایه‌کی تر دروست ده‌کا.

ئه‌گه‌ر ماڵ جێگای دانیشتنی که‌سی تێدا بمێنێ، ده‌رو دراوسێو گونده‌کانی تر دێنو گوێ له‌هه‌قایه‌تخوانو شانامه‌خوێنو کتێبخوێنه‌کان ده‌گرن.

(٤)

ئه‌بولحه‌سه‌ن له‌تایه‌فه‌ی (ئولکانلو)[١٢] ه و زیاتر حه‌زی له‌کتێبی مێژوویی‌و شه‌رو شۆڕه‌و کۆڕه‌که‌ی له‌ماڵی خۆیانه‌و ئه‌م کتێبانه‌ی تێدا ده‌خوێندرێته‌وه‌ئرۆسته‌م نامه، شێرۆیه‌ی ناودار، حوسێن کوردی شه‌بسته‌ری، ئه‌میر ئه‌رسه‌لانی ناودار، سه‌لیمی جه‌واهیر فرۆش‌و پێڵاوه‌کانی ئه‌بولقاسمی ته‌نبووری. هه‌ندێ جاریش له‌م کۆڕه‌دا هه‌قایه‌ت و ئه‌فسانه ده‌گێڕنه‌وه‌و حه‌سه‌ن باقر باشترین هه‌قایه‌تخوانی ئه‌م کۆڕه‌یه.

(٥)

له‌کۆڕی یه‌حیای (مامی) تاقمه دراوسێیه‌ك خڕ ده‌بنه‌وه سه‌ریه‌ك و کتێبی: شا به‌هرامو حه‌فت په‌یکه‌ر، دیوانی شا نیعمه‌تولاّ وه‌لی‌و رۆسته‌م نامه‌و ئه‌م جۆره کتێبانه له‌و کۆڕه‌دا ده‌خوێنرێنه‌وه.

---

[١٢] ئولکانلو: یه‌کێکه له‌چوار تایه‌فه ڕه‌سه‌نه‌که‌ی گوندی ئوغاز

(٦)

لەمەڵبەندی گوندی ئوغاز و لەماڵی کێخـوا داراب، کـەپیاوێکی بـەڕێزو خـۆش مەشـرەبە، هەقایەت دەگێڕنەوەو کتێب دەخوێننەوە.

داراب کتێبەکان بەدەستیاو لەکۆڕەکانی دی وەردەگرێ، کتێبی ئـەمیر حـەمزەی سـاحێبقرانو (چیرۆکی پێغەمبەران)و موختار نامە لەباوکم وەردەگـرێ. ئەسـکەندەر نامـەو ئـەمیر ئەرسـەلان لەمحبت و شێرۆیەو رۆستەمنامەش لەئەبولحەسەنو..

(٧)

لەوسەری گوندی ئوغازو لەماڵی محبت (مەوەت) کۆڕێك هەیـە، کتێبـەکانی زیـاتر لـەکۆڕی ئوغاز، یان گوندی (ئولاشلو)[١٣] و (چەپانلو)[١٤] وەردەگرێ.

محبت خۆی شارەزاییەکی تایبەتی لەداسـتانخوانیدا هەیـە. شـانامەی دەستنووسـی رەمـەزانی داراب لەچەپانلو دێنێو ئەسکەندەرنامەی چاپی بەردیی رەنگینو سـەرنجکێش لەئەحمـەد ئولاشـلو وەردەگرێو محبەت خۆیشی کتێبی ئەمیر ئەرسەلانی ناوداری هەیەو ئەمیر حەمزەی سـاحێبقرانیش لەماڵی ئێمە دەبات.

(٨)

قادر قولی خانی سەرۆکی عێلی سیوکانلو کابرایەکی زاناو قسەزانو سیاسەتمەدارە. کۆڕەکـەی بەزۆری لەئەهلی گیانبازیو سیاسەت پێك دێ.

هەندێ جار خاڵۆ محەمەد حەسەن بانگهێشت دەکەن بـۆ ئـەوەی هەقایـەتیان بـۆ بگێڕێتـەوە. هەندێ شەویش ئیبراهیمو هی تر لەکۆڕی قادر قولی سازو مۆسیقا دەژەنن.

عەبدولعەلی یوسفـو حەسەن ئاشەوان، کەسترانبێژی دێرینو ئەبولفـەزلی لاوی کـوڕی خـاڵۆ محەمەد حەسەنیش بەم دواییە هاتوچۆی ئەم کۆبوونەوانە دەکەن.

کێخوا سادقی برای خاڵۆ محەمەد حەسەنو باوکی حەسـەن ئاشـەوان، هەقایـەتخوانێکی هـەرە باشی ئەم کۆڕەیە.

---

[١٣] ئولاشلو: یەکێکە لەتایەفەکانی سیوکانلو، لەگوندی ئولاشلو..

[١٤] چەپانلو: گوندێکی سەر بەئوغازەو تایەفەی (کەمکیلانلو)ی تێدا دەژی

(٩)

کۆڕی ره‌شاڵنشینه‌کان

پـێش ئـه‌وه‌ی مـه‌ڕ بـزێ — له‌سـه‌ره‌تای ئه‌سـفه‌ندماه — ره‌شاڵنـشینه‌کان لـه گـه‌رمیانی (مه‌راوه‌ته‌په)[١٥] له‌نزیك یه‌ك هه‌ڵده‌دن و هه‌ر شه‌وه له‌ره‌شاڵێك کۆده‌بنه‌وه‌و باسی سه‌رگوزه‌شـته‌و بیره‌وه‌ری خۆیان و پێشینان ده‌که‌ن که‌هه‌موو باسی شه‌ڕو لێکدانه له‌گـه‌ڵ دزو جـه‌رده‌ی ناوچـه‌یی‌و تورکمان.

هه‌ندێ جاریش هه‌قایه‌تخوانه‌کان هه‌قایه‌ت ده‌گێڕنه‌وه. هه‌قایه‌تخوانـه هـه‌ره باشـه‌کانی عێڵـی سیوکانلو ئه‌مانه‌ن: سوڵتان مه‌حموودی، مه‌لیك محه‌مه‌د محه‌مه‌د دوست، جیهانگیرو پـووره لـه‌یلاو باشترین بیره‌وه‌ری گێڕه‌وه‌ش عه‌لی ئه‌کبه‌ر شاوانی پاڵه‌وانه.

(١٠)

کۆڕی جوتیاران

جوتیاره‌کانی گوه‌نده‌که‌مان، که‌خۆیان له‌ئۆغاز ده‌ژین، هه‌موو ساڵێ لـه دوادوایـی فـه‌روه‌ردین ماه، مانگێك دوای کێڵانو داچاندنی زه‌وی ئاوییه‌ی گوند، ده‌چـنه هـه‌وراز چـیاکانی ده‌وروبـه‌ری ئوغاز، وه‌کوو: (ئارموتلی)و (بیر)و (که‌لەم) بۆ ئه‌وه‌ی به‌گوێدرێژو ره‌شه‌ولاغه‌کانیان زه‌وی بکـێڵن‌و به‌رهه‌می به‌هاره‌ی دێمی بچێنن[*] له‌وماوه‌یه‌دا، شه‌و له‌کوێستانی (بیر)و له‌و (گوم)انه کۆده‌بنـه‌وه

---

[١٥] مه‌راوه‌ته‌په: خاکی گه‌رمیانی گوندی جه‌عفه‌رانلوه‌و که‌وتۆته باکووری رۆژهه‌ڵاتی پارێزگای گوڵستان‌و له‌گه‌ڵ پارێزگای خوراسان‌و کۆماری ئه‌رمه‌نستاندا هاوسنوورەو تا ساڵی (١٣١٦)ی خورشیدی سه‌ر به‌شارستانی بێجنوردی خوراسان بوو وئێستا سه‌ر به‌شارستانی گونبه‌دی کاوسی پارێزگای گوڵستانه.

[*] کۆڕی جوتیاران ته‌نیا تایبه‌ت نییه به‌ناوچه‌ی ئوغاز. له‌چیاکانی (گولیل)ی سنووریش تایه‌فه کورده‌کانی: (بیچه‌رانلو) و (میلانلو) و..، له‌چیاکانی (شاهجان) :(قه‌هره‌مانلو)و (رودکانلو) و .. له‌چیاکانی (ئالاداغ): (شادلو) و (قه‌راچورلو)و له‌چیاکانی (هه‌زار مه‌سجید) و (ئه‌للاهو ئه‌کبه‌ر): (کیلوانلو) و (شێخ کانلو)و له‌و کاتانه‌دا کۆڕی کاتی دروست ده‌که‌ن‌و ئه‌ندامه‌کانیان له‌گۆڕاندان. من له‌کۆڕی جوتیارانی ئوغاز بێخه‌به‌ر بووم تا رۆژێ ده‌ستی رۆژگار رایکێشامه ئه‌وێ:

ئاخیرو ئۆخری فەروەردین ماهی ساڵی ١٣٣٥ بوو، لەپۆلی شەشەمی سەرەتایی دەمخوێند. دوو سێ رۆژ قوتابخانە داخراو باوکم ئەو دەرفەتەی بەهەل زانیو منی لەگەڵ خۆی بردە (کۆتەل بیر) بۆ ئەوەی هاوکاری بکەم.

کۆتەل لەبیر پارچە زەوییەکی دێمیو چەقێن بوو، لە(قوڕادە – سیری کێوی) زیاتر هیچ رووەکی لێ شین نەدەبوو و میراتی باوە گەورەم بوو بۆمان مابووەوە. کە گەیشتینە کۆتەل بیر. کەرو گامان دابەستە ژێر نیرو دەستمان بەزەوی کێلان کرد. بەرەبەری نیوەڕۆ بوو، هەورێکی تیر ئاسمانی داگرتو بوو بەباران‌و تۆفانێکی تووش. کەروگا لەئیش وەستان‌و باوکم ناچار بوو نیری لێ کردنەوەو سواری کەرەکە بوو و هەندێ قوڕادەمان کۆکردبووەوە ئەویشی لەناو خورجینە ئاو گەڕایەوە دێو بەمنیشی گوت:گاکە لەگەڵ فەردە گیایەك ببەمو بچمە گومەکانی بیر بۆ ئەوەی بەیانی کەئاسمان ساف بوو و هەتاو دەرکەوت بگەڕێینەوە سەر زەوی کێلان.

گومەکان لەنزیك بیرەکانی ئاو دروست کرابوون. من چوومە گومی (مامەجەبار): گومێکی گەورە بوو، جێگای چوار پێنج جووتە کەرو گای تێدا دەبووەوە. گومەکان دیواریان بەشێوازێکی سەرەتایی لەقوڕو بەرد دروست کرابوو، دەرگاشیان نەبوو. چەند ئاخوڕێك بۆ کەروگاکان‌و سەکۆیەکی یەك مەتر بڵند لەناو گۆمەکە هەبوو ئاگردانێکی گەورەو نارێکیش لەسووچێکا هەبوو. پێش من چەند جوتیارێك گەیشتبوونە ئەوێ، گاکانیان لەسەر ئاخوڕەکان بەستبووەو لەدەوری ئاگری ناو ئاگردانەکە دانیشتبوون جل‌وبەرگی تەڕی خۆیان وشك دەکردەوە.

دوو سێ دانە ئافتاوەی مسی رەش هەڵگەڕاوی عیشقبادی. بەپڕئاوی لەتەك ئاگردانەکە دانرابوون بۆ ئەوەی ئاوەکەیان بکوڵێ‌و (ئانوخ) و (فولفولی چیا) یان تێدا دەم بدەن.

عەبدولعەلی دراوسێی دیوار بەدیوارمان بوو لەئوغاز، بەکرێ جووتی بۆ موسەییەب زیبا دەکرد، ئەویش بەخۆو بەجووتە گایەکی ئاغاکەی لەوێ بوو. کەچاوی بەمن کەوت زەردەیەکی سەرسامی هاتێ‌و پرسی: کەلیم گیان! بەخێرهاتی! ئەوە لێرە چ دەکەی؟ لەکوێوە هاتی؟

منیش گاکەی خۆمانم پێشانی عەبدولعەلی داو بەئاماژە حاڵیم کرد کەلەبەر باران‌و تۆفان پەنام بۆ ئەوێ بردووە. عەبدولعەلی پێی گوتم گاکە لەسەر ئاخوڕ ببەستمەوەو بچمە بەرئاگردان جلەکانم وشك بکەمەوە. ئیتر وردە وردە گەنجی ئیشکەر لەگومەکانی ترەوە هاتنە گومی مامە جەبار.

كه‌له‌نزيك شوێنی كاركردنيان دروستيان كردوون، و كۆڕی خۆيـان پێـك دێـنن. هـەر دوو سـێ ڕۆژ جارێكيش له‌گونده‌وه ئازووقه بـۆ جوتيـاران‌و وێنجـه بـۆ ره‌شـه‌ولاخ‌و گوێدرێـژه‌كان ده‌به‌نـه ئـه‌و گومانه.

عه‌بدوله‌لی ئانوخ‌و فولفولی چيايی له‌ئافتاوه‌كان كردو ده‌می كێشاو عه‌بدوله‌لی ئاوی كولاوی سه‌وزی ئافتاوه‌ی له‌پياڵه‌ی جۆراوجۆر كردو هه‌ريه‌كه پياڵه‌يه‌كی به‌كشميشی قوچانی فڕكرد بۆ ئه‌وه‌ی گه‌رم بێته‌وه. من چا خۆره‌وه نه‌بووم‌و ئه‌وه‌نده‌ی به‌به‌رم دا كه‌وتن نه‌مخوارده‌وه، ته‌نيا دووسێ قله‌كشميشم هه‌ڵگرت، خواردم.

له‌ده‌ره‌وه‌ی گومه‌كه، له‌وه نه‌ده‌چوو هه‌وای به‌ره‌و باشی بچێ، تا شه‌و داهات هه‌ر باو به‌فرو زريان بوو. هيچ چاره‌مان نه‌بوو، له‌ناو ته‌پ‌و دووكه‌ڵ‌و له‌به‌رئاگردان‌و بۆن بۆگه‌نی ناخۆشی ته‌پاڵه‌ی ره‌شه ولاخ‌و گوێدرێژو له‌به‌ر زه‌ڕه‌زه‌ڕی ناسازی گوێدرێژان خۆمان خه‌ريك كردو شه‌ومان كرده به‌يانی. ئاخيری تيرو پشك له(حه‌سه‌ن باقر) كه‌وته‌وه‌و ئه‌ويش كه‌شاره‌زاييه‌كی زۆرو ئاره‌زووييه‌كی تايبه‌تی هه‌قايه‌ت گێڕانه‌وه‌ی هه‌بوو، ده‌ستی به‌گێڕانه‌وه‌ی ئه‌فسانه‌ی(سيغير پاڵه‌وان) كرد. ئه‌م هه‌قايه‌ته وه‌كو(داستانی گوشتاسپ)ی شانامه‌وابوو كه كه‌له‌باوكی زيز ده‌بێ‌و ده‌چێته ولاتی رۆم‌و له‌وێ ئه‌ژديهايه‌كی گه‌وره ده‌كوژێ‌و له‌گه‌ڵ كچی پاشا ئه‌وێ زه‌ماوه‌ند ده‌كات.هه‌قايه‌ته‌كه زۆر لق‌و پۆپی تری لێ ده‌بۆوه.

كه‌هه‌قايه‌تی حه‌سه‌ن باقر ته‌واو بوو، عه‌بدوله‌لی هاته مه‌يدان‌و تابه‌ره‌به‌ری به‌يانی خه‌ريك بوو. باوكی عه‌بدوله‌لی له‌سه‌رده‌می خۆيدا پاڵه‌وانی ئۆغاز بوو.عه‌بدوله‌لی خۆشی نيمچه پاڵه‌وان بوو. زۆری حه‌زی له‌شه‌ڕو لێكدانی پاڵه‌وانان بوو. ئه‌و(داستانی رۆستەم‌و ئه‌سفه‌نديار)ی گێڕايه‌وه.شه‌و دووبه‌تری چووبوو، به‌ره‌به‌ره‌ی به‌يانی بوو،(داستانی رۆستەم ئه‌سفه‌نديا) له‌ناو سه‌رسامی‌و مه‌نده‌هۆشی‌و چاوی به‌فرمێسكی كۆڕگێڕان كۆتای هات‌و عه‌بدوله‌لی جوتيار بی ده‌نگ بوو. چاوی بڕييه خۆڵه‌مێشی ئاگردان. جوتياره‌كان هه‌ريه‌كه‌يان رای خۆيان له‌باره‌ی گوناه باری‌و بێ گوناهی قاره‌مانه‌كانی داستانی رۆستەم‌و ئه‌سفه‌نديار ده‌ربڕی‌و يه‌ك يه‌ك له‌گومی مامه جه‌بار بۆی ده‌رچوون‌و گه‌ڕانه‌وه گومه‌كانی خۆيان. من‌و عه‌بدوله‌لی‌و دوو سێ كه‌سی تر ماينه‌وه. ئێمه‌ش خۆمان له‌كۆنه پاڵتۆ كانمان پێچاو تۆربه، يان جوال، يان تاته به‌ردێك يا شتێكمان چنگ كه‌وت سه‌رمان پێكردو نووستين، به‌ڵام له‌ده‌ره‌وه‌ی گوم هێشتا هه‌ربه‌فر ده‌باری وه‌ك ئه‌وه‌ی شانامه‌خوانی سروشت‌و فرمێسك رشتنی بۆ ماته‌می ئه‌سفه‌نديار هه‌رگيزاو هه‌رگيز كۆتايی نه‌يه.

١١

ئیبراهیم دوای ئەوەی ساڵی (١٣١٣) چووە شاری قوچان، ئەو کۆڕەی لەئوغاز هەیبوو داخـراو دوای چەند ساڵێك، سـاڵی ١٣٣٧ نووسـەرو ئەبولفـەزل (ی کـوری خـاڵۆ محەمـەد حەسـەن) ئـەم کۆڕەمان زیندوو کردەوە. ماڵێکی تایبەتیو چەسپاو نییـە بیکـەین بـەجێگای کۆبوونەوەکـەمان، بەڵام ئەو شەوانەی باوکم دەچێتە قوچان، رۆیشتنی بەهەل دەزانینو لەماڵە باوانی خۆمـان کۆڕەکـە دەگێڕین. هەندێ جاریش شەو لەماڵی ئەبولفەزلو جاری واش هەیە لـەماڵی حـەبیبوللا محەمـەد دوست، یان حوسێنی حاجی زادەو یان موسەییەب سوبحانیو یان یەحیا محەمـەد دوسـت محەمـەدو هەندێ جاریش لەماڵی حوسێن عەباسو.. دادەنیشین.

هونەرمەندی جیاجیا بەشداری کۆڕەکەمان دەکەن: هەندێ جار نەورۆز دەرگەزی کە (بەخـشی) یەو دووتارێکی باش لێ دەداو گۆرانی باشیش دەڵێ، لەدەرگەزەوە[١٦] دێ هەنـدێ جـاریش عـەلی ئەسغەری شاعیروسـترانبێژ لـە(بـاجیران)[١٧] ەوە دێ. جاروبـاریش لاچـینی گورانیبێـژ لەگونـدی (بەردەر)[١٨]ەوە دێو ئەحمەد (بەخشی)ش لە(زورتانلو)[١٩]ەوە.

لاچینو ئەحمەد هەردووکیان، هەر بەمندالی بەنەخۆشی خوریکـە کـوێر بوونـە. هەنـدێ جـار محەمـــەد یوســـف زادەی ســـترانبێژ لـــە(ئولاشـــلو)ەوە دێو ئیبراهیمـــی دووتارژەنوســـترانبێژ لە(شوکرانلو)[٢٠]ەوە دێ. موسەییەب سوبحانیو ئەبولفەزلیش دووتارژەنو گۆرانبێژیانن.

---

[١٦] دەرگەز: شارێکی سنووریيە لەباکووری قوچان، خەڵکەکەی زۆرینەی کوردو کەمینەی تورکی.

[١٧] باجیران: یەکێکە لەشارە سنووریيەکانی شارستانی قوچان، (سیوکانلو)ەکان لەسەر دەمی قاجاریدا دروستیان کردووە.

[١٨] بەردەر: لەشارە سنووریيەکانی شارستانی قوچانە. کەوتۆتە رۆژاوای باجگیران دانیشتوانەکەی (پێچەرانلو)ن.

[١٩]زورتانلو: یەکێکە لەگوندەکانی ناوچەی ئوغازو سەر بەشاری شێروانە. تایەفەی کوردی زورتانلوی تێدا دەژی.

[٢٠]شوکرانلو: گوندێکە دەکەوێتە باشووری ئوغازو تایەفەی شوکرانلوی تێدا دەژی کەیەکێکە لەتایەفەکانی سیوکانلو.

من‌و ئه‌بولفه‌زل هه‌ندێ جار له‌گۆرانی گوتندا ده‌که‌وینه پێشبڕکێ‌و هه‌ردووکمان شینگێڕی ڕۆژانی (محرم)ین له‌ئوغاز.

له‌کۆڕه‌که‌ی ئێمه ئه‌م جۆره کتێبانه ده‌خوێنرێنه‌وه: که‌ره‌م‌و ئه‌سلی خان، زوهره‌و تاهیر، جه‌عفه‌ر قولی، مه‌عسوم‌و ئه‌فروزپه‌ری، سه‌بز په‌ری، نه‌جمان شیرازی، فائیز ده‌شتستانی، حه‌یده‌ر به‌گ، فه‌له‌کناز..

هه‌ندێجاریش حوسێنی حه‌سه‌ن زاده (نه‌ی حه‌فت به‌ند)[٢١] لێ ده‌داو سوودیش له‌مه‌لا ره‌مه‌زانی مامم وه‌رده‌گرین که‌له (به‌خشی)یه هه‌ره دێرینه‌کانه.

له‌وه‌رزی به‌هارو هاوین‌و سه‌رەتای پایز، که‌عاشقان له‌ئوغازن، سوود له‌هونه‌ری ژانیارییان وه‌رده‌گرین، له‌مانه: ئه‌مانوللا، یان نیاز عه‌لی که‌مانچه ده‌ژه‌نێ، ئاتاخان دۆڵ‌و ره‌مه‌زان عه‌زیزی (قوشمه)‌و زوڕنا لێده‌دا.

حه‌زره‌تقولی نوکته‌ی وا ده‌گێڕێته‌وه هه‌موو له‌پێکه‌نینیان ده‌چڕێن. نیاز عه‌لی‌و (نایبعه‌لی) کوڕی گه‌نجی له‌گه‌ڵ ئه‌وانیدی شایی ده‌که‌ن‌و ره‌مه‌زان زه‌نگوڵه سه‌ما ده‌کاو حه‌ریف‌و ره‌قیبی سه‌رسه‌ختی نیاز عه‌لییه.

پاشان که‌ربه‌لایی محه‌مه‌د زه‌ڕگه‌ری قوچانی به‌دوو تاری پڕ نه‌خش‌و نیگاری خۆیه‌وه دێته کۆڕه‌که‌مان. ئێستا، ساڵی ١٣٣٩، ماڵی پیر عه‌لی ئوغازی چۆڵه‌و که‌ربه‌لایی محه‌مه‌د ماڵی چۆته ئه‌وێ. ئیتر ئه‌وێ ده‌بێ به‌شوێنی کۆبوونه‌وه‌مان.

عه‌باسعه‌لی‌و قرشماری ئاسنگه‌ر، که‌گۆرانی (جه‌جۆخان) زۆرچاکده‌چڕی‌و[١٩] ره‌مه‌زانی کوڕیشی که‌سترانبێژێکی باشه‌و دووتاریش لێ ده‌خا، ئه‌ندامی کۆڕه‌که‌مانن.

هه‌ندێ جار، شه‌و له‌ماڵی ره‌مه‌زان کۆده‌بینه‌وه‌و ژنه‌که‌ی ره‌مه‌زان — گوڵ سوومه- ی خوشکی عه‌لی ره‌زای (به‌خش)ی ناوداری (کورانی)[٢٣] به‌روویه‌کی خۆشه‌وه پێشوازی کۆڕه‌که‌مان ده‌کا.

---

[٢١] نه‌ی حه‌فت به‌ند: شمشاڵی شوان.

[١٩] جه‌جۆخان: سه‌رداری ناوداری خاوه‌ران. یه‌کێ بوو له‌کورده شۆڕشگێڕه‌کانی ده‌رگه‌زو ساڵی ١٣٣٠ی قمری له‌لایه‌ن رووسیای قه‌یسه‌رییه‌وه کوژرا.

لەڕۆژانی نەورۆز، محەمەد رەحیمی (بەخشی)ی چەپانلو هاوریێتیمان دەکا. گۆرانی شەڕوشۆڕی (جەعفەرقولی)[٢٤] بەدەم دووتارەوە زۆر چاك دەچڕێ.

محەمەد خان بوانلو بەخۆو بەئەمیرخانی کوڕی، کە لەشوانکارەی بوانلون[٢٥] هەندێ جار بەشداری کۆڕەکانمان دەکەن. گۆرانی (نالەی بوانلو) زۆر چاك دەچڕن.

کۆڕەکەی ئێمە لەمانگی (شهریور)ەوە تا نیوەی یەکەمی فەروەردینی ساڵی پاشی چالاکی دەنوێنێو لەوپەڕی برەودایە، بەڵام لەڕۆژانی کارو گەرما دەوەستێ.

ئاخیری، کەمن (لەشهریوری ١٣٤٢) چوومە سەربازی، کۆڕەکەی ئێمەش وردە وردە تووشی هەمان چارەنووسی کۆڕو کۆبوونەوەکانی تری ئوغاز هاتو لەبەریەك هەڵوەشایەوە.

ئیبراهیم، کەدوکانی لەئوغاز هەبوو، زستانی ساڵی ١٣٣٩ کۆچی دوایی کردو دوای چەند مانگێك خاڵۆ محەمەد محەمەد حەسەن، بەهاری ساڵی ١٣٤٠ عەمری خواری کردو باوکیشم کەزۆبەی دۆستو هاوکوڕەکانی وەفاتیان کردبوو، لەپایزی ١٣٥٣ ماڵاوایی یەکجارەکی لێ کردین.

ئێستا کەزستانی ساڵی ١٣٧٧ ەو لەمەشهەد ئەم بیرەوەریانە دەنووسم، دەبینم ئەو کۆڕو کۆبوونەوە دۆستانەی گوندی ئوغاز باشترین قوتابخانەو دانیشتگا بوون بۆ من.

یاخوا ئەو هەموو ژنو پیاوو ڕۆشنبیرو میوانپەروەرانە گیانیان هەر شادبێ.

---

[٢٣] کورانی: نیسبەتە بۆ گوندی کوردنشینی (کوران) کەدەکەوێتە باکووری ڕۆژئاوای قوچان.

[٢٤] جەعفەر قولی زەنگلی: شاعیرو عارفو مۆسیقازانی گەورەی کرمانج. بۆ شارەزایی زیاتر بڕوانە. کلیم الله توحدی، دیوان جعفرقلی زنگلی، ملك الشعرای کرمانج، کۆکەرەوەو بڵاوکەرەوە مەشهەد، ١٣٧٠

[٢٥] بوانلو تایەفەکن لەکوردەکانی (سیوکانلو)، لەگوندی بوانلوز قرچغەی سەر بەشاری باجگیران دادەنیشین

پاشكۆی ژماره (٣)

فه‌رهه‌نگۆك

تێبینی: كۆكه‌ره‌وه‌ی هه‌قایه‌ته‌كان هه‌ندێ وشه‌و زاراوه‌ی كوردیی ناوچه‌ی خۆمانی لـه‌ناو ده‌قـه فارسییه‌كه‌دا به‌كارهێناوه‌و هه‌ریه‌كه لـه‌په‌راوێزی لاپه‌ڕه‌ی خۆی مانای لێكداوه‌تـه‌وه‌و له‌كۆتاییـشدا هه‌موو وشه‌و زاراوه‌كانی به‌پێی ئه‌لف‌وبێ دووباره كردۆته‌وه. من زۆربه‌ی وشـه‌و زاراوه‌كـانم یه‌كـه‌م جار وه‌كوو خۆی هێناوه‌و پاشان ئه‌گه‌ر لای ئێمه وشه‌ی باوتر هه‌بووبێ ، ئه‌وم به‌كارهێناوه. هه‌نـدێ جـار ئـه‌و وشـانه‌ی كۆكـه‌ره‌وه مانـای لێكداونه‌تـه‌وه لای ئێمـه زۆر بـاون بۆیـه مـن نـه‌مانام لێكداونه‌ته‌وه‌و نه‌خستوومنه‌ته ناو ئه‌م فه‌رهه‌نگه‌وه. هه‌ندێ وشه‌ش هـه‌ن كۆكـه‌ره‌وه مانـای لێـك نه‌داونه‌تـه‌وه، مـن به‌پێویـستم زانیـوه مانایـان روون بكه‌مـه‌وه‌و خـستوومنه‌ته نـاو ئـه‌م فه‌رهه‌نگۆكه‌ش(و).

(ا)

ئاریسته‌و پاریسته : وردو به‌حیساب

ئاشق: زوڕناژه‌نو دۆڵه‌نگێوی زه‌ماوه‌ندو ئاهه‌نگی گه‌وره

ئارموتلیو كیسمار: له‌كێوه‌كانی باكووری رۆژاوای شاری قوچانو لـه‌پاوانی ره‌شاڵنـشینه‌كانی كـوردیی (سیوانلو) و (رودكانلو) و (توپكانلو) و (هیزو لانكو) ن.

ئانوخ: گیایه‌كی چۆله‌وانی خۆڕسكه. له‌تۆره‌مه‌ی نه‌عنایه. په‌لكی بـچووك و بۆنـداره، له‌ماسـتو دۆی ده‌كه‌ن.

ئەرزەڕۆم: بـەرۆمی رۆژهـەڵات، یـان کوردسـتانی تورکیـای ئێـستایان دەگـوت. کـوردی خوراسـان، لەسەردەمی سەفەوییەکاندا (دەوری ٤٠٠ ساڵ پـێش ئێـستا) زۆربـەیان لـەوێوە راگـوێزرانو ئێـستا نـاوی جوگرافیایی ئەو وڵاتە لەسەر زمانو لەناو چیرۆك‌و گۆرانی کوردیی خوراسان باوی هەیە.

ئەللا مەزارە: یەکێکە لەمقامەکانی مۆسیقای کوردی

ئەنارەکی: ناوی گۆرانی شاییەکی کوردییە.

ئوتلی: جۆرە پێڵاوێ بوو بنەکەیان لەلاستیکی پێچکەی ماشینی بار، یان ئوتـوبیس (ئوتـل) دروسـت دەکردو هەر بەو ناوەش ناسرابوو.

ئوغاز: گوندێکە چل کیلۆمەتر لەباکووری رۆژهەڵاتی شاری شێروان دوورە.

ئەم گوندە جاران سەر بەشارستانی قوچان بوو، ئێستا سەر بەشارستانی شێروانە.

ئیلان ئیل: سال مار (بەزاراوەی تورکی)

(ب)

باجی: خوشك، وشەیەکی تورکییە لەناو کوردی خوراسان باوە.

باقی من تێ: باوکم دێتەوە

بانە: ئاوەدانی‌و جێگای نیشتەجێی کەژوەری ئەو هۆزانەی لەچەند رەشماڵێکدا دەژین.

بای صرصر: بای سەرسەر، بای توندو سارد.

بەخشی: دوو تارژەن‌و ستڕانبێژی ناوچەی کوردیە کەلەئیشەکەی بەپلەی ئوستادی گەیشتبێ.

بەرغ: ئاوبەند. ئەو شوێنەی رووبارەکە بەبەردو قوڕ دەیگرن بۆ ئەوەی ئاوەکەی بچێتە جۆگایەکی تر.

بەری ستێر: تاتە بەردێکی پان‌و تەنکە، یان کەرپووچێکی چوار گۆشەی (٣٠×٣٠سـم^{٢})یـە، لەبـەردەم ئاگردانی داگیرساوی دادەنێن‌و نانی نیمبرژی سەرتاوەی لەسەر دادەنێن تا باش ببرژێ.

برای گفتەنی: ئەو برایەی نەلەدایك‌و باوکەو نەبرای شیرییە، بەڵکو بەهۆی پێکەوە گـەورە بـون، وەکـوو برای لێهاتووە، بەهەمان شێوە: خوشکی گفتەنی‌و باوکی گفتەنی‌و دایکی گفتەنی‌و کـوڕی گفتـەنی‌و کـچی گفتەنیش هەن (بەفارسی، برادر خوانده، بەعەرەبی (الاخ بالتبنی)

بژێرك: برێشکە.

بیدە: وێنجە، یان ئەو گیا پێچراوەیە کەوشکی دەکەنەوەو زستان دەیکەنە ئالیکی چارەوان.

بینە: ١-شوێنی جل داکەندنە لەگەرماو(جل کەنك)

٢- یانه

(پ)

پـه‌پووك: گیایـه‌کی چـۆڵه‌وانی خۆڕسـکه. دوو په‌لکه‌یـه. قـاتۆره‌ی پـرزه داره‌و گـوڵی وه‌نه‌وشـه‌ییه. گوڵه‌که‌ی بۆنداره‌و وه‌کوو چا ده‌یخۆنه‌وه.

پونگ: کۆلیتی مریشکان

پیشین: نیوه‌ڕۆ، نیوڕان، نیڤڕۆ.

پیوه‌ر: ئه‌ستێره‌ی په‌روین، پێروو.

(ت)

ته‌رازو میزان: ناوی وێنه‌یه‌کی فه‌له‌کییه.

ته‌نگه: په‌تێکه له‌سه‌ر پشت‌و به‌بن سکی ئه‌سپ‌و کـه‌ره‌وه تێده‌پـه‌ڕێ‌و زیـن و کورتـانی پـێ له‌پـشتی ولاخه‌که قایم ده‌کرێ.

ته‌یار: ته‌یار ده‌کا، دروست ده‌کا، ئاماده ده‌کا

تولاق: دولاغ دولاخ، ده‌رپێیه‌کی فشی ژنانه‌یـه له‌سـاقه‌وه تـا که‌مـه‌ر دایده‌پۆشـێ‌و کـاتێ کـه‌بووك سواری ئه‌سپ ده‌کرێ، له‌به‌ری ده‌که‌ن.

توماق: سه‌ری مانگا. گورزێکی بچووك بوو له‌سـه‌رده‌می سـه‌فه‌وییه‌کاندا بـۆ سـزادانی خـه‌ڵك بـه‌کار ده‌هات‌و به‌توماق له‌سه‌ری تاوانباره‌که‌یان ده‌دا.

تیل: گوڵینگ‌و زێوه‌ری تر که له‌داوی ئاوریـشم دروسـت ده‌کـرێ‌و کـچان به‌سـه‌رو سـنگی خۆیانـه‌وه ده‌که‌ن.

جـ

جه‌له‌بچی: چاره‌دار، ئه‌و که‌سه‌ی مه‌ڕ له‌مه‌ڕداران ده‌کڕێ‌و له بازاڕی شاران ده‌یفرۆشێته‌وه.

جه‌یران: مامز، ئاسك، ئاهوو، مه‌رار

جوال: فه‌رده‌یه‌کی گه‌وره‌یه له‌داوه‌به‌نی ئه‌ستوور دروست ده‌کرێ‌و ده‌غلچودانی تێ ده‌کرێ.

جوتیکار: جوتیار، ئه‌وه‌ی زه‌وی به‌گاوگاسن ده‌کێڵێ.

چـ

چارخ: جۆره که‌وشێکی گوڵنگه‌داره

چاکەل: چەلاك، دارێکی درێژە

چەنگ: سازێکی ژێدارە لەسەر دەمی (ساسانیانەوە) تاسەردەمی سامانیان باوی هەبوو.

چۆخا: یان (چۆخ)، قاپوتێکی کوردییە لەلوای بەرخ دروست دەکرێ.

چووری: بازن، جۆرە بزنێکی زیوی نگینداره

چۆك: (چۆك کردن): یخ کردنی وشتر، چۆك پێ دادانی وشتر

چیکی پگی: ئەستیچرەی بەیان، ئەستێرەی زوهره.

(ح)

حەفت برا: ئەستێرەی حەفت برا، حەفتەوانە.

(خ)

خانجۆ: خان جان

خەیلەك: خەلەك، خیلەك، خیلیك: کەپەنك، سەربەرگێکی لبادە شوان لەکاتی سەرماو باراندا بەسەرشانی خۆیان دا دەدەن.

خێرات: خانوویەکی گەورە بوو لەهەندێ گوندی گەورەدا هەبوو بۆ ئەوەی رێبوارو نەدارو هەژار شەوی تێدا بەسەر بەرن. ئەم خێراتانە سەکۆیەکی یەك مەتر بڵندو ئاگردانو سۆبەیان تێدابوو. رێبوار لەسەر سەکۆکە نانیان دەخواردو هەقایەتیان دەگێڕایەوەو پشوویان دەدا.

(د)

داستان: سروود، ئاوازو گۆرانی، هەقایەتو ئەفسانە.

دەوری: لەگەن، قاپی گەورە.

دەوکیانن: مەشکەژەندن

دوو قەرسەکە: ناوی گۆرانی شاییەکی کرمانجییە

دۆڵەدانی ئاش: دەفرێکی گەورەی دارە لەشێوەی هەرەمی سەرەوژێردایە، سەری والایە، باراشی تێدا دەکرێو لەبنەوە کونێکی تێدایە، دنکە گەنمەکان بەپێی ئەندازەی تایبەتی لەو کونەوە دەڕژێنە بەینی هەردوو بەرداشو بەمەوە گەنمەکە دەبێ بەئاردو لەخوارەوە دەچێتە دەرەوە.

(ر)

رووبینی: پاره، یان شتی تره، لـه‌کاتی سـه‌یرکردنی ڕووی بـووك، یـان کۆرپـه‌ی تـازه‌بوو، پێـشکه‌شی ده‌که‌ن.

ڕێشمه: په‌تێکی باریك‌و ره‌نگاوره‌نگه، له‌داوه خـوری یـان ئاوریـشم ده‌هۆنرێتـه‌وه (لای ئێمـه به‌سـه‌ر که‌له‌که‌ی ولاخ ده‌گوترێ. و -)

(ز)

زه‌رگه‌ر: له‌کرمانجیدا، وشه‌ی (زه‌رگه‌ر) جگه له‌مانای خۆی ، به‌مانای خـوازه‌ییش بـۆ مرۆڤـی فێڵبـازو ته‌ڵه‌که‌چی به‌کاردێ‌و ئه‌مه له‌گـه‌ڵ کـاری زه‌رگـه‌ره گه‌ڕیـده‌کانی جـاران (کـاولی‌و ئاوخۆره‌وه‌کـان) کـه‌ژنی ئۆینبازیان هه‌بوو، یه‌ك ده‌گرێته‌وه.

زنج: زنج، که‌تیره‌ی شیله‌ی دره‌خت.

(س)

سالاکرمه بووك: ئه‌و ساڵه‌ی به‌بووکیان بردم.

سه‌لامولا: جۆره سـروودێکی ئـایینی بـوو، منـداڵی قوتابخانـه له‌پێـشوازی پیـاوی گـه‌وره‌و لـه‌کاتی له‌دایکبوونی کوڕی تازه‌دا به‌کۆمه‌ڵ ده‌یانگوت. ئه‌مه هه‌ندێ دیاری بۆ مه‌لای گوند تێدابوو.

سه‌وومم: نوێنێکی گه‌وره‌ی وه‌کوو ژوور وایه له‌ناو گردو ته‌پۆلکه‌دا.

سمسمه: خواردنێکی زۆر ساده‌یه کورد لێی ده‌نێن. هه‌ندێ ئارده‌گه‌نم لـه‌ناو رۆنـی داغ ده‌کـه‌ن، بیبـه‌رو زه‌رچووبه‌و گۆشتی برژاوی تێده‌که‌ن‌و ده‌یکولێنن تا خه‌ست ده‌بێ.

سوزمه: ماستی تۆراغ، ماستی چکاوه‌ی بێ‌ئاو.

سینه‌ریز: گه‌ردانه‌یه‌که گه‌وره‌هه‌کانی ده‌که‌ونه سه‌ر سینگ.

(ش)

شه‌ش قه‌رسه: ناوی گۆرانی شاییه‌کی کرمانجییه

شیلان: بنه‌گوڵی دروودارى نه‌سته‌رەن.

(ف)

فند: فه‌ن، چاره، ته‌گبیر، فێڵ

(ق)

قەرەبەرزەنگی: قەرەزەنگی واتـە پێـست رەش. وشـەی بـەرزەنجی لەبنـچینەدا (زەنگبـاری —خـەڵکی زەنگبار) بووەو هەڵگەڕاوەتەوەو بووە بە(بارزەنگی)و (بەرزەنگی).

قەسنی: کەما، گیایـەکی چـەتریيە، گـەلاکانی زلو سـەوزی تـۆخن، گـوڵی زەردەو قـاتۆرەی پتـەوە، مەترێك تا مەترونیوێك بڵند دەبێ.

قەلعە: گوند، دێو ئاوەدانی، قەڵا.

قرشمار: یـان غرشمـال، بەقـەرەجو ئاسـنگەری ناوچـەیی‌و ئـەو کەسـانە دەگـوترا کەخزمـەتگوزارییان پێشکەش ئاوایی دەکردو لەباج جەب درابوون‌و لەلایەن باجگرانی حاکمەوە نەدەهاتنـە (ژمـار) ، بۆیـە بـە (غیرشمار) ناسرابوون.

قۆشمە: جۆر سازێکی کوردییە لەدوو ئێسکی تەریب‌و ناو کلـۆری لـوولاقی (شـینە قـورینگ) و یـان ئێسکی باڵی (شەهێن) دروست دەکرێ. قۆشمە بچووکترین‌و پڕ ئاوازاترین سازی دونیایە.

قولو: کورتکراوەی (غولامعەلی)یە.

قوولی: قونده، بێ کلك.

(ك)

کاچی: خواردنێکی نەرمە لەئاردو رۆن‌و شیلەی ترێ دروستی دەکەن.

کالی چەپان: یەکێکە لەدوو رووبارە ناودارەکـەی گونـدی ئوغـاز. سەرچـاوەکەی لەگونـدی (چـەپانلو) هەڵدەستێ.

کەکۆ: کێکۆ، گەورەی گەوران، شاهی شاهان، (کی) واژەیـەکی کرمانجییـە. بـەمانای گـەورەو پاشـا دێ. ئەم واژەیە لەوشەی کوردیی وەکو: کی خسرو — کەی خوسرەو، کی کاوس — کـەی کـاوس، بەهـەمان مانا بەکارهاتووە.

کلۆن: کلۆم، گارە.

کیشتە: لەتکە زەردەلوو.

(گ)

گار: پلپلەی زیوە کچە کرمانج بەهەردوو لاجانگی خۆیانەوە دەکەن.

گورجی: خەڵکی وڵاتی گورجستان.

گوڵ بوته: بنه‌گوڵ.

گولشان: له(گلشن)ه‌وه هاتووه. له‌کوردیدا وای لێهاتووه.

گول غونچه: ناوی گۆرانی شاییه‌کی کرمانجییه.

(ل)

له‌نگه‌ری: قاپی مسی گه‌وره‌یه خواردنی بۆ میوانان تێ ده‌که‌ن.

لۆلۆچی : ستراتبێژی ناوچه‌یی به‌زمانی کوردی.

لێ یارێ: مقامێکی مۆسیقای کوردییه، باسی به‌دیل گیرانی کچانی کوردیی ڕه‌شاڵنشین‌و مه‌ڕدارانی تایه‌فه‌ی باشقانلو ده‌کا به‌ده‌ست تورکمانه‌کانه‌وه، له‌ساڵی ١٣٢٣.

(م)

مایه: وشتری مایه، جۆره وشترێکی مێیه، کورد وشتری مێیه‌ی (ئه‌روانه) له‌وشتره نێری دوو کۆپانه چا ده‌که‌ن‌و ئه‌م جۆره وشتره‌ی لێ ده‌که‌وێته‌وه.

مه‌جمه‌ع: سینی مسی گه‌وره.

مه‌رار: جه‌یران، ئاهوو، ئاسك، مامز.

مه‌ره‌خ: دارکاژ، جۆره سه‌روویه‌کی چیاییه له‌کوێستانان ده‌ڕوێ‌و دارێکی سه‌خت‌و پته‌وی هه‌یه.

مه‌رزه: جۆره سه‌وزییه‌کی خواردنی بۆنداره.

مووری: جۆره گه‌ردانه‌یه‌که له‌موورووی ڕه‌نگاوره‌نگ ده‌هۆنرێته‌وه.

میزان: میهرماه.

می تانم: ده‌توانم.

(ن)

نه‌جۆ: کورتکراوه‌ی (نه‌جه‌فعه‌لی).

نه‌ی حه‌فت به‌ند: ره‌شاڵی شوان.

(ه)

های زولیخانی: گۆرانی مقامێکی کرمانجییه، به‌زمانی عاشق وه‌سفی زولێخان ده‌کا.

هەزار مەچیت: هەزار مەسجید، زنجیرە چیایەکە دەکەوێتە باکووری ناوچەی خوراسان، ناحییەکانی دەرگەزو لایەن لەبانی مەشهەدو قوچان جودا دەکاتەوە.

هۆبە: ئۆبە، ئۆوە، وشەیەکی کوردییە، مانای ئاوەدانییە. هەندێ بەهەلە ئەم وشەیە بەتورکی دەزانن. بەتورکی پێی دەگوترێ (یورت)

(هۆبە: کۆمەڵە رەشماڵێکە بەیەکەوە لەیەك شوێن هەڵیان دابێ)

هیلی: ئاوێنەی بچووك، قودیلك، نەینۆك.

(ی)

یەك قەرسە: ناوی گۆرانی شاییەکی کرمانجییە.

یەلەك: یان یەل، سوخمەی ژنانە، ئێستاش هەندێ ژنە کرمانج لەبەری دەکەن. بەزۆری لەقوماشی ئاوریشم، یان ماهوت، یان قەناویز دروست دەکرێ.

وەرگێڕ

هەولێر/ گەڕەکی مەلایان

بەهاری ٢٠٠٥